

Η ΠΡΩΤΗ

ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 82ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1959

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπὴ ἐπιμελείας ὅλης
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Εσωτερικοῦ : Ἑτησία Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ : Ἑτησία Δολλ. 10.—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12,50

7

Ἀνταπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς :

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα : «Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ἙΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Βασιλείου Πυρρινέλλα :	Ἡ ἰδρυσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὄντοσσία αὐτῶν (ἱστ. μελ. σελ) 89
Σεραφεῖμ Ξενοπούλου :	Δοκίμιον περὶ Ἀρ-ης (Σχόλια: Γ. Τζούττινου) . . . » 96
Ἰωάνν. Ν. Νικολαΐδου :	Γεώργιος Ριζάρης καὶ Μονοδένδριον (ἱστοριοδ. μονογρ.) » 103
Λέοντος Ἰ. Μελά :	Παῦλος Λέοντος Μελάς (ἱστορικὴ μονογραφία) . . . » 108
Δημ. Γρ. Τσάκωνα :	Ἡ Κοινωνιολογία τοῦ Κόσμου Αἰτωλοῦ (μελέτη) . . » 114
Νικολάου Β. Πατσέλη :	Οἱ ἀδελφοὶ Γεννάδιου (Β'.—Ἀναστασιος) (ἱστορ. μονογραφ.) » 125
Ἀποστ. Σπυροπούλου :	Ἡ πνευματικὴ ἀδισταμίνωσις τῶν μαθητῶν (ἄρθρον) . . » 134
Δημ. Σαλαμάγκας :	Τὰ ἰσνάφια καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ἐπὶ Τουρκοκρα- τίας στὰ Γιάννινα (λαογραφικὰ σύμμικτα) » 136
Γεωγ. Ἀθ. Οἰκονόμου :	Τρεῖς ἐργάται τῆς Ἀπελευθερ. τῆς Ἡπείρου (ἱστ. σημ.) » 141
Ἰπηρεσία Ἀναπτύ- ξεως Ἡπείρου :	Τὸ Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως Ἡπείρου (Μελέτη Π. Γρίσπου) » 143
Ἀθαν. Τζούλη :	Γράμμα ἀπὸ τὸ Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο (ποίημα) . . » 152
Τάκη Σωτήρχου :	Ἡπειρωτικὸ (ποίημα) . . . » 152
Σόνιας Ὀλλανδέζου :	Θεὸ μου δόσμου δύναμη (ποίημα) . . . » 153
Ἰωάνν. Ν. Νικολαΐδου :	Ἡ «ὑπερβατικὴ Συντεχνία» (κριτικὴ μελέτη) . . . » 154
Δημοσθ. Ζαδὲ :	Πηνελόπη (θεατρικὸ σὲ δύο εἰκόνες) . . . » 158
Ἀνθούλας Ζόλδερ :	Δημιουργία (ποίημα) . . . » 168
Θανάση Πάσχου :	Ἡ αἰωρούμενη μελαγχολία (ποίημα) . . . » 168

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Τὸ Μέγαρον Χρηστοβασιλή—Οἱ «Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων» (Συντάξεως).—Ἀνατυπώσεις Δημοτικῶν Τραγουδιῶν (Κ. Λαζαρίδης)—Βράβευσις Ἡπειρωτῶν Λογοτεχνῶν (Συντάξεως).—Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Ἀλέξη Ζακυνθινοῦ: «Τὸ κακὸ πουλὶ»—Δημοσθ. Ζαδὲ: «Κάτω ἐκεῖ στοὺς Κορσεοὺς» (Δημοσθέν. Κόκκινου).—Δημοσθέν. Κόκκινου: «Χειρονομία στὴ θύελλα» (Γιάννη Δάλλα).—Κριτικὴ τοῦ θεάτρον: Θίαςος Μ. Κατράκης: «Τὸ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ» (Δ. Κόκκινου).—Γύρω ἀπ' τὰ Γιαννιώτικα Ἱστοριοδιφικὰ μῆλε-
τήματα (Ντενάστρο)—Ἐκδηλώσεις—Ἀλληλογραφία—Βιβλία—Ἀνάπτυπα—Περιοδικὰ—Ἐφημερίδες.

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

• ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1959 •

ΤΕΥΧΟΣ 32ον

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΥΡΣΙΝΕΛΛΑ

Πρώην Δημάρχου καὶ Βουλευτοῦ Ἰωαννίνων

Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΑΥΤΩΝ

(Ἱστορική μελέτη)

Τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, μολονότι ἀπασχόλησεν ὅπωςδῆποτε ὅλους τοὺς κατὰ καιρὸν ἀσχοληθέντας μὲ τὴν ἱστορίαν ἢ τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἡπείρου, παραμένει εἰσέτι σκοτεινόν.

Ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι ἡ πόλις αὕτη δὲν εἶναι ἀρχαία, οὔτε ἔχει κτισθῇ ἐπὶ θέσεως, κατεχομένης ἄλλοτε ἀπὸ ἀρχαίαν τινα καταστραφείσαν πόλιν, διότι οὐδέποτε εὐρέθησαν ἴχνη ἀρχαιοτήτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς, ἀλλ' ὅτι εἶναι πόλις μεσαιωνική.

Ἀμφιβολαὶ ὁμως κρατοῦν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐποχὴν τὴν ἰδρύσεώς τῆς.

Ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὡς τίτλος ἐπισκόπου κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα καὶ πρῶτος συγγραφεὺς, ὅστις τὴν μνημονεύει εἰς ἱστορικὸν σύγγραμμα, εἶναι ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ εἰς τὴν Ἀλεξιάδα τῆς. Τὸ γνωστὸν περὶ Ἰωαννίνων χωρίον αὐτῆς, ἀναφερόμενον εἰς γεγονότα τοῦ 1081 εἶναι τὸ κατωτέρω:

«Καταλαμβάνει (ὁ Βοημοῦνδος) διὰ τῆς Βεγενητίας τὰ Ἰωάννινα καὶ τάφρον κατὰ τοὺς ἔξωθεν διακειμένους ἀμπελῶνας ποιήσας πρότερον, ἅμα δὲ καὶ τὸ ὀπλιτικὸν ἅπαν ἐν ἐπικαίροις τόποις καταθέμενος, αὐτὸς ἐντὸς τὰς σκηνὰς ἐπήξατο. Τὰ δὲ τεῖχη περιαθρήσας (ἐξετάσας) καὶ τὴν τοῦ κάστρου ἀκρόπολιν ἐπισηφαλῇ διαγνοὺς, οὐ μόνον αὐτὴν ἀνορθοῦν, ὡς ἐνόν, ἐπείγειτο, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν ἐν ἄλλῳ μέρει τῶν τειχῶν, οὐ μᾶλλον αὐτῇ συνοῖσον (συμφέρον) δέδοκτο, ἐρυμνοιάτην ἀνωκοδόμει(1)».

Τὰ δύο ταῦτα δεδομένα, ὅτι δηλαδή τὰ Ἰωάννινα εἶχον ἤδη κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα προαχθῇ εἰς ἐπισκοπὴν καὶ ὅτι περιεβάλλοντο πρὸ τοῦ 11ου αἰῶνος ὑπὸ φρουρίου, ἐπισκευασθέντος ὡς ἄνω κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, εἶναι ἔμμεσοι ἀποδείξεις περὶ τοῦ ὅτι ἔχουν συγκροτηθῇ ταῦτα εἰς πόλιν πολὺ ἐνωρίτερον.

Αἱ πόλεις δὲν ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἱστορίαν πάνοπλοι, ὅπως ἐξήλθε κατὰ τὴν μυθολογίαν ἡ Ἀθηνα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός.

Ἀναπτύσσονται βραδύτατα, διερχόμενα κατὰ τὴν ἐξέλιξιν των ἀπὸ τοὺς σταθμοὺς τοῦ χωρίου καὶ τῆς κώμης διὰ νὰ φθάσουν, συντρεχουσῶν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν, εἰς τὴν βραθυμίδα πρωτευούσης ἐπαρχίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἐπισκοπὴ καὶ εἰς τὴν τάξιν φρουρίου.

1) Ἀλεξιάς, ἐκδ. Βόννης Β. σελ. 228

Δι' ὃ ἡ τοποθέτησις τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως εἰς ἐποχὴν σύγχρονον μὲ τὰς πρώτας· περὶ αὐτῆς ἱστορικᾶς μαρτυρίας εἶναι ἀφύσικος.

Ἡ πόλις θεβαίως εἶναι πολὺ παλαιότερα. Πότε δὲ καὶ πῶς ἰδρύθη, ποῖος τὸ πρῶτον ἔκτισε τὸ φρούριόν της καὶ διατὶ ὠνομάσθη Ἰωάννινα εἶναι ζητήματα, τὰ ὅποια οὐδεὶς ἐκ τῶν παλαιῶν ἱστορικῶν ρητῶς διασαφηνίζει.

Ὡς ἐκ τούτου ἀφέθη εἰς τοὺς νεωτέρους ἐλεύθερον τὸ στάδιον τῶν ὑποθέσεων καὶ ὁ καθεὶς ἔχει τὴν ἰδικήν του, χωρὶς μάλιστα οἱ τελευταίως ἀσχοληθέντες ἐπὶ τοῦ ζητήματος νὰ ἀναφέρουν καὶ ἐξετάσουν καὶ τὰς γνώμας τῶν προγενεστέρων, ἐφ' ὅσον μάλιστα διαπρεπεῖς ἐπιστήμονες, ὡς οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Σεμιτέλος⁽¹⁾ καὶ Χατζιδάκις ἔγραψαν ἐπ' αὐτοῦ.

Ἡμεῖς ἐντὶ κατωτέρω μελέτῃ θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ἀντίθετον ὁδόν. Θὰ περισυλλέξωμεν πᾶν ὃ, τι ἔχει γραφῇ παρὰ τῶν παλαιότερων διὰ νὰ λάβῃ ὁ ἀναγνώστης γινῶσιν τῆς ἐξελίξεως τῶν προσπαθειῶν πρὸς λύσιν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου προβλήματος. Θὰ ἀναλύσωμεν ἔπειτα λεπτομερῶς τὰς μόνας σοβαρὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου ἐργασίας, τὰς μελέτας τῶν καθηγητῶν Σεμιτέλου καὶ Χατζιδάκι, αἱ ὁποῖαι καθ' ἡμᾶς θέτουν τὰς πραγματικὰς βάσεις τῆς λύσεώς του, συμπληροῦντες ταύτας καὶ ὑπὸ ἰδίων παρατηρήσεων καὶ σκέψεων. Καὶ οὕτω ἐλπίζομεν νὰ ρίψωμεν ἐπαρκῆς φῶς ἐπὶ τοῦ σκοτεινοῦ ζητήματος, τῆς γενέσεως καὶ ὀνομασίας τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

Α'.

Πρῶτος χρονολογικῶς, ὅστις ἠσχολήθη μὲ τὴν ἰδρύσιν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων, εἶναι ὁ Βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ Πρεσβύτερος ὁ Παλαιολόγος (1282—1328) εἰς τὸ χρυσόβουλόν του, τὸ δοθὲν πρὸς αὐτὴν κατὰ τὸ 1319.

Εἰς αὐτὸ ἐκθέτει παρεμπιπτόντως ὡς ἐξῆς τὴν θαυματουργὴν τῆς γέννησιν:

«Ὁ δὲ δὴ πρῶτος αὐτῷ κόσμος ἐπὶ πᾶσι τῷ πολιόματι (τῶν Ἰωαννίνων) καὶ μέγιστος καὶ οὐ πάντα ἑῷ ἄλλα ἡιτηται· πολιότης γὰρ αὐτῷ καὶ πολιοῦχος καὶ πάντα καλῶς πράττων, προστάτης κράτιστος, ὁ μέγας τῶν ἄνω τοῦ Θεοῦ ταγμάτων ἀγγελικῶν πρωτοστάτης Μιχαὴλ ἐν πᾶσι καιροῖς καὶ παντὶ πράγματι χορηγὸς καλῶν, ρύσις ἀλεξίκακος, καλύνων τε καὶ κρατύνων πάννυ τοι φιλοσιδῶντος, ὡς εἰπεῖν, τὸ πόλισμα καὶ ἰδιοποιούμενος ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων καὶ πρὶν ἢ καὶ πόλισμα τὸν χῶρον εἶναι, βρύων ἐκάστοτε ἐνταῦθα καὶ ὅσαι ἡμέραι θαύματα ἐπ' ἀνθρώπων, εὐεργεσίαις αὐτόθι τε τοῖς ἐποίκοις καὶ πολίταις αὐτοῦ καὶ πᾶσιν αὐτόθεν ἐπικαλούμενος εἰς δόξαν καὶ κλέος οὐχ' ἥκιστα ἀπαράμιλλον αὐτῶν τῶν πρώτως καὶ συνεχῶς ἀπὸ τῆς αὐτοῦ προστασίας καὶ σκέπης λαχόντων (δηλαδὴ τῶν Ἰωαννιτῶν)⁽²⁾».

Κατὰ τὸν Βασιλέα λοιπὸν Ἀνδρόνικον εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἐκτίσθησαν τὰ Ἰωάννινα καὶ πρὶν ἢ κτισθῶν ταῦτα ὑπῆρχε ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν Ταξιάρχην Μιχαὴλ, ὅπου διεσκόρπιζεν οὗτος τὰ θαύματά του εἰς ὅλους τοὺς ζητοῦντας τὴν βοήθειάν του⁽³⁾.

Φυσικῇ δὲ συνέπειᾳ τούτου ἦτο νὰ συγκεντρώνῃ ὁ θαυματουργὸς οὗτος ναὸς

1) Τὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ ἐξέδωσαν βιογραφίαν τοῦ ἐπιφανοῦς Ἡπειρώτου ἐπιστήμονος Δ. Σεμιτέλου, γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Καλιτσούνακη εἰς ἰδιαίτερον βιογραφικὸν παράρτημα κατὰ τὸ 1927.

2) Ἴδε ἐκδότας Χρυσοβούλου: Μουστοξίδην, Ἑλληνομν. σελ. 466. Miklosich Muller, Acta et Diplomata Tom. E' σελ. 78 Ἀραβαντινὸν ἐν Χρον. Ἡπείρου, Τμ. Β' σελ. 294.

3) Κοινὴ ἦτο ἡ πίστις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὅτι ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ ἔκαμε θαύματα. Ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Σωζόμενος, μεταχειρίζεται σχεδὸν τὴν ἰδίαν μὲ τὸν Ἀνδρόνικον φρασολογίαν περὶ τοῦ Ἀρχαγγέλου περιγράφων εἰς τὸ Κεφ. Γ' τῆς ἱστορίας του τοὺς ναοὺς οὓς ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ὠκοδόμησε ὁμιλεῖ καὶ ἐπερὶ τοῦ εἰς Σωσθένιον ναοῦ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλου καὶ περὶ τῶν ἐκεῖσε θαυμάτων. «Ἐπιστημότατον (ἐδικτήριον οἶκον) γενέσθαι τὴν ἐν ταῖς Ἑστίαις ποτὲ καλυμμέναις ἐκκλησίαν. Τόπος δὲ οὗτος ὁ νῦν Μιχαήλιον ὀνομαζόμενος, ἐν δεξιᾷ καταπλέοντα ἐκ Πόντου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐλαχε δὲ τὸ χωρίον τὴν νυκτὶ κρατοῦσαν προσηγορίαν καθότι πιστεύεται ἐνθάδε ἐπιφάνεσθαι Μιχαὴλ τὸν θεῖον ἀρχάγγελον... Οἱ περὰ πετείαις δειναῖς ἢ κινδύνους ἀφύκτοις, οἱ δὲ νόσοις ἢ πάθεσιν ἀγνώστοις περιπεσόντες, ἐξι-

σμήνη προσκυνητῶν καὶ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ τῆς συμπήξεως πλησίον τοῦ συνοικισμοῦ, ἐξελιχθέντες σὺν τῷ χρόνῳ εἰς πόλιν.

Δικαίως ἄρα, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Βασιλέως, ἔδει νὰ θεωρῇται ὁ Ταξιάρχης Μιχαὴλ πολιστὴς καὶ πολιοῦχος τῆς πόλεως ταύτης, ἀφοῦ αὐτὸς ἐγκατεστημένος «ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων» εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, διὰ τῆς δυνάμεώς του τὴν ἐδημιούργησε.

Ποιητικωτάτη ἐξήγησις τῆς γεννήσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀπολύτως ἀκριβής.

Ἀληθές εἶναι ὅτι ὑπῆρξε πράγματι εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν Ταξιάρχην Μιχαὴλ, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἦτο καὶ ὁ παλαιότερος μητροπολιτικὸς ναὸς τῶν Ἰωαννίνων. Τοῦτο πιστοποιεῖται ἐκ διαφόρων μαρτυριῶν.

Οὕτω τὸ χρυσόβουλον, τὸ ἐκδοθὲν εἰκοσιν ἔτη μετὰ τὸ προαναφερθὲν τοῦ Ἀνδρονίκου, παρὰ τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου Ἰωάννου τοῦ Οὐρσίνου (1323—1333), ἦτοι κατὰ τὸ ἔτος 1329, ὑπὲρ τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐπικυροῦται ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου ἀπόδοσις εἰς αὐτὴν διαφόρων κτημάτων, ἀναγράφει ὅτι ὁ Δεσπότης ἔκρινεν ἄξιον νὰ μὴ παρίδῃ τὴν ἀγιωτάτην Μητρόπολιν Ἰωαννίνων «ἐχουσάν πρόμαχον καὶ πολιοῦχον τὸ δεύτερον φῶς ἐξ ἀκτίστου φωτός, τὴν αὐτὴν οὐσίαν, τὸν ταξιάρχην τῶν ἀγγελικῶν καὶ θείων δυνάμεων».

Ἐπίσης τὸ ἔτι βραδύτερον ἐκδοθὲν χρυσόβουλον κατὰ τὸ ἔτος 1408, ὑπὸ ἄλλου Δεσπότη τῆς Ἡπείρου, τοῦ Ἡσαΐη ἢ Ἰσαΐη Βουοδελμόντη (1386—1408), δι. οὗ ἐκανονίζετο ὡσαύτως ἡ κτηματικὴ περιουσία τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, διαλαμβάνει ρητῶς περὶ ταύτης ὡς «εἰς ὄνομα τιμωμένης τοῦ ἀφεντός τοῦ Ταξιάρχου καὶ πρωταγγέλου Μιχαήλ». ¹⁾

Καὶ ὁ ἴδιος Ἀνδρόνικος διὰ τοῦ ὑπὲρ τῆς Μητροπόλεως, ἐκδοθέντος κατὰ τὸ 1321, ἐτέρου χρυσοδούλου τοῦ συνιστᾶ ἐν Ἰωαννίνοις πανήγυριν τελεσθησομένην «ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ τιμίου Ἀρχιστρατήγου τῶν ἄνω δυνάμεων» τῆς ὁποίας αἱ πρόσδοι ἀπονέμονται εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ τὸν κληρὸν αὐτῆς. ²⁾

Ἀλλ' ὅχι μόνον προστάτης τῆς Μητροπόλεως, ἀλλὰ κατ' ἐπέκτασιν καὶ ὁλοκληροῦ τῆς πόλεως ἐθεωρήθη ὁ Ταξιάρχης Μιχαήλ.

Βλέπομεν τοῦτο εἰς τὸ χρονικὸν τῶν Μοναχῶν Κεμνηνοῦ καὶ Πρόκλου, τὸ ὁποῖον ἀφηγούμενον ἐπίθεσιν τῶν ἄλβανῶν κατὰ τῶν Ἰωαννίνων συμβᾶσαν κατὰ τὸ 1379 ἐπὶ τοῦ Δεσπότη Θωμᾶ Πρελοῦμπου (1367—1384), ἀποδίδει τὴν διάσωσιν τῆς πόλεως καὶ τὴν κατατρόπισιν ἐκείνων εἰς τὴν θείαν ἐπέμβασιν, ἐπελθοῦσαν «τῇ πρεσβείᾳ τοῦ φύλακος ταύτης (τῆς πόλεως Ἰωαννίνων) τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ τῶν ἄνω δυνάμεων» ³⁾

μενοι ἐνταῦθα τῷ θεῷ, ἀπαλλαγὴν εὕρισκασιν τῶν συμφορῶν». Διηγεῖται δι' περαιτέρω πῶς φίλος του τις πάσχων προσέτρεξεν εἰς τὸν ναόν τοῦ Ἀρχαγγέλου καὶ ἐθεραπεύθη δι' ἐγκοιμῆσας ὁπῶς ἔλεγον οἱ ἄρχαί. Ἐκοιμήθη δηλαδὴ ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ ἰδὼν κατ' ὄναρ τὸν Ταξιάρχην ἔμαθε παρ' αὐτοῦ τὸ φάρμακον, ὅπερ καὶ τὸν ἐθεράπευσεν. Σωζομένου Ἐκκλ. Ἱστορ. ἐν *Patrolog. Migne* σ. 940.

1) Τὸ χρυσόβουλον τοῦτο ὡς καὶ τὸ ἀνωτέρω, ἀνήκοντα εἰς τὸν Ἰωάννην Ρωμανόν, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ κύρια αὐτῶν σημεῖα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν μονογραφίαν του «Περὶ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου», Κέρκυρα 1895, σελ. 132 καὶ 169.

2) Καὶ τὸ Ἡπειρωτικὸν Χρονικὸν ἀναφέρει ἐπίσης τὴν «πρὸς τοὺς πύργους τοῦ κάστρου ἐκκλησίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ» Ἡπειρ. Ἐκδ. Βόννης σ. 244.

3) Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς γράφει. (Χρον. Ἡπειρ. Τομ. Β. σ. 243) ὅτι ἀρχαία Μητρόπολις τῶν Ἰωαννίνων ἦτο ὁ Παντοκράτωρ. Τοῦτο δὲν στηρίζεται πούθεν ἀφρονόουμέν δὲ ὅτι προῆλθεν ἐκ παρεξηγήσεως τῆς φράσεως τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Χρονικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀφηγούμενον τὰ τῆς ἀρπαγῆς τῶν Χριστιανῶν παρθένων ὑπὸ τῶν Τούρκων γράφει ὅτι «ἐμβάντες οἱ Τούρκοι εἰς τὸ κάστρον... ἦλθον καὶ ἐστάθησαν ἔξω τῆς Μητροπόλεως εἰς τὸν Μέγαν Παντοκράτορα» (ἐκδ. Βόννης σελ. 245). Τί ἦτο ὁ μέγας Παντοκράτωρ δὲν γνωρίζομεν, ἐκ τῆς φράσεως ὁμῶς φαίνεται καθαρὰ ὅτι δὲν ἦτο ἡ Μητρόπολις, ἀλλὰ καὶ ἔξω αὐτῆς κείμενον.

3) Ἐκδ. Βόννης σελ. 524.

Οὐδείς ὁμῶς ἄλλος, πλὴν τοῦ Ἀνδρονίκου παλαιὸς ἢ νέος συγγραφεὺς εἶπεν ὅτι ὁ Ταξιάρχης τὴν ἐδημιούργησεν. Ἐχομεν μάλιστα πάντα λόγον νὰ ὑποπτευώμεθα ὅτι οὕτε ὁ ἴδιος ὁ Ἀνδρόνικος τὸ ἐπίστευε.

Τὰς ὑποψίας ταύτας μᾶς γεννᾷ τὸ Σημείωμα τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου, τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως.

Τοῦτο, γραφὲν κατὰ τὸ 1217, εἶναι κατὰ ἓνα αἰῶνα ἀρχαιότερον τοῦ Χρυσόβουλου τοῦ Ἀνδρονίκου, ὁμιλεῖ δὲ περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Ἰωαννίνων ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων Σταυροφορίων, κατὰ τὸ 1203, κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξομοιουμένου τοῦ γεγονότος τούτου πρὸς νέον κατακλυσμὸν, τοῦ ὁποῦ Κιβωτὸς τοῦ Νῶε ὑπῆρξαν τὰ Ἰωάννινα, τὰ διασώσαντα τοὺς φεύγοντας τοὺς κατακτητὰς Ἑλλήνας, καὶ Νῶε ὁ καταλαβὼν τότε τὴν Ἠπειρον καὶ ἀγορευθεὶς δεσπότης αὐτῆς Μιχαὴλ Ἀγγελος—Κομνηνός, περὶ τοῦ ὁποῦ γράφει:

«Ὡς ἄλλην σῴτειραν κιβωτόν, τὴν ἐν τῷ κατακλυσμῷ παντοίων γενῶν ἀπομειραν διασώσασαν, τὸ τῶν Ἰωαννίνων τεκτενημένον (κτίσαντος) πολίδιον καὶ εἰς μόρφωσιν κάστρου αὐτὸ ἀνεγείραντος καὶ ἐν αὐτῷ αὐτοὺς (τοὺς πρόσφυγας) ἐνοικήσαντος».⁽¹⁾

Καὶ προσθέτει: «Ταύτῃ τοι (εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων δηλαδὴ) καὶ πολιστὴν καὶ σωτῆρα πολιοῦχον τὸν μέγαν ἐκείνον (τὸν Μιχαὴλ) ὁ ἐνταῦθα διασωθεὶς λαὸς ἀνακηρύττει καὶ ἐπιγράφεται, καὶ τινες τῶν ἐγχωρίων μισόκαλοι πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας φῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς μύουσιν ὀρθῶς βλέπειν μὴ θέλοντες».

Τῶν τελευταίων τούτων τὴν γνώμην ὠρισμένως θὰ εἶχεν ὅψιν ὁ Ἀνδρόνικος, γράφων τὸ χρυσόβουλόν του, διότι, συγκρίνοντες τοὺς ἄνω χαρακτηρισμοὺς τοὺς ἀναγραφέντας εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ Μιχαὴλ τεθεῖσαν ἐν τῇ πόλει ἐπιγραφὴν πρὸς τοὺς ἀποδιδόμενους εἰς τὸν Ταξιάρχην ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου, παρατηροῦμεν ὅτι εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἴδιοι. Τοῦτο δὲ μᾶς κάνει νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἀρχαιολογικὴ παρεμβολὴ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου ἐντὸς διατάγματος, σκοπὸν ἔχοντος νὰ κανονίσῃ τὰς σχέσεις τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν νεωστὶ προσαρτηθεῖσαν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, δὲν ἐφείλεται εἰς ἀκαιρον ἐπιθυμίαν ἐξακριβώσεως τῆς ἱστορίας αὐτῆς, ἀλλ' εἰς πολιτικὴν ἀνάγκην ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῶν τότε περιστάσεων.

Ὁ λαὸς τῶν Ἰωαννίνων εἶχει ζήσῃ ἐπὶ ἑκατὸν δέκα τέσσαρα ἔτη⁽²⁾ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Ἀγγέλων—Κομνηνῶν καὶ εἶχεν εὐημερήσῃ μάλιστα, ὅπως αὐτὸ τοῦτο τὸ χρυσόβουλόν πιστοποιεῖ διὰ τῶν ἀκρῶς κολακευτικῶν ἐκφράσεων, δι' ὧν ἐγκωμιάζει τὴν ἀκμὴν τῆς πόλεως.

«Μεγέθει μὲν ἐστὶ τῶν πολλῶν διαφέρων, μεμέστωται δι' οἰκητόρων, ἀκμάζει δὲ πλούτῳ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐναβρύνεται καὶ δόκιμόν ἐστὶ οἷς περ ἄρα τῶν πόλεων εὐαρίθμητοι».

Ἦτο λοιπὸν πολιτικὴ ἀνάγκη ὁ ἀνακτῆρας ταύτην Ἀνδρόνικος, καυτηριάζων εἰς τὸ χρυσόβουλόν τὴν διαγωγὴν τῶν τελευταίων δεσποτῶν διὰ τὸ κακόν. τὸ ὁποῖον ἐπραττον κρατοῦντες τὴν πόλιν ταύτην, μετὰ τὴν ἐπανίδρυσιν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς ξένους κατακτητὰς (1261) ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Μιχαὴλ Παλαιολόγου, «ἀπότμητον ὡς εἰπεῖν τῶν κοινῶν νομίμων» καὶ «μὴ ἀνέχουσιν (ὑπακούουσιν) εἰς τὴν κοινὴν βασιλείαν τῶν Ρωμαίων». Ἐπρεπε δὲ νὰ μειώσῃ συγχρόνως καὶ τὸ γόητρον αὐτῶν, καταρ-

1) Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως. Περὶ συνοικισμοῦ τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τὴν Φραγκικὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν Δελτ. Ἰστ. καὶ Ἑθνολ. Ἑταιρίας Ἀθην. Τ. Γ' 1889 σελ. 451.

2) Σημειοῦμεν διὰ τὴν ἀκρίβειαν ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων δὲν παρέμεινεν ὁλόκληρον τὸ ἄνω χρονικὸν διάστημα ὑπὸ τὸ δεσποτῆτον, ἀλλὰ περιήλθεν ἀπὸ τοῦ 1265 ἐπὶ ἴτινα ἔτη, ἀγνωστον ἀκριβῶς πόσα, ὑπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγον, πατέρα τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ἴσως καὶ ὑπ' αὐτὸν τὸν Ἀνδρόνικον, τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του. Γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων καταληφθὲν πάλιν ὑπὸ τοῦ δεσποτάτου ἐπολιορκήθη ἀνεπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου κατὰ τὸ 1290 Ἰδε Ἰωάννου Ρωμανοῦ, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 70, 81 καὶ 91 καὶ τοὺς συγγραφεῖς εἰς οὓς παραπέμπει.

ρίπτων τὴν κρατοῦσαν γνώμην διὰ τὸν Δεσπότης Μιχαήλ ἦτο προστάτης καὶ πολιούχος τῆς πόλεως, ὡς ἔγραφε καὶ ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸ ἄνω Σημεῖωμα ἐπιγραφῇ, ἡ τεθεῖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνου, διακηρύττων διὰ τὸν ἀληθῆς προστάτης καὶ πολιούχος ἦτο ὁ Ταξιάρχης Μιχαήλ, ὅστις ἐγκατεστημένος ἐκεῖ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεώς του τὴν ἐγέννησε.

Τὴν γνώμην ταύτην ἔχει καὶ ὁ ἐκδότης τοῦ ἄνω Σημειώματος Παπαδόπουλος Κεραμεύς.⁽¹⁾

Ἄλλ' ἡμεῖς, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καὶ ἔνθετον, εὐλαβῶς τηρηθὲν μέχρι σήμερον ἐν Ἰωαννίνοις, προβαίνομεν εἰς περαιτέρω. Φρονοῦμεν διὰ τὸν Ταξιάρχης Μιχαήλ δὲν ἦτο ἀνέκαθεν προστάτης τῆς πόλεως, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πρώτου Δεσποτάτου τῶν Ἀγγέλων—Κομνηνῶν, διότι τὸν ἐθεώρει προστάτην τοῦ ὀδρυτῆς τοῦ Δεσποτάτου Μιχαήλ ὅστις ἔφερε τὸ ὄνομα του. Εὐρίσκωμεν ἄλλως τε ἐντελῶς φυσικὸν ὁ «τεκτενόμενος τὸ πολίδιον τῶν Ἰωαννίνων» ὅπως γράφει τὸ ὡς ἄνω σημεῖωμα τοῦ Ναυπάκτου, νὰ οἰκοδομήσῃ ἢ ἀνοικοδομήσῃ καὶ τὸν Ναὸν τοῦ Ταξιάρχου καὶ δόσῃ μίαν νέαν Μητρόπολιν ἀνταξίαν τῆς οὐσιωδῶς προαχθείσης ὑπ' αὐτοῦ πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

Τὸ δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ λόγος ἐθιμον εἶναι τὸ ἐξῆς:

Εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν τῶν Ἰωαννίνων ἀπέναντι τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου ὑπάρχει τὸ στασίδιον τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, διακρινόμενον τῶν λοιπῶν στασιδίων καὶ φέρον ἀνωθεν αὐτοῦ μικρὸν προπέτασμα παρόμοιον πρὸς τὰ ἐν χρήσει εἰς τοὺς βασιλικοὺς θρόνους.

Ἐκεῖ ἴσταται σήμερον ὁ προϊστάμενος τῶν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν. Ἐκεῖ ἴστατο ἄλλοτε ὁ ἀντιπροσωπεύων τὸ Τουρκικὸν Κράτος κατὰ τὰς τελετὰς ἢ οἱ πρόξενοι. Εἰς τὴν εἰδικὴν ταύτην θέσιν θὰ ἴσταντο ἄλλοτε ποτε καὶ οἱ Δεσπότες τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν τοῦ Φρουρίου.

Ὅπισθεν λοιπὸν τῆς θέσεως ταύτης ὑπάρχει ἀνηρτημένη κατὰ συνήθειαν, τηρουμένην εἰς Ἰωάννινα, μεγάλη εἰκὼν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, φέροντος στολὴν βυζαντινοῦ στρατιωτικοῦ καὶ κρατοῦντος τὴν ρομφαίαν ἀνὰ χεῖρας.

Εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ Ταξιάρχου καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων, πλην τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῆς Ἀγορᾶς.⁽²⁾

Ποῦ ἄλλοῦ δύναται νὰ ἀποδοθῇ ἡ γέννησις τῆς συνηθείας ταύτης, τῆς ἀποκλειστικῆς ἀνηκούσης εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ μὴ συναντωμένης εἰς τὰς ὀρθοδόξους ἐκκλησίας ἄλλων μερῶν,⁽³⁾ εἰμὴ εἰς τὸ διὰ τὸν Ταξιάρχης Μιχαήλ ἐθεωρήθη ποτὲ προστάτης ὠρισμένης πολιτικῆς τοῦ τόπου ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἦτο συγχρόνως καὶ στρατιωτικὴ καὶ διὰ τὴν εἰκὼν τεθεῖσα τὸ πρῶτον ἐκεῖ κατ' ἐπιταγὴν τῆς, ἐδημιούργησε τὴν μέχρις ἡμῶν διατηρηθεῖσαν συνήθειαν.

Καὶ εἰς ποῖον ἄλλον πολιτικὸν συνάμα καὶ στρατιωτικὸν διοικητὴν τοῦ τόπου εἶναι φυσικώτερον νὰ ἀποδοθῇ τὸ γεγονός ἀπὸ τὸν μαχητικώτατον Μιχαήλ, ὅστις ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ Ταξιάρχου;

1] Οὗτος γράφει τὰ ἐξῆς: «Ὁ Ἀνδρόνικος ἴσως ἐξ ἀντιπαθείας τῆς βυζαντινῆς ἀδλῆς πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῆς δεσποτείας Ἡπείρου ἢ καὶ ἐκ διαστροφῆς τῆς ἀληθείας βεβαίως διὰ τὸν Ἀρχάγγελος Μιχαήλ ἦτο πολιστής καὶ πολιούχος τῶν Ἰωαννίνων». Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 454.

2] Ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων εἰκόνων τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, ἡ ἀρχαιότερα καὶ ὠραιότερα, καθαρὸν βυζαντινὸν τύπου, εἶναι ἡ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Ἀνήκειν αὕτη εἰς τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, ἦτο ἀρχαιοτάτη, ἀντεκατεστάθη δὲ ὑπὸ τῆς νεωτέρας οὐχὶ διότι ὑπέστη καταστροφὴν τινα, ἀλλὰ διότι ἦτο πολὺ μικρά. Εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην ὁ Ἀρχάγγελος δὲν παρίσταται ὡς ψυχοπομπός, ἀλλ' ὡς ἀρχιστράτηγος. Τὸ πλαίσιον ὁμῶς τῆς εἰκόνης εἶναι νεώτερον.

3] Ἡ εἰκὼν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ ὑπάρχει πάντοτε εἰς ὅλους τοὺς κοσμουμένους διὰ τοιχογραφίων ὀρθοδόξους ναοὺς, ἀλλ' ἡ θέσις τῆς εἰκόνος εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ ναοῦ ὡς καὶ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ δῆματος παρὰ τὴν τοιχογραφίαν τῆς Θεοτόκου. Ἴδε Διονυσίου τοῦ Ἱερομονάχου, Ἑρμηνείαν τῶν ζωγράφων. Ἀθ. 1885 σελ. 218 καὶ 252.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς ἀνω παρατηρήσεως καὶ ἑτέρα μᾶς πείθει ὅτι ὁ Ταξιάρχης Μιχαήλ ἦτο κυρίως προστάτης τοῦ Δεσποτάτου.

Τὸ γεγονός ὅτι διειρηθήνῃ μὲν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ εἰς τὴν θέσιν, ἔπει ἐτοποθετήθη πρὸ 735 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Δεσπότη Μιχαήλ, μολονότι ὁ ναὸς τοῦ Ταξιάρχου ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἡ κατασπᾶσα μητρόπολις μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνου, πυρποληθεῖσα⁽¹⁾ ἐκ θεμελίων ἀνοικοδομήθη, δὲν διειρηθήνῃ ἔμως ἐξ ἴσου εἰς τὴν μνήμην τῶν κατοίκων καὶ ἡ παράδοσις ὅτι ὁ Ταξιάρχης Μιχαήλ εἶναι ὁ προστάτης τῆς πόλεως τῶν. Οὐτε ἄλλη ἐκκλησία ἀνηγερέθη πρὸς τιμὴν τοῦ ὑπ' αὐτῶν.

Τελεῖται μὲν σήμερον εἰς τὰ Ἰωάννινα κατὰ σύμπτωσιν τὴν 8ην Νοεμβρίου τὸ πάνδημον μνημόσυνον τῶν Ζωσιμαδῶν, τοῦτο ἔμως οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν παράδοσιν, ἀλλὰ γίνεται κατόπιν ρητῆς διατάξεως τῆς διαθήκης τοῦ Νικολάου Ζωσιμα, ὁ ὁποῖος ὤρισε διὰ τὸ μνημόσυνον τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν τοῦ τὴν ἑορτὴν τῶν Ταξιαρχῶν πρὸς τιμὴν, ὑποθέτομεν, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μιχαήλ, θεωρουμένου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας.⁽²⁾

Δὲν φανταζόμεθα δὲ ποτὲ νὰ ἐλησφόνηι ἡ πόλις τὸν προστάτην της, ἂν πράγματι ἐθεωρεῖτο οὗτος παρ' αὐτῆς ὡς ἰδικὸς της, καθ' ὃν τρόπον ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας τῶν Πατρῶν ἢ ὁ Ἅγιος Δημήτριος τῆς Θεσσαλονίκης.

Καὶ ἤδη ἄς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας:

Ἐξ ὧν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ Χρυσόβουλον τοῦ Ἀνδρονίκου οὐδεμίαν ἀπολύτως δύναται νὰ δόσῃ πληροφορίαν περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως Ἰωαννίνων.

Ἄλλ' οὐτε καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ διαφωτίζουν τὸ ζήτημα.

Οὕτω τὰ περὶ Ἰωαννίνων τοῦ πανηγυρικοῦ εἰς τοὺς Μανουὴλ καὶ Ἰωάννην Η' τοὺς Παλαιολόγους, τοῦ γραφέντος ὑπὸ τινος ἀνωνύμου, ἐν αἰῶνα βραδύτερον τοῦ χρυσόβουλου τοῦ Ἀνδρονίκου, περὶ τὰ 1446, θέτουν μᾶλλον ἢ λύουν τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως.

«Ἡ δὲ ἑτέρα πόλις (δηλαδὴ τὰ Ἰωάννινα γράφει ὁ πανηγυρικός) πρὸς τῇ Ἀχερουσίᾳ λίμνῃ, νέον οὐ πᾶν νέον οἰκισθεῖσα πρὸς τινος Ἰωάννου καὶ τὴν ἐκείνου φέρουσα νῦν ἐπωνυμίαν, τὰχ δ' ἂν εἴη αὕτη Ἐφύρα Θεσπρωτῶν, ἡ πόλις ἡ δὲ ταύτης ἐγγυτέρω κειμένη πάλαι».⁽³⁾

Τὸ ν ἔ ο ν, ὅχι πάρα πολὺ ν ἔ ο ν, οὐδὲν τὸ θετικὸν σημαίνει, παρὰ μόνον ὅτι τὰ Ἰωάννινα ἐκτίσθησαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα, τὸ δὲ ὅτι ὠνομάσθησαν ἐκ τινος Ἰωάννου, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ οἰκιστὴς τῶν, εἶναι ἡ ἐκ πρώτης ὀψέως ἐξήγησις τοῦ ὀνόματός τῶν. Ὑποθέσεις δὲ ὅπως ἀτυχεῖς εἰσι ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ἡ Ἀχερουσία καὶ ὅτι ταῦτα ἔκειντο ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Ἐφύρας ἢ ἐπὶ ἄλλης τινὸς πλησίον ἐκείνης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κειμένης πόλεως, ἀποδεικνύονται τὸ συγκεχυμένον τῶν γνώσεων τοῦ συντάκτου τοῦ πανηγυρικοῦ.

Ὁ βραδύτερον κατὰ τὸ 1543 γράψας ἐν Ἰωαννίνοις τὸν βίον τοῦ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης νεομάρτυρος Ἰωάννου, τοῦ ὑποστάντος μαρτυρικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει θάνατον κατὰ τὸ 1528, λέγει τὰ ἑξῆς:

«Οὗτος (ὁ νεομάρτυς Ἰωάννης) πατρίδα μὲν ἔσχε τὰ Ἰωάννινα Πόλις δὲ αὕτη τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου προκαθημένη (πρωτεύουσα), βασιλεῖον οὖσα πάλαι μὲν Πύρρου ἐκείνου τοῦ Ἠπειρώτου, ὡς ἀπὸ τῶν ἱστοριῶν συνάγει ἐστίν, ὑστερον δὲ τῶν ἐσχάτων ἐνδιαίτημα δεσποτῶν. Ὀνόμασται δὲ οὕτως ἀπὸ τινος Ἰωάννου, τῶν αὐτῶν δεσποτῶν, μεταδόντος τῇ πόλει τοῦνομα καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ Ἰωάννινα οὕτω εἰς φιλοτιμίαν καλέσαντος, ὡς Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας τὸ πρὶν Βυζάντιον, οὕτω κληθὲν

1) Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

2) Διαθήκη Νικολ. Ζωσιμα, Ἀθ. 1913 σελ. 83.

3) Σ. Δάμπρου Παλαιολόγια καὶ Πελοποννησιακά, Τόμ. Γ' σελ. 194.

ἀπὸ τοῦ οἰκίσαντος Βύζαντος, εἰς κάλλος τε καὶ μέγεθος ἀνεγείρας, ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ αὐτὸς Κωνσταντινούπολιν μετωνόμασε καὶ ἐν Ὀδρυσόις Ἀδριανὸς ὁ Αἴλιος τὴν πρὶν Ὀρεστιάδα, ἀπ' Ὀρέστου τοῦ Ἀγαμέμνονος καλουμένην, Ἀδριανούπολιν ἀφ' ἑαυτοῦ μετεκάλεσεν ὕστερον καὶ ἄλλοι δὲ τῶν βασιλέων πολλοὶ πολλάκις πολλὰς τῶν πόλεων ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ὀνόμασιν ὀνομάσαντες».⁽¹⁾

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω βλέπομεν ὅτι ἐξακολουθεῖ ἐπικρατοῦσα ἡ ἰδέα ὅτι τὰ Ἰωάννινα ὀνομάσθησαν οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ οἰκιστοῦ των καὶ ἀναπτύσσεται μάλιστα τοῦτο καὶ δι' ἀφθόνων ἱστορικῶν παραδειγμάτων. Γίνεται δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ ποιά τις προσπάθεια προωθήσεως τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος, ἀφοῦ, κατὰ τὸν συγγραφέα, ὁ οἰκιστὴς Ἰωάννης δὲν εἶναι πλέον ἀγνωστὸν τι πρόσωπον, ὅπως εἰδαμεν ἀνωτέρω νὰ γράφῃ ὁ συντάκτης τοῦ πανηγυρικοῦ, ἀλλ' εἰς τῶν δεσποτῶν, πρᾶγμα τελείως ἐσφαλμένον ὅμως, διότι, ὡς εἴπομεν ἤδη, τὰ Ἰωάννινα προϋπήρχον καὶ ἔφερον τὸ ὄνομα των πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Δεσποτάτου.

Τὸν ἐπόμενον αἰῶνα, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος, ἀσχολούμενος περὶ τῆς πόλεως ταύτης εἰς τὴν γεωγραφίαν του, οὐδὲν περὶ τῆς ἰδρύσεώς της, παραπλήσιον πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ἀναφέρει. Γράφει δὲ μόνον τὰ ἑξῆς:

«Μητρόπολις τῶν Κασσιοπαίων ἦτον ἡ Κασσιόπη, ἔρημος καὶ κρημνισμένη τανῦν, ὥσπερ καὶ αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Ἠπείρου, λέγεται τανῦν κοινῶς Καστρίτζα.⁽²⁾ Λέγει Λαόνικος ὁ Χαλκοκονδύλης νὰ εἶναι αὕτη τὰ Ἰωάννινα, ἀλλὰ τὰ Ἰωάννινα εἶναι ξέμακτρα ταύτης πλεον διαστήματος δύο ὥρων».

Ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης δὲν λέγει πρὸς ταῦτα ὅτι τὰ Ἰωάννινα εἶναι ἡ ἀρχαία Κασσιόπη. Τοῦτο προσέθηκεν ἐξ ἰδίων ὁ μεταφραστὴς του.⁽³⁾ Ὁ Χαλκοκονδύλης γράφει:

«Ἦλανε μὲν οὖν καὶ ἐπὶ Αἰτωλίαν καὶ Ἰωαννίνων τὴν πόλιν εἶλεν», ὁ δὲ Λατῖνος μεταφραστὴς του: «*Iter dehinc intendens in Aetolian, Ioanni adhuc slve Ioaninan, olim Cossien diotcan, urbem suo imperio adiunxit*», παρεισάγων αὐθαίρετως τὸ *olim Cassiopen*, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον.⁽⁴⁾

Ὁ *Le Quien* ἀσχολούμενος περὶ τῶν Ἐπισκόπων τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸν *Oriens Christianus*, ἀποδίδει τὴν γνώμην ταύτην, ὅτι δηλαδὴ τὰ Ἰωάννινα ἔκειντο ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Κασσιόπης, εἰς τὸν Μαρίνον Κρούσιον καὶ παραπέμπει εἰς τὸ ἔργον ἐκείνου τὴν *Turcogreciam*.⁽⁵⁾

Τὴν ἀναφέρει ἐπίσης καὶ ὁ Ἀθανάσιος Σταγειρίτης, καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν τῆς Βιέννης, γράφων εἰς τὰ Ἠπειρωτικά του, τὰ δημοσιευθέντα κατὰ τὸ 1819 (σ. 375) «Λέγουσιν ὅτι (τὰ Ἰωάννινα) εἶναι ἐκεῖ ὅπου ἦτον ἡ Κασσιόπη· ἂν ὅμως εἶναι εἰς τὸν τόπον τῆς Κασσωπίας, τοῦτο εἶναι ἀμφίβολον, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκονται ἀρχαῖα σημεῖα».

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Ἠπείρῳ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πόλις Κασσιόπη, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Κασσιοπαίας ἢ Κασσωπαίας, ἀλλ' αὕτη ἔκειτο εἰς τὰ νοτιώτερα τῆς Θεσπρωτίας ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Στράβωνος «ἐν ἀριστερᾷ δὲ τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου ἡ Νικόπολις καὶ τῶν Ἠπειρωτῶν οἱ Κασσοπαῖοι».⁽⁶⁾ Ἡ πόλις αὕτη καταστραφεῖσα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν ἀναφέρεται πλέον κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ὡς σαφῶς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Συνεκδήμου τοῦ Ἱεροκλέους, ὁ ὁποῖος ἀπαριθμῶν τὰς Ἠπειρωτικὰς πόλεις τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ,

1) Σ. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων. Τόμ. Β. 1905. σελ. 138.

1) Προφανῶς πρόκειται περὶ τῆς κοινῆς λεγομένης Γαστρίτσας.

2) Τὸν Χαλκοκονδύλην μετέφρασε τὸ πρῶτον εἰς τὴν λατινικὴν ὁ C. Clauserus κατὰ τὸν 16 αἰῶνα [Κρουμβάχερ Βυζ. Λογοτεχνία μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Α. σελ. 614].

3) Λαόνικου Χαλκοκονδύλη. Ἀποδείξεις ἱστοριῶν δέκα Bonnae 1843 σ. 28, 16

4) *Le Quien, Oriens Christianus* Τόμ. II σ. 150.

1) Στράβων σ. 447 [ἐκδ. Meineke].

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικής τινός περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἡπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης

ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

Περὶ κλίματος.

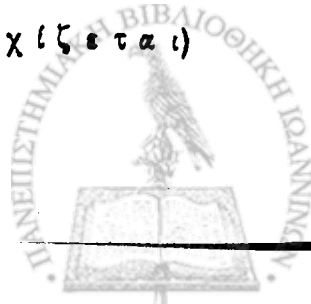
Ἡ Πόλις Ἄρτα καὶ τὰ πεδινὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας ἔχουσιν οὐχὶ λίαν ὑγιεινὸν κλίμα, ἕνεκα τῶν διατρεχόντων αὐτὴν ποταμῶν, οἵτινες εἰ καὶ καθιστῶσι λιπαρὰς καὶ εὐφόρους τὰς γαίας, παραγούσας ἀφθονίαν διαφόρων σιτηρῶν, ὧν ἐνεργεῖται ἐτησίως σημαντικὴ ἐξαγωγή, σχηματίζουν ὅμως ἐκτεταμένα ἔλη (πγ), ἃ τινὰ προξενοῦσι τὴν ἐνδημικὴν νόσον, διαλείποντα πυρετὸν, καταμαστίζοντα μάλιστα τοὺς κατοίκους ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου μέχρι τῆς ἀρχῆς Ἀπριλίου. Ἐπειδὴ δὲ αἰέποτε πνέει ἐν καιρῷ νυκτὸς ὁ Ἀπηλιώτης, εἰς τοὺς μὴ προφυλαττομένους καὶ ἐξερχομένους πρὶν τῆς τοῦ ἡλίου ἀνατολῆς, συμβαίνουν συνάγχει ἐπιβλαβεῖς καὶ ἕτερα νοσήματα, μὴ ἀποχωριζομένου καὶ τοῦ πυρετοῦ. Ἐκτὸς τῶν ποταμίων ὑδάτων, γλυκυτάτων ὄντων, βρίθκει ἡ Ἐπαρχία, ἐξαιρέτως ἡ Ἄρτα, ποτίμων ὑδατωδῶν φλεβῶν, ὥστε ἀναποφεύκτως ἐκάστη οἰκία κέκτηται φρέαρ ἰδίων, ὑπάρχουσι δὲ καὶ κοινὰ, ὑδατος ποσίμου καὶ κρυοτάτου κατὰ τὸ θέρος. Αὐτὸ τοῦτο τὸ κλίμα κέκτηται καὶ ἡ Πρέβεζα, ὑποκειμένη εἰς τὸ μίasma τῶν πυρετῶν, προξενουμένων ἐκ τῶν λιμναζόντων θαλασσίων ὑδάτων, ἕνεκα τῆς ἐξαγωγῆς αἵματος ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Ἀκτίῳ, ὑδάτα ὅμως καλῆς ποιότητος οὐκ ἔχει· ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἐκ τῆς ἐπολῆς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ σωζόμεναι βροῖσεις, οὐ μόνον δυσάρεστον ποιότητα ὑδατος ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ ἀσημάντου ποσότητος, ὥστε τὸ θέρος ξηραίνονται. Ὁ βαθμὸς τοῦ ψύχους, ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἐνίοτε ἐστὶ μέγιστος, ἀνευ χιόνος· ὅμως πάντοτε, ἐκτὸς ἐκτάκτων τιῶν ἐποχῶν, διό καὶ καλλιεργοῦνται καὶ καρποφοροῦσιν ἀφθόνως ἅπαντα τὰ εἶδη τῶν χρυσομήλων (πορτοκαλεῶν καὶ λεμονεῶν)· ἡ ἄνοιξις συνήθως ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς. τὰ δὲ καύματα ἀπὸ

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 11.

(πγ) Τὰ βαλτωδῆ τῆς Ἄρτας μέρη ἄρχονται ἐκ τῆς θέσεως Χανοπούλου, καὶ περιτριγυρίζουν τὰ χωρία Πέτρα καὶ Ζαβάκι, λήγουσιν ὀπισθεν τοῦ χωρίου Στρογγυλῆς. Ἐν αὐτοῖς ζῶσι διάφορα ἄγρια ζῶα, οἷον λύκοι, θῶες, ἀλώπεκες καὶ ἀγριόχοιροι.

δὲν συμπεριλαμβάνει καὶ αὐτὴν. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὑπῆρχε φρούριον Κασσιόπη ἐπίσης ὀνομαζόμενον, κείμενον εἰς τὴν Νῆσον Κέρκυρα, ὅπου καὶ σήμερον ζῶζεται χωρίον φέρον τὸ ὄνομα Κασσιόπη. Περὶ τοῦ φρουρίου τούτου θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν νὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

(Συνεχίζεται)

τοῦ Μαΐου, ἀλλὰ τῶν μηνῶν Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου, εἰσὶ δυνατώτατα καὶ ἱκανῆς αἰσθαντικότητος κατὰ τὸ ἡμερήσιον διάστημα, καὶ τοὶ μετριαζόμενα ἐκ τοῦ αἵποτε σχεδὸν πνέοντος Ζεφύρου ἀνέμου (Μαΐστρου) κατὰ δὲ τὰς νύκτας, πνέοντος, ὡς προεῖρηται, τοῦ Ἀπηνιῶτου, ἡ ἀτμοσφαῖρα δροσιζομένη ἀναψυχὴν τινα προξενεῖ εἰς τοὺς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας ὑπομείναντας ἐκ τοῦ καύσωνος. Κατὰ Ὀκτώβριον τελευταῖον, προεπελθουσῶν βροχῶν, παύουσι τὰ καύματα, δροσιζομένης πλέον ἐπαισθητῶς τῆς ἀτμοσφαίρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Περὶ τροφίμων καὶ προϊόντων

Ἐκ παντὸς σχεδὸν τροφίμου εἵδους βρίθκει ἡ Πόλις Ἄρτα καὶ τὰ περίχωρα αὐτῆς, καθὰ καὶ ἡ Πρεβέζα, κατὰ δεῦ ερον λόγον· ἐξάγονται ὅθεν καὶ ἀναλίσκονται ἐξ ὅλης τῆς Ἐπαρχίας ζῶα μὲν, βόες, πρόβατα, τράγοι, λαγωοί, βούβαλοι, χοῖροι, ἵπποι, ἡμίονοι, ὄνοι καὶ ἐκ τῶν ἀγρίων ζώων οὐκ ὀλίγα διὰ τὰ γουναρικά αὐτῶν δέρματα, ὡσαύτως καὶ διαφόρων εἰδῶν ἡμέρων καὶ ἀγρίων πτηνῶν εἶδη, τυρία καὶ βούτυρον θαυμάσια· σιτηρὰ δὲ παντοίου εἵδους, ὕσπρια, ὀρύζιον, καὶ ἐκ τῶν ὠραιωτάτων αὐτῆς κήπων ὀπῶραι ἀφθονοὶ καὶ εὐθηνόταται κατὰ τοὺς ἁρμοδίους καιροὺς· λάχανα παντὸς εἵδους ἐν ἀφθονίᾳ· καρπὸν τῶν εὐγενῶν δένδρων, πορτοκαλεῶν, λεμονεῶν καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς διαφόρων εἰς πλῆθος, ἀδιαλείπτως μεταφερόμενοι εἰς Ἰωάννινα καὶ ἄλλαχοῦ, καίτοι ἀμοιρεῖ ὁ τόπος καλῶν καὶ ἐμπεύρων κηπουρῶν· ἐλαιῶνες ἀξιόλογοι, ὧν τὸ ἐξαγόμενον ἐλαιον, (προτιμώτερον τὸ τῆς Πρεβέζης) ἢ ὁ ἐλαιόκαρπος, ἀποστέλλεται εἰς τὸ ἐξωτερικόν· ἀμπέλαι καίτοι παθοῦσαι, ὡς ἐκ τῆς γνωστῆς ἀσθενείας, ἐξ ὧν κατασκευάζεται οἶνος ἀξιόλογος καὶ ἀπὸ τὰ στέμφυλα ῥακή καὶ ὄξος. Αἱ τῆς Πρεβέζης, δὲ εἰσὶν ἐξαιρε ὡτεραι· ἀγρίων δένδρων διὰ κτιρίων ξυλείαν πλῆθος· βάλανοι (βαλανίδια), χρυσόξυλον, ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν ἐντοπίων τσεμιρτσέλη, ἀνθρακες καὶ ξύλα καύσιμα καὶ πρινοκόχιον διὰ βαφῆς (πδ'), μέλι γλυκύτατον καὶ κηρίον, ῥόδα τε εὐωδέστατα, καὶ τὸ τῶν ῥόδων καὶ νερανιζίων ὕδωρ· γύψος καὶ λίθοι στερεώτατοι δι' ἐργασίαν, διαφόρων εἰδῶν καὶ χρωμάτων καὶ μαρμαροειδῶν ἔτι. Ἐκ δὲ τῆς βοτανικῆς πρώτης ποιότητος καὶ εὐωδεστάτη νικοτιανὴ ὑπάρχει, καὶ ἀφθονα εἶδη ἐν τοῖς ὄρεσι τῆς Ἐπαρχίας ταύτης ἱαματικά χόρτα, ἐξαιρέτως τὸ ἱαματικὸν φάρμακον διὰ τὸ τρομερὸν νόσημα τῆς ὑδροφοβίας, εὐρισκόμενον περὶ τὸ ἱερὸν Μοναστήριον τῆς Κατωπαναγίας, ὅσπερ καὶ τι ἕτερον βότανον, καλούμενον γαλόχοριον καὶ γλυκόριζον· κατασκευάζεται ἤδη πρὸ πολλοῦ σάπων ἀξιόλογος εἰς Πρεβέζαν. Ἐκτὸς δὲ τῶν οὐχὶ εὐκαταφρονήτων ἐγγελύων τῆς Ἄρτης, παράγει ἡ Ἐπαρχία αὕτη πλῆθος ἄπειρον καὶ διαφόρων εἰδῶν ἰχθύων, ὀστρακοδερμάτων καὶ μαλακίων καὶ ὀστρακομαλακίων, ἐκτὸς ὀστάκων ἢ ἀστακῶν, νοστιμωτάτων καὶ περιφήμων μετακομιζομένων κατὰ πᾶσαν τοῦ ἔτους ὥραν, ἐξαιρέτων κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ φθινοπώρου καὶ χειμῶνος εἰς Ἰωάννινα· ὡσαύτως ἐξάγει ὁ τόπος οὗτος ἄλλαθα θαλάσσια ὠραιώτατα, καὶ ἐκ τῶν ἰχθυοτροφίων (πε), ἐξαιρέτως τῆς Λογαροῦς, Τσουκαλιῶν, Αἰ-

(πδ) Τὸ πρινοκόχι ἐξάγεται ἐκ τῶν χθαμαλῶν πρίνων (εἵδους δρυὸς) πρινιδίων ὑποκορ. ἢ πουρνარიῶν, κοινῶς ἔστι δὲ ἐντομόν τι ζῶον τῆς κοκκινίλης (κρεμέζι) ὅπερ ξηραίνόμενον ἐν θερμῇ ἡλίῳ ἢ κλιβάνῳ χρησιμεύει ὡς κοκκίνη βαφή.

(πε) Ἰχθυοτροφία ἐν μὲν τῇ Ἄρτι εἰσὶν ἐκμισθούμενα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως 12, τὸ Ἄρταϊον μάζωμα, Λογαροῦ, Τσουκαλιῶν, Ἀγρίλος ἢ Ἀγραυλος, Στρογγυλή, ποταμοὶ Ἰναχος καὶ Λοῦρος, Κάκχα εἰς Πέτραν, Αὐλαίμων εἰς Καντοάν, Γιαλομποῦκα εἰς Νεοχώριον, Ψάθι καὶ Βόσα· ὑπὸ τοῦ Βακουφίου τοῦ Φαῆκ Πασσᾶ 3: οἶον τῆς Αὐλερῆς, Κόφιτρα καὶ Βεζούλη· τῆς Μονῆς Κορωνησίας, καλούμενον Σακελέτσι· τῆς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλίου ὀνομαζόμενον Ῥοσίδα καὶ τῆς Μονῆς Ῥοδιᾶς, τό ὅλον δέκα ὀκτώ. Ἐν δὲ τῇ Πρεβέζῃ

λιρῆς καὶ Ἀργίλου ἀξιόλογον ποιότητα ἰχθύων (αὐγοταράχων) καὶ ἐκ τῶν ἐλῶν πληθος βδελλῶν, καταναλισκομένων εἰς Τεργέστην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

Περὶ ἐπιτηδευμάτων καὶ τεχνῶν

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀρτης τὸ ἐμπόριον οὐ πρὸ πολλοῦ ὑπῆρξε διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐπικερδέστατον, μετὰ διαφόρων ἀγορῶν τῆς Τεργέστης, Μελίτης, Βενετίας καὶ Κερκύρας. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἤδη ὑπάρχουσιν Ἑλληνικά ἐμπορικά καταστήματα εὐάρθμαί τινα, ἔνεκα τῆς Ἑβραϊκῆς φυλῆς, τῆς ἐσχάτως ἐπιδοθείσης παρὰ πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν, εἰς τὸν ἐμπορικὸν βίον, καὶ οὕτω ὁσημέραι τὸ ἐμπορικὸν κέρδος αἴρεται ἀπ' ἡμῶν, ὥς τῶν Ἰουδαίων εὐχαριστουμένων ἵνα πωλοῦντες κερδίζουσι μόνον εὐτελὲς ὄφελος, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἰδιωτικά αὐτῶν οἰκιακὰ δαπανήματα, εἰσὶν ἀσυγκρίτῳ λόγῳ εὐτελέστερα καὶ μικρότερα. Ἐξ ἀρχαίων ἐτῶν συνέρχεται ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἡπείρου εἰς Ἀρταν ἐμπορικὴ τις πανήγυρις, οὐχὶ εὐκαταφρόνητος, Μουχούστιον καλουμένη, ὥς ἐκ τῆς ἐνοριακῆς θέσεως, ἥτις ἀρχεται συνήθως ἀπὸ τῆς 14 Σεπτεμβρίου καὶ λήγει τὴν 24 σχεδὸν τοῦ αὐτοῦ διαρκεῖ ἥτοι δέκα σχεδὸν ἡμέρας ἐν ἣ συσσωρεύονται πανταχόθεν τῆς Ἡπείρου πωληταὶ καὶ ἀγορασταί. Σύνάμα καὶ κατὰ πᾶσαν Πέμπτην τῆς ἐβδομάδος γίνεται ἐν Ἀρτῇ ἀγορὰ (Παζάρι) διαφόρων ἐδωδίων καὶ ἐνδυμάτων, πρὸς εὐκολίαν τῶν κατοίκων.

Μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς ΙΗ' ἑκατοντ. μὴ ὄντων ἀλευρομύλων εἰς Ἀρταν καὶ δυσκολευομένων τῶν κατοίκων ἵνα ἀλήθως εἰς τινὰς κώμας, ἀπεχούσας δὺν ἢ τρεῖς ὥρας, ἀνηγέρθησαν ὑπ' αὐτῶν, οἱ κατὰ τὴν συνοικίαν Μουχούστιον τέσσαρες νερόμυλοι. Ὁ δέ, διατελὼν ἤδη, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1800, εἰς ἀχρησίαν, ἐπὶ τοῦ Πετροβουνίου φαινόμενος ἀνεμόμυλος, ἠγέρθη τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὑπὸ τινος βαθυπλοῦτου καὶ εὐπατρίδου Ἀρταίου Νικολάου Μπέτζιου.

Ἡ ἄλλοτε σημαντικὴ τῶν Ἀρταίων βιομηχανία ἡλαττώθη οὐσιωδῶς. Ἡ γουνοποιία καὶ γουνοδεψία ὀλοτελῶς ἐξέλιπεν. Ἡ βυρσοδεψία, ἀρχαιοτάτη καὶ αὐτὴ τέχνη, διατηρεῖται εἰσέτι ἐν Ἀρτῇ, φημιζομένη ἐπὶ ἀρστη κατεργασία παντὸς εἶδους δέρματος ἢ χρυσοχοία, λείψανα μόνον ἔχει τῆς ἄλλοτε ἀκμῆς αὐτῆς. Ἡ Ἑβραϊκὴ φυλὴ ἀσήμαντιον ποσὸν κατασκευάζει ἤδη τῶν ἀποκλειστικῶς πλεομένων παρ' αὐτῆς μεταξίνων καὶ χρυσῶν γαϊτανίων καὶ ἄλλων τοιούτων κοσμημάτων διότι τὴν αὐτὴν τύχην καὶ ἀθλιότητα ὑπέστησαν καὶ οἱ πάλαι κατασκευάζοντες οὐ μικρὰν ποσότητα ἀμιμήτων χρυσοκεντήτων ἐνδυμάτων. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγονται καὶ ἄλλαι αὐτόθι βιομηχανικαὶ τέχναι, ἡ τῶν ἀλειμματοποιῶν, ἡ τῶν ὑποδηματοουργῶν, ἡ τῶν τσαρουχοποιῶν, ἡ τῶν βαφῶν, ἡ τῶν χρυσοκεντιστῶν (σαράτσηδων), ἡ τῶν φλωκατοποιῶν, ἡ τῶν χαλκῶν, ἡ τῶν σιδηρουργῶν, ἡ τῶν τεκτόνων, ἡ τῶν κτιστῶν καὶ ἡ τῶν ζαχαροπλαστῶν, ὧν ἡ παραγομένη ὠφέλεια δυσανάλογος ὑπάρχει πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων, μάλιστα ἡ ἢ ἐν τοῖς οὕτω περιορισμένοις ὁρίοις στερουμένων τῶν πλεόνων καὶ ἰδίας οἰκίας. Ἡ τῶν πραγμάτων αὕτη χαλάρωσις προκύπτει ἐκ τῆς ἀνυχῶς συνηθείας τῶν Ἀρταίων, μὴ ἀγαπώντων τὴν ἀποδημίαν, ἐξ ἧς ἀριδῆλως προέρχεται καὶ κέρδος, ἡθικὴ τε καὶ νοερὰ βελτίωσις, ἢ μικρὸν ἢ μηδαμῶς φροντιζόντων περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν ἀπογόνων ἐξ ὀλιγορίας ἐπιμέμπτου, ἐνῶ ἔχουσιν ὑπ' ὄψιν ζωηρότατον παράδειγμα τὴν ἐκ τῆς ἀποδημίας εὐτυχίαν καὶ ἀνάπτυξιν πλείστων Ἡπειρωτῶν καὶ μάλιστα Ζαγορισίων· αἷτιον δ' ἐστὶ τῆς ἐλεεινότητος ταύτης ὑπάρχει, ἡ καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύ-

δεκτῶ, οἷον Μάζωμα, κατὰ τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἀποβαιήριον τῆς Νικοπόλεως ἐντὸς τοῦ κόλπου, Λάκκοι ἢ Τρίπαις, Σόγονον, Γρίπος, Τσουπέλι, Ποῦντα, Πογονίτσα καὶ Σκαφιδάκι.

τη εισαχθεῖσα εὐρωπαϊκὴ βιομηχανία, ἀπέναντι τῆς ὁποίας ἀναντιρρήτως οὐ δύναται ἡ ἐπιτόπιος βιομηχανία ἀντιπαραταχθῆναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

Περὶ γλώσσης τοῦ τόπου

Γλῶσσα ἐπικρατοῦσα εἰς ἅπασαν ἀνεξαιρέτως τὴν Ἐπαρχίαν ὑπάρχει ἡ Γραικικὴ ἢ Νεοελληνικὴ, λαλουμένη παρὰ πάντων τῶν κατοίκων καὶ τῶν τριῶν φυλῶν, οἷον Ἑλλήνων, Τούρκων καὶ Ἰουδαίων· μὴνύεται δὲ κάποτε μετὰ τινων τουρκικῶν ἢ ἰταλικῶν λέξεων διατηρουμένων παρὰ τοῖς χωρικοῖς μάλιστα καὶ πλείστον ὅσων λέξεων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, (ὧν κατάλογος ὑπάρχει ἀκολούθως ἐν οἰκείῳ τόπῳ). Μόλις δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ τινες τῶν ἡμετέρων, πρὸ τῆς καταλήψεως οὐ πρὸ πολλοῦ ἤρξαντο ἵνα διδάσκωνται τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν, ἣν πρότερον οὐδὲ τι πολλοστημόριον, τῶν Τούρκων μάλιστα, ἐγίνωσκον, εἰ μὴ λέξεις μόνον τινας Τουρκικάς. Ἐν τισι χωρίοις τοῦ τμήματος Λάκκας καὶ Λακκοπούλας λαλεῖται εἰσέτι ἡ Ἀλβανικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

Περὶ ἡθῶν, κλίσεων, ἐθίμων

Ὁ λαὸς τῆς Ἐπαρχίας Ἀρτης διακρίνεται τῶν πλησιοχώρων ὥς λαὸς ζωηρὸς, ἀγγίνους, ἐργατικὸς, φιλόκαλος, φιλόθρησκος, εὐπροσήγορος καὶ εὐέντευκτος καὶ λίαν περιεργός· ἀλλ' ἐν τούτοις εἰσὶ τινες αὐτοῦ καὶ φιλήδονοι καὶ φίλοι τῶν διασκεδάσεων καὶ τῶν κατὰ κόρον συμπροσίων μέχρις ἐπιμέμπτου βαθμοῦ. Ἐν ταῖς τοιαύταις δὲ διασκεδάσεσι καὶ τοι οἱ Ἀρταῖοι χαρακτηροῦσιν ἑαυτοὺς ἔχοντες, φαίνονται γενναῖοι ἀφειδῶς ἐξοδεύοντες, μάλιστα ἐν ταῖς ἐορταῖς, οἱ τῆς δευτέρας ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τρίτης τάξεως πολῖται συγκροτοῦσιν εἰς διάφορα διασκεδαστικά μέρη καὶ εἰς ταβέρνας πολυέξοδα βακχικά, ἐν χοροῖς καὶ τυμπάνοις, συμπόσια, ἀπολήγοντα πολλάκις εἰς διενέξεις μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων καὶ φιλονεικίας.

Αἱ Ἀρταῖαι γυναῖκες ἔχουσι προσόντα ἱκανά, οἷον εὐφυΐαν, εὐαισθησίαν, φιλοκαλίαν, πλείστην ὅσην καθαριότητα ἐν τε τοῖς ἐνδύμασι καὶ ταῖς οἰκίαις. Τῆς ταπεινοτέρας τάξεως αἱ γυναῖκες φίλεργοι οὔσαι, ὑπάρχουσιν ἐπιτηδειόταται εἰς τὸ ῥάπτειν καὶ κεντιᾶν, καταγινόμεναι εἰς τὴν ὑφαντικὴν, μάλιστα αἱ χωρικαί, ἥδη δὲ καὶ εἰς τὴν μεταξοποιίαν. Τὰ δὲ κοράσια ἅμα ἐφθάνον εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος τῶν ἑαυτῶν ἡλικίας, ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐκρύπτοντο εἰς ξένα πρόσωπα, καὶ σπανίως ὁ μνηστήρ καὶ οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ ἑώρων τὴν μεμνηστευμένην· ὥστε καὶ διὰ τὴν θείαν μετὰδοσιν ἐν ταῖς μεγάλας ἐορταῖς, ὄρθου βαθέως ἀπῆρχοντο ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις μετὰ τῶν συγγενῶν ἵνα κοινωνήσωσι παρὰ τοῦ ἱερέως καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὰς οἰκίας.

Περὶ τοὺς γάμους, (οὓς ἐποιοῦν μέχρι τοῦ ἔτους 1865, τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν. Ἀλλ' ἔκτοτε διαταγῇ τοῦ Μητροπολίτου, ποιοῦσι τὴν Κυριακὴν πάντοτε μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν), τὰς ἐκφορὰς καὶ μνημόσυνα καθὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ἀλλοδαπῆς εἰσερχομένους ἐν τοῖς Ναῦσι τὸ πρῶτον, καὶ πρὸς τοὺς ἐορτάζοντας, διατηροῦσιν οἱ Ἀρταῖοι συνηθείας ἀρχαιοτάτας καὶ διατυπώσεις ἀναλλοιώτους, μιμούμενοι ἐν τοῖς πλείστοις τὰς συνηθείας τῆς Ἑλλήν. ἐποχῆς. Μεταξὺ τῶν συνηθειῶν, αἷς ἐπέκτησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Ἡπείρῳ κυβερνήσεως τῶν ἐξ Ἰταλίας Δεσποτῶν δύο Καρόλων, ὑπάρχει, ὥς προνομία θεωρούμενον,

καὶ ἡ προσωποδοφορία κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀποκρέω, καλουμένων τῶν προσωποδοφορούντων Γιατρῶν (').

Ἄλλοτερον ἀρχαῖον ἔθιμον ἔστι καὶ τοῦτο· ὅταν οἰκογενείας τινὸς τὰ τέκνα δὲν ζῶσιν, ἵν' ἐμποδίσωσι δῆθεν τὸ κακὸν τοῦτο, μεταχειρίζονται τὸ ἐξῆς περιεργον· ἐκθέτει ἡ μαῖα τὸ νήπιον, ἅμα ἡ γεννήσει του, λίαν πρωτὶ, ἐξαπλώνουσα τοῦτο ἐν μέσῳ τριόδου, καὶ κρύπτεται. Ὁ πρῶτος οὖν εὐρών αὐτὸ διαβάτης (σημειωτέον ὅμως ὅτι ὅλοι ἐνταῦθα οἱ κάτοικοι γνωρίζουσι τὸ ἔθιμον τοῦτο, εἴτ' Ὀθωμανοὶ εἰσιν εἴτ' Ἰουδαῖοι), ἅμα πλησιάσας παρ' αὐτῷ, φαίνεται ἡ μαῖα κράζουσα «στάσου», ἐκεῖνος δὲ ἀποκρίνεται, «νὰ σταθοῦν σ' τὴν μάνα τὰ παιδιὰ» καὶ τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται τρίς ἐξ ἀμφοτέρων. Μετὰ τοῦτο ὑποχρεοῦται ὁ ρηθεὶς τυχὸν διαβάτης, ἵνα βαπτίσῃ αὐτό, ὁ ἴδιος γινόμενος ἀνάδοχος, ἢ βάλλων ἀντ' αὐτοῦ ἕτερον Χριστιανόν, ἂν ἀλλόθρησκος τήχῃ δι' ἐξόδων του. Οὕτως ὅθεν τὸ βρέφος, πρὸ τοῦ βαπτιστικοῦ του ὀνόματος, λαμβάνει τὸ ὄνομα Στράτος μὲν, ἐὰν ἄρρεν, Στρατοῦλα δέ, ἐὰν θῆλυ, ὡς ἐκτεθὲν δῆθεν ἐν τῇ ὁδῷ (στράτα). Ἐτέρα δὲ πάλιν ἐξ ἀρχαίων ἐτῶν ἐν τισι χωρίοις ὑπάρχει συνήθεια ἡ ἐξῆς· πρὶν ἢ εἰσελθῇ ἡ νεόνυμφος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ἵνα τελεσθῇ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, βάλλουσιν οἱ οἰκεῖοι τοῦ γαμβροῦ πρὸ τοῦ οὐδοῦ (κατωφλίου) τῆς θύρας διάφορα πράγματα, οἷον μαχαίρας (πάλας), πυροβόλα (κουμπύρια), ἀργυρὰ σκευὴ διάφορα, περιτοθήκας ἀργυρᾶς (μπαλάσκας) καὶ ἄλλα, ἅτινα καταπατοῦσα ἡ νύμφη, ἵσταται πρὸ τῆς θύρας, ὡς καὶ τὸ ἀκολουθοῦν αὐτὴν πλῆθος. Ἐνταῦθα προχωρεῖ εἰς ἓκ τῶν ἀκολουθούντων τὴν νεόνυμφον, κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ πέλεκυν καὶ λέγων μεγαλοφώνως, «κυτπὼν συνάμα ἐπὶ τῆς θύρας σταυροειδῶς μὲ τὸν πέλεκυν, «κόβω, κόβω», «τὶ κόβεις;» ἐρωτῶσιν οἱ λοιποὶ, «τὸν ἀστέρα τῆς νύμφης». Ἀφοῦ δὲ οὕτω πράξωσιν, εἰσέρχονται ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἔνθα τελεῖται τὸ μυστήριον.

Πρὸς δὲ ὅταν οἰκογενείας τινὸς ἀσθενήσῃ τὸ ἄρρεν τέκνον καὶ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ του κινδυνεύσῃ, μετονομάζουσιν αὐτὸ οἱ γονεῖς «Καλόγηρον» ἀφ' ἐρώνοντες οὕτως αὐτὸ εἰς τὸν θεόν. Τοῦτ' αὐτὸ ἐνεργεῖται καὶ παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν, καλούντων τὸν ἀσθενοῦντα παῖδα «Δερβίσην».

1. Τραγουδιόταν μάλιστα καὶ σχετικὸ δίστιχο:

«Θὶ γίνουμε γιατροῦδες, θὰ γίνουμε γιατροὶ
τὴν Καθαρὴ Δευτέρα θὰ φάμε πιτταστή».

Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ πῶς στὴν Ἄρτα πάντοτε οἱ Ἀποκριεὶς γιορταζόταν μὲ μεγάλη λαϊκὴ συμμετοχὴ. Ἀπὸ τὰ ἀποκριάτικα ἄρτινα τραγουδιὰ σημειώνουμε τὰ πρὸ γίνωσά καὶ διαδομένα, ποῦ καὶ σήμερα τραγουδιῶνται, χωρὶς νὰ...σοκάρουν.

— «Πάει τὸ μαλακὸ σ' Παπούλια μ'
πάει τὸ μενιζικὸ σ'
τὸ πῆραν οἱ μπαντίδοι Παπούλια μ'
τὸ πᾶν στὸ Μονοπλιό».

— «Πέντ - ἐξῆ Βλαχοπούλες ὀρθὲς κατούραγαν
πῆραν καὶ μιὰ τζαμόρα καὶ τὴν ἐσούραγαν...».

— «Δὲν τοὺς γ... τὴ μάνα τῶν κισρατάδων
θέλουν νὰ μᾶς βαρέσουν (ἢ γανώσουν) καὶ πάλι σκιάζονται».

— «Ἄν εἰσαι κι' ἂν δὲν εἰσαι τοῦ Δήμαρχου παιδί,
ἐγὼ θὰ σὲ φιλήσω κι' ἂς πάω στὴ φυλακὴ».

— «Ἀδέρφα καὶ ξοδέρφα, βλομάδες κοὶ παιδιὰ
τώρα νὸ μοῦ βρεθῆτε σὲ τοῦτον τὸν καυγᾶ».

— «Ἄν ἔρθουν καὶ σοῦ ποῦνε κυρὰ μ' νὰ παντρευτῆς,
τὸν ἄρρωστο νὰ κάνης, νὰ μὴ ποραδεχτῆς».

— «Μωρὴ ταμπλωμένη, ταμπλᾶ; σὲ βάρεσε
τόσα παιδιὰ στὴν Ἄρτα, κάνα δὲν σάρεσε».

— «Τέσσερα πορτοκάλια καὶ ἓνα χειμωνικό,
στὴν πόρτα σου κυρὰ μου θὰ γίνῃ φονικό».

— «Ἀπ' τὸ Μπουχώρ στὸ Γαλατᾶ
Οὔρνα, οὔρνα, οὔρνα—νᾶ...».

κ. λ. π. κ. λ. π.

Εἰς τοὺς ἐξ ἁλλοδαπῆς πρῶτον εἰσερχομένους ἐν τοῖς ἱεροῖς Ναοῖς προσφέρονται παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου, ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς ἐορτάζοντας ἄνθη διάφορα εὐώδη, ἅτινα λαμβάνουσιν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἐπιτρόπου κρατοῦντος λαμπάδα μετὰ δίσκου, φέροντος τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου τοῦ Ναοῦ, καὶ προσκυνοῦντες αὐτὴν προσφέρουσι χρηματικόν τι δῶρον.

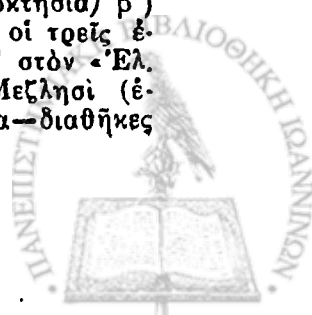
Ἄμα ἀποθανόντος τινός, μετὰ τὴν κηδεῖαν του, προσέχονται πάντες οἱ βουλόμενοι γνώριμοι καὶ οἰκεῖοι εἰς τὴν οἰκίαν τῶν τεθλιμμένων, καὶ ἐράνῳ πάντων ἀγοράζονται πάντα τὰ διὰ τὸ γεῦμα ἀναγκαιοῦντα (ἐξ ἰχθύως ὄντα, οὐχὶ δ' ἐκ κρεάτων ποτὲ) διὰ τινος ἐπιτετραμμένου, ὅστις καὶ συνάξει ἀκολουθῶς ἐκ τῶν παρακαθησομένων ἐν τῇ τραπέζῃ τὸν ἀναλογοῦντα ἐλάστω αὐτῶν χρηματικὸν ἔρανον. Τὴν προσδιωρισμένην λοιπὸν ὥραν προσελθόντες οἱ ἱερημένοι κάθηνται εἰς τὴν τράπεζαν συμπεριλαμβάνοντες καὶ τοὺς τεθλιμμένους, καὶ συντρῶγοντες, πίνουσιν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀποθανόντος· τὴν πρῶτην ταύτην ὀνομάζουσι «Μακαριὰν», ἣτις καὶ γίνεται ἀκολουθῶς παρ' ἄλλων στενῶν συγγενῶν καὶ ἐν ἄλλαις ἡμέραις μέχρι τῆς ἐννάτης ἡμέρας, ὅτε περιάγουσιν ἀπὸ τῆς οἰκίας μέχρι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ τάφου τὰ ἔννατα κόλλυβα ἅπαντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ θανόντος προηγούμενων τῶν ἱερέων, ὅπου καὶ γίνεται δευτέρα νεκρώσιμος ἀκολουθία ἐπὶ τοῦ τάφου. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἐν τῇ κηδεῖα τοῦ θανόντος οἱ κώδωνες τῶν ἱερῶν Ἐκκλησιῶν κρούουσι λυπηρῶς ἐπὶ τινι ὥραν, ὧν τὴν ἐπανάληψιν καὶ ἐλευθερίαν τῆς χρήσεως, ἡ Πόλις Ἄρτα καὶ ἡ Πρέβεζα ἐν μέρει μετὰ τῶν περιοχῶν αὐτῶν, παρὰ τῆς Ὀθωμ. κυβερνήσεως ἔλαβον ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις μετὰ 406 ἔτη, ἀπὸ τοῦ ἔτους 185ῷ, δ' αὖ τῆς προσιασίας δύνω τῆς Μ. Βρετανίας προξένων Γ. Μπόρου καὶ Σίνδεη Σμίθη Σάνδερ, κατηγορηθέντων αὐτῶν ὑπὸ τῆς αὐτῆς κυβερνήσεως τῆς καθυποταξάσης τὴν Ἄρτιαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1449. Ἀλλὰ τῆς μὲν ἁγίας Θεοδώρας ὁ Ναὸς ἔλαβε χρῆσιν αὐτῶν ὑπερνικήσας τὰς Τουρκικὰς φανατικὰς προλήψεις, τῷ ἔτει 1874, τῆς δὲ Μητροπόλεως ὁ ἱερὸς Ναός, ὡς περ καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου Λιζγαρά καὶ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν ἔτει 1881, ἦτοι μετὰ τὴν κατάληψιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'

Περὶ νομίμων (')

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, ὅσα μὲν ζητήματα ἀπέβλεπον ἀκινήτων κτημάτων ἀγοραπωλησίας, ἐνοικιάσεις, διακατοχάς, δεσποτείας κτλ. ταῦτα πάντα ἐθεωροῦντο εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν Δικαστήριον (Μεχκεμέ) διὰ τοῦ Τουρκικοῦ δικαίου (Σεῖρῆι)· ὅσα δὲ φύσεως ἦσαν ἐμπορικῆς ἐδικάζοντο διὰ τοῦ ἐφαρμοσθέντος πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ ταῖς ἐπαρχίαις ἐμπορικοῦ δικαίου. Ὅσα δὲ ἀπέβλεπον Ἐκκλ. ὑποθέσεις, οἷον προικοσύμφωνα, διαθήκας καὶ ἄλλα τοιαύτης φύσεως, ἐθεωροῦντο καὶ ἀποφασίζοντο ἀνεκκλήτως ὑπὸ τῆς δικαστικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς τῆς Μητροπόλεως, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου καὶ τῶν Ἐκκλ. κανόνων, ἅμα δὲ καὶ τῶν τοπικῶν ἀπρηχαικῶν συνηθειῶν, συμβιβαστοῦσης ἀνυπερθέτως τοὺς διαδίκους· ὡσαύτως ἐθεώρει ἡ Μητρόπολις καὶ τὰς τῶν ἐκουσίως προσερχομένων μικροπόρων, τεχνιτῶν, γεωργῶν καὶ τοιούτων ἄλλων ὑποθέσεις. Δι' αἰτήσεως τοῦ

1. Δικαστήρια ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦσαν α) τὸ Μεχκεμέ (γὰρ τὴν ἀκίνητην ἰδιοκτησίαν) β') Ἰδαρὲ Μεζλησί (διοικητικὸν) ἢ Κομισιὸν Μεζλησί, σὲν ὅποιο ἀντιπροσωπεύονταν οἱ τρεῖς ἐθνικότητες, Τούρκοι, Ἕλληνες, Ἑβραῖοι (κοίτ. σχετικὰ: Κ. Βάγια «Ἐνθυμήσεις» σὲν «Ἐλ. Λόγο» Ἄρτας φ. 1012, 1013|1955 γ') Κουκούκ Μεζλησί (ποινικὸν) δ') Τιτσαρέρ Μεζλησί (ἐμποροδικεῖο) ε') Δικαστικὴ Ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ Μητροπόλεως (προικοσύμφωνα—διαθήκες—μικροδιαφορὲς κ.λ.π.) στ') Ἰουδαϊκὴ Συνέλευση.

ἐνάγοντος ἐξέδιδεν ἡ Μητρόπολις ἐγγραφον πρόσκλησιν πρὸς τὸν ἐναγόμενον· ἐὰν δὲ οὗτος ἀπαξ καὶ δις προσκληθεὶς οὐκ ἐνεφανίζετο, μάλιστα παρήκνουν, ἐτιμωρεῖτο δι' ἐξεκκλησιασμοῦ· ἐὰν δὲ ὁ ἐναγόμενος, φοβούμενος τὴν δικαιοσύνην τῆς Ἐκκλησίας, ἀπέφευγε τὸ Ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον καὶ κατέφευγεν εἰς τὸ πολιτικόν, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Μητρόπολις πρὸς παραδειγματισμὸν ἐπὶ ἑτέρα ὁμῶς προφασιολογία, ἐτιμῶρει τὸν φυγόδικον διὰ ἐξεκκλησιασμοῦ ἢ δι' ἐπιτιμίου· ἄξιον δὲ σημειώσεώς ἐστίν ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι αὐτοὶ ἔχοντες διενέξεις μετὰ τινος Χριστιανοῦ καὶ δοσοληψίας, οὐκ ἐνήγαγον εἰς τὸ πολιτικόν ἀλλὰ εἰς τὸ Ἐκκλ. τῆς Μητροπόλεως δικαστήριον· ἀλλ' αὐτοὶ ἐναγόμενοι ὑπὸ Χριστιανῶν ὑπῆκουον εἰς τὴν πρόσκλησιν καὶ παρεδέχοντο εὐχαρίστως τὴν ἀπόφασιν τῆς Μητροπόλεως.

Ἐν Ἀριη τε καὶ ταῖς λοιπαῖς τῆς Ἡπείρου χώραις ἴσχυε τὸ Βυζαντινὸν δίκαιον· αἱ δὲ τόπον ἀπέχονσαι νόμων συνήθειαι εἰσὶν ὀλίγισται καὶ μικρᾶς ἀσημάντου ἀξίας, οἷον.

Α') Τὸ μὴ διαλύεσθαι τὰς μνηστείας, ἀλλ' ἐκτελεῖσθαι τὸν γάμον ἀναποφεύκτως· ἐκτὸς ἐὰν τις τῶν μεμνηστευμένων ἤθελεν ἀποδειχθῇ διεφθαρμένος ἢ πάσχων ἀνιάτως.

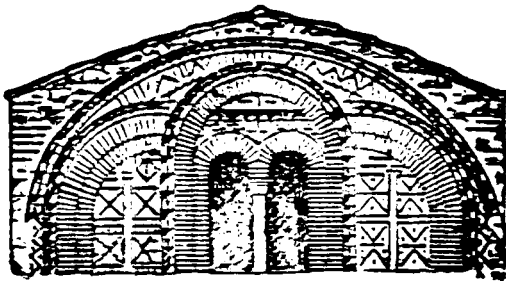
Β') Τὸ ἀποδιδόναι ἐν στερήσει κληρονόμων κατιόντων οὐχὶ τὴν τιμὴν τῶν προικῶν ἐνδυμάτων τῆς ἀποθανούσης γυναικὸς πρὸς τοὺς ἀνιόντας ἢ ἐκ πλαγίου κληρονόμους, ἀλλὰ τὰ σωζόμενα εἰς οἵανδήποτε κατάστασιν ἔαν ὧσιν μετὰ καὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς.

Γ') Τὸ μὴ δύνασθαι τὰς ἐγγάμους θυγατέρας συνεισφέρειν τὰς ἑαυτῶν προίκας, καὶ μετὰ τῶν ἀρρένων ἀδελφῶν διανεμέσθαι μετὰ θάνατον τῶν γονέων τὴν πατρικὴν περιουσίαν· ἀλλ' αἴτιη ἡ συνήθεια σχεδὸν νκινδυνεύει ἵνα καταργηθῇ.

Δ') Τὸ μὴ δύνασθαι τὸ τέκνον ἐναντιοῦσθαι εἰς τὰς διαταγὰς τῶν γονέων ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ γάμου, εἴτε ἐνῆλξε ἐστίν, εἴτε ἀνῆλξε.

Ε') Τὸ κωλύεσθαι τὰς ἱερωμένους ἵνα τοκίζωσι χρήματα· καὶ ἄλλαι τοιαύτης φύσεως συνήθειαι, αἷς παραλείπομεν.

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΙΖΑΡΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΝ*

Ὡς καὶ εἰς προηγούμενα σημειώματά μας ἀνεγράψαμεν, οἱ Μονοδενδρίται, εἰς τὰς πλέον δυσκόλους στιγμὰς τῆς κοινοτικῆς των ζωῆς, εἰς τὸν Γ. Ριζάρην καταφεύγουν, ὡς εἰς τὸν ἀσφαλέστατον λιμένα σωτηρίας. Καὶ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, καθ' ἣν γράφουν πάλιν πρὸς αὐτὸν (Ὀκτώβριος 1831), διήρχοντο μίαν κρίσιν ἀνευ προηγούμενου. Φαίνεται ὅτι τὰ ἐπισυσσωρευθέντα δεινὰ ἀφείλοντο εἰς πολλὰ αἰτία, τὸ βασικώτερον τῶν ὁποίων θὰ ἦτο ἡ δημιουργηθεῖσα εἰς τὴν Ἡπειρον κατὰ τὰς μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἀνταρσίας τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ ὡς καὶ τὸν τερματισμὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Δὲν ἦτο δυνατὸν τὸ περιεχόμενον τῶν μεγάλων αὐτῶν γεγονότων νὰ μὴν ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τῆς Ἡπείρου, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ Ζαγορίου, τοῦ ὁποίου ὁ πλοῦτος ἀπετέλει πάντοτε ἐλκυστικὸν δέλεαρ διὰ τοὺς ληστὰς καὶ κακοποιοὺς τῆς ἐποχῆς, τοὺς πληθύνθοντας λόγῳ τῶν πολέμων καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης δυσπραγίας.

Ἐξ αἰτίας τῆς καταστάσεως αὐτῆς τὸ χρέος τῶν Μονοδενδριτῶν ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὑπέρογκον ποσὸν τῶν 150.000 γροσίων καὶ διὰ τὴν ἐξόφλησιν τούτου ζητοῦν τὴν συνδρομὴν τοῦ Γ. Ριζάρη, ἵνα μὴ τὸ χωρίον των γίνῃ «ἐλεεινὸν κατασπάργμα τῶν πολλῶν δανειστῶν του». Ἐντύπωσιν προξενεῖ ἡ ἀναλγησία μερικῶν ἐκ καταστάτων Ζαγορισίων ἐναντι τῶν συμπατριωτῶν των. Οὗτοι ὅχι μόνον δὲν προσέφερον τὸν ὄβολον των διὰ νὰ ἐνισχύσουν τοὺς οἰκονομικῶς ἀδυνάτους εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν φορολογικῶν των ὑποχρεώσεων, ἀλλ' ἐγκαταλείψαντες τὰ χωρία των, χωρὶς προηγούμενως νὰ ἐξοφλήσουν τὰ χρέη τὰ ἰδικά των, «ἄφησαν τὰς χῆρας καὶ τὰ ὀρφανὰ νὰ κτυποῦν τὰς κεφαλὰς των ἀπὸ τοὺς γυμνοὺς καὶ μυτεροὺς τοίχους τῶν πτωχῶν σπιτιῶν των διὰ νὰ ἐβγάλουν γρόσια ἀπ' αὐτοὺς καὶ νὰ πληρώσουν τὰ ὑπέρογκα καὶ μεγάλα χρέη των...».

Νήζνα

Ἐντιμότητε κύριε Γεώργιε ἀδελφικὸς προσκυνοῦμεν

τῇ 10-10βρίου 1831. Μανὰδέντρι

Μετὰ τὸν ἀνοίγοντα προσκυνησμὸν μας ἐρωτῶμεν περὶ τῆς ποθητῆς ἡμῶν υἱείας σας τὴν ὁποίαν ὁ κύριος νὰ διαφυλάτῃ πολυχρόνιον....

Δὲν ἀμριβάλομεν ἐντιμότητε ὅτι ἠκούσατε καὶ ἐμάθετε ταῖς ἀπεριγράπτους δυστυχίαις, ὅσας ἡ ταλαίπορος ἡμῶν πατρίς ἐδοκίμασεν καὶ αἱ ὁποῖαις τὴν ἔφεραν εἰς τόσον ἀξιοθρήνητον κατάστασιν, ὥστε πᾶσα εὐαίσθητος καρδιά φανταζομένη τὰ δεινὰ τῆς νὰ μὴν χύσῃ δάκρυα ἤρχισαν κατὰ τὸ παρὸν νὰ στερεώνετε καὶ εἰς τὰ μέρη μας μικρὰ ἡσυχία, οἱ κακοῦργοι οἵτινες ἐπαιζητοῦσαν ταῖς δυστυχίαις μας νὰ λαμβάνουν τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας των, καὶ τὸ νέον σύστημα τοῦ κραταιωτάτου ἡμῶν Βασιλέως μᾶς ὑπόσχεται ἡμεροτέραν τὴν μέλουσαν διοίκησιν

[*] Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου τόμου, σελ. 658 καὶ τέλος.

τὰ δρασimaτί μας πολὺ ἐλαφρότερα καὶ ἐπομένως τὴν ζωὴν εὐτυχῇ ὀποσοῦν. μ' ὅλα ὁμως ταῦτα τὸ ταλέπωρον μικρὸν χωρίον μας ἐπιδὴ εἶναι ἐπιφορτισμένον διὰ ταῖς εἰρημέναις δυστυχίαις ἀπὸ ὑπέρογγον χρέως, καὶ ἐριμομένον ἀπὸ τοὺς καλητέρους πατριώτας εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ὅλας τὰς ἐλπίδας του, καὶ πολλὰ πτοχὸν ἀφ' ἑαυτοῦ του, κηνδινεύει νὰ γίνῃ ἐλεεινὸν κατασπάραγμα τῶν πολλῶν δανειστῶν του, διότι ἀπ' ὅλον τὸ χρέος τὸ ὁποῖον ἔφθασεν εἰς 150.000 γρόσια μοιρασμένον εἰς τὰ ὀνόματα, αἱ πενήντα μόνον χιλιάδαις χρεωστοῦνται εἰς ἰδίους χωριανοὺς καὶ εἰς ἄλλους χριστιανούς, αἱ δὲ λοιπαὶ ἑκατὸν χιλιάδαις χρεωστοῦνται ὅλαις εἰς ἄλλογενεῖς. Κύριος οἶδε λοιπὸν πῶς θέλει ἀποκατασταθῇ τὸ ταλέπωρον, ἔρημον καὶ πτωχὸν χωρίον μας, πῶς θέλουν ἀποπληρωθῇ οἱ τόσοι δανεισταὶ μας· ἐνῶ τὰ πτωχὰ καὶ ἄθλια στίτια τῶν χείρων καὶ ὀρφανῶν μας ὄχι μόνον δὲν ἢ μποροῦν νὰ πληρώσουν τὸ χρονικὸν δ ἄφορον τοῦ ἐπιφορτισμένου εἰς αὐτοὺς χρέους των ἀλλ' οὔτε τὸν ἐπιούσιον ἄρτον νὰ ἐξοικονομήσουν· ἐνῶ οἱ εὐκατάστατοι περισσότεροι χωριανοὶ μας βλέποντας τὴν πατρίδα των εἰς τοιαύτην ἄθλιαν κατάστασιν τὴν παρατήσαν οἱ ἀχάριστοι καὶ ἔφριγαν χωρὶς νὰ ἐσχυνθοῦν καὶ ἐνθιμηθοῦν ταῖς ὁσαὶς εὐεργεσίαις ἔλαβον παρ' αὐτῆς καὶ ἄφισαν τὰς χεῖρας καὶ ὀρφανὰ νὰ κτυποῦν τὰς κεφαλὰς των ἀπὸ τοὺς γυμνοὺς καὶ μυτεροὺς τύχους τῶν πτοχῶν σπιτιῶν των διὰ νὰ ἐβγάλουν γρόσια ἀπ' αὐτοὺς καὶ νὰ πληρώσουν τὰ ὑπέρογγα καὶ μεγάλα χρέη των, χωρὶς νὰ ἔχουν ἐλπίδα νὰ ἐλευθερωθοῦν ποτὲ αἱ πανάθλια ἀπὸ αὐτὰ ἐνῶ οἱ κύριοι καὶ τιμιώτατοι καλοὶ πατριώταις ὄχι μόνον δὲν θέλουν νὰ πληρώσουν τὰ χρέη των τὸ ὁποῖον ὑπερβαίνει τὰς 25.000 γρόσια, ἀλλ' οὔτε καταδέχονται νὰ δώσουν ἀκρόασιν εἰς τὰ τόσα σταλθέντα πρὸς αὐτοὺς γράμματά μας, νὰ ρίψουν ἐν βλέμμα εὐσπλαχνίας πρὸς τὴν ἀξίαν ἐλέους πατρίδα των καὶ νὰ τὴν παρηγορίσουν καὶ μὲ ἐν πρὸς αὐτὴν γράμμα των. μὴ διὰ ὄνομα Θεοῦ ἐντιμότατε μιμηθῇ τὴν σκληρότητά των. νὰ εὐσπλαχνηθῇ καὶ νὰ βοῦθῇ κατὰ τὴν προερεσίαν σας τὸ πτωχὸν χωρίον μας νὰ ἐλεηθῇ τοὺς πτωχοὺς καὶ ὀρφανὰ καὶ καὶ γήρας τῆς πατρίδος μας αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπιφορτισμένοι ἀπὸ τόσον χρέος καὶ αἱ ὁποῖαι παρακαλοῦν καθημερινὸς τὸν παντοδύναμον θεὸν διὰ νὰ σᾶς χάριση πολυχρόνιον καὶ εὐδαίμονα ζωὴν, ταῦτα μόνον σᾶς γράφωμεν ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡμπορεῖται μόνοι σας νὰ σιμπεράνεται πολλά. καὶ ἡμεῖς βέβαιοι ὅτι ἐπειδὴ σᾶς ὕψωσεν ὁ παντοδύναμος θεὸς εἰς τόσον μέγα βαθμὸν δὲν θέλητε παραβλέψῃ τὴν πτοχὴν καὶ Σεβαστὴν Πατρίδα σας νὰ βασανίζεται ἀπὸ τὸν σιδηροῦν ζυγὸν τῶν μεγάλων χρεῶν της ἀλλὰ θέλεται τὸ ἐλεηθῇ καὶ θέλεται τὸ βοῦθῇ με ὅτι ἡθεὶς πρόνοια σᾶς ἐμπνεύση, ἀκολουθῶντες τὴν ἱερὰν συμβουλὴν τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος, «Μακάριοι οἱ ἐλείμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται». Τὸ πτωχὸν χωρίον μας ἄλλην ἐλπίδα δὲν ἔχει νὰ παρηγορηθῇ παρὰ τὸ ἐκ τῆς ἐντιμότητος σας καύχημα ἄλλον δὲν ἔχει παρὰ τοὺς ἐντιμοτάτους κυρίους Γεώργιον Ριζάρη καὶ Χριστόδουλον Σιολήν. Εἰς αὐτοὺς ἔχει ὅλαις ταῖς ἐλπίδαίς της καὶ εἴθε ὁ Παντοδύναμος Θεὸς νὰ τοὺς ἀξιώσῃ νὰ τὸ εὐεργετήσουν καὶ νὰ τὸ προφθίσουν εἰς αὐτὴν τὴν ἀξιοθρήνιτον κατάστασιν του καὶ νὰ κάμουν οὕτω ἀθάνατα τὰ λαμπρὰ ὀνόματά των.

Περιτότατον εἶναι νομίζομεν νὰ σᾶς φανερώσωμεν ὅτι, ὅταν σᾶς ἐστύλαμε τὴν ἐξόφλησιν, ἐλάβαμεν παρὰ τοῦ κυρίου Ἀναστασίου Κόνιαρη καὶ τὰ ὅσα μᾶς ἔστειλες καὶ μᾶς ἔκαμες τότε πληρεξουσίου τοῦ ὀπιστιοῦ, ὧν τῶν ὑποστατικῶν σας, ὅλα ὁμος αὐτὰ τὰ εἶχε καὶ τὰ ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της ἡ κυρία ἐξαδέλφη σας Ἀσίμο, λέγουσα ὅτι ἔχει γράμμα παρὰ τῆς ἐντιμότητός σας εἰς τὸ ὁποῖον τὴν κάμνητε πληρεξουσίαν.

Πρὸς τούτοις σᾶς ἰδοποιοῦμεν ὅτι ἀπὸ τὸ 1825· ἕως σήμερον δὲν μᾶς ἔμβα-
σε ὁ κύριος Ἀναστάσιος κόνιαρη διὰ τὸ λᾶσσον παρὰ γρ: 1000· μόνον λέγοντας ὅτι δὲν τοῦ ἔρχονται σᾶς παρακαλοῦμεν λοιπὸν νὰ φρονίσῃται καὶ περὶ αὐτοῦ καὶ ἐν τοσοῦτο μένομεν προύθιμοι εἰς τοὺς ὁρισμούς σας οἱ ὡς ἀδελφοὶ χω-

ριανόί σας.

Σακελλάριος

παπα Ἰωάννης

Κώστα Τζούτζκουλας

κόνστα συρμεμέτης

Διμήτριος Ζωγράφος

Κώστας τοῦ Χριστοδούλου

κώστας τοῦ Γ: Κόνιαρη

Κόστας Γ. Μανιζαβίνος

Σιόλος κοντογιάννης

Γεώργιος Ἰωάννου

Διμήτριος σιαψάκης

* *

Ἡ Ριζάρειος Σχολή Μονοδενδρίου, περὶ ἧς καὶ ἡ δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 73 τεύχος ἐπιστολὴ τῶν κατοίκων Μονοδενδρίου, ἀνηγέρθη εἰς τὴν θέσιν εἰς ἣν ἠύρισκετο ἡ πατρικὴ οἰκία τῶν ἀδελφῶν Ριζάρη, συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τῶν εὐεργετῶν. Τὴν σημασίαν τῆς ἀνεγέρσεως μίᾳς τοιαύτης σχολῆς ἀντιλαμβάνονται καλῶς οἱ Μονοδενδρίται, δι' ὃ καὶ εἰς τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην πρὸς τὸν Γ. Ριζάρην ἐπιστολὴν, δραματίζονται, ἀπὸ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς, ἐν καλλίτερον μέλλον διὰ τὸ χωρίον των. Προξενεῖ ἐντύπωσιν ἡ πίστις τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς μορφώσεως, πᾶν πρὸς ἐπιτρέπει τὴν συναγωγὴν ἀναλόγων συμπερασμάτων, ὡς πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς ὃ εἶχον ἀνέλθει τόσον αὐτοὶ ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ κάτοικοι τοῦ Ζαγορίου. Πολιτισμοῦ, ὅστις ὡς ὠχρὰ ἀντανάκλασις ἔφθασε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, κινδυνεύει ὁμως νὰ ἐξαφανισθῇ παντελῶς ἀπὸ τὰς ἐπακολουθησάσας καταστροφὰς καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς περιοχῆς!

Τῆς Σχολῆς ταύτης, ἣτις κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ μίᾳ ἐκ τῶν πλέον ὀνομαστῶν τοῦ Ζαγορίου, λόγῳ τοῦ ποιοῦ τῆς παρεχομένης μορφώσεως καὶ τῆς καταρτίσεως τῶν διδασκάντων ἐν αὐτῇ, παραθέτομεν ἐν συνεχείᾳ ἀπολογισμὸν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἔτους 1836. Ὡς καὶ ἄλλοτε ἀναφέρθη ὁ Γ. Ριζάρης ἐπρόκισε τὴν σχολὴν μὲ ἱκανὰ εἰσοδήματα, διὰ νὰ δυνήθῃ αὕτη νὰ ἐκπληρώσῃ πλήρως τοὺς σκοποὺς δι' οὓς συνεστήθη.

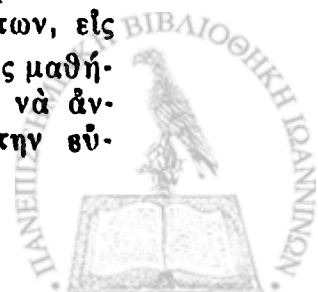
Ὁδησὸν

Εὐγενέστατε ἀδελφικῶς προσκυνοῦμεν

τῇ : 30 : 10βρίου 1834: Μαναδέντρι

Μὲ μεγάλην μας χαρὰν ἐδέχθημεν τὸ εἰς ταῖς...σημειωμένον γράμμα σας εἰς τὸ ὁποῖον εἶδομεν νὰ μᾶς γράφητε ὅτι θέλετε τὸ πατρικόν σας ὁσπίτιον νὰ γίνῃ σχολίον τῆς παιρίδος μας. σᾶς εἰδοποιοῦμεν λοιπὸν ὅτι ὁ διορισμὸς σας ἐβάρθη ἀμέσως εἰς πράξιν, ὃ ἐντιμώτατος κύριος Μ. Μίσσιος ἐβγῆκεν μόνος τοῦ ἐδιόρισεν ἐπίτροπόν του, ἡ οἰκοδομὴ ἤρχισεν καὶ γρήγορα θέλει σᾶς ἔλθῃ ἡ χαροποιὸς εἶδησις τῆς ἀποτελειώσεώς του. τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον μὲ τὸ ὁποῖον ἡ εὐεργετικὴ ψυχὴ σας θέλει νὰ εὐεργετήσῃ τὴν τεθλημένην παιρίδα μας εἶναι βέβαια τὸ μόνον μέσον νὰ ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὰ γνωσιὰ εἰς τὴν εὐγενεῖαν σας δεινὰ τὰ ὁποῖα τὴν καταθλίβουν καὶ ἡ ἀπαλὴ ψυχὴ τῶν νέων τῆς παιρίδος μας τρεφομένη μὲ τὸ γλυκὺ γάλα τῆς μαθήσεως, φωτιζομένη εἰς τὸ ἴδιον καθυδρημένον ἀπὸ τὴν εὐγενεῖαν σας σχολεῖον μας θέλουν γενῇ μίαν φορὰν ἡκανοὶ νὰ ἱατρεύσουν ταῖς πληγαῖς τῆς σεβαστῆς μητρός των καὶ νὰ τὴν λαμπρύνουν. ἡ πτωχὴ νεολαία μας εὐεργετηθεῖσα μὲ τοιαύτην εὐεργησίαν θέλουν ὁμολογεῖ αἰωνίως τὴν χάριν

πάσαν ἡμέραν θέλουν ἀναπέμπουν εὐχὰς πρὸς τὸν οὐράνιον πατέρα ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ σεβαστοῦ των εὐεργέτου, πάσαν ἡμέραν θέλει ἀντυχὴ ἡ ἐκκλησία μας ἀπὸ τὰς δεήσεις τῶν Ἱερῶν μας ὑπὲρ τῆς Ζωῆς σας καὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας τῆς εὐγενείας σας τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ σας καὶ τὸν γονέων σας· αἱ χήρες καὶ ὀρφανὰ βλέπουν τὰ τέκνα των, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκρέμασαν ἤδη ὅλας τὰς ἐλπίδας των, ἐξοπλησμένα μὲ τὰ καλὰ τῆς μαθήσεως μὲ τὰ χρηστὰ των ἦθη, μὲ τὴν καλὴν διαγωγὴν των, ἱκανὰ ἐνὶ λόγῳ νὰ ἀνταμείψουν τὰς τρεμούσας δι' αὐτὰ μητέρας των κοινούμενα ἀπὸ βαθυτάτην εὐ-

γνωμοσίην πρὸς τὴν εὐγενείαν σας τὸν ἔτον (:) τῆς καθιδόσεως καὶ στερεώσεως τοῦ κοινοφειλοῦς τούτου ἔργου. θέλουν προσφέρει μερίας τὰς δεήσεις πρὸς τὸν φιλάνθρωπον θεόν ἢ μνήμη τοῦ σεβαστοῦ ὀνοματός σας θέλει μῆνι ἀνεξάνειπτος εἰς αἰῶνα τὸν αἰῶνα. ὁ πάσσοφος θεὸς ὁ τῶν πάντων δημιουργὸς ὁ πατὴρ τῶν φώτων, ὁ κτίσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσίν του, ὅστις τὸν ἐπροίκησεν με λογικὸν καὶ τὸν ἔλαμν μιμητὴν τῆς σοφίας του, αὐτὸς λέγω ὁ μὴ σὺν προτροπᾷ τὸν καταδιώκτας τῆς παιδείας, ἀντισμύβη αλογοπαροχῆς τοῦ ἐπερασπιστῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία φωτίζει τὸ λογικόν, ἀναπτύσσει τὰς νοῦν τὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου μορφώνει τὴν ψυχὴν του καὶ τὸν κατασταίνει τὸ ὅτι καθ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσίν του.

Ἰδομεν ὡς μὴ νὰ μᾶς γράψετε, ὅτι ὁ μακαρίτης Ἀναστάσιος ζώνταρος, οὗ ἔγραψεν ὅτι καθ' ἐράσαμεν τὰ ἐλπί, τὰ ὁποῖα ἐστείλατε εἰς τοὺς ποταμούς τοῦ χωρίου μας· ἡμεῖς περὶ τούτου δὲν οὐ γράφομεν τίποτε ἀφ' ὅπου δὲ τὸν εὐγενέστατον καὶ καλὸν πατριώτην Μιχαὴλ Μίσσιον χωρὶς τοῦ ὁποῖου τὴν συγκατάθεσιν δὲν ἐπράξαμεν οὐδέν, νὰ παραστήσῃ εἰς τὴν εὐγενείαν σας τὴν ἀδούτητά μας καὶ ἀναπροσκινούνταις μένομεν με βραδύτατον πρὸς τὴν εὐγενείαν σας σέβας

Οἱ ὡς ἀδελφοί σας χωριανοὶ Μανταδεντρίτας

Σακελλάριος

Ἰωάννης Κοιρότζης

Χρ. Κοντοδήμου

Χριστόδουλος ζώνταρος

Κ: Πρήνιος

Π. Μπουτζίος

Παναγιῆς Σακελλάριος

Κώστας Γ. Σερεμέτης

Γ. Ρούση

Βάλας Τσιτίζοι

Γ. Ἀναστ. ζώνταρος

Ζωντανίτης καρῆς

Ἰσον ἀπαράλειπτον ἐστὶ τοῦ προτοῦ τίτλου

Νὰ δώσουν. 1836. Οἱ τῆς ἐν Μανταδεντρίᾳ τοῦ κυρίου. 1836. Νὰ λάβουν

Γεωργίου Ριζάρη Σχολῆς ἑταῖροι

10: Ἰουλίον: ὅσα διὰ τοῦ ἐν Βουκοιρεσίῳ Κυρίου Κ. Ζαχαριώτη τῆς ἔμβασαν οἱ ἐν Ἰασίῳ αἰκίτροποι τῶν ἐργαστηρίων διὰ δίχρονον ἐνοίκιον αὐτῶν ἀπὸ 23 Ἀπριλ. 1835 εὐς ἀπρ. 23 1837 ἀφαιρουμένων τῶν ἐξόδων ὡς ὁ ἰδιός των λογαριασμὸς χειρισμένος τῇ 29 δεκεμβρίου 1836. φίσκορ ὁλάνδας. 70. ἐβδμήντα ἡ δὲ ἐκκαθαρησῆς των εἰς γρόσια ἐκτὶς τῶν ἐξόδων των 3054

4: Μαρτίον 1837 ὅσα διὰ τοῦ αὐτοῦ κυρίου Ζαχαριώτη ὁμοίως ὡς ἀνωθεν τοῖς ἔμβασαν οἱ εἰρημέτοι ἐκίτροποι φλ. Ὀϊλαν. 70], Ὅσα οἱ οἱ ἴδιοι ἐκ τοῦ συναχθέντος χρόνου:

α. Σεπτέμβρ. ὅσα ἐμετρήθησαν εἰς τὸ Ἑλλ. Δρῆα: κύριον Μιχαὴλ Σακελλάριον εἰς ἀποκλήρωσιν μισθῶν του διὰ χειρὸς μακαρίτου Χρ. στοδοῦλου Κοντοδήμου τότε ἐτόρον 2500
Ὅσα εἰς τὸν ἴδιον διὰ τοῦ ἀπὸ 1836 Σεπτ. α. εὐς 1837 αὐτοῦ ἰδίου Μηνός: χρόνων Μηνῶν του διὰ τοῦ Κοντοδήμου ὁμοίως 2000
Ὅσα εἰς τὸν ἀλληλοδιδασκικὸν Κύριον Ἀναστάσιον ἱερέα τοῦ οἰκονόμου διὰ τὸν χρονικὸν Μηνῶν του ἀπὸ 20 Ἰουνίου 1836 εὐς 20 τοῦ ἰδίου 1837 1200
ὅσα εἰς ἐπισκεπὴν Σχολῆς κτλ. διὰ τοῦ αὐτοῦ κυριοδῆμον Γρ. 611.27
ὅσα ἐληφώθη ὁ κύριος

Μηχαήλ Λάρη πρὸς τὸν κύριον
Ριζάρην
τὸ ἥμισυ ἀνήκον εἰς τὴν Σχο-

λὴν...49 $\frac{1}{2}$

120

5350

Ὅσα ἀπὸ παλαιὰν ξυλικὴν Σχο-
λῆς πωληθῆσαν διὰ χειρὸς κον-
τοδήμου.

281

23

Γρόσια ὀκτὼ χιλιάδες ἑξακόσια
ὀγδοήντα πέντε καὶ παραδες εἴ-
κοσι τρεῖς

8685

Κωνσταντῖνος Σάββης δι' ἑ-
ξοδα βιβλίων καὶ ἑτέρων
διὰ τοῦ κοντοδήμου 270.13

882

ὅσα εἰς διάφορον μηνῶν 8:
τῶν 6550 ὁρ. προκαταβλη-
θέντων διὰ τὴν οἰκοδομὴν
τῆς Σχολῆς διὰ τοῦ κοντο-
δήμου ὡσαύτως 524.10

χρονικὸν διάφορο αὐ-

τῶν 62 35

587

5

ὅσα εὐρ'σκονται εἰς χήρας
τοῦ Βικίλη τοῦ χωριοῦ κυ-
ρίου Θεοδώρου Κοντογιάν-
νη καὶ τρεχοῖσι μετὰ ὅκου
ἀπὸ α' Σεπτεμβρ. 1837:

1516

18

Γρόσια ὀκτὼ χιλιάδες ἑξα-
κόσια ὀγδοήντα πέντε κήπη:
εἴκοσι τρεῖς

8 685

23

στὰ 1837: κατὰ Μίναν Σεπτέμβριον

1838. δεκεμβρίου 20 Ἰωάννινα

Οἱ τῆς ἐν Μαναδενδρίῳ τοῦ Κυρίου Γ. Ριζάρη Σχολῆς

Ἐφοροι

Μιχαήλ Μίσιος

Χριστόδουλος Γ. Κόνιαρης

Τῇ 27 Δεκεμβρίου 1838 Μαναδένδρην

Θεορηθεῖς παρὰ τῶν ὑποφεινομένων ὁ ἄνωθεν λογαριασμὸς ἐγκρῆνεται:

Πανταζῆς Σακελλαρίου

Κωνσταντῆς Καπρῆ

Ἰωάννης κοτροιζι

Θεόδωρος Κοντογιάννης

Γεώργιος Ρούσι

Κωνσταντῆς Σακελλαρίου

Χριστόδουλος Ἰω. Σκόκα

Μάινθος Κοντοδήμου

Γεώργιος Κατσαδήμας

δημήτριος ζωγράφος

Ἰωάννης Κ. Κοτλή

Στέφανος Ἀναστ. μπελ.

παπα Ἰωάννης

διμήτριος Ἀλεξ.μακούσι

στίλος Γκοῦτζα

Γεώργιος Κοντογιάννης

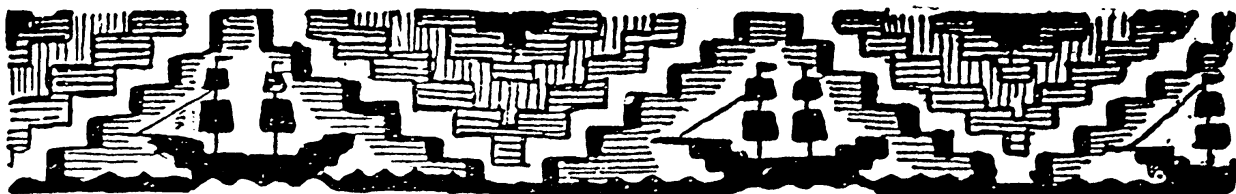
Γεώργιος Ἰω: βλάχου

Γεώργ. Ἀν. Τζούτζκολα

Εἰς τὸ περιθώριον σημειοῦται:

«Τὸ προτότηπον τούτου, ὑποβεβαιωμένον καὶ παρὰ τοῦ ἀρχιερέος μας εὐρί-
σκεται εἰς τὸν ἀρχων κύρ Μήσιο κατὰ τὸ εἰς τὸν ἴδιον Συγγκίληρον».

ΛΕΟΝΤΟΣ Ι, ΜΕΛΑ

ΠΑΥΛΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΜΕΛΑ*

Ὁ Κίτζος Τζαβέλλας ἐστρατοπεδευμένος τότε εἰς τὴν περιφέρειαν Σαλώνων ἀπέστειλε διὰ τοῦ ἰδίου Παύλου Μελά ἀναφορὰν τοῦ τῆς 9[11]1824 πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα (¹) ἵνα λάβῃ τὴν ἔγκρισιν καὶ προσλάβῃ εἰς τὸ σῶμα του πρόσφυγας Σουλιώτας.

«...Ὅθεν μὲ τὸν ἐπιφέροντα τὸ παρόν μου κύριον Παῦλον Μελά προσμένω τὴν Σεβαστὴν διαταγὴν εἰδὲ καὶ δὲν θελήσει νὰ μὴ τὸ στείλῃ ἢ ὑπερτάτῃ καὶ Σεβαστῇ μου Διοίκησιν (τὸ ὁποῖον πῶποτε δὲν τὸ πιστεύω) παρακαλῶ νὰ ἔχω τὴν εἶδσιν πάλιν μὲ τὸν ἴδιον ἐπιφέροντα διὰ νὰ τοὺς εἰπῇ εἰς τοὺς ἐλθόντας (Σουλιώτας) νὰ πάρῃ ὁ καθ' εἰς τὸν δρόμον του διὰ νὰ εὗρῃ ψωμί. Τοῦτο ὅμως θέλει μὲ λυπήσει κατάκαρδα καὶ παρακαλῶ τὴν ὑπερτάτην νὰ μὴν θελήσῃ ν' ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸ σῶμα μου μίαν τοιαύτην συνοδείαν ἐπιλέκτων καὶ ἐμπειροπολέμων. Ἀναμένοντας δὲ Σεβ. ἀπόκρισιν μ' ὅλον τὸ βαθύτατον σέβας μου

μένω ὁ πρόθυμος καὶ εὐπειθεὶς δοῦλος σας

Κίτζος Τζαβέλλας

Εἰς τὰ ἀνατέρω ἔγγραφα ἐδόθη ἡ ἐξῆς ἀπάντησις τὴν 17 Νοεμβρίου 1824

Πρὸ τὸν Μισθοδότην τοῦ ἐν Σαλώνοις στρατοπέδου

Ἰωάννην Μελᾶν

«...Πρὸς δὲ τῶν νεωστὶ ἐλθόντων αὐτόθι στρατιωτῶν διέταξε ἡ Διοίκησις νὰ διορισθῶσι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν Γενναιοτάτων στρατηγῶν Κίτζου Τζαβέλλα καὶ Γεωργίου Δράκου... Ἡ Διοίκησις τόσον ἀγαπᾷ τοὺς Σουλιώτας διὰ τὴν γεναιότητα καὶ πατριωτισμὸν των, ὥστε θέλει κάμει τὰ ἀδύνατα δυνατὰ διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ καὶ ἄλλοθεν δι' αὐτοὺς χρήματα, ὥστε νὰ μείνουσιν περὶ τούτου ἀμέριμνοι.

Ναύπλιον τῇ 17 Νοεμβρίου

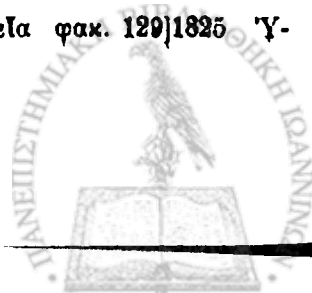
* *

Κατόπιν τῆς συστάσεως τοῦ Ἰωάννου Μελά φαίνεται μᾶλλον βέβαιον, ὅτι ἡ Διοίκησις ἀνέθεσεν ὑπηρεσίαν τινα εἰς τὸν Παῦλον, πιθανῶς δὲ ἐν Ναυπλίῳ, ὅπου ἐμφανίζεται οὗτος καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Σεπτεμβρίου 1825, δὲν παρέχονται ὅμως στοιχεῖα, ἵνα πληροφορηθῶμεν τὸ εἶδος τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ὑπηρεσίας. Ἐκ Ναυπλίου πάντως εὐρίσκόμενος ὁ Παῦλος προσπαθεῖ νὰ ἔλθῃ ἐπίκουρος εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου. Ἡ ὑπηρεσία, ἣτις τῷ εἶχεν ἀνατεθῇ δὲν ἦτο πάντως ἡ τυχαία. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ ὅφους καὶ περιεχομένου τῶν παρατιθεμένων ἀναφορῶν τοῦ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Πολέμου (²), διότι ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ κατωτέρου τινος ὑπαλλήλου δὲν θὰ εἶχε τὸ

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 31.

1. Γενικὰ Ἀρχεῖα φακ. 36]1824 Ἐκτελεστικόν

2. Γενικὰ Ἀρχεῖα φακ. 111]1825 Ἐκτελεστικόν, Γενικὰ Ἀρχεῖα φακ. 129]1825 Ὑπουργ. Πολέμου.

θάρος ν' ἀπευθυνθῇ τοιοιτοτρόπως πρὸς ἀνωτάτας Ἀρχάς.

Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ἐκτελεστικὸν Σῶμα

Γνωσταὶ εἶναι εἰς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἰωάννου Μελά αἱ πισταὶ ἐκδουλείσεις ὡς μισθοδότου καὶ φροντιστοῦ οὐδὲ τὴν λανθάνει ὅτι κατὰ τὰς ὁποίας ἐθεώρησε τὸ ἔσοχον Ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου λογαριασμούς του, ἡ ἰδία ἐνέκρινε καὶ ἐπεκύρωσε τὴν 6 Μαΐου τοῦ τρέχοντος ἔτους νὰ τοῦ πληρωθοῦν 5475:7 γρόσια ἀπὸ τὸ προσδοκώμενον τότε δάνειον. Ἀλλ' ἔκτοτε ἦλθε καὶ ἄλλο καὶ ὁ ἀδελφός μου οὐδὲ ὀβολὸν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ ἐξ αὐτῶν, ἐν ᾧ εἰσέτι ἐνεργεῖ ἀόκνως τὰ αὐτὰ χρέη καὶ τοῦ χρειάζονται χρήματα εἰς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκαίων του. Ἦδη πάλιν μαθὼν τὸ φθάσιμον τοῦ νέου δανείου ἀναφέρεται δι' ἐμοῦ εἰς τὴν Σ. Διοίκησιν καὶ παρακαλεῖ νὰ τοῦ πληρωθοῦν καὶ αὐτοῦ τὰ ὅσα ἔχει νὰ λαμβάνῃ ἐκ τοῦ εὐποροῦντος ταμείου ὡς καὶ τόσων ἄλλων πατριωτῶν.

Αὕτη γνωρίζουσα μὲ πόσῃ ἐνθύμητι ὁ ἀδελφός μου φιλοτιμεῖται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν χρεῶν τοῦ ἐμπιστευθέντος του βάρους βέβαια δὲν θέλει φροντίζει παρὰ νὰ τοῦ διατηρῇ τὴν ἐπαινετικὴν ταύτην φιλοτιμίαν, νέμουσα του τέλος εἰς τὸν ἀναγκαῖον τοῦτον καιρὸν τοῦ ἀνῆκον του δίκαιον καὶ εὐκολύνουσα οὕτω τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας του.

Διὸ καὶ ἐγὼ πεποithῶς ἄκρως εἰς τὴν προνοητικὴν τῆς Σ. Διοικήσεως δικαιοδοσίαν ἀναμένων μὲ βαθὺν σέβας τὴν ἐν ὀλίγῳ ἐκτέλεσίν της.

Ὁ Εὐπειθὴς πατριώτης

τῇ 16 Αὐγούστου 1825

Παῦλος Μελάς

Ναύπλιον

γεγραμμένον εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος

ἐθεωρήθη καὶ νὰ σταθῇ διὰ ἀρμόδιον κερὸν
ἐσημειώθη εἰς τὸ πρωτόκολλον

Ὁ Ἰωάννης Μελάς εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου γράφει:

Φίλτατε ἀδελφε

Ἔλαβα δύο γράμματά σας τῇ πόσῃ χαρὰν αἰσθάνθη ἡ ψυχὴ μου τὸ εἰδεῖσθαι. Ἐγὼ θεῖω ἐλαίῃ ἀμέσως ὅπου ἥλλαξα τὸ κλῖμα τῆς Κούλορης καὶ ἐπῆγα διὰ ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ἀθήνας ἀνέλαβον. Τὸ καλαμπόκι καὶ σιτᾶρι τὸ περιλαμβάνο ἀλλὰ διὰ τῷ Θεῷ πρόβαλε εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον Κολέτην καὶ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου διὰ νὰ μὲ στείλουν ὀλίγα χρήματα διὰ ἔξοδα ὅτι δὲν ἔχω οὔτε διὰ τὰ χαμαλιάτικα καὶ οὕτως ἐμποδίζεται ἡ σιᾶσις. Εἶπαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου ὅτι ὁ Στρατηγὸς Γούρας ἐναγκαζμένος διὰ θροφᾶς ἐπῆρε ἀπὸ τοὺς ἐδῶ πραγματευτὰς ἐντῆρκα ὀκάδες χίλιες καλαμπόκι καὶ τὸ ἔστειλε εἰς τὸ Στρατόπεδον διὰ τοῦτο τὸ ἐβάσταξα ἐδῶ ἕως νὰ φάγουν ἐκεῖνο. Λοιπὸν ὅλο αὐτὸ ἐμετακομίσθη μ' ἔξοδα ἐδικά μου. Τοὺς ναύλους ἔχουν ἀπλήρωτους καὶ τί δοκιμάζω ἓνας κύριος τὸ γινώσκει. Ὅταν ἔλθῃς ἐδῶ μ' εὐρίσκεις χωρὶς μετρητὰ νὰ μὴν ἔλθῃς ὅτι θὰ πιασθοῦμαι. Εἰπαῖται εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου ὅτι ὁ Στάθης Κουτζίκογιάννης ἀπεφάσισε διὰ τὴν Ὑδρα καὶ ἀσπάζοντας σὲ μένω.

τῇ 28 Αὐγούστου 1825

ὁ ἀδελφός σας

Σαλαμίνα

Ἰωάννης Μελάς

ὀπισθεν γεγραμμένον

τῷ Κυρίῳ Παύλῳ Α. Μελά

εἰς Ναύπλιον

Κατόπιν τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς ὁ Παῦλος ὑπέβαλεν νέαν ἀναφορὰν ἐπισυν-

νάπτων καὶ τὴν ἐν προκειμένῳ ἐπιστολὴν ἤδη ὁμῶς πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου ζητῶν τὴν συνδρομὴν του, ἵνα δυνηθῇ ὁ ἀδελφὸς του ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὰ καθήκοντα του ὡς «Γενικοῦ Φροντιστοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος».

Ἐκ τῆς κατωτέρω ἀναφορᾶς του (1) ἐμφαίνεται προσέτι ὅτι ὁ Ἰωάννης Μελάς διέθετε ἐξ ἰδίων του ἐπὶ διέτιαν περίπου διὰ τον κοινὸν ἀγῶνα ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ.

Πρὸς τὸ Ἐξοχόν Ὑπουργεῖον Πολέμου

Ἐκ τοῦ ἐγκλειομένου ἄρχε ὑπὸ γράμματος πληροφορεῖται τὸ Ὑπουργεῖον, ὅτι ὁ Γ. Φροντιστὴς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Μελάς ὁ ἀδελφός μου ἀδυνατεῖ μεγάλως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του καὶ ὅτι ὑποφέρει μύρια δι' ἐσχάτην ἀσθηματίαν ταῦ φροντιστικοῦ ἐκείνου ταμεῖου καὶ ἐκ τούτου ἔπονται καταχρήσεις διάφοροι καὶ βλάβαι κίριαι εἰς τοὺς ἐθνικοὺς σκοποὺς. Εἶμαι δὲ βέβαιος, ὅτι ἂν εἶχεν ἐκεῖνος ἰδιαιτέραν εὐπορίαν οἰκονόμει τὴν Ἐθνικὴν ἀπορίαν ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ διότι δὲν πορίζεται ὅσα ἄλλοτε ἐπορίζετο ἐξ οἰκείων καὶ διότι δὲν ἐπληρώθη ὅσα ᾧ ὀφείλονται ἐκ τῆς μισθοδοσίας καὶ τῆς πέρυσι φροντιστίας του γρ. 5475 Ὅθεν διὰ νὰ κα ἀπαύσῃ ἡ Ἐθνικὴ αὕτη ἀνάγκη καὶ ἡ ἐκείνου στε οχωρία παρακαλῶ τὸ Ὑπουργεῖον νὰ ἀναφερῇ πρὸς τὴν Σ. Διοίκησιν καὶ νὰ ἀπαιτήσῃ νὰ οἰκονομηθῇ.

Μένω δ' ἐν τούτοις μὲ ὅλον τὸ προσῆκον σέβας

τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1825

Ὁ πατριώτης

Ἐν Ναυπλίῳ

Π. Μελάς

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1825 ἐμμένετο ἡ ἐπανάστασις, οἱ δὲ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων ἐστέφοντο μὲ ἐπιτυχίαν. Τὰς ἐπανειλημμένας μέχρι τοῦδε ἀποτυχίας τῆς ἀπέδωσεν ἡ Πύλη εἰς τὴν ἀνικανότητα τῶν πολεμαρχῶν τῆς, δι' ὃ καὶ ἀνέδειξε κατὰ τὸ ἔθος τοῦτο Ρούμελη—Βαλεσὴν τὸν Ρεσὴν—Μεχμέτ πασᾶ τὸν καὶ Κιουταχὴ ἄνδρα δραστήριον καὶ φιλοκίνδυνον. Ἡ Πύλη τοῦ παρεχώρησεν ἀφθονοὺς πόρους καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν ὑπὲρ δὲ τὰς 35 00 στρατιώτας, τῷ ἐδήλωσε δὲ ἐπὶ τῷ διορισμῷ του «ἢ τὸ Μεσολόγγι ἢ τὴν κεφαλὴ σου» (2)

Ἐνταῦθα ἀρχίζει ἡ Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου τὴν 15 Ἀπριλίου 1825. Κατὰ τοὺς πέντε ἐπακολουθήσαντας μῆνας οἱ λιοντόκαρδοι μάχονται μὲ σταθερὰν τὴν πεποιθήσιν ἐπὶ τὴν νίκην. Αἱ ταλαιπωρίαι τῶν μαχητῶν εἶναι μέγισται καὶ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐπιείνουνται ἔτι πλέον. Τὰ τροφίμα σπανίζουν ἂν καὶ οὔτε ἀκόμη εἰς τὰ μέσα τῆς πολιορκίας. Ἡ ζωὴ τῶν ἀγωνιζομένων κινδυνεύει εἰς καθὲ παρεχόμενην στιγμήν. Τὸ Μεσολόγγι ἡ ἱερὰ αὕτη Πυλὶς, τὸ Προπύργιον τοῦ Ἐλληνισμοῦ εὐρίσκεται εἰς κίνδυνον διὰ δευτέραν ἤδη φορὰν, ἀλλὰ πλέον κρίσιμον διὰ τὸν ἐν γένει ἀγῶνα. Τὸ ἔθνος ἀδημονεῖ, τὰ μέσα ἐλλείπουν. Τότε νέαι δυσάρεστοι εἰδήσεις φθάνουν. Ὁ Ἰμπραὴμ ὅστις βραδύτερον ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ἀποχωρήσαντος τοῦ Κιουταχῆ, ἠτοιμάζετο νὰ καταπλεύσῃ μὲ δεκακισχιλίους στρατιώτας.

Εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς τὰ μέσα Σεπτεμβρίου ὁπότε ἀρχίζει ἡ λεγομένη δευτέρα περίοδος τῆς πολιορκίας. Ἡ Διοίκησις χωλαίνει. Πλείστοι ἀντιπερισπασμοὶ τὴν ἐμποδίζουν νὰ ἐνεργήσῃ καὶ διερωτᾶται περὶ τοῦ πρακτέου. Ἔτσι σὲ λίγες γραμμὰς διαγράφεται ἡ πολεμικὴ κατάστασις κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς ἐπαναστάσεως.

Εἰς μίαν τοιαύτην κρίσιμον διὰ τὸ ἔθνος στιγμήν ὁ πατριωτισμὸς δὲν ἐπέτρεπον εἰς τὸν Παῦλον νὰ ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς τι-

1. Γενικά Ἀρχεῖα φακ. 129/1825 Ὑπουργ. Πολέμου.

2. Ἱστορία Ἐπαναστάσεως Σ. Τρικούπη.

μῆς . Ἐκ τῶν κατωτέρω φράσεων τῆς πρὸς προαγωγὴν του ὑποβληθείσης προτάσεως.

«ἠγωνίσθησαν εἰς διαφόρους ἀνάγκας τῆς πατρίδος» καὶ

«ἐπιστηριζομένη δὲ ἐπὶ τούτοις εἰς τὴν ἀξιότητα καὶ ἐμπειροπόλεμον αὐτῶν» συνάγεται ὅτι ὁ Παῦλος Μελάς ἐπολέμησε καὶ προηγουμένως, δι' ὃ καὶ ἐμπειροπόλεμος.

Ὁ Παῦλος Μελάς, ἀδελφὸς ὢν καὶ ἐξαδελφός σημανόντων Φιλικῶν, ἐμπλεος δὲ πατριωτικῶν αἰσθημάτων ἦτο καὶ ἐκ τοῦ περιβάλλοντός του γαλουχημένος εἰς τὰ νάματα τῆς ἐλευθερίας. Οὗτος ἐγκατέλειπε τὰς ἐργασίας του εἰς τὴν ξένην, ἐγκατέλειπε τὴν εὐμάρειάν του καὶ προσῆλθεν αὐτοβούλως εἰς τὴν χειμαζομένην Ἑλλάδα. Δὲν ἐφιλοδόχησε νὰ καταλάβῃ ἀνωτέρας θέσεις ἂν καὶ εἶχε πλήρως τὰ πρὸς τοῦτο προσόντα. Ἦλθεν ἀπλῶς νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς ὁ ἔσχατος. Ἦλθε νὰ δώσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του.

Καὶ ἐν τῇ τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1825 εὐρίσκετο ἐν Ναυπλίῳ ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἀρχὰς Ὁκτωβρίου ἀγωνιζόμενος ἐν Μεσολογγίῳ. Εἶναι, ὅθεν, μᾶλλον βέβαιον ὅτι ὁ Παῦλος μετέβη εἰς Μεσολλόγγιον περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου.

Ἡ καλωσύνη, τὸ ἥθος, καὶ ἡ μετριοφροσύνη του κυρίως, αἵτινα τὸν χαρακτιρίζουσι, ὡς καὶ προηγουμένως ἀναγράφομεν, εἰς τὸν πολιτικόν του βίον, τὸν ἀκολουθῶσι καὶ εἰς τὸν στρατιωτικόν τοιοῦτον. Καὶ ἔτσι ἡ μετριοφροσύνη του, τὸ μεγάλο ἐξ ἄλλου αὐτὸ εἰς τὸν ἄνθρωπον προτέρημα, εἶναι καὶ αὐτὸ φαίνεται μία αἰτία πού δὲν μᾶς παρέχονται περισσότερα στοιχεῖα περὶ τῆς ἐν Μεσολογγίῳ πολεμικῆς του δρασεως, καθ' ὅσον ἐκ χαρακτῆρος προσέφερε πάντοτε τὰς ὑπηρεσίας του ἀδορύβως. Τὰ λίγα ὅμως λόγια πού εἶναι γραμμένα εἰς τὴν παρατιθεμένην πρότασιν (') τῆς προαγωγῆς μᾶς δείχνουν τὸν ἄνδρα, τὸν Ἕλληνα, τὸν μαχητὴν.

Ἐξοχὸν Ὑπουργεῖον τοῦ πολέμου

Οἱ ἐν τῷ ἐσωκλείστῳ καταλόγῳ ἀναφερόμενοι στρατιῶται τῶν ὀπλορχηγῶν Γιώτῃ Γκιώνῃ, Λαμπρούση Φωτομάρα, Δήμου Τζέλιου, Σπήλιου Μίλου, Ἀνδρέα Ἰσκου, Δημήτρη Γεροθανάση, Μπίλιου κ.λ.π. ἠγωνίσθησαν εἰς διαφόρους ἀνάγκας τῆς πατρίδος καὶ πολυειδῶς ἐθυσιάσθησαν ὑπὲρ αὐτῆς, ἐξαιρέτως δὲ ἐπὶ τῇ ἐνεσιώσῃ πολιορκίᾳ τοῦ Μεσολογγίου ἔκαμαν μεγαλωτάτας ἀνδραγαθείας.

Ἡ ἐπιτροπὴ λοιπὸν διὰ νὰ ἐξάψῃ ἔτι μᾶλλον τὸ φιλότιμόν των καὶ ἀποκαταστήσῃ θερμότερους ὑπερασπιστὰς τοῦ Μεσολογγίου ἐπιστηριζομένη δὲ ἐπὶ τούτοις καὶ εἰς τὴν ἀξιότητα καὶ ἐμπειροπόλεμον των ἔκρινε δίκαιον νὰ τοὺς οὐστήσῃ εἰς τὸ ἔξοχον Ὑπουργεῖον τοῦ οὐ μὲ τὴν πρόσκλησιν τοῦ ν' ἀναφέρῃ ὅθεν ἀνήκει τὰς ἐκδουλείσεις των καὶ ἐνεργήσῃ εἰς τὰ νὰ τιμηθῶσιν εἰς τοὺς ἐνδιαλαμβανομένους στρατιωτικοὺς βαθμοὺς εὐελπίς ὅτι θέλει ἐπιτίχῃ τῆς αἰτήσεως μου μένω μὲ τὸ

ἀνῆκον σέβας

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 14 Ὁκτωβρίου 1825

Ὁ εὐπειθὴς πατριώτης
Γεώργιος Καναβὸς (²)

ὅπισθεν τοῦ ἐγγράφου

Γ. Καναβὸς

16 Ὁκτωβρίου 1825

μὲ τὴν ὑπ' ἀρ. 12832 πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν

Ἦτοι ἡ ἄνω πρότασις διεβιβάσθη πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ

Ἐκτελεστικὸν Σῶμα.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Πολέμου πρότασιν εἶναι συνημμέ-

1. Γενικὰ Ἀρχεῖα φακ. 144/1825 Ὑπουργ. Πολέμου.

2. Ὁ Γεώργιος Καναβὸς ἦτο βουλευτὴς καὶ μέλος τῆς Τετμελοῦς Ἐπιτροπῆς τῆς Διευθυνούσης τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

νον καὶ τὸ κατωτέρω:

«Κατάλογος στρατιωτῶν οἵτινες προτείνονται παρὰ τῶν διαλαμβανομένων δπλαρχηγῶν. Διευθ. τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπιτροπῆς εἰς τοὺς ἐπομένους στρατιωτικούς βαθμούς».

Χρῆστος Ζέρβας εἰς τὸν τῆς ἀντιστρατηγίας

Ἀθανάσιος Σακκάς (¹)

Παῦλος Μελάς

Κώστας Λαμπρομάλης εἰς τὸν τῆς χιλιαρχίας

Κώστας Θανάσης

Κίττος Ἀνδρέας

Τζήμας Ῥόσης

εἰς τὸν τῆς ὑποχιλιαρχίας

Δήμας Ζάχου

Σπύρος Νταλάνης εἰς τὸν τῆς ταξιαρχίας

Φῶτος Κίττου

Γεώργιος Ντάτσηκας

εἰς τὸν τῆς ἑκατονταρχίας

Θεόδ. Ρινιάδης

Νικ. Θεοδωρῆ

Ἀπαντες τοῦ ἀντιστρατήγου Γιώτη Γκιόνη

Καὶ συνεχίζεται ὁ κατάλογος διὰ τοὺς προτεινομένους τῶν λοιπῶν στρατηγῶν.

Διὰ τοῦ ἀνωτέρω ὅθεν ἐγγράφου ὁ Παῦλος Μελάς ἐπροτάθη διὰ τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου καὶ τοῦτο μετὰ ἓνα μῆνα σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς Μεσολόγιον. Οὐδόλως ἀπιθανὸν νὰ προήχθῃ καὶ ἐκ νέου μεταγενεσ ἔρως κατὰ τὴν ἐπτάμηνον καὶ πλέον στρατιωτικὴν του ὑπηρεσίαν ἐν Μεσολογγίῳ μέχρι τοῦ θανάτου του.

Δεδμένον ὅτι ἀνωτέρω ἐμφανίζεαι διατελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Γιώτη Γκιόνη ὑπάρχει ἡ κατωτέρω Διαταγὴ πρὸς τοῦτον τοῦ Ὑπουργείου Πολέμου (²).

Περ Γ'

πρὸς τὸν Ἀντιστράτηγον Κύριον Γιώτην Γκιόνην

ἀρ. 12101

Κατ' ἐπιταγὴν τῆς σεβαστῆς Διοικήσεως ὑπ' ἀρ. 12716 διατάττεσαι ὅπως στρατολογήσῃς ὀδοήκοντα στρατιώτας καὶ συμπαραλαβὼν αὐτοὺς διατελεῖς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγ. Νικολάου Ζέρβα, μαχόμενος ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν συνοπλαρχηγῶν.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 30 Ὀκτωβρίου 1825».

Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ Παῦλος ἐξακολουθοῦσε νὰ διατελῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γιώτη Γκιόνη ἕστω καὶ προαχθεὶς εἰς χιλίαρχον καὶ πιθανῶς νὰ ἔχη συμπο'εμήσει καὶ μετὰ τοῦ στρατηγ. Νικ. Ζέρβα ὡς ἡ ἀνωτέρω Διαταγὴ.

Ἐκ τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐλαχίστων παρεχομένων στοιχείων μας παρουσιάζεται ἀνάγλυφος ἡ φυσιογνωμία τοῦ Παύλου Λ. Μελά, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ἀγωνιστικὸν πνεῦμα οὐχὶ τὸ τυχαῖον. Ἡ θυσία του ἄλλωστε εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τοῦτο.

Ὁ Παῦλος ἐφονεύθη περὶ τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου ἦτοι κατὰ τὴν νύκτα τῆς 10[22]4]1826, τὸν δὲ θάνατόν του ἀνήγ-

1. Τοῦτον ἀναφέρει ὁ Δ. Φωτιάδης ἐν τῷ βιβλίῳ του «τὸ Μεσολόγι» σελ. 246.

2. Γενικά Ἀρχεῖα φακ. 149]1825 Ὑπουργ. Πολέμου.

γείλεν ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης πρὸς τὴν ἐν Κερκύρᾳ εὐρισκομένην μητέρα του διὰ τῆς ὑπὸ ἡμερ. 8ης Μαΐου 1826 ἐπιστολῆς (¹) του καὶ ἀπευθυνθεῖσαν ἐκ Ναυπλίου.

«Ἐκλαυσε ἡ μήτηρ τοῦ Χριστοῦ διὰ τὸν θάνατόν του ἀλλ' ἀμέσως ἐπαρηγορήθη, ἐπειδὴ ἐχάθη διὰ τὸ χριστιανικὸν πλᾶσμα. Κλαῦσε καὶ ἡ εὐγένειά σου, διὰ τὸν ἡρώϊκόν θάνατον τοῦ υἱοῦ σου, ἀλλὰ παρηγορήσου, ὅτι ἐχάθη διὰ τὴν θρησκείαν καὶ τὸ Ἔθνος του. Στοχάσου ὅτι δέν εἶσαι μοναχὴ. Ἐχάθησαν ἅπειροι φαμηλιαὶ δλόκληροι, ἐσώθησαν γονεῖς ἀλλ' ἔχασαν γυναῖκας καὶ παιδιὰ. Ἡ δυστυχία μεγίστη καὶ ὡς φρόνιμοι χριστιανὴ πρέπει νὰ δοξάσης τὸν Θεὸν καὶ νὰ χαρίξῃ ζωὴν εἰς τὴν εὐγένειαν σας καὶ τὰ λοιπὰ σας τέκνα. Ἐλπίζω γρήγορα νὰ ἔλθω καὶ διὰ ζώσης φωνῆς νὰ σᾶς παρηγορήσω. Τὴν ἀκριβὴ μου ἀδελφὴν ἀσπάζομαι καὶ ὅσον ἡμπορεῖ ἅς κάμῃ γενναιοκαρδίαν...».

Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Παύλου Α. Μελά γράφει καὶ ὁ Α.Π. Κουτσαλέξης εἰς τὸ βιβλίον του «Διαφέροντα καὶ περίεργα ἱστορήματα» σελ. 51.

«...Εἰσῆλθομεν τέλος εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου...»

Κλαίω ἐνθυμούμενος τὸν πανώλεθρον κατὰ τὴν ἐξοδον, τοὺς θυσιασθέντας ἥρωας, ἐν γένει τοὺς συμπατριώτας μου, τοὺς συγγενεῖς μου Χρῆστον Κουτσαλέην μετὰ τοῦ υἱοῦ του Νικολάου καὶ τοῦ ἥρωος γαμβροῦ τοῦ Γιώτη Λάμπρου Ζέρβι, τοῦ εὐγενοῦς Παύλου Μελά, τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου, διασωθέντος ὡς ἐκ θαύματος, διαβόντος τὴν λίμνην μετὰ ἐτέρων φίλων του διὰ τῶν ποδῶν νύκτωρ...» Δὲν εἶναι γνωστὸν διὰ ποῖον πρόγονον ἔλαβε τὸ ὄνομά του ὁ Παῦλος. Εἶναι ὁμως βέβαιον, ὅτι ὁ Παῦλος ὁ Μακεδονομάχος ἔλαβε τὸ ὄνομα του διὰ τὸν ἐνδοξον πρόγονόν του τὸν Παῦλον τοῦ Μεσολογγίου, ἀδελφὸν δὲ τοῦ πάππου του Γεωργίου Α. Μελά, ἐπέπρωτο δὲ νὰ δώσῃ καὶ αὐτὸς τὴ ζωὴν του διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἦτο γραπτὸ νὰ δοξασθῇ τὸ ὄνομα αὐτὸ γιὰ δευτέραν φορὰ μέσα σὲ ὀγδόντα περίπου χρόνια. Ὁ Παῦλος Α. Μελάς ἔπεσε τὸ 1826 καὶ ὁ Παῦλος Μ. Μελάς τὸ 1904 περίπου δὲ εἰς τὴν ἴδιαν ἡλικίαν.

Κρυμμένος σὶὰ σκοτάδια τῆς ἀφάνειας ἄγνωστος καὶ αὐτὸς στρατιώτης τῆς πατρίδος πολὺ βραδύτερον ἐτιμήθη ὁ Παῦλος Α. Μελάς ἀπὸ τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου. Ἔτσι πρὶν λίγα χρόνια ἀνηρτήθη τιμῆς ἔνεκεν ἡ προσωπογραφία του ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Δημαρχείου, ὅπου καὶ αἱ λοιπὲς μορφὲς τῶν ἡρώων.

Ὁ Ἐθνικός μας ποιητὴς ὁ Μεσολογγίτης Κωστῆς Παλαμᾶς ἔκλαυσε τὸ 1904 τὸν Παῦλον τὸν Μακεδονομάχον μὲ τοὺς ὀλίγους ἀλλάβγαλμένους ἀπὸ τὴν ψυχὴν του στίχους πού ἦταν καὶ ἡ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος. Μὰ σὰν νὰ τοῦ μιλοῦσε μέσα του κάτι οἱ ἴδιοι στίχοι εἶναι γραμμένοι καὶ γιὰ τὸν Παῦλον τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἔτσι ἔκανε ἓνα χρέος του πού θὰ τὸ ἔκανε ἂν ζοῦσε τὸ 1826 καὶ γιὰ κεῖνον πού θυσιάστηκε γιὰ τὴν ἴδιαν του Πατρίδα καὶ μάλιστα τὸν Ἀπρίλη ὅπως γράφουν καὶ οἱ στίχοι.

Παῦλος Μελάς

Σὲ κλαίει λαός, πάντα χλωρὸ νὰ σειέται τὸ χορτάρι
σ' τὸν τόπον πού σὲ πλάγιασε τὸ βόλι ὦ παλληκάρη!
Πανάλαφρος ὁ ὕπνος σου, τοῦ Ἀπρίλη τὰ πουλιὰ
σὰν τοῦ σπιτιοῦ σου νὰ τ' ἀκοῦς λογάκια καὶ φιλιὰ
καὶ νὰ σοῦ φτάνουν τοῦ χειμῶνα οἱ καταρράχτες
σὰν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα καὶ σὰν πολέμου κράχτες
πλατεῖα τοῦ ὀνείρου μας ἡ γῆ καὶ ἀπόμακρη. Καὶ γέρνεις

1. Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς Οἰκογενειακοῦ Ἀρχείου.

Δρος ΔΗΜ. ΓΡ. ΤΣΑΚΩΝΑ

Δ)ντοῦ Οἰκομεν. Σπουδαστηρίου Παν)μίου Βόννης

Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΑ ΑΙΤΩΛΟΥ*

(Ίστορία—Κοινωνικαὶ Ίδέαι—Δράσεις)

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν Του διωρίσθη Διδάσκαλος κατ' ἀρχὴν μὲν εἰς τὰ Λομποτινὰ ἐν συνεχείᾳ δὲ εἰς πλείονα τῶν πέριξ σχολείων. Ἐφαρμόζων τὸ πρόγραμμα τῆς Πνευματικῆς ἀφυπνίσεως καὶ ἐξημερώσεως τοῦ ὀρεσιβίου λαοῦ διεπίστωσε κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας Του τὴν φυσικὴν εὐγλωττίαν καὶ ὑπεροχὴν Του. Διὰ τοῦτο, παρὰ τὸ ἐλαφρῶς προκεχωρημένον τῆς ἡλικίας Του διὰ περαιτέρω σπουδᾶς, τὸ 1743 κατέφυγεν εἰς τὴν ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὄρει ἰδρυθεῖσαν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημίαν, ἔνθα κατὰ καιροὺς παρέδωσαν οἱ διαπρεπέστεροι τῶν Ἑλλήνων Λογίων ἐν οἷς ὁ Κανσοκαλυβίτης, ὁ Παναγιώτης Παλαμᾶς(14) καὶ κυρίως ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις ὁ καὶ διατελέσας Διευθυντὴς ταύτης. Ὁ Βούλγαρις ὁ πρῶτος καὶ πλέον ἀντιπροσωπευτικὸς ἐκπρόσωπος τῆς Ἑθνικῆς ἀφυπνίσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπροπαγάνδιζε καὶ μυστικῶς εἰργάζετο διὰ τὴν «μεγάλην ἰδέαν» δημιουργῶν πυρῆνας καὶ ἐμπνευσμένους ἑταίρους οἵτινες διὰ τῆς καλλιιεργείας τῶν Γραμμάτων θὰ προητοίμαζον τὴν Νεοελληνικὴν Ἀναγέννησιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ὑποδοῦλου Πατρίδος Του.(15) Τοὺς ἰσχυροὺς καὶ ἀφοσιωμένους ἐκ τῶν ἀκροατῶν του ὥρμιζεν ὅτι οὐδέποτε θὰ ἐπρόδιδον τὴν μυστικὴν διδασκαλίαν του καὶ ὅτι θὰ ὑπέμεναν ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὸ μαρτύριον ἔτι ἐν ὀνόματι τοῦ πρὸς τὴν Πατρίδα χρέους των.

Ἡ φλογερὰ ὑπαρξίς τοῦ Κοσμᾶ ἀνεπτύχθη οὕτω εἰς περιβάλλον σύμφυτον πρὸς τὰς προθέσεις Του δι' ὃ καὶ μνηθεὶς εἰς τὰ σχέδια τοῦ Εὐγενίου Βούλγαρη ὥρμισθη εἰς τὴν «Μεγάλην Ἰδέαν» ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῆς σχετικῆς ἱστορικῆς μαρτυρίας τοῦ Περραιβοῦ.(16) «Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐσχολᾷ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ σοφὸς Εὐγένιος, τοῦ ὁποῦ ἀκροατῆς ἐ χρημάτισε καὶ ὁ Κοσμᾶς. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁμᾶς μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Κοσμᾶ, βλέπουσα τὴν πολλὴν ἀμάθειαν τοῦ Ἑθνους των καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἐπαπελούμενον κίνδυνον εἰς τε τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑθνισμόν, συνεφώνησεν ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος, νὰ βοηθήσῃ τὸ Ἑθνὸς διὰ τῆς μαθή-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου τόμου, σελ. 4.

14.—Εὐελπίδου: Ἰωάννου Χρυσοστόμου Λόγοι, 1867, τομ. Α' σελ. η σμ. 1.

15.—Ραφτάνη: Συναξαριστὴς τῶν 12 μηνῶν, 1868, τομ. γ' σελ. 270.

16.—Περραιβοῦ: Σύντομος βιογραφία Ρήγα, Ἀθῆναι 1860 σελ. 50.

Ἐκεῖ καὶ σβεῖς γοργά.
Ἰερὴ σιγμή. Σὰν πιδ πλατεῖα καὶ δείχνεις καὶ τὴ φέρνεις
σὰν πιδ κοντά!

Ἀθῆναι 20 Δεκεμβρίου 1958

σεως καὶ τῶν γραμμάτων. Μέλος τῆς ἀνωτέρω ομάδος ὑπῆρξε καὶ ὁ περὶ οὗ λόγος Κοσμάς, ὅστις ὑπεσχέθη εἰς τοὺς συνεταιροὺς Του νὰ γίνῃ Ἱεροκῆρυξ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα». Ὁ Ἅγιος παρηκολούθησε τὰ Θρησκευτικὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς ἀλλὰ κυρίως προσέτρεξε εἰς τὴν μελέτην καὶ σπουδὴν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Γραφῶν. Διότι ἀπεσκόπει νὰ ἐργασθῇ ὡς Ἱεροκῆρυξ. «Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ἑτέρου». Εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα τεσσάρων ἐτῶν ἦτο ἔτοιμος καὶ κατὰ τρόπον πυρηνικὸν νὰ κοινωνήσῃ τὸ ὄρεινόν Ποίμνιον πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ μυστικοῦ ὅρκου ὃν εἶχε δώσει εἰς τὸν Βούλγαριν καὶ τὴν ομάδα του. (17)

Πλὴν ὅμως μικρόχαροι ἔριδες ἀναστατώνουν τὴν Ἀκαδημίαν περὶ τὸ 1758 μεταξὺ «νεωτεριστῶν» καὶ «συντηρητικῶν». Ἡγέτης τῆς πρώτης τάσεως ἦτο ὁ Βούλγαρις, τῆς δευτέρας δὲ ἔνιοι ἐκ τῶν κληρικῶν. Ἀποκαρδιωθείς ὁ Ἅγιος ἀπὸ τὰς ἀντιθέσεις ταύτας ἀπεσύρθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Φιλοθέου (18) ὅπου «ἐκάρη» Μοναχὸς (19) τὸ 1759 ἔτος κατὰ τὸ ὅποιον ἀνεκλήθη ὁ Εὐγένιος ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Τὸν Εὐγένιον ἀντικατέστησε περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους τούτου ὁ ἐπίσης νεωτεριστὴς Νικόλαος Τζαρτζούλης, οὗτινος τὰ μαθήματα μᾶλλον δὲν εἰσήκουσεν ὁ Κοσμάς μολονότι οὗτος ἀναφέρεται ὡς Διδάσκαλος τοῦ Ἁγίου. (20) Ἀλλὰ μολονότι ἐνδεχομένως μεταξὺ Τζαρτζούλη καὶ Ἁγίου Κοσμά δὲν ὑπῆρξε σχέσις διδασκάλου πρὸς μαθητὴν, ἐν τούτοις ὁ δεσμὸς φιλίας των ὑπῆρξε βαθύτατος ἢ δ' ἐπίδρασις ἦν ἔσχεν ὁ Τζαρτζούλης ἐπὶ τοῦ Κοσμά ἦτο ἀποφασιστική. Ὁ Τζαρτζούλης ἦτο γ λ ω σ σ ι κ ῶ ς μ ἔ ν ν ε ω τ ε ρ ι σ τ ῆ ς, π ο λ ι τ ι κ ῶ ς δ ἔ Ρ ω σ σ ὀ φ ι λ ο ς καὶ ἔ θ ν ι κ ῶ ς «μ ε γ α λ ο ὀ δ ε ἄ τ η ς». Ἐπρόστατεύετο δὲ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σαμουήλ ἐνθέρμου ἐνισχυτοῦ τῶν Γραμμάτων. Ὁ Κοσμάς ἡσπάσθη πλήρως τὸ πρόγραμμα τοῦ Τζαρτζούλη. Ἐπεδίμει τοῦτέστιν οὐσιαστικωτέραν τινὰ ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀμορφώτου λαοῦ, ἀντετίθετο εἰς τὴν πολυγνωσίαν τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἀπεσκόπει εἰς τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν Ἀναγέννησιν τοῦ Ἑθνους. Ἀντετέθη εἰς τὴν λογίαν παράδοσιν διότι ἀντελήφθη ὅτι διὰ τοῦ γλωσσικοῦ ταύτης ὀργάνου δὲν τοῦ ἦτο δυνατόν νὰ πλησιάσῃ τὸν πολλὸν λαὸν ὃν προετίθετο νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς Ἱεροκῆρυξ. Μαρτυρικὴ οὕσα ἡ ὑπόστασις τοῦ Ἁγίου, αἰτουμένη δὲ συνάμα ἀκάματον καὶ φλογερὰν δρᾶσιν ἐν δοκιμασίᾳ, εἰς ἡλικίαν 45 ἐτῶν ἀπεφάσισε κατὰ «τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ» (21) νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀποστολήν Του καὶ ἐν ταύτῳ νὰ τελέσῃ τὴν μοῖραν Του. Ἀπεχαιρέτησε τοὺς ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Φιλοθέου Μοναχοὺς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν «Θείων σημείων» μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1759 ἔνθα Πατριάρχευεν ὁ Σεραφεῖμ ὁ Β' Ἀλβανίτης, ἐκ Δελβίνου, γνώστης τῆς Θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταπτώσεως τῶν περιοχῶν τῆς γεννήσεως τοῦ Ἁγίου. (22) Ἰδιαιτέρας προσοχῆς δέον νὰ τύχῃ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Κοσμάς συμπίπτει ἀπολύτως ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν Αὐτοῦ τοποθέτησιν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σεραφεῖμ Β'. Ρωσσόφιλος ὁ

17.—Φ. Μιχαλοπούλου: Ἑθν. ἀνωτ. σελ. 20.

18.—Γερ. Σμυρνάκη: Τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἐν Ἀθήναις 1903 σελ. 586.

19.—Τρύφ. Εὐαγγελίδου: Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς, ἐν Βόλῳ 1912, σελ. 6.

20.—Κ. Σάθα: Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἐν Ἀθήναις 1869, σελ. 488.

21.—Νέον μαρτυρολόγιον ἦτοι μαρτύρια, ἐν Ἀθήναις 1856 σελ. 200.

22.—Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦτο ἐγκατεστημένος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἁγίου Χρῦσανθος ὡς διδάσκαλος τῶν υἱῶν τῆς οἰκογενείας Σούτσου μετέπειτα Σχολάρχης τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς Κων)πόλεως, διαθέτων ἐπίδρασιν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον κλπ. Συνεπῶς τὸ ἔδαφος τῆς εἰσόδου τοῦ Ἁγίου εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἦτο καὶ ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς προπαρασκευασμένον. (Φ. Μιχαλοπούλου ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 22). Ἀναφέρεται προσέτι ὅτι ὁ Χρῦσανθος «ἔδειξε καὶ μερικὴν τινὰ τέχνην ρητορικὴν» εἰς τὸν Ἅγιον.

Ἅγιος Κοσμάς, Ρωσσόφιλος ὁ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου προστατευόμενος Τζαρτζούλης, φανατικὸς Ρωσσόφιλος τυγχάνει ἐπίσης καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Σεραφεῖμ Β' ὅστις πιστεύων ἀπολύτως εἰς τὴν διὰ τῆς Μόσχας ἀπελευθέρωσιν τοῦ Νεοελληνικοῦ Γένους, ἔλαβεν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὁρλώφ τὸ 1768. Καταδιωχθεὶς ὕστερον ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἀπέθανεν ὁ Σεραφεῖμ ἐν Ρωσσίᾳ τὸ 1779. Ὁ Πατριάρχης ἐγοητεύθη τὰ μάλιστα ἐκ τῆς ἐπαφῆς τοῦ Κοσμά. (23) Τῷ ἔδωσε προθύμως δὲ τὴν ἄδειαν περὶ τὸ 1760 πιθανώτατα δὲ καὶ τὸν παρώτρυνε ὁ ἴδιος ἵνα περιηγηθῇ τὰ χωρία τῆς Θράκης κατ' ἀρχὴν (ἐνθα εἶχεν ὑπηρέτησιν ὡς Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως) καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Αἰτωλίαν. Τοσαύτην ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς τὸν Πατριάρχην ἡ φυσιογνωμία τοῦ Κοσμά, ὥστε ὁ ἴδιος συνώδευσε τὸν Ἅγιον ἕως τὸ πρόθυρον τοῦ Πατριαρχείου καὶ τὸν εὐλόγησε ὅτε τὸν εἶδε νὰ γάνεται εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντος. (24) Οὐδεμία γεννᾶται ἀμφιβολία ὅτι μεταξὺ Πατριάρχου - Τζαρτζούλη - Κοσμά ὑπῆρξεν μύησις εἰς τὴν Ρωσσόφιλον κατεύθυνσιν καὶ πολιτικὴν ἥτις ἀργότερον ἐξεδηλώθη διὰ τῆς συμμετοχῆς ἀπάντων εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὁρλώφ. Συνεπῶς καὶ ἡ ἀποστιλὴ τοῦ Κοσμά εἰς Θράκην, Θεσσαλίαν καὶ Ρούμελην διὰ νὰ κηρύξῃ συνεδέετο μέ τὴν π ρ ο π α ρ α σ κ ε υ ῆ ν τῆς μετέπειτα ἐκδηλωθείσης ἐπαναστατικῆς δράσεως τοῦ Ὁρλώφ. Φέρων ἀπλοῦν τι καὶ ἀπέριττον ῥάσσον τοῦ Τάγματος τῶν Βασιλειανῶν, κρατῶν δὲ ἀπλουστάτην ῥάβδον ἀνὰ χεῖρας ὠδεύσε πρὸς τὰ πεπρωμένα Του. Ἦτο τεσσαράκοντα ἔξ ἐτῶν, ἔφερε ὀπισθὲν Του μακροχρόνιον προπαρασκευὴν καὶ ἀπομόνωσιν ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ βιογράφος Του ἀναφέρει ὅτι «Θεῖα βούλησις» προέτρεψε τὸν Ἅγιον διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς ἀνυψώσεως τοῦ Γένους. Καὶ ἐν τῇ Θεῖᾳ βουλήσει ἐνυπῆρχε καὶ τὸ μαρτ'ριον.

Τέσσαρας ἐν συνόλῳ περιοδείας ἐπεχείρησεν ὁ Ἅγιος. (Α' Περιοδεία ἀπὸ τοῦ 1759 - 1762, Β' Περιοδεία ἀπὸ τοῦ 1763 - 1773, Γ' Περιοδεία ἀπὸ τοῦ 1775 - 1777 καὶ Δ' Περιοδεία ἀπὸ τοῦ 1777 - 1779). Πρὸ πάσης διερευνήσεως τούτων κρίνεται σκόπιμον ὅπως διατυπωθῇ προηγουμένως τὸ περιεχόμενον τοῦ Ἀγίου.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ

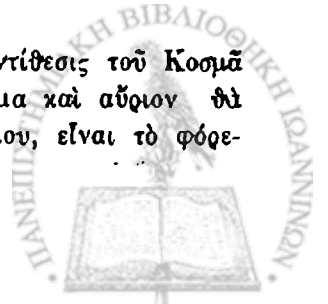
Διευπλώθη ἐσχάτως ἡ ἀντίληψις ὅτι μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀπελευθέρωσιν μόνιμος τις ἀντινομία συνέθεσε δραματικῶς τὴν ὑπαρξιν τοῦ νεαροῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Πρόκειται περὶ τῆς ἀντινομίας τῶν ὁ ρ θ ο δ ὁ ξ ὠ ν λ α ῖ κ ὠ ν πα ρ α δ ὁ σ ε ω ν πρὸς τὴν πολιτιστικὴν κατασκευὴν ἣν παρουσίασεν ὡς Κράτος καὶ ὡς Πολιτισμὸς ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. (25) Ἡ ἀποψὶς αὕτη δὲν παύει νὰ εἶναι ὀρθὴ πλὴν ὅμως ἡ γένεσις τῆς ἀνατρεχέως εἰς τοὺς πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως χρόνους. Ἦδη πρὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Πνεύματος τῶν Βαναρῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα—προτεσταντικῆς εἰσβολῆς κλασικομανοῦς καὶ χαρακτηριζομένης ὑπὸ πλήρους ἐξωστρεφείας—ἡ ἀντιμακλασικομανοῦς καὶ χαρακτηριζομένης ὑπὸ πλήρους ἐξωστρεφείας—ἡ ἀντιμαχία Χριστιανικῆς Γραμματείας καὶ Κλασικῶν Γραμμάτων, Ὁρθοδοξίας καὶ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Ἰδανικοῦ, (26) παραδόσεως καὶ δυτικοκλασσικοῦ συγχρο-

23.—Φ. Μιχαλοπούλου ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 23.

24.—ἐνθ. ἀνωτ.

25.—Β. Λαούρδα: Θέματα παιδείας Οὐάσιγκτων 1953 σελ. 5.

26.—Εἰς ἓνα ἐκ τῶν πυρήνων κηρυγμάτων τοῦ Ἀγίου διαπιστοῦται ἡ ἀντίθεσις τοῦ Κοσμά πρὸς τὴν πλαστικότητα τοῦ ἀρχαίου σώματος. «Τὸ σῶμα εἶναι χῶμα καὶ αὐριον διὰ τὸ φάγουν τὰ σκουλίκια...Τοῦτο τὸ σῶμα ὅπου βλέπετε, ἀδελφοί μου, εἶναι τὸ φῶρε-

σμοῦ ἦτο πλέον ἢ ἐμφανής. Καὶ μόνον ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδιεφέρετο προεχόντως ἵνα μὴ εἰπω κυριαρχικῶς διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτοῦ ἀκτινοβολίαν ἀπὸ τῆς Μ. Ἀνατολῆς μέχρι καὶ τῆς Ρωσσίας παρὰ διὰ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν τῶν Ἑλλήνων, πολλὰ μαρτυροῖ. Ἡ Ἐθνικὴ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρξεν πρωτοβουλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς ἡγεσίας. Ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας τοῦ «Παλληκαριοῦ» συνετέλεσε δι' αὐτὴν καὶ ὁ ἐκ τῆς Δύσεως ληφθεὶς φιλελευθερισμὸς ὅστις χάρις εἰς τὴν ἀκμάσασαν μετὰ τὸ 1779 τάξιν τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν (καὶ χάρις εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσούκ - Καϊναρτζή) κατηύθυνε τὴν ἐπανάστασιν. (27)

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται διὰ τοῦ Κοραῆ. Ὁ πνευματικὸς οὗτος ὁδηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Γαλλίᾳ ἀνέκαθεν διαμένων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως διατελῶν, δὲν ἐνδιεφέρθη ζωηρῶς δι' Ὁρθοδοξίαν καὶ Ὁρθοδοξικὸν φρόνημα παρὰ μόνον «διὰ ῥητὸν τινὰ φιλελευθερισμὸν εἰς ἠθικολογήματα ἅτινα οὐδαμῶς ἐθεμελιούντο ἐπὶ τῆς ὁρθοδοξικῆς ἡμῶν ἐμπειρίας» (28). Πέραν τούτου ἡ Χριστιανικὴ Γραμματεία ἥ τις βαθύτατα ἦτο συνυφασμένη μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἔθνους μεταγειεστέρως παρεμερίσθη ὑπὸ τῶν κλασικῶν κειμένων καὶ οὕτω τὰ νεμικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Λυσία ἢ ὁ στενόκαρδος Ἑλλαδισμὸς τοῦ Δημοσθένους ὑψώθησαν ὑπὲρ τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὸν Χρυσόστομον, ὑψηλότερον τῶν Ὑμνωδῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας (29).

Ἐκ πάντων ὅθεν τούτων ἐμφανῶς διαφαίνεται ὅτι πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἤδη βαθύτατος τις διχασμὸς συνέθεσε τὴν πνευματικὴν τοῦ Νεοελληνικοῦ Ἔθνους ὑπαρξιν. Ἡ διαπάλη τοῦ κόσμου ὅστις ἔψαυε νὰ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὸν κόσμον ὅστις εἶχεν ἤδη ἀνεύρει ταύτην, ἡ ἀντίθεσις τῆς κοσμικῆς ἰσορροπίας τῶν ἀρχαίων πρὸς τὴν μεταφυσικὴν ὀδύνην τοῦ Βυζαντίου, ἦτο διαπάλη τοῦ Οὐμανισμοῦ, ὅστις ἐκινεῖτο κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐντὸς τοῦ κλίματος τούτου ἀνεπτύχθη ὁ Ἱερομόναχος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός. Εἰς τοὺς προβληματισμοὺς καὶ τὰς ἀγωνίας τοῦ λαϊκοῦ τούτου Ἱεροκήρυκος ἀντικατοπτρίζονται αἱ ὀδύναι τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ Ὁρθοδόξου στοχασμοῦ, τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν παραδόσεως. Ἐκπορευθεῖσα ἡ σκέψις τοῦ Ἀγίου ἀπὸ τὰ Μοναστήρια δεικνύει πόσον ἀντίθετος πρὸς τὸν Δυτικὸν Οὐμανισμὸν ὑπῆρξεν ὁ Μοναστικὸς στοχασμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ταύτης τὴν ἠθικῶς ὠραιότεραν ἐκφράσιν ἐπὶ ἑλληνικοῦ χώρου συνέθεσεν ὁ Ἱερομόναχος Κοσμάς.

Ἀφαιτηρία οἰκοδομήσεως τοῦ Ὁρθοδόξου στοχασμοῦ τοῦ Ἀγίου Κοσμά ἀπετέλεσεν ἡ ἀντιπαράθεσις τῆς φύσεως πρὸς τὴν Ἰστορίαν, τῆς ἀναγκαιότητος πρὸς τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Παιδεία εἰς τὴν Τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Αἰτωλοῦ (1779) εὗρίσκετο εἰς ὑποτυπώδη κατάστασιν «δὲν βλέπετε ὅτι ἀγρίευσεν τὸ Γένος μας ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν καὶ ἐγίναμεν ὥσαν θηρία» (30), παρὰ ταῦτα ποιεῖται ὁ Ἅγιος θεμελιώδη διάκρισιν ἐφ' ἧς μεταγενεστέρως οἰκοδομήθη καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Γερμανικοῦ Ἰδεαλισμοῦ. «Μᾶς ἔκαμεν ὁ Πανά-

μα τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἄνθρωπος· ἡ ψυχὴ εἶναι ὁποῦ βλέπει, ἀκούει, ὁμιλεῖ, περιπατεῖ, μανθάνει ἐπιστήμας, δίδει ζωὴν εἰς τὸ σῶμα, καὶ δὲν τὸ ἀφήνει νὰ βρωμῇ. Καὶ ἅμα ἔβγη ἡ ψυχὴ, τότε βρωμᾷ, σκουλακιάζει τὸ σῶμα. Τὸ κορμὶ ἔχει τὰ ὅμματα μὰ δὲν βλέπει, ἔχει τὰ ὦτα, μὰ δὲν ἀκούει· ὁμοίως καὶ αἱ λοιπαὶ αἰσθησεις τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὅλα ἐνεργοῦνται διὰ τῆς ψυχῆς». Α. Καντιώτη ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 18.

27.—Γ. Κορδάτου: Ἡ κοινωνικὴ Σημασία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

28.—Β. Λαούρδα: ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 21.

29.—ἐνθ. ἀνωτ.

30.—Α. Καντιώτη: ἐνθ. ἀνωτ. (Διδαχὴ γ.) σελ. 30.

γαθος Θεός, ἀδελφοί μου, ἀνθρώπους, καὶ δὲν μᾶς ἔκανε ζῶα. μᾶς ἔκανε τιμιωτέρους ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον... μᾶς ἔδωσεν, ἀδελφοί μου, τὸν νοῦν εἰς τὴν κεφαλὴν μας»⁽³¹⁾. Οὗτος ἀκριβῶς, ὁ νοῦς συνιστᾷ τὸ σημεῖον διακρίσεως τοῦ φυσικοῦ ἀπὸ τὸν ἠθικὸν κόσμον. «Καὶ ἂν δὲν παιδεύομεθα ἀδελφοί μου παρὰ τρώομεν καὶ πίνωμεν καὶ χαιρόμεθα καὶ χορεύομεν, δὲν πρέπει νὰ λεγώμεθα ἄνθρωποι, ἀλλὰ ζῶα ἄλογα»⁽³²⁾. Πάντα δὲ ταῦτα ἀποτελοῦν προεισαγωγὴν τοῦ νὰ κάνωμεν τὴν ψυχὴν μας νύμφην τοῦ Χριστοῦ μας καὶ τότε πρέπει νὰ λεγώμεθα ἄνθρωποι καὶ ἐπίγειοι ἄγγελοι εἰ δὲ καὶ ζητοῦμεν πῶς νὰ τρώομεν, πῶς νὰ πίνωμεν, πῶς νὰ ἁμαρτάνωμεν, πῶς νὰ στολίζωμεν τοῦτο τὸ βρώμικον σῶμα, ὅπου αὖριον θὰ τὸ φᾶνε τὰ σκοιλήκια, καὶ ὅχι διὰ τὴν ψυχὴν ὅπου εἶναι ἀθάνατος, τότε δὲν πρέπει νὰ λεγώμεθα ἄνθρωποι, ἀλλὰ ζῶα. Λοιπὸν κάμετε τὸ σῶμα δοῦλον τῆς ψυχῆς· καὶ τότε νὰ λέγεσθε ἄνθρωποι»⁽³³⁾. Ἐκ πάντων τούτων ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὑπολαμβάνει τὴν φύσιν ὡς ὑποκειμένην εἰς τὸν νόμον τῆς ἀναγκαιότητος ὡς μηδέποτε κινδυνεύουσαν⁽³⁴⁾. Χαρακτηριστικὸν τῆς φύσεως ἰδιαίτερον εἶναι ἡ ἐπιφάνεια ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἴδιον αὐτῆς βάθος. Ἐνῶ ἡ Ἱστορία ἥτις σημαίνει βᾶθος εἶναι ἡναγκασμένη νὰ διίσταται πρὸς τὸν ἑαυτὸν της, νὰ ἀγωνίζεται κατὰ τῆς ἐπιφανείας της ἐν ὀνόματι τῆς ἰδίας αὐτῆς ἐκείνης. Καὶ εὐθύνην εἰς τὴν Ἱστορίαν ἀδυσώπητον καὶ ἐν ταύτῃ συγκλονιστικὴν προσδίδει ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ φύσις στερεῖται ἐλευθερίας. Πᾶν τὸ ἀναγόμενον εἰς τὴν Ἱστορίαν ἀποτελεῖ συναίρεσιν παρελθόντος πρὸς τὸ παρὸν καὶ παρόντος μετὰ τοῦ μέλλοντος. Παρελθὸν δὲν συνιστᾷται ἀπλῶς διὰ τῆς κληρονομικότητος. Τὸ παρελθὸν ἀπαιτεῖ παράδοσιν ἢ ἄγνοεῖ ἡ φύσις. Μέλλον δὲν συνιστᾷται ἀπλῶς διὰ τῆς ἀνάγκης. Τὸ μέλλον ἀπαιτεῖ σκοποὺς συνειδητῶς διαμορφωμένους, τοὺς ὁποίους ἄγνοεῖ ἡ φύσις. Ἐνῶ ἡ φύσις κατὰ τὸν Αἰτωλὸν οὕτως ἀναγκασμένη καὶ οὐκ ἐλευθερία, συνδέεται μὲ τὸν χρόνον ὡς ποσότητα, ἀδυνατεῖ δὲ ἀρυσθῆ τὴν δικαίωσιν της ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, τοῦτέστιν ἀπὸ τὴν μόνην θετικὴν τοῦ χρόνου ἀντίρροπον δύναμιν⁽³⁵⁾. Ἡ φύσις κατὰ τὸν Αἰτωλὸν σημαίνει ἀνελευθερίαν, οἰκοδομεῖται ἐπέκεινα τῆς ἠθικῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὡς τί χρησιμεύει ἡ περὶ φύσεως καὶ Ἱστορίας διάκρισις τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ διὰ τὴν μετὰ ταῦτα ἀνάπτυξιν τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου διδασκαλίας Του; Ἀπὸ τῆς ἐλλόγου ἱστορικότητος ὑποκινούμενος θὰ θεμελιώσῃ μετὰ ταῦτα ὁ Ἅγιος τὴν Ἀγάπην καὶ τὴν Αὐτοταπεινώσιν ΩΣ ΤΑ ΔΥΟ ΒΑΣΙΚΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΑΞΙΩΜΑΤΑ ἅτινα δέον νὰ διέπουν τὸ Ἱστορικὸν «γίνεσθαι», τὸν κόσμον.

Διὰ τοῦ πρώτου ἀξιώματος, τοῦ τῆς Ἀγάπης (πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀδελφούς) θὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν θυσίαν καὶ διὰ τῆς θυσίας εἰς τὴν Δικαιοσύνην.

Διὰ τοῦ δευτέρου ἀξιώματος τοῦ τῆς Αὐτοταπεινώσεως ὁ Ἅγιος θὰ οἰκοδομήσῃ ἀνετώτερον τὴν ἐννοιαν τῆς Ἀδελφωσύνης. Ἡ ταπείνωσις ἐν Αὐτῇ σημαίνει καὶ προπαρὰ σκευὴν τοῦ θανάτου.

Τῶν δύο τούτων βασικῶν ἀξιωμάτων ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ὅλη διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ θὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἀνάλυσιν: «Ὁ Πανάγαθος καὶ Πολυέλεος Θεός, ἀδελφοί μου, ἔχει πολλὰ καὶ διάφορα ὀνόματα· λέγεται καὶ πῶς, καὶ ζωή, καὶ ἀνάστασις· ὅμως τὸ κύριον ὄνομα τοῦ Θεοῦ μας εἶναι καὶ λέγεται Ἀ-

31.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 53.

32.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 48—49.

33.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 18.

34.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 67.

35.— Π. Κανελλοπούλου: Προβλήματα Φιλοσοφ. καὶ Κοινωνιολ. τῆς Ἱστορίας σελ. 2.

γ ἄ π η. Πρέπει ἡμεῖς ἀνίσως καὶ θέλομεν νὰ περάσωμεν καὶ ἐδῶ καλὰ, νὰ πηγαίνωμεν καὶ εἰς τὸν Παράδεισον, καὶ νὰ λέγωμεν τὸν Θεὸν μας καὶ Πατέρα, πρέπει νὰ ἔχωμεν δύο ἀγάπας, ἀγάπην εἰς τὸν Θεὸν μας, καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς μας. Φυσικόν μας εἶναι νὰ ἔχωμεν αὐτὰς τὰς δύο ἀγάπας, παρὰ φύσιν εἶναι νὰ μὴ τὰς ἔχωμεν, καὶ καθὼς ἓνα χελιδόνι χοιράζεται δύο πτέρυγας διὰ νὰ πετᾷ εἰς τὸν ἀέρα, οὕτω καὶ ἡμεῖς χρειαζόμεθα αὐτὰς τὰς δύο ἀγάπας, διότι χωρὶς αὐτῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῶμεν. Καὶ πρῶτον ἔχομεν χρέος νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν μας, διότι μᾶς ἐχάρισεν τόσην γῆν μεγάλην ἐδῶ νὰ κατοικῶμεν π ρ ό σ κ α ι ρ α τόσες χιλιάδες φυτὰ, χόρτα, βρύσες, ποταμούς, θαλάσσας, ἀέρα, νύκτα, οὐρανόν, ἥλιον κλπ. Ὅλα αὐτὰ διὰ ποῖον τὰ ἔκαμε, εἰμὴ δι' ἡμᾶς; Τὶ μᾶς ἐχρεώσεται; Τίποτε. Ὅλα χάρισμα μ ᾶ ς ἔ κ α μ ε ν ἄ ν θ ρ ώ π ο υ ς, δὲν μ ᾶ ς ἔ κ α μ ε ζ ῶ α' μᾶς ἔκαμεν εὐσεβεῖς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, καὶ ὅχι ἀσεβεῖς αἰρετικούς· ἂν καὶ ἁμαρτάνωμεν χιλιάδες φορές τὴν ὥραν, μᾶς εἰσπλαχνίζεται ὡσὰν Πατέρας καὶ δὲν μᾶς θανατώνει νὰ μᾶς βάλῃ εἰς τὴν Κόλασιν, ἀλλὰ περιμένει τὴν μετάνοιάν μας μὲ τὰς ἀγκύλας ἀνοικτὰς πότε νὰ μετανοήσωμεν, νὰ παύσωμεν ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ νὰ κάμωμεν τὰ καλὰ, νὰ ἐξομολογηθῶμεν, νὰ διορθωθῶμεν, νὰ μᾶς ἐναγκαλισθῇ, νὰ μᾶς βάλῃ εἰς τὸν Παράδεισον νὰ χαिरώμεθα πάντοτε».⁽³⁰⁾ «Ὁ Μωϋσῆς ἀπὸ μικρὸν παιδίον ὅπου ἦτον ἔλαβε δύο χαρίσματα εἰς τὴν καρδίαν του· ἀγάπην εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς του. Ὡστε πρέπει καὶ ἡμεῖς οἱ εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ νὰ ἔχωμεν αὐτὰς τὰς δύο ἀγάπας, καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου· αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. Ἀκούετε, ἀδελφοί μου, τί λέγει ὁ Χριστός; Ὅτι καθὼς ἐγὼ ὑβρίσθηκα, ἐδάρθηκα, ἐπείνασα, ἐδίψασα καὶ ἐσταυρώθηκα, καὶ ἔχυσα τὸ αἷμά μου διὰ τὴν ἀγάπην σας, διὰ νὰ σᾶς ἐλευθερώσω ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, ἔτσι πρέπει καὶ σεῖς νὰ ἀγαπᾶτε τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀδελφούς σας»⁽³¹⁾. «Τὸ κύριον ὄνομα τοῦ Θεοῦ μας εἶναι ἡ ἀγάπη»⁽³²⁾. «Φυσικόν μας εἶναι ν' ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς μας· διότι εἴμεθα μιᾶς φύσεως, ἔχομεν ἓνα βάπτισμα, μίαν πίστιν, τὰ ἄχραντα μυστήρια μεταλαμβάνομεν, ἓνα Παράδεισον ἐλπίζομεν ν' ἀπολαύσωμεν. Καλότυχος ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὅπου ἀξιώθηκε καὶ ἔβαλε εἰς τὴν καρδίαν του αὐτὰς τὰς δύο ἀγάπας, εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς του»⁽³³⁾. «Χιλίαι χιλιάδας καλὰ νὰ κάμνωμεν, ἀδελφοί μου, νηστείας, προσευχάς, ἐλεημοσύνας, καὶ τὸ αἷμα μας νὰ χύσωμεν διὰ τὸν Χριστὸν μας, καὶ δὲν ἔχομεν αὐτὰς τὰς δύο ἀγάπας, ἀλλὰ ἔχομεν τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐχθρὰν εἰς τοὺς ἀδελφούς μας, ὅλα ἐκεῖνα τὰ καλὰ ὅπου ἐκάμαμεν εἶναι τοῦ διαβόλου καὶ εἰς τὴν Κόλασιν πηγαίνομεν»⁽³⁴⁾. «Ἀνίσως καὶ θέλετε νὰ σωθῆτε κανένα ἄλλο πρᾶγμα νὰ μὴ ζητήσετε ἐδῶ εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἀγάπην»⁽³⁵⁾.

Ἄλλ' εἶναι ἡ ἀγάπη αὐτοσκοπὸς εἰς τὸν Κοσμὸν Αἰτωλόν; Διὰ τῆς ἀγάπης ὁ Ἅγιος θὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸν ἠθικῶς ἀνώτερον ταύτης ἀναβαθμόν, τὴν θυσίαν. Ἡ ἀγάπη δὲ εἰς τρίτην φάσιν συναιρουμένη μὲ τὴν θυσίαν θὰ ἀποδώσῃ τὴν Δικαιοσύνην. Ἡ Δικαιοσύνη εἰς τὸν Αἰτωλὸν ἀποτελεῖ τὴν κοινωνικὴν ἐσχατολογίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, συνίσταται δὲ ἐκ συναιρέσεως τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν θυσίαν: «Καὶ ἂν τύχη καὶ ἀνάγκη νὰ χύνετε καὶ τὸ αἷμά σας διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ σας. Ἡ τελεία ἀγάπη εἶναι νὰ πωλήσῃς ὅλα σου τὰ πράγματα καὶ νὰ τὰ δώσῃς ἐλεημοσύνην, καὶ σὺ νὰ πωληθῇς σκλάβος καὶ ὅσα παίρνεις νὰ τὰ δίδῃς ἐλεημοσύνην. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἦτο ἓνας Δεσπότης, τοῦ ἐπῆραν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν

36—37.— Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς (Διδαχαὶ—Βίος—Ἀκολουθία) ὑπὸ Α. Καντιώτη, ἐν Βόλῳ 1950
σελ. 14 καὶ 29.

38.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 55.

39.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 15.

40.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 15.

41.— Ἐνθ' ἄνωτ.

του ἑκατὸν σκλάβους, ἐπώλησε ὅλα του τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἐξεσκλάβωσεν. Ἐ-
να παιδί μίᾳς χήρας ἀπέμεινε σκλαβωμένο· τί κάμνει ὁ Δεσπότης; Ξυρίζεται καὶ
πηγαίνει καὶ παρακαλεῖ τὸν ἀφέντη ὁποῦ εἶχε τὸ παιδί νὰ τὸ ἐλευθερώσῃ, καὶ νὰ
κρατήσῃ ἐκεῖνον σκλάβον, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Καὶ ἐπερονοῦσε μεγάλην σκληραγωγί-
αν, ἕως ὁποῦ διὰ τὴν ὑπομονὴν του τὸν ἡξίωσεν ὁ Θεὸς καὶ ἔκαυνε θαύματα· ὕ-
στερα τὸν ἡλευθέρωσεν ὁ ἀφέντης του καὶ πάλιν ἐγένεν Ἀρχιερεὺς. Αὐτὴν τὴν ἀ-
γάπην θέλει ὁ Θεὸς νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς»⁽⁴²⁾. Ἡ θυσία εἶναι τὸ ἀπόσταγμα τῆς
ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη ὅταν ἀξιοποιηθῇ εἰς θυσίαν ἀνέρχεται εἰς τὸν ὕπατον ἡθικὸν
ἀναβαθμὸν τῆς, τὴν Δικαιοσύνην. Καὶ ἡ Δικαιοσύνη εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἀγί-
ου Κοσμᾶ ἐμπεριέχει ἀσκητικότητα, ἀποστροφὴν ἀπὸ παντὸς κοσμικοῦ, σημαίνει
ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ἰδανικὴν ἐσχατολογίαν τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας. «Πῶς νὰ
σὲ καταλάβω παιδί μου πῶς ἀγαπᾷς τοὺς ἀδελφούς σου; Ἐγὼ τώρα ἐδῶ ὁποῦ πε-
ριπατῶ καὶ διδάσκω εἰς τὸν κόσμον, λέγω πῶς τὸν κύρ Κώστα τὸν ἀγαπῶ ὥσάν
τὰ μάτια μου· μὰ ἐσὺ δὲν τὸ πιστεύεις, θέλεις νὰ μὲ δοκιμάσῃς πρῶτον καὶ τότε
νὰ μὲ πιστεύσῃς. Ἐγὼ ἔχω ψωμί νὰ φάγω, ἐσὺ δὲν ἔχεις· ἀνίσως νὰ σοῦ δώσω
κομμάτι καὶ σὲ ὁποῦ δὲν ἔχεις, τότε φανερώνω πῶς σὲ ἀγαπῶ. Ἀμὴ ἐγὼ νὰ φά-
γω ὅλο τὸ ψωμί καὶ ἐσὺ νὰ πεινᾷς, τί φανερώνω; Πῶς ἡ ἀγάπη ὁποῦ ἔχω εἰς ἐσὲ
εἶναι ψεύτικη. Ἐγὼ δύο ποτήρια κρασί νὰ πίνω, ἐσὺ δὲν ἔχεις· ἀνίσως καὶ δώσω
καὶ σὲ ἅπ' αὐτὸ καὶ πίης, τότε φανερώνω πῶς σὲ ἀγαπῶ. Ἀμὴ ἀνίσως καὶ δὲν σοῦ
δώσω εἶναι κάλπικη ἡ ἀγάπη. Εἶσαι λυπημένος· ἀπέθανεν ἡ μήτηρ σου, ὁ πατήρ
σου. Ἀνίσως καὶ ἐλθὼ νὰ σὲ παρηγορήσω, τότε εἶναι ἀληθινὴ ἡ ἀγάπη· ἀμὴ ἀνί-
σως σὺ κλαίεις καὶ θρηνεῖς καὶ ἐγὼ τρώγω, πίνω καὶ χορεύω, ψεύτικη εἶναι ἡ ἀ-
γάπη μου. Τὸ ἀγαπᾷς ἐκεῖνο τὸ πτωχὸ παιδί; —Τὸ ἀγαπῶ.— Ἄν τὸ ἀγαπᾷς,
τοῦ ἔπαιρνες ἓνα ὑποκάμισο ὁποῦ εἶναι γυμνὸ, νὰ παρακαλῇ καὶ ἐκεῖνο διὰ τὴν
ψυχὴν σου, τότε εἶναι ἀληθινὴ ἡ ἀγάπη, ἀμὴ τώρα εἶναι ψεύτικη· δὲν εἶναι ἔτσι,
Χριστιανοί μου; Μὲ ψεύτικην ἀγάπην δὲν πηγαίνομεν εἰς τὸν Παράδεισον. Τώρα
σὺν θέλῃς νὰ κάμῃς τὴν ἀγάπην μάλαμα, πάρε καὶ ἐνδύσε τὰ πτωχὰ παιδιᾶ, καὶ
τότε νὰ βάλω νὰ σὲ συγχωρήσωσι· τὸ κάμνεις τοῦτο; —Τὸ κάμνω.— Χριστιανοί
μου, ὁ Κώστας ἐκατάλαβε πῶς ἡ ἀγάπη ποῦ εἶχε ὡς τώρα ἦτο ψεύτικη, καὶ θέ-
λει νὰ τὴν κάμῃ μάλαμα· νὰ ἐνδύσῃ τὰ πτωχὰ παιδιά. Ἐπειδὴ καὶ τὸν ἐπαιδεύσα-
μεν, σᾶς παρακαλῶ νὰ εἰπῇτε διὰ τὸν κύρ Κώστα τρεῖς φορές, ὁ Θεὸς νὰ συγχω-
ρήσῃ καὶ ἐλέησῃ αὐτόν»⁽⁴³⁾. «Καὶ ὅχι νὰ πολυτρώγωμεν καὶ πολυπίνωμεν κάμνω-
μεν ἁμαρτίας· οὔτε νὰ ἐργαζώμεθα καὶ νὰ πραγματευώμεθα τὴν Κυριακὴν. Ἐκεῖ-
νο τὸ κέρδος ὁποῦ γίνεται τὴν Κυριακὴν εἶναι ἀφορησμένο καὶ κατηραμένο, καὶ
βάνετε φωτιά καὶ κατάρρα εἰς τὸ σπίτι σας καὶ ὅχι εὐλογία· καὶ ἡ σὲ θανατώνει
ὁ Θεὸς παράκαιρα, ἢ ἡ γυναῖκα σου, ἢ τὸ παιδί σου, ἢ τὸ ζῶον σου ψοφᾷ ἢ ἄλλο
κακὸν σοῦ κάμνει. Ὅθεν ἀδελφοί μου, διὰ νὰ μὴ πάθετε κανένα κακὸν μήτε ψυ-
χικόν, μήτε σωματικόν, ἐγὼ σᾶς συμβουλεύω νὰ φυλάττετε τὴν Κυριακὴν ὥσάν
ὁποῦ εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν Θεόν»⁽⁴⁴⁾. «Ὅχι! μὴ πωλῇσαι σὺ, πώλησον μόνον
τὰ πράγματά σου καὶ δός τα ἐλεημοσύνην· δὲν δύνασαι νὰ τὸ κάμῃς; Δόσε τὰ ἡ-
μισυ, τὸ τρίτον, ἢ τὸ τέταρτον. Δὲν δύνασαι καὶ τοῦτο; Μὴ παίρνης τὸ ψωμί τοῦ ἀ-
δελφοῦ σου, μὴ τὸν κατατρέχῃς, μὴ τὸν συκοφαντῇς. Πῶς θέλομεν, νὰ σωθῶμεν ἂ
δελφοί μου; Τὸ ἓνα μᾶς φαίνεται βαρὺ, τὸ ἄλλο πικρὸν ὁ Θεὸς εἶναι εὐσπλαχνος,
ναί! ἀλλὰ εἶναι καὶ δίκαιος· ἔχει καὶ ράβδον σιδηρᾶν. Λοιπὸν ἂν θέλωμεν
νὰ σωθῶμεν πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς
μας»⁽⁴⁵⁾. «Διὰ τοῦτο ἀδελφοί μου νὰ χαίρεσθε ὅσοι βγάνετε τὸ ψωμί σας μὲ τὸν

42.— Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 29.

43.— Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 16.

44.— Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 43.

45.— Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 29—30.

κόπον σας, διότι ἐκεῖνο τὸ ψωμί εἶναι εὐλογημένο, καὶ ἂν θέλῃς δῶσε ὀλίγον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ψωμί τοῦ πτωχοῦ. Μὲ ἐκεῖνο ἀγοράσεις τὸν Παράδεισον. Ὁμοίως πάλιν νὰ κλαίετε καὶ νὰ θρηνηῖτε μὲ μαῦρα δάκρυα, ὅσοι ζῆτε μὲ ἀρπαγὰς καὶ ἀδικίας. Θέλει σὰς θανατώσει ὁ Θεὸς καὶ σὰς βάλλει εἰς τὴν Κόλασιν. Ἐγὼ πῶς πηγαίνετε Χριστιανοί μου; Ὅλοι μὲ τὸν κόπον σας ζῆτε ἢ μὲ ἀδικίας; Ἄν εἰσθε Χριστιανοί, μὲ τὸν κόπον σας νὰ ζῆτε, ἐκεῖνο τὸ εὐλογεῖ ὁ Θεός, τὸ δὲ ἄδικον τὸ καταρρᾶται»⁽⁴⁶⁾. «μῆτε σακκούλα ἔχω, μῆτε σπίτι, μῆτε ἄλλο ράσο, καὶ τὸ σκαμνὶ ὅπου ἔχω ἰδικόν σας εἶναι, τὸ ὅποιον εἰκονίζει τὸν τάφον μου. Ἐιοῦτος ὁ τάφος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ διδάξῃ Βασιλεῖς, Παιριάρχας, Ἀρχιερεῖς, Ἱερεῖς, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, νέους καὶ γέροντας καὶ ὅλον τὸν κόσμον. Ἀνίσως καὶ ἐπεριπατοῦσα διὰ ἄσπρα, θὰ ἦμην τρελλὸς καὶ ἀνόητος»⁽⁴⁷⁾. «Ἐγὼ ἡμπορῶ νὰ ζήσω μὲ 100 δράμια ἄρτου· ἐκεῖνα τὰ εὐλογεῖ ὁ Θεός διότι εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ὄχι νὰ τρώωμεν 110, ἐκεῖνα τὰ 10 τὰ καταρρᾶται, διότι εἶναι χαράμι· εἶναι ἐκεῖνου ὅπου πεινᾷ»⁽⁴⁸⁾ «καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀπὸ ἓνα πατέρα καὶ ἀπὸ μίαν μητέρα, καὶ διὰ τοῦτο εἴμεθα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀδελφοί, μόνον ἡ πίστις μᾶς χωρίζει»⁽⁴⁹⁾. Ἡ βασικὴ σκέψις ἐπὶ τῆς ὁποίας οἰκοδομεῖται τὸ σύστημα τῶν περὶ Δικαιοσύνης ἰδεῶν τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ, εἶναι ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν συνδέεται μὲ τὰ πράγματα «τὰ πράγματά σας ἥς τὰ πάρονν μὴ σὰς μέλλῃ. Δωσατέ τα· δὲ ν εἶ ν α ι ἰ δ ι κ ᾶ σ α ς· ψυχὴ καὶ Χριστὸς σὰς χρειάζονται»⁽⁵⁰⁾. Κατὰ τὸν Αἰτωλὸν δὲν ὑφίσταται σχέσις καὶ δὴ ἐμπράγματος τοῦ Χριστιανοῦ πρὸς τὰ οἰαδήποτε ἀντικείμενα τοῦ ἐπιγείου κόσμου. Ἐπέκεινα παντὸς ὑλικοῦ ὑψοῦται ἡ Χριστιανικὴ Πίστις.

Τὸ ὑλικὸν κεῖται μακρὰν τῆς Πίστεως ἐπέκεινα τῆς αὐτοταπεινώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ὑλικὸν στοιχεῖον ἐμποδίζει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν Δικαιοσύνην. Εἰς τελευταίαν δὲ ἀνάλυσιν εἶναι ἀπλοῦν μέσσοι οὗτινος ἡ χρῆσις δέον ὅπως ἰσορροπεῖται πρὸς τὴν ταπείνωσιν, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὴν μόνην δυνατὴν προπαρασκευὴν τοῦ θανάτου.

Ἐνῶ δηλαδή, διὰ τῆς μέχρι τοῦδε ἐκτεθείσης διδασκαλίας τοῦ Κοσμᾶ ἡ ἀντικειμενικὴ ὑπαρξις τῆς ἀγάπης ὁδηγεῖ εἰς τὴν Δικαιοσύνην, ἐπέκεινα παντὸς ὑλικοῦ, ὑπάρχει ἐν τούτοις καὶ ἑτέρα τις ὁδὸς, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς ἔννοιαν ὑψηλοτέραν τῆς Δικαιοσύνης, εἰς τὴν ἀδελφότητα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι ἡ αὐτοταπείνωσις.

Ἐὰν ἡ πρώτη κατεύθυνσις, ἡ διὰ τῆς ἀγάπης ὁδηγοῦσα εἰς τὴν δικαιοσύνην συνιστᾷ ἀντικειμενικὴν τινὰ ὁδὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ δευτέρα κατεύθυνσις ἥτις διὰ τῆς αὐτοταπεινώσεως ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀδελφωσύνην τῶν ἀνθρώπων συνιστᾷ ὑποκειμενικὴν κατεύθυνσιν, τὴν πλέον ἴσως δυσχερῆ ὁδὸν τῆς λιτῆς Χριστιανικῆς σχεδίας τοῦ βίου. Ἡ ὁδὸς αὕτη διὰ τοῦ Μαρτυρίου καὶ τῆς ταπεινώσεως ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀλληλεγγύην καὶ τὴν ἀδελφότητα τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Χριστιανὸς χρειάζεται δύο πτέρυγας διὰ νὰ πετάξῃ, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Παράδεισον, τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ἀγάπην: Καὶ ἂν θέλῃς νὰ ἰδῇς τὴν τύχην σου ἢ τὴν Μοῖραν σου, σήκω κομμάτι αὐγῆς καὶ πήγαινε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ κύτταξε τοὺς τάφους τῶν ἀποθαμένων τί εἶναι. Στοχασου, καὶ εἰπὲ δὲν ἦσαν καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι ὥσάν καὶ ἐμένα καὶ ἀπέθαναν, ἔτσι μέλλω νὰ πεθάνω καὶ ἐγὼ αὔριο καὶ νὰ μὴν ἀποτολμήσω νὰ κάμω αὐτὰ τὰ διαβολικὰ καμώματα, διότι χάνομαι καὶ ἀφανίζομαι καὶ λέγει ὁ νόμος πῶς ὅποιος κάμνει αὐ-

46.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 20—21.

47.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 22.

48.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 41.

49.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 21.

50.— Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 44.

νὰ ἢ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν, εἰς τοὺς χρόνους νὰ μὴν μεταλλάξῃ»⁽⁵¹⁾. «καὶ Βασιλεῖς νὰ εἰ-
σαι πάντοτε νὰ ταπεινώσασθαι καὶ νὰ τιμῇς ἐκείνον τὸν πτωχὸν καὶ νὰ τὸν ἔπαι-
νετε ἀπὸ ἰσχύος σου καὶ νὰ μὴν τὸν καταφρονῇς, διότι σέθεν βλέπεις ἐκείνον
τὸν πτωχόν, τὸν γενητόν, τὸν καὶναιμένον, τὸν καὶναισθέντα μέσῃ εἰς τὸν Πα-
ράδεισον νὰ χαίρῃ καὶ ἐστὶ πηγαῖνας εἰς τὴν Κόλασιν καὶ πῦρ»⁽⁵²⁾. «Προ-
σέχετε ἀδελφοί μου, νὰ μὴν ἐκστρατεύεσθε, νὰ μὴν φονεύετε, νὰ μὴν κλέβετε,
νὰ μὴν κλέβετε ὄρους, νὰ μὴν λέγετε ψέματα, νὰ μὴν καταφρονεῖτε ὁ ἕνας τὸν ἄ-
λλον, νὰ μὴ στυγανήτε, νὰ μὴν ποιεῖτε ἐπὶ τὸ σῶμα τὸ βρώσιμον, ὅπου αὐ-
ρον θά τὸ φῶτε καὶ στυγιάζει ἄλλῃ νὰ ποιεῖτε τὴν ψυχὴν σας, ὅπου εἶναι τιμι-
ώτερα ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον. Στυγιάτε τὸ κατὰ δένωμιν, κλέβετε ἐλεημοσύνην τὸ
κατὰ δένωμιν καὶ νὰ ἔχετε τὸν Θένον πάντοτε ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σας. Καὶ ἑ-
τερος καλύτερος διδάσκαλος δὲν εἶναι ἄλλος ἢ ὁ τὸν Θένον»⁽⁵³⁾.
«Πρὸς καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί μου, νὰ συνηθώμεθα τὸ νὰ κατὰ τὸν παρὰ τὸν εἰ-
ναί ἢ ἐπερὶ τὸν εἰναί ἐκστρατεύει τὸν δάσκαλον ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν δόξιν
καὶ ἔχει νὰ καίται εἰς τὴν Κόλασιν πάντοτε, καὶ πῶς ἡ ταπεινότης ἐβόστα
τοῖς ἀγγέλοις εἰς τὸν σθένον νὰ χαίρουνται πάντοτε εἰς ἐκείνην τὴν δόξιν τῆς
Ἀγίας Τριάδος. Πρὸς καὶ ἡμεῖς, νὰ συνηθώμεθα πῶς ὁ Παντοκράτωρ Θεὸς μισεῖ τὸν
ἐκστρατεύοντα καὶ ἀγαπᾷ τὸν ταπεινόν»⁽⁵⁴⁾. «Οἱ μάστιγες ἤρσαν τὸ Παράδεισον
μὲ τὸ αἷμα σου. Οἱ ἀσκηταὶ μὲ τὴν ἀσκητικὴν σου ἔστην, καὶ ἡμεῖς ἀδελφοί, ὅπου
κλέβουμεν τὰ παιδιά μὲ τὴν δάσκαλον τὸν Παράδεισον. Μὲ τὴν φιλοφρονίαν
νὰ φιλοφρονεῖται τοῖς πτωχοῖς, τοῖς γενητοῖς καὶ καὶναισθέντα ἀδελφοῖς μας, ὅπου τὸν
Τωντῆν, καὶ ὅπου τοῖς πτωχοῖς, διότι ἔχουν ἐκείνοι ἔδω νὰ μᾶς τὸ ἐκστρατεύοντα
εἰς ταύτην τὴν ἔστην τὴν ματαίαν»⁽⁵⁵⁾. «Μᾶς ἤρσαν ὁ Θεὸς πτωχόν. Ἐχομεν
χρὸς νὰ τρώμεν καὶ νὰ πίνωμεν τὸ ἀσκήν μας, τὰ στυγιάματα μας τ' ἀσκήν,
καὶ τὰ ἐκστρατεύοντα νὰ τὰ ἐκστρατεύωμεν εἰς τοῖς πτωχοῖς διὰ τὴν ψυχὴν μας. Καὶ δὲν
μᾶς ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὸν πτωχόν διὰ νὰ πολεμώμεν καὶ νὰ κλέβωμεν πολεμῶμα
φορέματα καὶ παιδιά ἐκστρατεύοντα νὰ πολεμῶμεν τὸν πτωχόν σθένον καὶ οἱ πτωχοὶ νὰ
ἀποθάνουν ἀπὸ τὴν πείναν. Αὐτὸ εἶναι τὸ χρὸς μας, ἀδελφοί μου, εἶσι τὸ ἔχου-
ρετ' ἀπὸ τὴν σθένον καὶ ὅπου εἶσι νὰ κλέβετε, ἂν θέλετε νὰ σωθῆτε...»⁽⁵⁶⁾
«καὶ ἂν τέλῃ καὶ ἀνάγκη νὰ χύετε καὶ τὸ αἷμα σας διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ
τοῦ ἀδελφοῦ σας»⁽⁵⁷⁾.

Ὁ Κοσμὸς συνθεοῖται τὴν ἀγάπην, τὴν δύνωσιν, τὴν ἀγαπώμενην, τὴν
παῖσιν τῆς περὶ τὴν σθένον, στήνεται τοῖς ἐκστρατεύοντα, ἐκστρατεύει ἐκστρατεύει
Ἐκστρατεύει. Ἦτο ἐκστρατεύει τῆς ἐκστρατεύει καὶ δὲ τῆς ἀσκητικῆς καὶ ἐκστρατεύει ἐκστρα-
τεύει τοῦ ἀσκητοῦ Ἦτο δὲν ὁ Θεὸς εἰς δὲν ἀσκητικῆς. «Νὰ βγάλετε τὸ πτω-
μὶ σας μὲ τὸν ἔκστρατεύει σας διότι εἶναι ἐκστρατεύει». Ἦ ἐκστρατεύει παρὰ τὸ Κοσμὸν
δὲν ὁ Θεὸς εἰς ἐκστρατεύει δὲν εἰς δὲν ἐκστρατεύει τὸν ἐκστρατεύει τῆς καὶ μᾶ-
ματα μεταξὺ τὸν πτωχόν⁽⁵⁸⁾. «Νὰ χαίρεσθε ὅπου βγάλετε τὸ πτωμὶ σας μὲ τὸν πτω-
χον σας διότι ἐκστρατεύει εἶναι ἐκστρατεύει καὶ ἂν θέλετε δὲν καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ ἐκείνον
καὶ τοῦ πτωχοῦ. Μὲ ἐκείνον ἀσκητικῆς τὸν Παράδεισον». Ἀλλοτὶ πάλιν ὁ Αἰτω-
λὸς ἐκστρατεύει σθένον καὶ δύνωσιν. Ἐκστρατεύει τὴν ἀσκητικὴν τοῦ πτωχοῦ τὴν
πολεμῶμα καὶ τὴν ἐκστρατεύει ἐκστρατεύει πτωχοὶ ποῦ ἀποθάνουν ἀπὸ τὴν
πείναν. Λέγει καὶ ἐκστρατεύει δὲν μᾶς ἔδωκε ὁ Θεὸς τὸν πτωχόν διὰ νὰ

51. — Ἐκστρατεύει σθένον σθένον.

52. — Ἐκστρατεύει σθένον σθένον.

53. — Ἐκστρατεύει σθένον σθένον.

54. — Ἐκστρατεύει σθένον σθένον.

55. — Ἐκστρατεύει σθένον σθένον.

56. — Ἐκστρατεύει σθένον σθένον.

57. — Ἐκστρατεύει σθένον σθένον.

58. — Δόξιν Πολίτη, Αἱ Κοινωνίαι Ἰδίου τοῦ Αἰτωλοῦ, εἰς Ἐκστρατεύει τοῦ Ἐκστρατεύει.
πρὸς Ἡμέτερος 1949, Γενετή σθένον 32.

πολυτρώγωμεν καὶ νὰ κάμωμεν πολύτιμα φορέματα καὶ παλάτια ὑψηλὰ καὶ οἱ πτωχοὶ νὰ ἀποθαίνουιν ἀπὸ τὴν πείνα». Ὁ Κοσμάς θεμελιώνει χ ρ έ η καὶ ὅχι δ ι κ α ι ώ μ α τ α (59). «Ἐχομεν χρέος νὰ τρώγωμεν καὶ νὰ πίνωμεν τὸ σκετόν μας καὶ τὰ ἐπίλοιπα νὰ τὰ ἐξοδεύωμεν διὰ τοὺς πτωχοὺς. Αὐτὸ εἶναι τὸ χρέος σας ἀδελφοί μου. Ἔτσι τὸ ἡξεύρετε. Ἀπὸ σήμερον καὶ ὕστερα ἔ τ σ ι νὰ τὸ κ ά ν ε τ ε». Ἡ ἐπίδρασις τῆς Κοινοβιακῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι ἐνταῦθα προφανής.

Ἡ ἐλπίδρασις αὐτῇ δέον νὰ θεωρηθῇ κατὰ βάσιν ὡς ἐκ τοῦ Κοινοβιακοῦ προτύπου προερχομένη. Ἡ αὐστηρότης τοῦ τοιούτου Στοχασμοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας συμπαρακολουθεῖ κατὰ βάσιν τὴν σκέψιν Του. «Ἀμὴ ὥσάν θέλῃς νὰ φυλάξῃς τὴν παρθενίαν, πρέπει πρῶτον νὰ βάλῃς τὴν ἀκτημοσύνην καὶ νὰ μὴν ἔχῃς σακκοῦλα νὰ μὴν ἔχῃς κασέλα καὶ νὰ τηγανίζεις τὸ ψάρι, μὲ νηστεῖες, προσευχές, μὲ ἀγρυπνίες, μὲ κακοπάθειες γιὰ νὰ τὸ νεκρώνης, νὰ ταπεινώνης τὴν σάρκα ὅπου εἶναι ἕνας λύκος κλπ». λέγει ποιοῦμενος παραίνεσιν πρὸς τὸν Μοναχικὸν βίον⁽⁶⁰⁾. Ἐνώπιον τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ ὁρθοῦται ἀδυσώπητός τις μορφὴ πίστεως πρὸς ἣν Οὗτος ἁπλοῦς πρὸς βλεπεί⁽⁶¹⁾. Ὡς ἡ Σλαβικὴ ψυχὴ συναδελφουῖται ὀδυνηρῶς εἰς τὴν ἀπέραντον πεδιάδα οὕτω πῶς καὶ ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς αἰσθάνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει «ἐγὼ» ὑπ' αὐτὸν τὸν χαμηλὸν Οὐρανόν⁽⁶²⁾. Δι' ὃ καὶ τὴν ἔννοιαν ἀνθρωπίνως κατέστησε συνώνυμον πρὸς τὴν ἔννοιαν ἀδελφῶς ἥτις εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν Κοινοβιακὴν Ὁρθοδοξίαν.

ΑΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΠΕΡΙΟΔΕΙΑΙ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

1η Περιοδεία (1760—1762)

Κατ' ἀρχὴν περιηγήθη «τὰ χωρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως» καὶ τῆς Θράκης τῶν ὁποίων οἱ πληθυσμοὶ ἦσαν ἀνάμικτοι. Κατὰ τὴν διέλευσίν Του ἐγένετο πρὸ τοῦ πλήθους «μετάρσιος». Τὰ πλήθη δὲ ἠκολούθουν Αὐτὸν ἐν ἐνθουσιασμῷ πίστεως καὶ εὐσεβείας. Διελθὼν μετὰ ταῦτα τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν ἄνευ σταθμεύσεως, κατέφθασεν ἐν τῇ ἰδιαιτέρα Αὐτοῦ Πατρίδι. Περιώδευσε τὴν Αἰτωλίαν, ὠμίλησε εἰς Μπραχώριον, εἰς Ναύπακτον καὶ Μεσολόγγιον ⁽⁸³⁾ ἔνθα καὶ ἐπανασυνήνητσε τὸν διδάσκαλον Παλαμᾶ ⁽⁸⁴⁾ προσπαθοῦντα νὰ συστήσῃ ἐν τῇ πό-

59.— 'Ενθ' ἄνωτ. σελ. 33.

60.— Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς (Διδαγαί, Βίος, Ἀκολουθία) ὑπὸ Α. Καντιώτη, ἐν Βόλῳ 1950 σ. 68.

61.— «Ὁθεν ἄφησα τὴν ἐδίκην μου προκοπήν, τὸ ἐδικόν μου καλὸν καὶ ἐβγήκα καὶ περιπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, νὰ διδάσκω τοὺς ἀδελφούς μου. Μελετώντας πάλιν τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον εὗρον ἄλλον λόγον, ὅπου λέγει ὁ Χριστὸς μας: πὼς χάρισμα σοῦ ἔδωσα ἐγὼ τὴν χάριν μου, χάρισμα νὰ τὴν δώσης καὶ σὺ εἰς τοὺς ἀδελφούς σου, χάρισμα νὰ διδάσκης, χάρισμα νὰ συμβουλευής, χάρισμα νὰ ἐξομολογῇς, καὶ ἂν ἴσως καὶ ζητήσης νὰ πάρῃς τίποτε πληρωμὴν διὰ τὴν διδασκίαν ἢ π ο λ λ ἄ ὁ λ ἱ γ α ἔ ν α ἄ σ π ρ ο σ ἐ θ α ν α τ ῶ ν τ ο κ.ι. σὲ βάνω εἰς τὴν Κόλασιν. Ἀκούγοντας καὶ ἐγὼ ἀδελφοί μου, αὐτὸν τὸν γλυκύτατον λόγον ὅπου λέγει ὁ Χριστὸς μας, χάρισμα νὰ δουλεύωμεν τοὺς ἀδελφούς μας, εἰς τὴν ἀρχὴν μου ἐφάνη βαρὺς ὁ λόγος. Ὑστερα ὁμως μου ἐφάνη γλυκύτατος καθὼς μέλι καὶ κηρίον καὶ ἐδόξασα τὸν Θεὸν καὶ δοξάζω χιλιάδες φοραῖς τὸν Χριστόν μου, ὅπου μὲ ἐφύλαξε ἀπὸ τοῦτο τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου μας Χριστοῦ τοῦ Ἑσταυρωμένου καὶ Θεοῦ δὲ ν ἔ χ ω ο ὔ τ ε σ α κ ο ὡ λ α, μ ῆ τ ε σ π ἰ τ ι, μ ῆ τ ε ἄ λ λ ο ρ ἄ σ ο ἅ π' α ὗ τ ο ὅ π ο ὗ φ ο ρ ῶ, ἀλλὰ ἀκόμη παρακαλῶ τὸν Κύριόν μου μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου νὰ μὲ ἀξιώσῃ νὰ μὴν ἀποκτήσω τίποτε καὶ δὲν ἡμπορῶ καὶ τὰ δυὸ νὰ δουλεύω καὶ τὸν Θεὸν καὶ τὸν διάβολον». Φ. Μιχαλοπούλου ἐνθ' ἄνωτ, σελ. 27.

62.— Δημ. Τσάκωνα: Ρωσισμός Χριστιανισμός και Οικουμενική Ὁρθοδοξία «ἐν Ἀποστόλῳ Ἀνδρέᾳ» Κωνσταντινουπόλεως 1953.

63.— Νέον Μαρτυρολόγιον ἢ Μαρτύρια κλπ. Βενετία 1799 σελ. 230.

64.— Μ. Γεδεών: Πατριαρχικοί πίνακες, Κων|πολις 1884 σελ. 657-660.

λει ταύτη σχολεῖον τὴν μετέπειτα Παλαμαίαν Ἀκαδημίαν. Τὰ ὀλίγα σχετικῶς ἱστορικὰ στοιχεῖα ἅτινα διασώζονται ἐκ τῆς πρώτης περιόδου τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ, πείθουν ὅτι τὸ κήρυγμα Αὐτοῦ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπῆρξεν τοσοῦτον ἐπαναστατικόν, ὥστε ὁ ἀνώτερος κληρὸς καὶ αἱ ἡγετικάι τάξεις ἀντέδρασαν ἐμφανῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν Του. Ὁ Ἱεροκλήρυξ ἐθεωρήθη «ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλός των»⁽⁶⁵⁾. Παρὰ δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ἱστορικῶς δὲν διεπιστώθη ποῖαι ἐκ τῶν διδασκαλιῶν καὶ κηρυγμάτων Του ἐλέχθησαν κατὰ τὴν πρώτην Αὐτοῦ περιοδείαν, ἐν τούτοις αὕτη δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ἐξ ἀπόψεως μὲν ἐξωτερικῆς πολιτικῆς Ρωσσοφίλος (λόγω τοῦ συνδέσμου Πατριάρχου Σεραφεῖμ—Τζαριζούλη—Κοσμᾶ) ἀπὸ δὲ ἐσωτερικῆς τοιαύτης ὡς κοινωνικο—επαναστατικῆς (λόγω τῆς δριμύτητος κριτικῆς ἣν ἤσκησεν κατὰ τῶν κατεχόντων. Συνεπείρ δὲ τῶν ὀρθοθέντων διαμαρτυριῶν, ὁ Ἅγιος ἠναγκάσθη νὰ ὀδεύσῃ καὶ πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα θὰ ἐλάμβανε νεωτέραν ἄδειαν ὑπὸ τοῦ νέου Πατριάρχου Σαμουήλ, ἐνθέρμου φίλου τῶν Γραμμάτων, διαδεχθέντος τὸν παραιτηθέντα Πατριάρχην Σεραφεῖμ τὸ 1761⁽⁶⁶⁾.

2α Περίοδος (1763—1773)

Διελθὼν ἐκ Θράκης ἄνευ σταθμεύσεως εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ ἔφθασεν εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ εἰδικῶς ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Φιλοθέου ἔνθα ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἄδειαν ἀπομακρύνσεώς του⁽⁶⁷⁾. Μετὰ ταῦτα διὰ πλοίου διεπεραιώθη εἰς Σκόπελον, Σκιάθον, Τρίκερι, Προμίριον, Μηλιαῖς, Ἅγιον Λαυρέντιον, Πορὶ, Ρετζάνι, Ζαγορά Μακρυνίτσα, Ἀγυά, Λάρισα, χωρία Κισσάβου, Τύρναβον, χωρία Ὀλύμπου, Ἐλασσῶνος καὶ Σεοβίων, Σιάτισταν, Γρεβενά, ἐπροχώρησε ἕως τὴν Φλώρινα καὶ τὸ Μοναστήριον, Ἡπειρον, Ζίτσα, Ἀγραφα, Ἀκαρνανίαν, Αἰτωλίαν, Μεσολόγγιον κλπ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου Του κηρύσσεται ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὁρλώφ τὴν ὁποίαν διὰ τῶν κηρυγμάτων Του προετοίμαζε, λόγῳ δὲ τῆς ἐπισυμβάσεως ἀποτυχίας της καὶ ἐπειδὴ ἐκινδύνευε ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἀναγκάζεται νὰ διακόψῃ τὴν περιοδείαν, διαπεραιουῖται δὲ εἰς Κεφαλληνίαν, ἔνθα καὶ κρύπτεται. Ἡ δευτέρα μακρὰ περιοδεία τοῦ Κοσμᾶ συνδέεται ἄρρηκτως μὲ τὴν προετοιμασίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὁρλώφ τὴν ὁποίαν ἡ «Ἀγία Ρωσσία» κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ὑπέκίνησεν. Φέρεται κατέχων εἰδικὴν ἐντολὴν τόσον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Σεραφεῖμ τοῦ Β. ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Σαμουήλ, μεμνημένων εἰς τὰ σχέδια τῆς Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης, ὅπως εἰσχωρήσῃ εἰς τὸν Ὀλύμπον καὶ μυσήσῃ τοὺς «Ἀρματωλοὺς καὶ Κλέφτες» εἰς τὴν ιδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους διὰ τῆς συνδρομῆς «τοῦ ξανθοῦ Γένους» τῶν Ρώσων. Οἱ ὀρεσίβιοι καὶ πολεμικοὶ κάτοικοι τοῦ Ὀλύμπου «δὲν εἶχον προσκυνήσει» τὸν Ὀθωμανόν. Ἐπιφανεῖς ἀρματωλοὶ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου ἐν οἷς ὁ Γέρό — Βλαχάβας, ὁ Σταθᾶς, οἱ Λαζοὶ τῆς Κατερίνης κλπ. ἐμυήθησαν διὰ τοῦ Κοσμᾶ εἰς τὴν ιδέαν τῆς μελλούσης ἐπαναστάσεως ἣν ἐσχεδίαζεν ἡ Ρωσικὴ πολιτικὴ

(Συνεχίζεται)

65.— Φ. Μιχαλοπούλου: ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 24.

66.— Κατὰ Χριστοδουλίδην ἀντιτιθέμενον πρὸς Μιχαλόπουλον—Γυδων ἐλαβεν ἄδεια ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Σοφρωνίου.

67.— «Οἱ ἐν τῇ Μονῇ (τοῦ Φιλοθέου, ἀγνοοῦντες τὰ περὶ διδασκαλίας τοῦ Ὁσίου Κοσμᾶ, ἐθεώρουν Αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον ἐκπληροῦντα τὰ Χριστιανικὰ καθήκοντά Του, μηδὲν εἰς τὴν Μονὴν προσπορισάμενον ὄφελος» Α. Παπασταύρου: Ἡ Ζίτσα, γεωγραφικὴ περιγραφή 1895, σελ. 40.

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΓΕΝΝΑΔΙΟΙ

Β — ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Γ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ (1840—1911)

Ὁ ἕτερος τῶν ἀδελφῶν Γενναδίων, ἀπὸ τὰ Δολιανὰ τοῦ Πωγωνίου, ὁ Ἀναστάσιος Γεννάδιος, εἶναι ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Γ. Γενναδίου, γεννηθεὶς τὸ 1840. Ὁ Ἀναστάσιος Γεννάδιος νέος ἀκόμη ἐπεδόθη εἰς συστηματικὰς φιλοσοφικὰς μελέτας⁽¹⁾, πὺν συνεπλήρωσεν εἰς Μόναχον. Ἐκεῖ συνειργάσθη μὲ τὸν Εἰρηναῖον Θείρσιον καὶ τὸν Σπέγγελ, τῶν ὁποίων ἦτο βοηθὸς εἰς τὰς μελέτας τῶν καὶ τὰς ἐρμηνείας τῶν ἑλληνικῶν κειμένων. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος δὲν εἶνε γνωστὸς τόσον ὡς πνευματικὸς ἄνθρωπος, ὅσον ὡς ἐπαναστάτης πολιτικός, ὁ δὲ Καρολίδης τὸν ὀνομάζει «ἐπαναστὰ τὴν καθ' ἡγήγησιν τῆς ἱστορίας»⁽²⁾.

Ὁ Ἀναστάσιος Γεννάδιος, ἔλαβε πράγματι μέρος ἐνεργῶς καὶ ἐπιφανῶς εἰς ὅλα τὰ θορυβώδη γεγονότα τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρέχοντος αἰῶνος. Εὐρέθη οὗτος μὲ δλόκληρον τὴν ὁρμὴν καὶ τὸ σφρῖγος τῆς ἀνδρικῆς του ἡλικίας εἰς τὸ μέσον τῆς πολιτικῆς ζυμώσεως τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν εἶχον ὑπεκκαύσει τὰ λάθη τοῦ Ὁθωνος καὶ αἱ διεκδικήσεις τοῦ λαοῦ διὰ σύνταγμα, καὶ ἐρρίφθη ἀκάθεκτος εἰς τὸ μέσον τῆς ζυμώσεως αὐτῆς, τῆς ὁποίας ἐγένετο αὐθορμήτως ὁ ἀντιπρόσωπος καὶ ὁ ἀπ' ὀλογητής. Ὁ βίος τοῦ Ἀναστ. Γενναδίου ἦτο μία διαρκὴς πάλη, διὰ τοῦτο καὶ ὅσα θὰ μνημονεύσωμεν ἐδῶ δι' αὐτόν, θὰ ἀναφέρονται εἰς τὰ διάφορα γεγονότα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβεν οὗτος ἐνεργὸν μέρος.

Ἡ πολυμαθία τοῦ Γενναδίου, ἡ δραστηριότης του, ἡ δύναμις πρὸς ἐργασίαν, τὸ δημοσιογραφικόν του κῦρος, τὸν εἶχον κάμει νὰ νομίζη, ἴσως ὄχι ἀδίκως, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς ὅλας τὰς ἐφόδους. Εἰς τὸν δημοσιογραφικόν του ἀγῶνα ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος ὑπέστη διωγμοὺς διὰ τὰς φιλελευθέρους του ιδέας χωρὶς ὅμως εἰς τὴν θλίψιν τῶν δυσαρέστων ἐκείνων στιγμῶν τῆς καταδρομῆς νὰ ἀφήσῃ αὐτόν, οὔτε τὸ θάρος, οὔτε ἡ ὑπομονή.

Κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος ἐσημείωσεν ἐποχὴν, λόγῳ τῆς μεγάλῃς του ρητορικῆς δεινότητος καὶ τῆς σφοδροτάτης ἐπιθέσεώς του ἐναντίον τῶν κρατούτων κομμάτων καὶ ιδίως τοῦ Τρικούπη, κατὰ τὰς προεκλογικὰς προετοιμασίας πὺν ὀργανοῦντο.

Ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος ἅμα ἐπανῆλθεν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν εἰς τὰς Ἀθήνας (1859) διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας, παρητήθη ὅμως μετ' ὀλίγον διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς συντάξεως τῆς «Ἀθηνᾶς»⁽³⁾, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὁθωνος, ἀγῶνας διὰ τοὺς ὁποίους ἐφυλακίσθη εἰς τὸν «Μενδρεσέ».

Εἰς τὸν πίνακα τῶν καθηγητῶν τῆς Φιλοσ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ὁ

1. Ἐγραψε σύντομον «Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος» ἀπὸ τοῦ 146 π. Χ. μέχρι τοῦ 1862 πρὸς χρῆσιν τῶν ἀγγλικῶν σχολείων, καὶ «Ἡ νέα Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἑλλὰς τοῦ 1821» ἔργον μεταφρασθὲν εἰς τὴν γαλλικὴν ἀπὸ τὸν Λ. Μενάρ, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ σύγχρονος Ἑλλὰς καὶ ὁ πόλεμος τῆς ἀνεξαρτησίας» Παρίσιοι 1897. Ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος ἐξεφώνησεν ἐπὶ πλέον λόγον ἐπιταφίον εἰς Δημ. Κ. Σοῦτσον 19 Δεκεμβρίου 1865 (Ἀνάπτυον «Μέριμνα»).

2. Π. Καρολίδου: Ἐθν. ἀνωτ. ΣΤ. σελ. 72.

3. Ἡ ἐφημερίς «Ἀθηνᾶ» τοῦ Ε. Ἀντωνιάδου, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τὴν 13 Φεβρουαρίου 1892.

Ἄν. Γεννάδιος, φέρεται ὅτι ἐδίδαξεν ἀπὸ 27 Ὀκτωβρίου 1862, ἀπολυθεὶς τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1864. Ἐπαναδιορισθεὶς δὲ τὴν 31 Μαΐου 1868, παρητήθη τὴν 18 Ἰανουαρίου 1871.⁽¹⁾

Εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν φάλαγγα, ποὺ συνεκροτήθη, πρὸς φρούρησιν τῆς τάξεως εἰς τὰς Ἀθήνας, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1862, καὶ ἡ ὁποία φάλαγξ, ἀποτελουμένη ἀπὸ πέντε λόχους, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιελάμβανε ἀπὸ 120—150 ἄνδρας ἐτέλει δὲ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ λοχαγοῦ Ἰωάννου Ζουμπούλη, ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος φέρεται ὡς ὑπολοχαγὸς τοῦ Α. λόχου.⁽²⁾

Μνημονεύσωμεν τώρα χρονολογικῶς τὰ διάφορα πολιτικὰ γεγονότα εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος.

* *

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ Ἀν. Γενναδίου εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας, λαμβάνει χώραν, κατὰ τὰς ἐρεῦνας μας, εἰς τὰ γεγονότα ποὺ προηγήθησαν τῆς ἐξώσεως τοῦ πρώτου βασιλέως Ὀθωνος.

Ὅταν οὕτω ἐγένεν ὁ πόλεμος τῶν Γαλλοσαρδηνίων καὶ Αὐστριακῶν, 1859—60, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔδειξε μεγάλον ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τῶν πρώτων ὡς ὁμοιοπαθῶν καὶ τοῦ «ἀπελευθερωτοῦ τῶν μικρῶν», αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας Ναπολέοντος Γ. ποὺ εἶχεν ὑψώσει τὴν σημαίαν τῶν ἐθνικοτήτων, καὶ κατὰ «τῆς ἐπαράτου Αὐστρίας». Ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῶν Ἰταλῶν, ἦτο τότε τοιοῦτος, ὥστε ἑκατοντάδες νέοι καὶ παλαιοὶ ἀξιωματικοὶ ἀπεφάσισαν τὸν σχηματισμὸν «Ἑ λ λ η ν ι κ ῶ ν λ ό χ ω ν», ποὺ θὰ ἔσπευδον νὰ πολεμήσουν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν «ἀδελφῶν Ἰταλῶν.»

Ὁ Δ. Βικέλας εἰς μίαν σπουδαίαν μελέτην του, δι' ὅσα συνέβησαν τότε εἰς Ἰταλίαν, ἀποκαλύπτει εἰς ποῖον βαθμὸν ἀπογνώσεως πρέπει νὰ εἶχε φθάσει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τότε, διὰ νὰ στρέψῃ τὰς ἐθνικὰς του ἐλπίδας του, εἰς τὸ μικρὸν τότε κρατίδιον τῆς Ἰταλίας, ποὺ δὲν εἶχεν ἀποκτήσει ἀκόμη τὴν ἰδικήν του ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν. Παρὰ τὴν ἐκδήλωσιν ὅμως παρομοίων αἰσθημάτων ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ βασιλεὺς Ὀθων τουναντίον, εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν κίνησιν, σύμφωνά μὲ τὴν πολιτικὴν τῶν προσιατίδων δυνάμεων καὶ κυρίως τῆς Αὐστρίας, ἐτήρει κάποιαν οὐδετερότητα καὶ ἀπάθειαν καὶ ἡμπόδιζε κάθε ἐκδήλωσιν τῆς νεολαίας ὑπὲρ τῶν Ἰταλῶν.⁽³⁾ Διὰ τὴν στάσιν του αὐτὴν οἱ φιλελεύθεροι καὶ ὁ τύπος κατεξανεστήσαν φανερώς μὲν κατὰ τῆς κυβερνήσεως, πλαγίως ὅμως κατὰ τοῦ Ὀθωνος. Ἡ νεολαία ἐζήτει πρὸς τοῦτο ἓνα ἀρχηγὸν ἐνδοξον, κραταιόν, ἀγνὸν πολίτην, ποὺ νὰ ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα. Ὡς τοιοῦτον δὲ ἐνόμιζον, ὑπὲρ πάντα ἄλλον, τὸν δαφνοστεφῆ πυρπολητὴν Κ. Κανάρην, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ἀλεδοκίμαζε τὴν πορείαν τῆς κυβερνήσεως. Ὁ Κανάρης λοιπόν, παρὰ τὸ προχωρημένον τῆς ἡλικίας του, δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναλάβῃ τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων καὶ θυσίασῃ ἑαυτὸν, προκειμένου διὰ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος. Ἡ κυβέρνησις ὅμως Μιαούλη (29 Μαΐου 1859—25 Μαΐου 1862) ποὺ ἦτο τότε εἰς τὴν ἀρχήν, διὰ νὰ θίξῃ προσωπικῶς τὸν Κανάρην, ὑπέβαλε νόμον εἰς τὴν Βουλὴν, περὶ ἐνὸς ἀντιναύαρχου καὶ ὡς τοιοῦτον διώρισε τὸν αὐλικὸν Κριεζῆν, ὁ ὁποῖος, εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἀπῆλανε καὶ αὐτὸς μεγάλης τιμῆς ὡς ἀγωνιστής, δὲν ἔφθανεν ὅμως τὸ κλέος τοῦ Κανάρη ποὺ εἶχον ὑμνήσει, ὡς ἥρωα, ἱστορικοί, πεζογράφοι, ποιηταὶ ὅχι μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ξένοι,

1. *Ι. Πανταζίδης*: Ἐνθ. ἀνωτ. Παράρτημα Πίναξ Γ. Πρβλ. *Π. Βιζουκίδου*: Ἡ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἡπειρ. Χρονικά 1937. σελ. 7.

2) Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 159. Ἡ Πανεπιστημιακὴ φάλαγξ κατηργήθη τὸ 1878 (Λογοδοσία Δαμαλά σελ. 23).

3. Ὁ αὐστριακὸς πρέσβυς βαρῶνος Φὸν Πρόκες Ὅστεν, εἰς μυστικὴν του ἀναφορὰν τῆς 27]2]1841 ἔγραφε πρὸς τὸν Μέτερνιχ, ὅτι ὁ Ὀθων «ἔστ α τ α ι κ α θ ὁ λ ο κ λ η ρ ί α ν ἐ π ί ᾠ ὁ σ τ ρ ι α κ ο ὕ ἐ δ ᾠ φ ο υ ς» φράσις ἀρκετὰ σοβαρὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν πολιτικὴν ἐξάρτησιν τοῦ Ὀθωνος ἀπὸ τὴν Βιέννην.

ὅπως ὁ Βύρων, Βερανζέρου, Β. Οὐγκώ, Λαμαρτίνος, καὶ εἶχεν ἀποθανάτισει ἡ γλυπτική καὶ ἡ ζωγραφική, καὶ διὰ τὸν ὅποιον ὁ Ν. Δραγοῦμης ἔγραψεν ὅτι «οὐδενὸς τῶν Ἀγωνιστῶν διεβόηθη τὸ ὄνομα τοσοῦτον, διὰ τὸ εἶδος τῶν ἀνδραγαθημάτων, ὅσον τοῦ Κανάρη».

Ἐφανερώθη λοιπὸν τότε ἐνσαρκωθείσα ἡ ἐπανάστασις καὶ ἡ συνωμοσία εἰς τὴν νεολαίαν, εἰς τὴν ὁποίαν διεκρίνοντο οἱ Ἑπαμ. καὶ Λεων. Δεληγεώργης, Ἀναστ. Γεννάδιος, Ὀδυσσ. Ἰάλεμος, Ἀ. Βαλέττας, Θ. Φλογαῖτης, Γλαράκης, Κλεομένους, Ἀχ. Παράσχος πού τότε ἤρχιζε τὴν ποιητικὴν του σταδιοδρομίαν, καὶ ἄλλοι, ὅλοι ἀποβλέποντες εἰς τὸν Κανάρη, τὸν ἐνδοξον πυρπολητὴν, ὡς ἀρχηγόν. Ἀπὸ τὴν νεολαίαν αὐτὴν ἐξεπήγαζον τὰ φλογερὰ ἄρθρα τοῦ «Μέλλοντος τῆς Πατρίδος» αἱ διαδηλώσεις καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι ἀπειλητικαὶ καὶ συνωμοτικαὶ διαδόσεις. Ὁ Κανάρης ὅμως ὁ δαφνοστεφὴς γέρον, πρὸς τὸν ὅποιον ἐστρέφοντο τὰ βλέμματα ὅλων τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ναυπλιακῆς ἐπαναστάσεως τὸσον εἶχε ψυχρανθῇ καὶ ἀπελπισθῇ, ὥστε ἐγκατέλειπε τὴν ἀρχηγίαν τῶν καθαρῶν ἐπαναστατῶν τῆς νεολαίας καὶ ἐπέθετο παρακινούμενος ἀπὸ τὸν Βουρέ, Π. Καλλιγᾶν, Ἑπ. Δεληγεώργην καὶ ἄλλους νὰ σχηματίσῃ ὑπουργεῖον «χ λ ι α ρ ὅ ν», ὅπως ἔλεγον τότε, πού νὰ ἡδύνατο νὰ καταπραΐνῃ τὰ πνεύματα καὶ νὰ ἐξημιμένα πάθῃ τῶν ἐπαναστατῶν, νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν πεποίθησιν εἰς τὸν λαόν, ὅτι τὰ πράγματα θὰ ἐβελτιοῦντο καὶ νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα πού ἐφίστατο μεταξὺ λαοῦ, ἐπαναστατῶν καὶ βασιλέως.

Ἀργότερον ὅμως ὁ Ὁθων, ἀρχομένου τοῦ 1862, ὅταν ἐκάλυψε τὸν Κανάρη, νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν⁽¹⁾ φιλελευθέρων τάσεων ἀνεκάλεσε τὴν ἐντολὴν μετὰ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ὁ Κανάρης ἐδυσκολεύετο εἰς τὴν ἐξέυρεσιν προσώπων ἱκανῶν διὰ τὸ ὑπουργικὸν ἀξίωμα, ἢ μᾶλλον διότι ἐνόμιζεν ὅτι τὰ προσώπα πού ὑπέδειξεν ὁ Κανάρης, διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὁ Ὁθων τὰ ἐθεώρει ὡς μὴ φιλικῶς πρὸς αὐτὸν διακείμενα, διετήρησε δὲ εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸν Μιαούλην, ἀποφασισμένος νὰ συνεχίσῃ τὴν αὐταρχικὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Ἡ ματαιώσις αὐτῇ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως Κανάρη, πού θὰ ἀποτελεῖ μίαν ἱκανοποίησιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐξώργισε τὸν λαόν καὶ ἦτο μία ἀπὸ τὰς αἰτίας πού ἤρχισαν νὰ ἐκδηλοῦνται τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα, ὁ δὲ Κανάρης ἐγένετο ἀναφανδὸν ἀντιοθωνικός.

Μετὰ τὴν ἀποστασίον αὐτὴν τοῦ Κανάρη ἢ μᾶλλον τὴν ἐγκατάλειψιν ἐκ μέρους του τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ σκοποῦ εἰς τὸν ὅποιον ἀπέβλεπεν αὐτὴ ἦτοι τῆς καθαιρέσεως τοῦ Ὁθωνος, αὕτη ἐγκατελείφθη χωρὶς ἀρχηγόν καὶ φόβος ὑπῆρχε μήπως ναυαγήσουν ὅλα ὅσα ἐγένοντο μέχρι τοῦδε. Ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος τότε μετὰ τὴν γνωστὴν γοητείαν του, ἀπετάθη καὶ ἔπεισε τὸν γέροντα «σατράπην» τῆς Ὑδρας Δ. Βούλγαρη, ἵνα οὗτος ὅχι μόνον ἐν κρυπτῷ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ φανερώς καὶ ἀπροκαλύπτως. Ὁ Ἀν. Γεννάδιος καταληφθεὶς τότε ἀπὸ ἐπαναστατικὴν μανίαν, περιήρχετο τὰς ἐπαρχίας διὰ νὰ σαγηνεύσῃ νέους καὶ γέροντας ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὄταν δὲ τοὺς ἔπειθε, τοὺς προσεδέσμευεν εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν ἄρμα τοῦ Βούλγαρη⁽²⁾ καὶ τῶν ἀνταρτῶν καὶ μετὰ τὴν βοήθειαν αὐτῶν ἔσπευδεν εἰς ἄγρην ἄλλων, τοὺς ὁποίους καὶ αὐτοὺς προσέδεγεν εἰς τὸ ἄρμα τοῦ ἰδίου.

1. Ἡ ἀνάκλησις τῆς ἐντολῆς ἐγένετο κατ' ἄλλους διότι ὁ Ὁθων δὲν ἐδέχετο τὰς προτάσεις τοῦ Κανάρη μετὰ τὰς ὁποίας οὗτος ἐνόμιζεν ὅτι μόνον οὕτω θὰ ἡδύνατο νὰ σωθῇ ἡ δυναστεία, ἦτοι ἐλευθέρως ἐκλογάς, ἐλευθεροτυπίαν, ἐκκαθάρισιν Δικαιοσύνης, διανομὴν ἐθνικῆς γῆς εἰς τὸν λαόν καὶ ἐλάττωσιν φορολογίας.

Ἡ κυβέρνησις θὰ ἐσχηματίζετο ὑπὸ τὸν Ἀνδ. Μεταξᾶν, ὑπαρχηγόν τοῦ Κανάρη, ὁ ὅποιος θὰ ἐξέλεγε τοὺς ὑπουργούς, ὁ ἴδιος δὲ ὁ Κανάρης θὰ ἀνελάμβανε τὸ Ὑπ. τῶν Ναυτικῶν καὶ θὰ εἶχεν οὐσιαστικῶς ὅλην τὴν πολιτικὴν δύναμιν εἰς χεῖρας του.

2. Πολυζωίδου: Ἐνθ. ἀνωτ. Δ. σελ. 1149.

Ὁ Πολυζωΐδης πού ἦτο καὶ αὐτὸς ἓνας ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχε προσεταιρισθῇ εἰς τὸν Βούλγαρη ἀπὸ τὸν Γεννάδιον, γράφει ὅτι «ἡ μ α ν ί α κ α ἰ ἡ γ ὁ η τ ε ί α τ ο ὗ Α. Γ ε ν ν α δ ί ο υ ἦ ν τ ὅ τ ε δ ε ι ν ἦ»⁽¹⁾.

Προσθέτει δὲ ὁ ἴδιος Πολυζωΐδης ὅτι «μετ' ἐκσιτάσεως ἐνθυμεῖται μεθ' ὀπόσης δαιμονίας μηχανῆς καὶ σοφίας παντοίων πραγμάτων παντοῖα ἐπαγγελλόμενος θαυμασιὰ τε καὶ ἐπαγωγὰ καὶ πιθανὰ ὁ Γεννάδιος ἐπεσπᾶτο πάντα ρίπτων ὁρατὰ τε καὶ δυσόρατα δίκτυα».⁽²⁾

Οὕτω λοιπὸν περὶ τὸν Βούλγαρη συνεσπειρώθησαν πλείστοι νέοι παρὰ τὴν ἀρχικὴν ἀντίδρασιν τοῦ Ἐπ. Δεληγεώργη, ὁ ὁποῖος ἐθεώρει ἀπρεπὲς νὰ εἶνε ἀρχηγὸς τῆς φιλελευθέρας νεολαίας, πολιτικὸς ὀνομαστός διὰ τὰ αὐταρχικά του φρονήματα, τὴν περιφρόνησιν πρὸς τοὺς νόμους καὶ μὲ «τῆζουμπέδες». Ὁ Δεληγεώργης λοιπὸν ἐνήργησε μὲ ἀναφορὰν τῶν ἐπαναστατῶν Ναυπλίου πρὸς τὴν Καλλιόπην Παπαλεξοπούλου⁽³⁾ διὰ νὰ ἀποδοκιμασθῇ ἡ ἀρχηγία τοῦ Βούλγαρη. Μόλις ἔμαθε τοῦτο ὁ Ἄν. Γεννάδιος μετέβη εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου ὄχι μόνον ἐματαιώσε τὴν ἀναφορὰν ἐκείνην κατὰ τοῦ Βούλγαρη, ἀλλὰ τουναντίον ἔφερεν εἰς Ἀθήνας ἄλλην ἀναφορὰν ὑπὲρ τοῦ Βούλγαρη, πού ἦτο ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐπαναστάτας, πού εἶχον ὑπογράψει τὴν πρώτην, ὁ δὲ Ἐπαγ. Δεληγεώργης ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Βούλγαρη ὡς ἀρχηγόν... Οὕτω λοιπὸν, χάρις εἰς τὸν Ἄν. Γεννάδιον, καὶ τὴν ἀντίδρασιν του ὁ Βούλγαρης ὁ «δεσποτικὸς ἀνευ ἔρωτος πρὸς τὴν τάξιν καὶ στασιαστής, ἀνευ ἔρωτος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν», ὅπως τὸν εἶχε χαρακτηρίσει ὁ Βυζόντιος, γενόμενος ἀρχηγὸς εἰργάσθη μὲ τὸν σταθερὸν καὶ ἀμετάβλητον χαρακτῆρα του διὰ τὴν ἐπανάστασιν⁽⁴⁾, τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος, προσεταιρισθεὶς ὅλους σχεδὸν τοὺς ἀντιπολιτευομένους οἱ ὁποῖοι ἀδιαφοροῦντες τώρα διὰ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ ζητοῦντες μόνον ἄνδρα σταθερὸν καὶ ἀμετάβλητον, καὶ τοιοῦτον εὐρόντες εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Βούλγαρη, δὲν ἐργάζονται πλέον διὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς πολιτείας καὶ διοικήσεως διὰ τὰ ὁποῖα ὀμιλεῖ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Βούλγαρη, ἀλλὰ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος, τὴν ὁποῖαν ἐπὶ τέλους καὶ ἐπέτυχον.

Εἰς τὴν καταλυσιν ὅθεν τῆς βασιλείας τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν συμβολὴν τοῦ Ἄν. Γενναδίου, εἰς τὴν γοητείαν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ ὁποῖου, ὅπως εἶδομεν, ὁ Βούλγαρης ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κινήματος ἐκείνου.

Ἐξετάσωμεν τώρα ἄλλο γεγρονός εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ἄν. Γεννάδιος ἔπαιξεν ἐπίσης σπουδαῖον ρόλον.

* *

Ἐρχόμεθα εἰς τὰ γεγονότα τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας τοῦ 1885.

Εἰς τὴν Ἀνατ. Ρωμυλίαν, ἡ ὁποία ὡς γινωστόν, ἔγινεν ἡμιαυτόνομος ἐπαρχία ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878, ὁργανώθη τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1885 κίνημα, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ἐξεδίωξε τὸν διοικητὴν Γαβριὴλ Κρέτσοβιτς, ἐξέλεξε προσωρινὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία ἐκήρυξε τὴν ἐνωσὶν τῆς μετὰ τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διέγνωσε ἀμέσως ὅτι τὸ πραξικόπημα ἐκεῖνο ἐστρέφετο κατὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ καὶ διοργάνωσε συλλαλὴν ἥριον μὲ ρήτορα τὸν δικηνόρον Γεώργ. Καπετανάκην. Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ συλλαλητηρίου οἱ διαδηλωταὶ μετέβησαν ἐν σώματι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Θ. Δεληγιάννη,

1. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 1150.

2. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 1150.

3. Ἡ Παπαλεξοπούλου, κόρη τοῦ πολιτευτοῦ Καλαμογδάρτη, μεγάλης μορφώσεως καὶ τόλμης. ἔγινε συνωμότης, διότι ὅταν ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της, γερουσιαστής, οὐδεμία τῆς ἐδόθη σύνταξις, εἰς δὲ τὴν οἰκίαν της, εἰς Ναύπλιον συνήρχοντο οἱ συνωμῶται.

4. Ὁ Βούλγαρης εἰς ὥραν πολιτικῶν ἐξορμήσεων, ὅπως ἡ παρούσα, ἐκινήθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ὑδραϊκὴν παροιμίαν: «Ἄμα εἶσαι ἀμόνι βάστα, κι ἄμα εἶσαι «βαριά» βάρα».

εἰς τὴν ὁδὸν Ζήνωνος, διὰ τὰ τὸν παρακαλέσουν ὅπως καὶ ἐκεῖνος ἐκφέρει τὴν γνῶμην του, πρὸς καθυσύχασιν τοῦ πλήθους.

Ὁ Δεληγιάννης τότε, πού εἰς ὅλον του τὸν βίον ἀνεδείχθη ἀριστοῦχος εἰς δημαγωγίαν, μὴ δισταζὼν νὰ ὑπὸσχεται τὰ πλέον ἀπίθανα καὶ ἀκατόρθωτα πράγματα, ἀδιαφορῶν ἂν ὅσα ὑπέσχετο ἠδύναντο νὰ πραγματοποιηθοῦν, διὰ τὰ κα-
θησυχάσῃ καὶ τῶρα τοὺς διαδηλωτάς, καὶ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, εἶπεν ἀπὸ τοῦ ἐξώ-
στου τῆς οἰκίας του ὅτι «τὰ ἐν Φιλιππουπόλει γεγονότα ἀνατρέπουσι συνθήκας, διὰ
τῶν ὁποίων ἡ Εὐρώπη ἐδημιούργησεν ἀπὸ τοῦ 1878 τὸ ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ
Αἴμου καθεστῶς. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διερμηνεύουσα τὰ τιμαλφέστερα συμφέ-
ροντα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐδήλωσε πάντοτε ὅτι θέλει σεβασθῇ τὰς συνθήκας ταύτας
καὶ ὅτι εἴχεται ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ δι' αὐτῶν δημιουργηθέντος καθεστώτος,
φρονῶ δὲ καὶ ἐλπίζω ὅτι καὶ ἡ Εὐρώπη, ἣτις συνωμολόγησε τὰς συνθήκας τοῦ Βε-
ρολίνου, θέλει ἐκπλαγῇ ἐπὶ τοῖς γενομένοις ἐν Φιλιππουπόλει καὶ ἐπαναγάγῃ ἐκεῖ τὸ
καθεστῶς, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε».⁽¹⁾

Εἰς τὸν ἀναγνώστην τοῦ παρόντος ἐπαφίεται νὰ κρίνῃ ἂν παρόμοιαι δηλώ-
σεις Προέδρου Κυβερνήσεως, ἠδύναντο νὰ ἱκανοποιήσουν εἰς παρομοίας περιστά-
σεις τοὺς διαδηλωτάς. Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ ἀοριστολογίαι ἐκείναι καὶ τὰ εὐφυσολογή-
ματα, διὰ τὰ ὁποῖα διεκρίνετο ὁ Δεληγιάννης, δὲν ἱκανοποίησαν τὸν ἑλληνικὸν λα-
όν, ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος, τὴν 9 Σεπτεμβρίου διωργάνωσεν ἄλλο συλλαλητήριον εἰς
τὴν Πλατεῖαν Συντάγματος εἰς τὸ ὁποῖον ὠμίλησεν ὁ ἴδιος.

Εἰς τὸν λόγον του ἐκεῖνον ὁ Γεννάδιος ἀφοῦ ἀνέφερε ὅτι τὸν πραξικόπημα
τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας, ἀνέτρεπε τὴν ἰσορροπίαν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐκυρίευσεν πόλεις
ἀνέκαθεν γνησίας Ἑλληνικὰς εἰς τὰς ὁποίας μὲ τὸ νέον καθεστῶς θὰ ἐπηκολούθει
ἐξόντωσις τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ὅτι ἡ κατάκτησις τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ ἄλλων ἑλ-
ληνικῶν πόλεων ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους θὰ ἦτο ἀφετηρία πρὸς ἐπιδρομὴν καὶ κα-
τάληψιν τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλονίκης, τὰ ὁποῖα ἐχαρακτήριζεν ὡς προπύργιον
τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Ἀττικῆς. Ἐκάλει δὲ ὁ Γεννάδιος τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνη-
σιν νὰ φανῇ ἀξία τῆς πατρίδος. Νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν εὐθύνην τὴν ὁποίαν φέρει, νὰ
ἀποκρούσῃ ἀνδρικῶς τὴν ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπιβουλὴν καὶ τέλος ὅτι θὰ
τύχῃ τῆς ἐνθουσιώδους ὑποστηρίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἂν πράξῃ τὸ καθήκον
τῆς, θὰ τύχῃ δὲ τουναντίον τῆς δικαίας τιμωρίας ἂν ἀποδειχθῇ ἀμελής ἢ ἀνίκανος
πρὸς τὰ πράγματα καὶ τοὺς καιροὺς.

Οἱ προφητικοὶ ἐκεῖνοι λόγοι τοῦ Γενναδίου, ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλλον τοῦ ἑλ-
ληνισμοῦ ὑπὸ τὸ νέον καθεστῶς, δυστυχῶς ἐπληλήθουσιν, καθ' ἣν δὲ στιγμὴν γρά-
φονται αἱ γραμμαὶ αὗται μόνον τὰ μνημεῖα, καὶ τὰ εὐαγγῆ καὶ τὰ ἐπαιδευτικὰ
ἰδρύματα ἴστανται ἵνα μαρτυροῦν τὸν ἄλλοτε ἀνθοῦντα ἐκεῖ ἑλληνισμὸν τοῦ ὁποίου
οὐδὲν ἵχνος ὑφίσταται σήμερον.

Ὁ Δεληγιάννης τότε φοβούμενος μήπως ὁ Τρικούπης ἐκμεταλλευθῇ τὰ γεγο-
νότα τῆς Βουλγαρίας καὶ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τὰς λαϊκὰς μάζας, ἤρχισε νὰ ἐφαρ-
μόζῃ φιλοπόλεμον καὶ ἀντιβουλγαρικὴν πολιτικὴν. Δυστυχῶς ὅμως οὔτε ἡ ἐπιστρά-
τευσις πού ἔκαμε τότε ἡ Ἑλλὰς, οὔτε ἡ πλειοδοσία τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς φιλο-
πολέμους δηλώσεις ἐσταμάτησαν τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πραξικοπήματος καὶ τὴν
ἐξαφάνισιν τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀν. Ρωμυλίας, καὶ τοῦτο διότι ὁ Σαλισβουρὺ εἶχε
δώσει ἐντολὴν εἰς τὸν ἐδῶ ἄγγλον πρεσβευτὴν «ὅπως ἀποτρέψῃ τὸν Βασιλέα τῶν
Ἑλλήνων ἀπὸ πάσης στρατιωτικῆς ἐνεργείας καθ' οἵουδήποτε τμήματος τοῦ
Ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ νὰ ἐξηγήσῃ αὐτῷ ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐδὲν θὰ κερδίσῃ
ἐκ τοιοῦτου διαδήματος, ὅπερ θαῖε κλέσῃ μόνον τὴν χώραν καὶ τὴν κυβέρνησιν εἰς
ἀποτυχίαν καὶ ταπείνωσιν».⁽²⁾

1. Τρύφων. Εὐαγγελίδης: Ἐνθ. ἀνωτ. Σ:λ. 582—583

2. Κωνστ. Ἀγγλικὴ Βίβλος 1888, ἔγγραφο τῆς 16|28 Σεπτεμβρ. 1885. Ἡ ἐντολὴ ἐκεῖ-

Μετά τὴν νέαν αὐτὴν ταπείνωσιν πού ὑπέστη ἡ Ἑλλάς, μὲ τὰ γεγονότα τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας, ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος εἶχε πλέον κηρύξει λυσσώδη καὶ ἔξοντω-
τικὸν πόλεμον κατὰ τοῦ παλαιοῦ κομματισμοῦ, τῆς συναλλαγῆς καὶ τοῦ κοιζαμ-
πασισμοῦ.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Γενναδίου τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο τόση ὥστε κατὰ τὰς ἐκλο-
γὰς πού ἐγιναν πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1897, ἄνδρες ὅπως ὁ Γερ. Βῶκος, Ζαχ. Πα-
παντωνίου, Σπ. Θεοδωρόπουλος, Περ. Γιαννόπουλος καὶ ἄλλοι νέοι εἶχον σχημα-
τίσει ἀνεξάρτητον ἐκλογικὸν κέντρον, μὲ σκοπὸν τὴν ἔνθερμον ὑποστήριξιν τοῦ
Γενναδίου. Ἡ ἔνθερμος ἐκείνη ὑποστήριξις τοῦ Γενναδίου τόσον πολὺ ἀνησύχησε
τοὺς πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἀττικῆς, ὥστε νὰ θεωροῦν οὗτοι, ἐνδεχομένην νίκην
τοῦ Γενναδίου, ὡς κτύπημα τῆς κομματικῆς τῶν παντοδυναμίας καὶ συναλλαγῆς.

Διὰ νὰ ματαιώσουν λοιπὸν τὴν νίκην ἐκείνην τοῦ Γενναδίου, οἱ παλαιοκομ-
ματικοί, μετῆλθον τὸ ἐξῆς τέχνασμα: Διέδωσαν οὗτοι εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς Ἀττι-
κῆς ὅτι λὺαν προσεχῶς θὰ ἐπεσκέπτετο τὰ χωρία τῶν ὁ Γεννάδιος ὅπως ἀναπτύξῃ
τὸ ἀνορθωτικὸν του πρόγραμμα καὶ ζητήσῃ τὴν ψῆφον τῶν. Καί πράγματι κατέ-
φθασε τέλος εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ὑποψήφιος Γεννάδιος ὁ ὁποῖος ὁμως μόλις ἤρχισε
νὰ ἀγορεύῃ, ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ παλαιοκομματισμοῦ, τῆς πολιτικῆς διαφθο-
ρᾶς καὶ συναλλαγῆς, ἤρχισε νὰ περιλούῃ τοὺς χωρικοὺς μὲ βαναύσους καὶ χυδαίους
φράσεις, καὶ νὰ ἐγείρῃ οὕτω τὴν ἀναγανάκτησιν τῶν ζωηροτέρων, ἢ ὅποια ἐξε-
δηλώνετο ὄχι μόνον μὲ λόγους, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀποδοκιμασίας καὶ ξυλοκοπήματα.

Τί εἶχε συμβεῖ λοιπόν; Ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ Γενναδίου, οἱ πολιτικοὶ του
ἀντίπαλοι, ἀπέστειλαν εἰς τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς, ἄλλον ψευδογεννάδιον, ὁ ὁποῖος
ἀκριβῶς διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν ὑποψήφιον Γεννάδιον, μετεχειρίσθη γλῶσσαν καὶ
ἀνέπτυξε πρόγραμμα ἐναντίον τῶν συμφερόντων τῶν ἐκλογέων. Τὸ ἀποτέλεσμα
πού ἀνέμενον, μὲ τὸ μέτρον τοῦτο οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Γενναδίου εἶχε ἐπιτύχει, Κα-
τὰ τὰς ἐκλογὰς ἐκεῖνας ἐνῶ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, ὁ Γεννάδιος ἤρχετο
τρίτος ἐπιλαχών, εἰς τὰ γενικὰ ἐκλογικὰ ἀποτελέσματα, εἰς τὰ ὅποια περιλαμβά-
νοντο καὶ αἱ ψῆφοι τῶν χωρίων τῆς Ἀττικῆς, ὁ Γεννάδιος ἤρχετο πέμπτος ἐπιλα-
χών καὶ ἀπεκλείετο τῆς Βουλῆς.

Ἡ ὑποστήριξις τοῦ Γενναδίου ἦτο τότε τριαύτη, ὥστε κατὰ χιλιάδας ἐκυκλο-
φόρουν λιθογραφηθεῖσαι αἱ φωτογραφίαι τοῦ ἀνδρός, αὐτοσχέδιος δὲ ποιητῆς συ-
νέθεσε τότε τὸ κάτωθι ποίημα ὑπὲρ τοῦ Γενναδίου εἰς τὴν ἀβανικήν, τὸ ὅποιον
διανεμήθη εἰς τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς καὶ τοῦ ὁποῖου αἱ πρῶται στροφαὶ εἶχον
ὡς ἐξῆς.⁽¹⁾

«Ὁργισον Ἀρβανίτε Πλόκες σα ἰνι γιάσι» Ἀθῆνες
Τρίμα παλληκάρ τε μέρε ντε ντουφέκινε ξεφτέρε
Γιου κε με φουσέκουν μούντι τε γκοντίνι χασμερίνε
Τανῦ ντεφτόνε μὲ πλιούμα νιερ μπε ντε κε ντίνι γκίθε
Φάρε μίρε τε κιλόνη χασμερί ε μικεσι
Μπλήδι ρότουλ, τενεκέσε κε γγκραικισι, ε θύνε κάλλη
Ντε τε μπάρδε χῆθι νι ψῆφο περ Γεννάδιον Ἀναστάσιν
Τρίμ ε ντότουρ, γκαλετάρ ι μὲ ζέμερ κορδειτάρ
Ἔστε πρίντεριτ τουάγι ἐδὲ ντιάλι Ἀττικῆσε.
Ἐδὲ πρίς τεριτ τουάγι ισάγι ἤσενε γκα Σκυπερία
Ἐδὲ πρίντεριτ ε θόνε ἹΠπειρο ἐ Ἀλβανία.
Ἵπερία ε Ὁμήριτ ἔστε Σκυπερία γιόνε
Ἀρβανίτε ἔρδε μπάσκε ντε Μωρέ, ντε Ρουμελιό,

νὴ ἐδόθη εἰς τὸν Ἀγγλον Πρεσβευτήν, μετὰ τὸν λόγον πού ἐξεφώνησεν ὁ βασιλεὺς Γεώργι-
ος ἀπὸ τὸν ἐξώστην τῶν Ἀνακτόρων, εἰς τὸν ὁποῖον, κατόπιν πίσεως τοῦ Δεληγιάννη καὶ
τῶν αὐλικῶν, ἄφηνεν εὖτος νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι θὰ ἐκηρύσσετο ὁ πόλεμος.

1. Ἀριστ. Κυριακοῦ: Ἡ Νέα Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1910 σελ. 26.

Ντὲ Ὑδρέντε νησῆρα, ε λιοφτούνανε μὲ Γκραίκουν

Σὲ δελάζερ τε περζιέρ μπι Τουρκὶ μπι χασμιρί».

Ἀπὸ μίαν προκήρυξιν, ἀπὸ ἐκείνας πού διενέμοντο τότε, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέφερον εἰς τὸν λαὸν τὰ ἀποτελέσματα πού εἶχε μία ἐπιτυχία τοῦ Γενναδίου εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐκείνας ἀποσπῶμεν τὰ κάτωθι:

—«Θέλετε ν' ἀλλάξῃ ὄψιν ἢ Ἑλληνικὴ Βουλὴ; Θέλετε νὰ ἔχητε εἰλικρινῇ συνήγορον τῶν δικαίων σας; Θέλετε νὰ ἔχητε λαϊκὸν ἀντιπρόσωπον; Θέλετε πραγματικὴν ἐλευθερίαν; Θέλετε Ἔθνος μέγα; Ἀγαπᾶτε τὴν πατρίδα σας;»

Ψ η φ ί σ α τ ε τ ό τ ε τ ό ν Γ ε ν ν ά δ ι ο ν (!)

Ὁ ἀείμνηστος μάλιστα Ζαχαρ. Παπαντωνίου, πού τότε ἤρχιζε τὸ φιλολογικόν του στάδιον, ἀποκαλύπτει μὲ τοὺς κάτωθι στίχους τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει ἡ χώρα ἀπὸ τὸν παλαιοκομματισμόν.

«Ἡ πατρίς τὸν περιμένει μὲ λαχτάρα καὶ μὲ πόνο

καὶ τὴν γιαιριά της τώρα ἔχει ἐλπίδα πῶς θὰ δεῖ

Ὅταν φέρουν ἀπ' τὴν κάλπην τέτοιους πατριώτας μόνο

ο' ἂν ἐκεῖνο τοῦ Μεγάλου Διδασκάλου τὸ παιδί(²)

Καὶ καθένας πού τὸν βλέπει ζωντανὴ πῶς εἶν' ἐλπίδα

κι' ἀπ' τὸ φλογερὸ του στόμα, ἢ ἀλήθεια ἀντιλαλεῖ

ὁ καθένας ποῖ'χει πόνον γιὰ τὴν ἄρρωστη πατρίδα

Τὸν Γεννάδιον θ' ἀσπρίσει νὰ τὸν φέρει σὴν Βουλὴ.

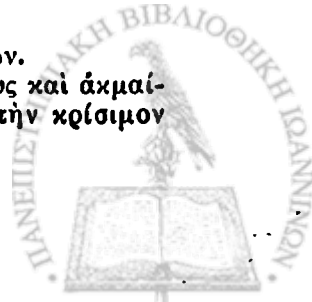
Οὕτω λοιπὸν χάρις εἰς τὰ ἀνωτέρω φανλοκρατικά καὶ ταπεινὰ μέσα πού μετῆλθεν εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐκείνας ὁ παλαιοκομματισμός, ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος ἀπεκλείετο τῆς Βουλῆς. Δὲν νομίζομεν βέβαια ὅτι ἡ εἴσοδος του εἰς αὐτὴν θὰ ἐβελτίωνεν, ὥς διὰ μαγείας τὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως οἰκτρὰν κατὰστασιν τῆς χώρας. Τὴν διοίκησιν ἢ ὁποῖα ὁσημέραι παρέλκε, τὸ οἰκονομικὸν βάραθρον πού ἠϋρύνετο, τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν τῆς χώρας πού εἶχε τελείως παραμεληθῇ ἢ ἐγένετο χωρὶς μέθοδον, λόγῳ τῆς ἀναμίξεως τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς τελείας παραμελήσεως τῶν στρατιωτικῶν ἀσκήσεων, τὴν ἐξουσίαν ἢ ὁποῖα μεροληπιτοῦσα εἶχεν ἀποβάλλει τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐπιβολὴν της, τὴν ἐμπάθειαν τῶν φατριῶν πού οὐδὲν ἐσέβοντο καὶ ὑπενόμειναν τὰ πάντα ἢ νὰ ἀναξωογονήσῃ τὸν ἐθνικὸν ὀργανισμόν πού εἶχον ἐξαντλήσει οἱ κομματικοὶ ἀγῶνας.

Ἐὰν ὁμως ὁ Ἀναστ. Γεννάδιος, εἰσερχόμενος εἰς τὴν Βουλὴν, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ βελτιώσῃ τὴν οἰκτρὰν τότε κατὰστασιν, νομίζομεν ὁμως ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ ἰδιότης τοῦ βουλευτοῦ, ἀποτελεῖ εἶδος ἐξουσίας, ἱκανῆς νὰ ἐληριάξῃ καὶ νὰ καθαρίσῃ ἐνίοτε τὴν σύνθεσιν τῶν κυβερνήσεων καὶ τὴν ἐν γένει λειτουργίαν τῆς κρατικῆς μηχανῆς, θὰ ἠδύνατο κάπως νὰ σταματήσῃ τὴν κατὰστασιν ἐκείνην, διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἐκτὸς τῶν δημαγωγῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ὀνομαστῶν «φ ι λ ο π ο λ έ μ ω ν» (!) ὑπῆρχον τότε καὶ κυβερνῆται τῶν ὁποίων ἡ φιλοπατρία δὲν εἶχε τελείως πωρωθῇ ἀπὸ τὸν φαρισμόν, καὶ οἱ ὁποῖοι κατέβαλον κάθε προσιπάθειαν διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν κοινῶν. Οἱ βουλευταὶ ἐξ ἄλλου ὥς σύνολον καὶ ὥς ἄτομα ὥς συμπολιτευόμενοι ἢ ἀντιπολιτευόμενοι, δύνανται νὰ ἀσχοῦν κάποιαν ἐπιρροὴν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν δημοσίων πραγμάτων, ἐὰν ὥς σύνολον καὶ ὥς ἄτομα συνθέτουν μίαν Βουλὴν ἱκανὴν νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ἀνὰ πᾶσαν ὥραν τὴν ἀρτίαν ἀξίαν της εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος τῆς δημοκρατίας.

1. Κυριακοῦ: Ἐνθ. ἀνωτ.

2. Ὑπονοεῖ τὸν πατέρα του τὸν ἀείμνηστον Διδάσκαλον τοῦ Γένους Γεώργιον.

1. «Φιλοπόλεμοι» ἐκαλοῦντο τότε οἱ ἀνήλικες ἐφηβοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐνηλίκους καὶ ἀκμαίους: ὅσοι ἤρκοοντο νὰ προσφέρουν τὰς ἐκδουλεύσεις των πρὸς τὴν πατρίδα κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν, μόνον μὲ φωνασκίας καὶ τίποτε ἄλλο.

Παρομοία λοιπόν προσπάθεια ἐὰν ἐκαρποφόρει, ἴσως νὰ μὴν ἐφθάνανε εἰς τὴν «αἰματηρὰ νικωμωδίαν» τοῦ 1897, ἡ ὁποία πολὺ ὀρθῶς ἐχα-
ρακτηρίσθη ὡς προῖόν παροξυσμοῦ ἐνὸς ὀργανισμοῦ ποὺ ἦτο ἀσθενής, ἐνὸς ψυ-
χικοῦ κλονισμοῦ, ποὺ δὲν ἠδύνατο νὰ τονώσει ἡ αἰσιοδοξία τῶν «φιλοπολέμων»,
καὶ ὁ εἶρων τότε κυβερνήτης Δεληγιάννης, ποὺ δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀντιστρατευ-
θῇ εἰς τὸ ρεῦμα τῆς κοινῆς γνώμης, τῆς ὁποίας πάντοτε ἐπεξίτηι τὴν εὐνοίαν, थे-
ραπεύων τὰς ὁρέξεις καὶ ὑπερθεματίζων περὶ τὰ ἐξημμένα αἰσθήματα.

Οὕτω λοιπόν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ αἶσχος τοῦ 1897, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου
ἦτο νὰ ἴδῃ ἡ Ἑλλὰς τὰ σύνορά της ἀκροτηριασθέντα, τὸ κύρος τῆς ἀνεξαρτησίας
τῆς μειωμένον, τὴν ἐπιβολὴν ξενικοῦ ἐλέγχου, τὰ ὄνειρά της διαλυόμενα, ταπεινώ-
σεις, σαρκασμούς, καὶ κολαφίσματα.

Μετὰ τὰ ἀτυχή λοιπόν ἐκεῖνα γεγονότα, καὶ τοὺς βαρυτάτους ὄρους εἰρήνης
μὲ τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλὰς ἐπλήρωσε τὰς συνεπείας μιᾶς ἀφρόνου καὶ ἐπιπολαίας
ἐπιχειρήσεως, μία θλίψις καὶ ἀγανάκτησις ἠρχισαν νὰ καταλαμβάνουν τὸν ἑλλη-
νικὸν λαόν. Ἦρχισαν νὰ ἐκδηλοῦνται ἀνατρεπτικαὶ τῆς τάξεως τάσεις καὶ ἀνατροπῆς
τῆς κυβερνήσεως, ὁ δὲ ἀντιπολιτευόμενος τύπος μαζῇ μὲ τὰς ἐπικρίσεις τοῦ κατὰ τῆς
κυβερνήσεως κατήγγειλε καὶ τὴν βασιλείαν, ὅτι ἡμέλησε τὰ ἔθνη συμφέροντα.

Εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκείνον, ὁ Γεννάδιος διὰ τῆς ἐφημερίδος του «Ἡ Σωτη-
ρὶα»⁽¹⁾ καθήπτετο σφοδρότατα τῆς βασιλείας καὶ τῆς Αὐλῆς, καλῶν προδότην ἀπ'
εὐθείας τὸν βασιλέα, δι' ὁλόκληρον τὴν ἀπ' ἀρχῆς τῆς βασιλείας τοῦ πολιτείας,
χωρὶς καμμίαν ποινικὴν δίωξιν. Ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, νομίζομεν ὅτι
τότε ὅλοι ἔπταιον, ἕκαστος δὲ ἐπεξίτηι τὰ ἐπιρρίψῃ μομφὴν εἰς τὸν ἄλλον, ἵνα
ἀπαλλαγῇ ὁ ἴδιος. Ἦτο δὲ ἀδύνατον νὰ εὗρῃ κανεὶς εἰς τὸν κυκεῶνα ἐκεῖνον τὸν
κυρίως ἐνοχόν, καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Αἱ εὐθύναι διὰ τὴν κα-
ἀστασιν ἐκείνην εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει ἡ Ἑλλὰς ἐβάρυνεν ἐξ ἴσου τοὺς πολιτικούς
ἀρχηγούς, τόσον εἰς τὴν κυβέρνησιν ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, τὰς ἰθυνοῦ-
σας τάξεις, μέγα μέρος τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατεύματος, τὴν τότε Ἑθνικὴν Ἐ-
ταιρίαν, καὶ τελευταῖον τὸν λαόν καὶ τὸν θρόνον. Δύναται μάλιστα νὰ λεχθῇ, ἐπὶ
τοῦ προκειμένου κάτι ἀνάλογον ποὺ εἶπεν ὁ Καρριέ, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁμοτέρους ἀν-
θυπάτους τῆς Τρομοκρατίας τοῦ 1793 εἰς τὴν Γαλίαν, περιβόητος ἰδίως διὰ τὸν
πνιγμὸν ἀθῶων θυμάτων εἰς τὸν Λεῖγειρα, ὁ ὁποῖος δικαζόμενος, εἶπεν εἰς τὴν
ἀπολογία του, μίαν φράσιν ἱστορικὴν:

— «Ολοι ἐδῶ μέσα, εἴμεθα ἐνοχοι, ὡς καὶ ὁ κώδων αὐτὸς τοῦ κ. Προέδρου»⁽²⁾.

Ὁ Ἄν. Γεννάδιος τύπος δημοσιογράφου μαχητοῦ, δὲν ἔπαυε καὶ μετὰ τὸν
ἀτυχή πόλεμον τοῦ 1897, νὰ καυτηριάξῃ τὰ χαμηλὰ πολιτικὰ πάθη, τὰ ὑποπτα
συμφέροντα τῶν πολιτευομένων, τὴν βουλευτοκρατίαν, τὴν συναλλαγὴν, τὴν κακὴν
ἀπονομὴν τῆς δ. καιοσύνης, πρὸ τοῦ στραγγαλισμοῦ τῆς ὁποίας ὁ λαὸς παρίστατο
ψυχρὸς θεατῆς, τὴν βαρεῖαν φορολογίαν, ποὺ ἀπεμύζα ὅλας τὰς οἰκονομικὰς δυνά-
μεις τῆς χώρας, τὴν ἔλλειψιν δημοσίας ἀσφαλείας καὶ τὴν ἐν γένει κατάστασιν ποὺ
εἶχεν ἀπογοητεύσει ὅλους.

Μὲ ὅσα ἀνωτέρω εἶπομεν, δὲν θέλομεν νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸν Ἄν. Γεν-
νάδιον ὡς κατέχοντα τὸ προνόμιον τῆς φιλαπατρίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ

1. «Ἡ Σωτηρία» ἐξεδόθη ἀπὸ τὸν Μάρτιον ἕως τὸν Μάϊον τοῦ 1899. Ἀντιβασιλικά καὶ
ἀντιδυναστικά ἄρθρα ἐκτὸς τοῦ Γενναδίου, ἐδημοσίευσαν ἰκαί οἱ Ν. Δημητρακόπουλος, Γ.
Φιλάρετος, Βλ. Γαβριηλίδης, Ἀδ. Κύρου καὶ ἄλλοι. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις τότε διὰ δια-
κοινώσεώς των, ἐγνώριζον κατὰ τρόπον σαφῆ, ὅτι καθε ἀνατροπὴ τῆς Δυναστείας εἰς τὴν
Ἑλλάδα, θὰ ἀπεξένωνε καθ' ὁλόκληρίαν τὴν συμπαθειῶν των τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὁ ὁποῖος
δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐλπίσῃ εἰς τὴν ὑποστήριξίν των.

2. Μπ. Ἀγγινου: Νίκαι κατὰ βαρβάρων. Ἀθήναι 1913 σελ. 102.

ὅτι ἐστερεῖτο ἐλαττωμάτων, ὅπως κάθε ἄνθρωπος. Μὲ τὰ ὀλίγα ποὺ ἀναφέρομεν κατωτέρω, φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὸς κατεφέρειο κάποτε παραφύρως καὶ ἐθνικῶς ἄπρη πῶς, πρὸς τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους.

Ὅταν οὕτω ὁ Ἀλ. Ρ. Ραγκαβῆς τὸ 1871 διωρίζετο πρέσβυς εἰς Παρισίους, ὁ Ἀν. Γενναδῖος ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων, ἄρθρον εἰς τὸ ὁποῖον, κατήγγειλεν οὗτος τὸν Ραγκαβῆν εἰς τὸν γαλλικὸν λαὸν καὶ τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, ὡς πατέρα δύο τέκνων, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν κατὰ τῆς Γαλλίας ὡς ἀξιωματικοὶ εἰς τὰς τάξεις τῶν Γερμανῶν, κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον.⁽¹⁾

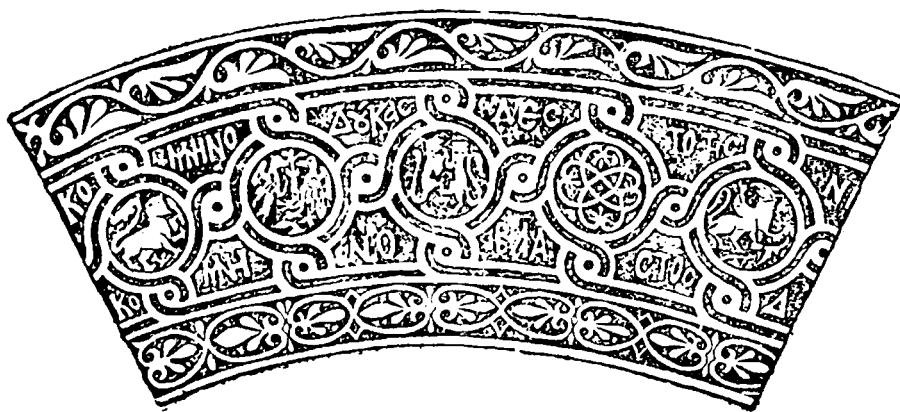
Ὁ Ραγκαβῆς τότε μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν διαπιστευτηρίων του εἰς τὸν Πρόεδρον Θιέρσον, ἀνέφερεν εἰς αὐτὸν τὸ γεγονὸς, ἐξηγήσας εἰς αὐτὸν ὅτι οἱ υἱοὶ του, σπουδάζοντες εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Σχολὴν τοῦ Βερολίνου, ὅταν ἐξεργάγη ὁ πόλεμος ἠναγκάσθησαν νὰ πολεμήσουν ἵνα μὴ χαρακτηρισθοῦν ὡς λιποτάκται καὶ ἄνανδροι. Προσέθεσε δὲ ὁ Ραγκαβῆς ὅτι ἐὰν τὸ τοιοῦτον θέλει παραβλάψει κατὰ τι τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, εἰλαιέτοιμος νὰ προτείνῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν του νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ.

Εἰς ἀπάντησιν δὲ τοῦ Θιέρσου ὅτι εἶναι γνωσιὰ τὰ φιλικὰ αἰσθήματα τοῦ Ραγκαβῆ πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ ὅτι οὐδεμία πρέπει νὰ δοθῇ συνέχεια εἰς τὸ ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ταχέως θὰ λησμονηθῇ, τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο ἐθεωρήθη λήξαν.⁽²⁾

Τελευτῶντες λέγομεν ὅτι ἡ δρᾶσις καὶ ἡ μαχητικότης τοῦ Ἀν. Γενναδίου, δὲν ἐξετιμῆθησαν ὅσον ἔπρεπεν, οὔτε κατέλαβεν οὗτος τὴν θέσιν ποὺ τοῦ ἀνήκει εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ δημοσιογραφικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας. Εἶνε ἓνας λησμονημένος πατριώτης, ὁ ὁποῖος ἤξιζε περισσοτέρας ἐκτιμήσεως ἐκείνης ποὺ τοῦ ἐπεφύλασσαν οἱ μεταγενέστεροι.

2. Δ. Ραγκαβῆ: Ἀπομνημονεύματα. Ἀθῆναι 1930 Δ' σελ. 525.

3. Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 529.

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητοῦ Θεολόγου

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΒΙΤΑΜΙΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

(Ἐρέτω τὰ χαριστικά διατάγματα)

2ον

Ἵπάρχει ὁμῶς καὶ δεύτερη πηγὴ ποὺ ἀρδεύει πλουσιοπάροχα τὴν ἀγραμματοσύνη τῶν τροφίμων μας, ποὺ συνηθίζει τὰ νεαρὰ βλαστάρια τῶν μαθητικῶν θρανίων εἰς τὴν ἀναξήτησιν εὐκολῆς ἀναρριχήσεως ἀπὸ τὴν μιὰ τάξιν εἰς τὴν ἐπομένην.

Καὶ ἐδῶ προβάλλει δυστυχῶς τὸ Σὺν Ἵπουργεῖον ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων μὲ τὸ ἀναρρίθμητο πλῆθος τῶν χαριστικῶν τοῦ διαταγμάτων, ποὺ κάθε χρονιά ξεφουρνίζει «δῆθεν» γιὰ διασφάλισιν τῶν μαθητικῶν δικαίων.

Ὁ μέγας εὐεργέτης τῆς μαθητικῆς ἀγραμματοσύνης εἶναι τὰ πολυποίκιλα διατάγματα ποὺ θεσμοθετοῦνται συνεχῶς καὶ ποὺ παρέχουν μορφὴν κρατικῆς φιλανθρωπίας πρὸς τὶς ἄπειρες στρατιᾶς τῶν «καλῶς ἢ κακῶς ἐγγεγραμμένων» εἰς τὰ Μαθητολόγια τῶν ἑκατοντάδων Γυμνασίων τῆς χώρας.

Γιὰ μιὰ ἀνάλογον διάταξιν φιλανθρωπίας, ποὺ ἠρξῆσε σημαντικὰ καὶ ἀπροσδόκητα τοὺς μαθητὰς τῆς Γ'. Γυμνασιακῆς τάξεως, ἔγραφε τὸ «Δελτίον τῆς Ο.Α.Μ.Ε.» τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ τοιαύτη ἀπίθανος αὐξήσις εἰς οὐδὲν ἄλλο ὀφείλεται εἰμὴ μόνον εἰς τὴν καταπληκτικὴν «εὐεργετικὴν» διάταξιν, τὴν θεσμοθετηθεῖσαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, καθ' ἣν οἱ ἀπορριφθέντες εἰς τὰς ἐσιτηρίους ἐξετάσεις τοῦ Ἰουνίου ἐπανεξετάζονται τὸν Σεπτέμβριον. Ἀλλὰ μὲ τοιαύτας «φιλανθρωπίας» τὸ κράτος γίνεται ὑπεύθυνον ἐνδὲς ἀδικαιολογίᾳ καὶ ἐπικινδύνου πληθωρισμοῦ, τὸν ὅποιον τοῦ κάκου ἀγωνίζεται δι' ἄλλων ἐπινόησεων νὰ θεραπεύσῃ». (Τεύχος Ἰουλίου 1958).

Καὶ ποῖος λογαριάζει τὴν πρόσθετην ταλαιπωρίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ποὺ καλοῦνται μέσθαι σὲ δυὸ μῆνες νὰ βελτιώσουν τὴν βαθμολογίαν τῶν ὑποψηφίων, γιὰ τῆχα ἐν τῷ μεταξύ ἀπέκτησαν σοφία καὶ γνώσεις;

Ἀφήτε κατὰ μέρος τὴν ἀναίδεια τῶν μικρῶν γαβριᾶδων ποὺ ἀπειλοῦν νὰ ἐξορμήσουν διὰ δευτέραν φοράν τὸν Σεπτέμβριον πρὸς κατάληψιν τοῦ ἔχυρου—Γυμνασίου, ἐνῶ μόλις ὀλίγον πρὶν ἐδοκίμασαν παταγῶδη ἀποτυχία.

Δίδεται δέξια ὁ ἀπαράτητος χρόνος, εἰς τοὺς γονεῖς ὁμῶς καὶ τοὺς κηδεμόνες νὰ τρέξουν εἰς γραφεῖα βουλευτῶν, νὰ ξεσκονίζουν πολιτικούς θαλάμους, νὰ μηχανορραφήσουν καὶ εἰς τὸ τέλος νὰ ἐκβιάσουν συνειδήσεις.

Δοιοπὸν τί πρέπει νὰ γίνη; Χωρὶς καμμιὰ ἀντίρρηση νὰ καταργηθῶν παρα-

χρήμα αἰ διπλαῖ ἐξετάσεις καὶ νὰ καθιερωθοῦν μὲν γιὰ πάντα «εἰσιτήριοι ἐξετάσεις Ἀπαξ τοῦ ἔτους», ἐνιαῖες καὶ ἀδιάφθορες κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα, ἀφοῦ λείπει ἐκεῖνο τὸ [25]. Δὲν εἶναι συνταγὴ φαρμακολογίας ἢ ἐπιτυχία τῶν μαθητῶν. Ἐπὶ τέλους ἄς καθορισθῇ μορφή ἐξετάσεων, αὐστηρὴ ἢ ἐπιεικὴς καὶ τίποτε περισσότερον.

Ἀλλὰ ἄς ἀνιχνεύσωμε μέτα στοὺς φακέλλους τῶν διαταγμάτων γιὰ νὰ παρυσιάσωμε καὶ ἄλλες καταπληκτικὲς περιπτώσεις, ποὺ δυστυχῶς ἀπὸ χρόνια ἀποτελοῦν «κατάστασιν μὴ ἐπιδεχομένην ἀντιρρήσεως τινός».

Τὸ Β. Δ. τῆς 8ης Ἰουλίου 1955 «περὶ ἐγγραφῶν, μετεγγραφῶν, ποινῶν, ἐξετάσεων μαθητῶν σχολείων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως» εἰς τὸ 46ον ἄρθρον τοῦ ποὺ καθορίζει πότε προάγεται ἢ ἀπολύεται ὁ μαθητὴς εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ φιλανθρωπικὰς περιπτώσεις.

Εἰς τὴν § λ.χ. γ'. δρίζεται πῶς προάγεται ὁ μαθητὴς. «Ὅταν ὑστερῇ εἰς ἓν δευτερεῖον θεωρητικὸν καὶ ἔχει μέσον ἔρον τοῦ ἀθροίσματος τῶν πρωτευόντων καὶ τοῦ εἰς ὃ ὑστέρητε δευτερεύοντος θεωρητικοῦ σχεδὸν καλῶς 10».

Καταπληκτικὴ ἢ παράγραφος καὶ καταπληκτικώτερα τὰ ἀποτελέσματά της!

Ἔτσι προήχθη μαθήτρια τῆς Δ. Γυμνασιακῆς τάξεως βαθμολογηθεῖσα μὲ τὸν ἐπίζηλον βαθμὸν κακῶς 3 εἰς τὸ γραπτὸ δοκίμιο τοῦ Β. ἑξαμήνου καὶ φέρουσα γενικὸν βαθμὸν τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ πολυπόθητον ἐνδεικτικὸν μετρίως 7!

Ἡ δὲ Ἱστορία ὡς γνωστὸν ποὺ διδάσκεται εἰς τὴν Δ. τάξιν εἶναι τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἀποροῦμεν ἔπειτα διὰ τὴν ἀμάθειαν.

Ἐπερίσευσαν μονάδες τῶν Μαθηματικῶν καὶ ἐκάλυψαν τὴν βαθμολογίαν τῆς Ἱστορίας! Πρωτάκουστον καὶ ἀκατανόητον γιὰ κάθε «κοινὸν νοῦν ἔχοντα» ἄνθρωπον καὶ ἀδικαιολόγητο λογικῶς.

Παρόμοιον ἢ μπορεῖ νὰ συμβῇ μὲ τὴ Γεωγραφίαν καὶ ὁμοῦς ὅλοι θλίβονται γιὰ τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες παρυσιάζονται τόσο ἀγεωγράφητοι.

Ἡ θεραπεία ὁμοῦς τοῦ κακοῦ εἶναι εὐκόλη καὶ ἀνώδυνη.

Τι τὸ λογικώτερον ἂν ὁ μαθητὴς ὑστερῶν εἰς τὴν Γεωγραφίαν λ.χ. ὑποχρεωθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν θερινῶν διακοπῶν νὰ τὴν μελετήσῃ; Ἡ ὑστερῶν εἰς τὴν Ἱστορίαν ὑποχρεωθῇ νὰ τὴν ἐκμάθῃ; Ἀρκετὸν εἶναι τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν δύο μηνῶν διὰ τὴν μικρὰν μελέτην.

Κατάργησις λοιπὸν τῆς περιμαχίτου πραγράφου τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἄρθρου τοῦ τόσο καταπληκτικοῦ διατάγματος καὶ τῶν λοιπῶν παρεμφερῶν (ὑπάρχουν ἔξ ἀρχῆς) καὶ καθιέρωσις μιᾶς ἀπλουστερᾶς διατάξεως ποὺ θὰ καθωρίσῃ περίπου τὰ ἑξῆς: «Ὁ μαθητὴς παραπέμπεται εἰς συμπληρωματικὴν κατὰ Σεπτέμβριον ἐξέτασιν. 1) ὅταν ὑστερῇ εἰς ἓν πρωτεῖον, 2) ὅταν ὑστερῇ εἰς 1 ἢ 2 δευτερεύοντα. Ἄλλως ἀπορρίπτεται, ἀφοῦ θέβαια τοῦ παρασχεθοῦν ὅλα τὰ νόμιμα μέτα ἀναθεωρήσεως τῶν γραπτῶν του, ἑξαρτώμενα ἔμως ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Γυμνασιάρχου. Ὅχι νὰ ἀναφερώμεθα εἰς τὴν Γενικὴν Ἐπιθεώρησιν, νὰ ἐνοχλοῦμε καὶ τὸ Ἰπουργεῖο μας καὶ εἰς τὸ τέλος νὰ ἐπανερχώμεθα εἰς τὰ ἴδια μὲ τὸ «καλῶς ἐβαθμολογήθη».

Τρίτη ἀδικαιολόγητη διάταξις ποὺ ξενίζει εἰδικούς καὶ μὴ, ἀψυχολόγητα θεσμοθετηθεῖσα καὶ ἀπαρέγκλητα ἐφαρμοζομένη εἶναι ἐκείνη ποὺ ἀπαιτεῖ νὰ μὴ σημειωθῇ διαφορὰ πλεον τῶν τριῶν μονάδων μεταξὺ τῆς προφορικῆς καὶ τῆς γραπτῆς ἀποδόσεως τοῦ μοθητοῦ. Γιατί ἂν κατὰ τύχην παρατηρηθῇ—μεγάλον τὸ ἔγκλημα—ὑποχρεοῦται ὁ διδάσκων καθηγητὴς νὰ δικαιολογήσῃ ἐπαρκῶς μὲ σχετικὴν ἐκθεσίν του τὴν διαφορὰν, πῶς καὶ γιὰ τὴν ὁ μαθητὴς ἐσημείωσε πτώσιν ἢ ἀνοδόν, ὥσάν νὰ μὴ εἶναι λογικὴ ἢ ἀκαθόριστη πορεία τῶν ἀνωρίμων μαθητῶν, ὥσάν νὰ μὴ συντρέχουν ἀπειροὶ ἀστάθμητοι παράγοντες γιὰ τὸ κατρακύλισμα τῆς βαθμολογίας ἢ ἀντίθετα ξαφνικὴ ἀνοδος μὲ μιὰ λ.χ. ἀριστοτεχνικὴν ἀντιγραφή.

Οὕτε χαρίζεται ὁ διδάσκων εἰς τὴν προφορικὴν βαθμολογίαν, ἂν εἶναι εὐ-

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΑ ΙΣΝΑΦΙΑ & ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Εισαγωγικά.

Ἡ λέξη ἐσνάφ εἶναι ἀραβικὴ. Ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς κοινότερες τοῦ Τούρκου λεξιολόγιου, καὶ σὲ μεγάλη στήν Ἑλληνικὴ γλῶσσα χρήσῃ, μὲ τὴν ἔννοια τῆς συντεχνίας: —Τὸ ἰσνάφ(ι), τὰ ἰσνάφια.

Ἡ λέξη ἐν τούτοις ἐσνάφ, εἶναι πληθυντικὸς τοῦ σίναφ, ποὺ σημαίνει, τάξη, εἶδος. Ἔτσι, λέγοντας στὰ γραπτὰ μας ἐσνάφ, θὰ ἐννοοῦμε, τὶς ἐμπορικὰς γενικότερα καὶ τὶς ἐπαγγελματικὰς—μὲ τὴν εὐρεία τῆς λέξης σημασία—τάξεις, τὶς τέχνες, βιοτεχνίες κ.τ.λ. ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε εἰδικὴ ὀργάνωσίν τους: Οἱ σημαντικώτερες, ὅπως ξέρουμε, ἀπ' αὐτὰς, ὅπως τῶρα εἶναι ὀργανωμέναι σὲ σωματεία, ἦταν καὶ τότε συγκροτημέναι σὲ συντεχνίες· καὶ ἀποτελοῦσαν ὀργανωμέναι, αὐτοδιοίκητες σχεδὸν, μέσα στὰ πλαίσια τῆς Τούρκικης ἐξουσίας ἐπαγγελματικὰς καὶ βιοτεχνικὰς, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ εἰδικότερες κοινωνικὰς ἀλλὰ καὶ πολιτικὰς ομάδες.

Γιατὶ οἱ Συντεχνίες, μέσα στὰ πλαίσια τῆς «Πολιτείας» τῶν Γιαννίνων, τῆς οἰκονομικῆς δηλαδὴ, διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς ἀκόμα συγκροτημένης Ἑλληνοχριστιανικῆς Κοινότητος τῆς πόλεως, ἀποτελοῦσαν ἕναν ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς καὶ πολιτικοὺς παράγοντας τῆς οὐστίας καὶ λειτουργίας της.

Στὴν ἐργασία ὅμως ποὺ ἀκολουθεῖ, δὲν ἐξετάζεται, μόνον τὸ ἰσνάφι σὰν ὀργανωμένη ἐπαγγελματικὴ ομάδα, ἀλλὰ γενικότερα τὰ ἐπαγγέλματα, οἱ τέχνες ἢ βιοτεχνίες, ἢ, καὶ ἀπασχολήσεις, ἀκόμα· καὶ αὐτὸ, ἀπὸ τὰ τέλη κυρίως τοῦ 18ου αἰῶνα καὶ ἴσαμε τὸ τέλος τῆς Τουρκοκρατίας στὴν Ἠπειρὸ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της, τὰ κυρίως ἰσνάφια, ἄρχισαν νὰ ἐκφυλίζωνται, στὴ μορφή τοῦλάχιστο ποὺ ἴσαμε τότε εἶχαν.

Δίνουμε πρὸς κάτου ἕνα γενικὸ ἀλφαβητικὸ κατάλογο—δεκτικὸ πάντως συμπλήρωσης—τῶν ἐπαγγελμάτων αὐτῆς τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας στὰ Γιάννι-

συνειδητὸς γιατί φοβᾶται καὶ τὸ κριτήριον τῆς τάξεως. Καὶ εἰς τὴν πλειονότητα τῶν εὐσυνειδήτων πρέπει ν' ἀπευθύνουν οἱ ἀρμόδιοι τὰ διατάγματα τοῦ Σου Ὑπουργείου καὶ ὅχι νὰ προσπαθοῦν νὰ δεσμεύουν τοὺς ἀσυνειδήτους, ποὺ τελικὰ θὰ εὗρουν τρόπον καὶ διέξοδον καταδολιεύσεως.

Τὸ γερὸ οἰκοδόμημα χτίζεται μὲ ἔμπειρους καὶ εὐσυνειδήτους ἀρχιτέκτονες καὶ οἰκοδόμους καὶ τέτοιους ἢ Μέση Παιδεία εὐτυχῶς διαθέτει ἀρκετοὺς.

Μόνον ἄς ἀποδεσμευτοῦν.

—Ἐρρέτω λοιπὸν τὰ χαριστικὰ διατάγματα, ποὺ ἐξυπηρετοῦν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον τὴν ἀγγραμματισμένην τῶν μαθητῶν μας.

Ὁ τολμηρὸς καὶ ρέκτης ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ τῶν ὀρησκευμάτων Ὑπουργός μας ἄς τὰ διαγράψῃ, γιὰ νὰ ἀνήκουν πιά εἰς τὸ παρελθόν, ὥσάν κακὴ ἀνάμνησις.

να. Στή λεπτομερειακή δὲ μόνο τοῦ καθ' ἑνὸς ἐξέταση, θὰ γίνεται ὁ χωρισμός τους σὲ ἰσάφια, ὀργανωμένα ἢ ὄχι, γιαννιώτικα ἢ ἐξωτερικά, συναφῇ ἢ συνώνυμα, καθὼς καὶ ἡ λαογραφικὴ τους τοποθέτηση καὶ ἔρευνα.

Πολλὰ—τά περισσότερα—ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματα τῆς καταγραφῆς μας, εἶναι —ὅπως εἶναι αὐτονόητο—γνωστὰ καὶ λεξικογραφημένα· ὅμως, κατὰ τὴν ἐρμηνεία καὶ τὴν ἐπεξεργασία τους, θὰ γίνῃ προσπάθεια νὰ δοθοῦν μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, καὶ τὰ ἱστορικολαογραφικά, τοπικοῦ χαρακτῆρα, στοιχεῖα τους.

Διασαφητικὰ πληροφοροῦμε ὅτι, στὸν κατάλογο ποὺ ἀκολουθεῖ, οἱ πιδό κατὰ συντμήσεις, σημαίνουν τὰ καθ' ἑξῆς τους:

Ἡ ἀρχικὴ ὀνομασία τους, γιὰ λόγους γενικώτερης σκοπιμότητος, ἀναγράφεται κατὰ τὸ κοινὸ τῆς συνηθισμένης κοινῆς Δημοτικῆς. Ἀκολουθεῖ ὅμως ἀμέσως, μὲ συντμημένους λέξεις, ἡ παραλλαγὴ τοῦ Γιαννιώτικου ἰδιώματος, ὁ πληθυντικός τους, καὶ ὅπου ὑπάρχει λόγος, καὶ τὸ ἀντίστοιχο θηλυκὸ τους.

Οἱ φωνές: γ 1 ά, γ 1 ό, γ 1 ο ύ, ἀκούονται ὅπως στίς λέξεις: γιαοῦρτι, γ1ό—γ1ό, γ1ουρῶσι· γ κ 1 ά, γ κ 1 ό, γ κ 1 ο ύ, ὅπως στίς: σπαραγγιά, γκλώνης, γκ1ουβέτσι· ζ 1 ά, ζ 1 έ, ζ 1 ό, ζ 1 ο ύ, ὅπως στίς λέξεις: μαγαζιά, ἀγκαζιέ, μπριζόλα, μπιζιού· λ 1 ά, λ 1 έ, λ 1 ό, λ 1 ο ύ, ὅπως στά: λιάπης, λιεγγέρα, ἥλιος, ἡ ἥλιου· σ 1 ά, σ 1 έ, σ 1 ό, σ 1 ο ύ, ὅπως στά: Πατήσια, κλισιέ, σιόλα, σιούγκραβο· τ ζ 1 ά, τ ζ 1 έ, τ ζ 1 ό, τ ζ 1 ο ύ, ὅπως: Τζιά, νεραντζιές, τζιόκεϋ, ἀντζού· γι κ 1 ά, τ σ 1 έ, τ σ 1 ό, τ σ 1 ο ύ, ὅπως στά: πετσιά, τσιέ—τσιέ, λατσιό, καυτσιούκ.

Οἱ ἐπόμενες συντμήσεις, ἐρμηνευτέες ὅπως πιδό κατὰ:

Στ.=Ἀρχεῖο Σταύρου Ἰωάννη («Ἡπ. Χρονικά» 1939)

Ζ.=Ἀλληλογραφία Ζωσιμάδων («Ἡπ. Χρονικά» 1931, 1932, 1933)

Χρ.=Ὁ Κουτσογιάννης στὰ Γιάννινα τοῦ Χρ. Χρηστοδασίλη.

Υψ.=Τὰ μετὰ τὴν ἄλωση τοῦ Ἀθ. Ὑψηλάντη.

Ἀ δ τ ζ ἦ ς (—τζιῆς—ἦδης)· δὲς καὶ κυνηγός.

Ἀ γ ω γ 1 ά τ η ς (ἀγουγιτάτ'ς—ἄτις)· δὲς καὶ κυρατζῆς.

Ἀ δ ρ α χ τ ᾱ ς (—ἄδης).

Ἀ λ α τ ᾱ ς (—ἄδης).

Ἀ λ ε υ ρ ᾱ ς (ἀληβράς—ἄδης)· Ζ., Στ. 65, 114· δὲς καὶ ἀλευροπούλος.

Ἀ λ ε υ ρ ο π ο ὐ λ ο ς (ἀληυρουπούλους—οὐλί')· δὲς ἀλευράς.

Ἀ λ μ π ά ν η ς (Ἀλιμπάν'ς—ἀνδης)· δὲς καὶ καλιγᾶς, πεταλωτής.

Ἀ μ α ν ε δ ᾱ ς (—ιδᾶς—δᾶδης)· δὲς καὶ ἀμανετζῆς.

Ἀ μ α ν ε τ ζ ἦ ς (—ιτζιῆς—τζιῆδης)· δὲς καὶ ἀμανεδᾶς.

Ἀ μ α ξ ᾱ ς (—ἄδης)· δὲς καὶ ἀμαξηλάτης, καροτσέρης.

Ἀ μ α ξ η λ ά τ η ς (—ηλάτ'ς—ἄτις)· δὲς καὶ ἀμαξᾶς.

Ἀ μ π α τ ζ ἦ ς (—τζιῆς—ἦδης).

Ἀ π ε ι κ α σ τ ά ν ο ς (—άνους—άν').

Ἀ ρ α μ π α τ ζ ἦ ς (—τζιῆς—ἦδης)· Στ. 190· δὲς καὶ ταλικατζῆς.

Ἀ ρ τ ζ ο υ α λ τ ζ ἦ ς (—τζιουαλτζ'ῆς—ἦδης)· δὲς καὶ γραμματικὸς· κιατίπης.

Ἀ ρ γ α λ ι ᾱ ς (—ἄδης).

Ἀ ρ γ α ν ᾱ ς (—ἄδης)· Στ. 117· δὲς καὶ ἀργαντζῆς, νταουλιέρης.

Ἀ ρ γ α ν τ ζ ἦ ς (—τζιῆς—ἦδης)· δὲς ἀργανᾶς.

Ἀ ρ κ ο υ δ ᾱ ς (—ἄδης)· δὲς καὶ ἀρκουδατζῆς, ἀρκουδιάρης.

Ἀ ρ κ ο υ δ α τ ζ ἦ ς (—τζιῆς—ἦδης)· δὲς ἀρκουδᾶς.

Ἀ ρ κ ο υ δ ι ά ρ η ς (—ἰάρ'ς—ἰαραῖτοι, —ἰᾶρδης)· δὲς ἀρκουδᾶς.

Ἀ σ β ε σ τ ᾱ ς (—ιστᾶς—ἄδης)· δὲς καὶ κερεστετζῆς, χρωματιστής.

Ἀ ὀ γ ᾱ ς (—ἄδης).

Ἀ χ ο υ ρ τ ζ ῆ ς (—ῆδης).

Ἀ χ τ ο ι ῆ ς (—ῆδης).

Β α γ ε ν ᾱ ς (βαῖνᾱς—ᾱδης)· δὲς καὶ βαρελλᾱς βουτσελλᾱς.

Β ἄ γ ι α (βά·ῖα, βάις)· Στ. 59 δὲς καὶ βυζάχτρα, βυζαχτήνα, γκουβερνάντα, νταντά, ντάντα.

Β α μ π α κ ᾱ ς (—ᾱδης).

Β α ρ ε λ λ ᾱ ς (—ιλλᾱς—ᾱδης). δὲς βαγενᾱς.

Β α ρ κ ἄ ρ η ς (βαρκάρ·ς—ρ·δης) δὲς καὶ καϊκτοῆς, νησιώτης.

Β α ρ ο υ κ τ ο ῆ ς (—τοιῆς—ῆδης) δὲς μπάρουτ·τοιῆς.

Β α σ τ α κ α ρ ι ᾱ ς (—ᾱδης).

Β α σ τ α κ ι ἄ ρ η ς (—κιάρ·ς—κιαρ·δης).

Β α φ ι ᾱ ς (—ᾱδης)· Στ. 114.

Β ι β λ ι ο δ έ τ η ς (—δετ·ς—δέτις).

Β ι β λ ι ο π ώ λ η ς (—ουπώλι·ς—πούλι· και—πούλιδης).

Β ι ο λ ι τ ζ ῆ ς (βιολιτζιῆς—ῆδης)· δὲς καὶ γύφτος, ζαργανᾱς, λαλητής, μουζι·κάντης, μουσικός, νταουλιέρης, ὄργανοπαίκτης, τραγουδιστής.

Β ο υ τ σ ε λ ᾱ ς (—β·τσιλᾱς—ᾱδης)· δὲς καὶ βαιᾱς, βαρελλᾱς.

Β ο υ τ υ ρ ᾱ ς (—τ·ράς—ᾱδης).

Β υ ζ ἄ σ τ ρ α (β·ζάχτρα—άχτρις)· δὲς βάγια.

Β υ ζ α χ τ ῆ ν α (βηζαχτήνα—ῆνις)· δὲς βάγια.

Β υ ρ σ ο δ έ ψ η ς (—ουδέψ·ς—ψις)· δὲς Ταμπάκος.

Γ α ζ ε τ α τ ζ ῆ ς (—τζιῆδης)· Στ. 109, 267· δὲς καὶ δημοσιολόγος

Γ α ῖ τ α ν ᾱ ς (—ᾱδης).

Γ α λ α τ ᾱ ς (—ᾱδης)· δὲς καὶ γιαουρτᾱς, γιαουρτοπούλος.

Γ α ν ω μ α τ ῆ ς (—ουματῆς—ῆδης)· δὲς καὶ καζαντζῆς, καλλαίτζῆς, καλλαντζῆς μπακιρτζῆς, χαλκωματᾱς.

Γ δ ἄ ρ τ η ς (γδάρτ·ς—άρ·τις).

Γ ε λ α δ ἄ ρ η ς (γिलाδάρ·ς—άρ·δης)· δὲς γελαδᾱς.

Γ ε λ α δ ᾱ ς (γिलाδᾱς—ᾱδης)· δὲς γελαδάρης.

Γ ε μ ε ν τ ζ ῆ ς (γιμιντζιῆς—ῆδης)· δὲς καὶ σαράτης.

Γ ι α ο υ ρ τ ᾱ ς (—ᾱδης)· δὲς καὶ γαλατᾱς.

Γ ι α ρ τ ο π ο ὺ λ ο ς (—τουπούλους—οὺλι)· δὲς καὶ γαλατᾱς.

Γ ι ο ρ γ α ν ᾱ ς (γιοργανᾱς—ᾱδης)· δὲς καὶ γιοργαντζῆς, μιντερᾱς, παπλωμα·τᾱς, στρωματᾱς, χαλάτης.

Γ ι ο ρ γ α ν τ ζ ῆ ς (γιοργαντζῆς—ῆδης)· δὲς γιοργανᾱς.

Γ κ έ κ α ς (—γκι·δης)· δὲς καὶ κιτσιρτζῆς, μπιρμπιλιτζῆς, σαλεπιτζῆς, σουτζου·κᾱς, χαλδατζῆς.

Γ κ ι ζ ᾱ ς (γκι·ζᾱς—ᾱδης)·

Γ κ ι ο ν τ ζ ῆ ς (—ιουντζιῆς—ῆδης)· Στ. 16.

Γ κ ο υ β ε ρ ν ἄ ν τ α (—βερνάντα—ις)· δὲς καὶ βάγια.

Γ λ υ κ α τ ζ ῆ ς (—ήνα—ῆδης—ῆνις)· δὲς ζαχαροπλάστης.

Γ ο μ α ρ ᾱ ς (γουμαρᾱς—ᾱδης)· δὲς καὶ γομαριάρης, γομαρτζῆς.

Γ ο μ α ρ ι ἄ ρ η ς (γουμαριάρ·ς—ᾱδης)· δὲς γομαρᾱς.

Γ ο μ α ρ τ ζ ῆ ς (γουμαρτζιῆς—τζιῆδης)· δὲς γομαρᾱς.

Γ ο υ ν α ρ ᾱ ς (—ᾱδης)· Ζ., Στ. 16, 114, 125, 141, Υψ. 707

Γ ρ α μ μ α τ ι κ ὸ ς (—τ·κός—τ·κοί)· Στ. 289 δὲς καὶ ἀρτζουαλιτζῆς, χιατίπης.

Γ υ α λ ᾱ ς (—ᾱδης)· Υψ. 707· δὲς καὶ γυαλοπούλος.

Γ υ α λ ο π ο ὺ λ ο ς (—ουπούλους—οὺλι)· δὲς γυαλᾱς.

Γ υ ρ ο λ ὸ γ ο ς (—λόγους—λόγι)·

Γύφτος (—φτους—ύφτ')· δὲς καὶ βιολιτζής, δεμιρτζής, κλειδωνάς, σιδεράς.
Γύφτισσα (γύφτ'σα—τισς).

Δεμερτζής (δὲς ντεμιρτζής)
Δερματᾶς (δερματᾶς—ἄδες)· δὲς καὶ τομαράς.
Δημοσιογράφος (—ουσιογράφους—ἄφ')· δὲς καὶ γαζετατζής.
Δικηγόρος (—κηόρους—κηόρ').
Δοντογιάτρος (δοντουγιάτρος—οί')· δὲς ὀδοντογιάτρος.
Δούλα (—ις)· δὲς καὶ χουσιμεκιάρισα, ὑπηρέτρια.
Δούλος (—ους—ούλι)· δὲς καὶ ὑπηρέτης, χουσιμεκίρης.
Δραγάτης· δὲς ντραγάτης.

Έδρατος· Στ. 38 Χρ. δὲς οὐδρίς.

Έλληνογράφτης ('Ιλιουγράφ'τες—ράφτις καὶ —ραφτάδες)· δὲς καὶ ράφτης
τερζής, φραγκοράφτης.

Έμπορος (Έμπουρους, ἱμπόρ')· δὲς καὶπραματευτᾶδες.

Έντζενιέρης (τζινιέρ'ς—νιερ'δισ) Στ. 193, 195, 115, δὲς καὶ μετμήρης.

Έπιστάτης ('Ιπιστάτ'ς—ᾶτις).

Έπιστάτισσα (πιστάτσα—ἄτ'τ'σις)· δὲς καὶ ἐπιστάτρια.

Έπιστάτρια (πιστάτρια—τρις)· δὲς ἐπιστάτισσα.

Έργάτης (ἐργάτ'ς καὶ ἰργάτ'ς—ἄτ'τσα).

Έσκιτζής (σκητζής—ήδι.).

Ζαργκανᾶς (—ᾶδισ) δὲς βολιτζής.

Ζαρζαβὰτ'τζής (—ήδι.) δὲς καὶ λαχανοπώλης, κηπουρός, μπουσταντζής.

Ζαχαροπλάστης (—ᾶστ'ς—ᾶστις)· δὲς καὶ ζαχαριτζής, λουκουματζής,

Ζαχαρτζής (τζήης—ήδισ) δὲς καὶ γλυκατζής, ζαχαροπλάστης.

Ζωγράφος (ζουγράφους—ἄφ') Στ. 35, 203· δὲς καὶ μπογιατζής.

Ίμπρισιμας· Στ. 16· δὲς καζάζης, μεταξᾶς, μπρισιμας.

Καδάσης (καδάης—ᾶδισ)· Στ. 82, 289.

Καβουκτζής (—τζής—ήδισ).

Καζάζης (—αζάης—ᾶζ'δισ)· Στ. 16, 84, 114· δὲς καὶ μεταξᾶς, μπρισιμας.

Καλαντζής (—τζής—ήδισ)· Ζ., Στ. 16, 114, 141 δὲς καὶ καλλαϊτζής, κα-
λαντζής, γανωματής, μπακιρτζής, χαλκωματᾶς.

Καζινιάρης (νιάρ'ς—ραϊρι καὶ—ᾶρ'δισ)· δὲς καφετζής.

Καζμιράς (—ᾶδισ)· δὲς καὶ τσοχατζής.

Καϊκτοής (—τοιής—ήδισ)· δὲς βαρκάρης.

Καλαθαᾶς (—ᾶδισ) δὲς καὶ κανιστραᾶς.

Καλαϊτζής (—ήδισ)· καὶ Καζαντζής.

Καλαμαρτζής (—τζής—ήδισ).

Καλαμποκάς (—ᾶδισ).

Καλαντζής (—τζής—ήδισ)· δὲς καὶ καζαντζής.

Καλαποδάς (—ουδαᾶς—ᾶδισ).

Καλιγᾶς (—ᾶδισ)· δὲς καὶ ἄλμπάνης.

Καλόγρια (—όγρις καὶ—ουγριές).

Καλτσᾶς (—ᾶδισ)· δὲς καὶ τσουρεπᾶς.

Κάλφας (—ᾶδισ)· Ζ., (1933, σ. 42).

Κανατᾶς (—ᾶδισ)· δὲς καὶ λαϊνᾶς, τσουκαλᾶς.

Κανιστραᾶς (—ᾶδισ) δὲς καλαθαᾶς.

Κανταράς (—ᾶδισ)· Στ. 114, δὲς καὶ κανταρτζής.

- Κανταρτζής (—τζής—ήδης) δὲ κανταρᾶς.
 Καντηλᾶς (—ᾶδης).
 Καπελλοῦ (καπιλλοῦ—οὔδης)
 Καπαᾶς (—ᾶδης). Στ. 16. δὲς καὶ καπιλᾶς.
 Καποταᾶς (—ουτᾶς—ᾶδης). δὲς καππαᾶς.
 Καπουτζής (—τζής—ήδης). δὲς καὶ πορτατζής, πορτιέρης.
 Καρβουνιάρης (—ιά'ρης—γαραιῶι καὶ ἰάρδης).
 Καρεκλᾶς (—ικλᾶς—ᾶδης).
 Καρουλλᾶς (—ᾶδης).
 Καρροτσέρης (—τσέρ'ς—έρ'δης). δὲς ἀμαξᾶς.
 Κατσᾶς (—ᾶδης). Στ. 114. δὲς καὶ κασελᾶς, σεπουκᾶς, σεπετᾶς.
 Καστανᾶς (—ᾶδης).
 Κατσικαρᾶς (—τσ'καρᾶς—ᾶδης καὶ—άρ'δης). δὲς καὶ κατσίκαρῆς.
 Κατσικάρης (—τσ'κάρ'ς—ρδης). δὲς καὶ κατσίκαρᾶς.
 Καφετζής (—ιτζής—ήδης) Στ. 82. Χρ. δὲς καὶ καζινιάρης.
 Καφεπώλης (—ουπώλ'ς—ώλι'δης).
 Καψιμάλλης (—άλλ'ς—αλλαραιῶι καὶ—άλλ'δης). Στ. 140.
 Κεντηστής (κιντ'στής—ήδης). δὲς τερτζής, συρμακέσης.
 Κεντηστρά (κιντ'στρά—ιστρίς). Στ. 177.
 Κεραμᾶς (κιραμᾶς—ᾶδης). δὲς καὶ κεραμιδᾶς.
 Κεραμιδᾶς (κιραμ'δᾶς—ᾶδης). δὲς καὶ κεραμᾶς.
 Κερεστετζής (κιριστιτζής—ήδης). Ψ. 707. δὲς καὶ ἀοβεστᾶς, ντογρα-
 ματζής, ξυλᾶς.
 Κεχαγιᾶς (κιχαγιᾶς—ᾶδης).
 Κηπουρὸς (—οί). δὲς καὶ μπαχτσεβᾶνος, μποσταντζής.
 Κιατίπης (—τίπ'ς—ίπ'δης). δὲς καὶ ἀρτζουαλτζής, γραμματικός.
 Κιτσιρτζής (—τζής—ήδης). δὲς γκέγκας.
 Κλειδωνᾶς (—ουνᾶς—ᾶδης). δὲς καὶ γύφτοι.
 Κλωσταᾶς (—ουστᾶς—ᾶδης). Στ. 114. δὲς καὶ ραματᾶς.
 Κοκορετσᾶς (κουκουριτσᾶς—ᾶδης).
 Κολλαούζος (κουλλαούζους—ούζ').
 Κολλαρίστρά (κουλλαρίστρά—ιστρίς). δὲς καὶ κολλαρτζήνα.
 Κολλαρτζήνα (κουλλαρτζήνα—ήνις). δὲς κολλαρίστρά.
 Κολλαρτζής (κουλλαρτζής—ήδης).
 Κολοκυθᾶς (κουλουκι'θᾶς—ᾶδης).
 Κολτζής (κουλ'τζής—ήδης).
 Κολτζήνα (κουλτζήνα—ήνις).
 Κοντουρᾶς (καὶ κουντ'ρᾶς—ᾶδης). Χρ. δὲς καὶ κοντουρατζής, παπουτσής,
 τσαγκαρᾶς, τσαγκάρης.
 Κοντουρατζής (κουντουρατζής—ήδης). δὲς κοντουρᾶς.
 Κοπανᾶς (κουπανᾶς—ᾶδης).
 Κορδᾶς (κουρδᾶς—ᾶδης).
 Κορδονᾶς (κουρδουνᾶς—ᾶδης).
 Κοσκινᾶς (κουσικ'νᾶς—ᾶδης).
 Κοτοπούλης (κουτουπούλ'ς—ούλ'δης).
 Κουγιουμτζής (—τζής—ήδης) δὲς τζοβχίρτζής.
 Κουδουνᾶς (γκ'δουνᾶς—ᾶδης). Χρ.
 Κουκουράβας. δὲς σκουφᾶς.
 Κούλης (—ηδες). (κιολές). Στ. 289.
 Κουλουρτζής (—τζής—ήδης). δὲς καὶ σιμιτζής.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΤΡΕΙΣ ΕΡΓΑΤΕΣ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1) Κουσίδης Νικόλαος (1862—1919).

Γεννήθηκε στὸ Τσεπέλοβο τοῦ Ζαγορίου. Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Ἀρίστιππου, τοῦ μηχανικοῦ, τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου μας. Ὁ Ἀρίστιππος ὑπηρετήσεν ὡς ἐθελοντὴς ἀξιωματικὸς καὶ στὸν ἀτυχῇ πόλεμον τοῦ 1897 καὶ στὸν ἀπελευθερωτικὸν τοῦ 1912—13.

Ὁ Νικόλαος σπούδασε στὴ Ζωσιμαία Σχολὴ καὶ στὴ Νομικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκαμε δικηγόρος στὰ Γιάννινα ὡς τὰ 1895 καὶ μετὰ στὰ Γρεβενὰ τῆς Μακεδονίας, ὅπου προσέφερε ἐθνικὰς ὑπηρεσίας ὡς δημογέροντας καὶ ὡς ἔφορος τῶν σχολῶν σὲ καιροὺς ποὺ ἐκεῖ ὀργίλαζε ἡ Ρουμανικὴ προπαγάνδα, ἣ ὅποια καὶ ἐδολοφόνησε τὸν ἐθνομάρτυρα Μητροπολίτη Αἰμιλιανό, τοῦ ὁποῦ ἡ προτομὴ κοσμεῖ τὴν πόλιν τῶν Γρεβενῶν. Στὰ 1906 ἐξορίσθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους «ἐπὶ υποθάλψει ἀνταρτικῶν σωμάτων» τὰ ὅποια ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη Θεσσαλία γιὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα. Στὸν ἀγῶνα αὐτὸν συνεργάσθηκε μετὰ τὸν ζωηρόν πολίτην τῶν Γρεβενῶν, τὸν Γεώργιον Μπούσιν, τὸν θαρραλέον αὐτὸν βουλευτὴν τὴν Ὀθωμανικὴν Βουλὴν ὕστερα ἀπὸ τὸ Νεοτουρκικὸν Σύνταγμα τοῦ 1908 καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὴν Ἑλ-

ληνικὴν Βουλὴν.

Στὸν ἀγῶνα αὐτὸν ὁ Νικόλαος Κουσίδης φυλακίστηκε στὰ Γρεβενὰ, στὴν Κοζάνη, στὴν ἀκρόπολιν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ ἀτυχὸς Μοναστήρι μας, καὶ στὰ Καϊλάρια τρεῖς ὁλόκληρα χρόνια ἀπὸ τὸ Χιλμὴ πασιᾶ, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῶν τριῶν Μακεδονικῶν διλαετιῶν, Θεσσαλονίκης, Βιτωλίων καὶ Σκοπίων. Στὰ 1912, ὅταν ὁ Μπεκὴρ ἀγᾶς ἀνακατέλαβε γιὰ λίγες ἡμέρας τὰ ἐλευθερωμένα Γρεβενὰ πῆρε δμῆρον τὸν Κευσίδη, ποὺ τὸν ἄφισε ἐλεύθερον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀνταμείβοντας τὴν ἐθνικὴν του ὑπηρεσίαν τὸν διόρισε ὑποδιοικητὴν τῆς Σιάτιστας. Ὁ Ν. Κουσίδης πέθανε στὰς Ἀθήνας στὰ 1919.

2) Τσεπτοσίδης Νικόλαος.

Γιαυτὸν ἔγραψε πέρυσι στὴν «Καθημερινὴ τῶν Ἀθηνῶν» λίγα καλὰ λόγια μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐνας ἀφανὴς ἥρωας καὶ μάρτυς» ὁ συμπολίτης μας ποὺ ἐργάζεται στὰς Ἀθήνας Ἀθανάσιος Τσεκούρας. Ἐπειδὴ νομίζω, ὅτι ὁ Ν. Τσεπτοσίδης δὲν ἀναγράφεται σὲ κανένα Ἑλλειρωτικὸν βιβλίον, ἀναφέρω καὶ γιαυτὸν λίγα λόγια. Ἦτο ὁ

Κ ο υ μ ε ρ κ ι ἄ ρ η ς (—ιρκιάρ'ς—αράτοι καὶ—ἀρδης)· Στ. 116, δὲς καὶ χου-
ομεκιάρης.

Κ ο υ ρ ἑ ἄ ς (—ουρέηδης)· δὲς καὶ μπαρμπέρης.

Κ ρ α ν ᾱ ς (—ᾱδης).

Κ ρ α σ ᾱ ς (—ᾱδης)· δὲς κρασοπούλος.

Κ ρ α σ ο π ο ὕ λ ο ς (—σουπούλους—ούλ'ς)· Στ. 44, 111, δὲς καὶ ρακοπούλος.
φαμπρικαδόρος, φαμπρικάντες, φαμπρικατζής).

Κ ρ ᾱ χ τ η ς (—ἄχτ'ς—αχτᾱδης καὶ—ἄχτις).

Κ ρ ε α σ ο π ο ὕ λ ο ς (—χριασουπούλους—ούλ'ς)· Χρ. δὲς καὶ χασάπης.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΖΩΝΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ - ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ*

Στην Έκθεσιν πού υπέβαλε πάνω στο θέμα αυτό ο κ. Λαμούρ στον ΟΕΟΣ (Όργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας) επρόκεινεν την συλλογήν στοιχείων, γιά νά καταρτισθῇ Σχέδιον ἀναπτύξεως ὁλοκλήρου τῆς Ἡπείρου καί μέ βάσιν τίς γενικές ἀρχές τοῦ Προγράμματος Ἡπείρου, νά συνταχθῇ εἰδικώτερο Πρόγραμμα γιά τήν περιοχή πού ἐθεωρήθη ὡς κα ἀλληλῇ γιά νά γίνη Ζώνη Πειραματισμοῦ καί Ἐπιδείξεως.

Ὡς κατάλληλη περιοχή Ζώνης Πειραματισμοῦ καί Ἐπιδείξεως ἐπροτάθη στό Νομό Ἰωαννίνων, ἡ περιφέρεια τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης, τὸ Ζαγόρι καί ἡ περιοχή Παρακαλάμου.

Καί ἐδῶ χρήσιμο εἶναι νά ρίψουμε μιὰ ματιά στά κριτήρια πού ἐπρυτάνευσαν γιά τήν ἐπιλογήν τῆς περιοχῆς αὐτῆς ὡς Ζώνης Πειραματισμοῦ καί Ἐπιδείξεως.

Ἡ περιοχή τῆς Ζώνης ἐθεωρήθη ὡς ἡ περισσότερον χαρακτηριστική τῆς Ἡπείρου, γιά ἡ οὔτε ἡ περισσότερον, οὔτε ἡ ὀλιγώτερον ἐξελιγμένη εἶναι μέσα στήν Ἡπειρο, ἀποτελοῦσα ἓνα εἶδος μέσου ὅρου γιά τήν περιφέρειαν. Ἐξ ἄλλου ἐξετιμήθη ὅτι ὁ ἐξοπλισμός της καί ἡ ὑποδομή της εἶναι ἐπαρκῆ γιά τήν πραγματοποίηση τῶν πειραματισμῶν, οἱ ὅποιοι ἀποκτοῦν συγχρόνως καί ἀποδεικτικὴν ἀξίαν.

Ἰδιαίτερος στήν προτίμηση τῆς περιοχῆς ἐβάρυναν τὰ ἑξῆς στοιχεία:

Ὅτι περιλαμβάνονται μέσα σ' αὐτήν:

α) ἓνας ἀρδευσίμος τομεὺς ἤδη ἐξοπλισμένος καί ἓνας ἄλλος ἀκόμη ὑπὸ ἐξόπλισιν, πού ἐπιτρέπουν ὥστε νά τεθῇ ἓνα ὀρθολογιστικὸ ἀρδευτικὸ σύστημα.

β) ἓνας σημαντικὸς ὀρεινὸς κτηνοτροφικὸς Σταθμός.

γ) μεγάλης ἐκτάσεως δασικὰ συμπλέγματα καί μέγιστα δυνατότητες ἀναδασώσεων.

δ) ποῦν μεγάλες τουριστικὲς δυνατότητες. Καί

ε) μιὰ ἐν λειτουργίᾳ ἀγροτικὴ Σχολὴ μέ πρότυπο ἀγρόκτημα, πού ἡμποροῦν νά ἀποτελέσουν πυρῆνα ὀρθολογιστικῆς ὁργανώσεως.

Στοὺς ἀνωτέρω εἰδικοὺς λόγους προστίθεται τὸ γεγονὸς ὅτι πρὸς τὴ Ζώνη συνδέεται ἅμεσα ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων, ἀναντικατάστατον κέντρον οἰκονομικῆς δραστηριότητος καί κόμβος συγκοινωνιακὸς μοναδικῆς βαρύτητος. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἐπιλεγείσα Ζώνη, παρουσιάζει στὸ σύνολό της ἐνότητα οἰκονομικῆς δραστηριότητος γενικῶς καλῶς προσανατολισμένης ἡ ὁποία προσφέρει ἐξαιρετικὰς εὐνοϊκὰς συνθήκας ἀναπτύξεως, χάρις στὸν στενὸν συνδυασμὸν τῆς ἀρδευτικῆς καλλιεργείας, τῆς κτηνοτροφίας, τῆς δασοπονίας, τοῦ τουρισμοῦ καί τῆς βιομηχανίας(1).

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 47.

(1) Ἐκθεσις Λαμούρ σελ. 8.

Εἶδαμε ποῖο πάνω τὰ κριτήρια ποὺ ἐβάρυναν γιὰ νὰ ἐπιλεγῇ ὡς ζώνη Πειραματισμοῦ ἡ περιοχή Λούρου—Ἀράχθου, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 17 Μελέτην τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, ἡ ὁποία, ὅπως εἴπωμεν, δὲν ἔτυχεν ἐφαρμογῆς.

Στὰ κριτήρια ἐκεῖνα προσθέτουμε καὶ τὰ πρὶο κάτω, παρμένα ἀπὸ τὴν ἴδια Μελέτη:

«Γιατὶ ἐδιαλέξαμε αὐτὴν τὴν περιοχήν; Ἐπειδὴ παρουσιάζει πρὶο ἀπλοποιημένο τὸ πρόβλημά της. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ δὲν παρουσιάζει πολὺ ἀνεπτυγμένες ἢ σύνθετες οἰκονομικὰς σχέσεις μὲ ἄλλας περιοχάς. Γιὰ τὴν μεγάλην ποικιλίαν τῶν φυσικῶν της δυνατοτήτων. Καὶ τὸ κυριώτερον, γιατί ἴσως εἶναι ἡ πρὶο καθυστερημένη μας περιοχή, τόσον εἰς τὴν ἀξιοποίησιν τῶν δυνατοτήτων της, ὅσον καὶ εἰς τὴν στάθμην διαβιώσεως τῶν κατοίκων της».

Ὅπως βλέπομεν ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα, τὰ κριτήρια γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τῆς πρὸς ἀνόρθωσιν περιοχῆς, ἄλλοῦ πλησιάζουν καὶ ἄλλοῦ ἀπομακρύνονται οὐσιωδῶς ἀπὸ τὰ κριτήρια ποὺ μᾶς δίνει ἡ Ἐκθεσις Λαμοῦρ.

Ἡ μελέτη Λούρου—Ἀράχθου, πλησιάζει τὴν Ἐκθεσιν Λαμοῦρ εἰς τὸ θέμα τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπιλεγομένης περιοχῆς καὶ εἰς τὸ θέμα τῆς ποικιλίας τῶν φυσικῶν δυνατοτήτων. Ἀπομακρύνεται ὁμως ἀπὸ ἐκείνην:

α) στὸ ζήτημα τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων μὲ τὴν γύρω περιοχήν. Ἐνῶ ἡ Μελέτη τοῦ Ὑπ. Συντονισμοῦ, θεωρεῖ πλεονέκτημα τὴν ἔλλειψιν πολὺ ἀνεπτυγμένων οἰκονομικῶν σχέσεων, ἡ Ἐκθεσις Λαμοῦρ τονίζει ὅτι τὸ Πρόγραμμα τῆς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως πρέπει νὰ εἶναι ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ τοπικοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως καὶ νὰ ἀποτελῇ τοῦτο (τὸ πρόγραμμα τῆς Ζώνης) ἓνα ἀπὸ τὰ ἐνεργὰ στοιχεῖα τοῦ περιφερειακοῦ προγράμματος.

β) στὸ ζήτημα τοῦ βαθμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ζώνης καὶ τῆς στάθμης τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Ἡ μελέτη τοῦ Ὑπ. Συντονισμοῦ ἀναζητεῖ τὴν πρὶο καθυστερημένην περιοχήν, μὲ τὴ χαμηλότερη στάθμην διαβιώσεως, ἐνῶ ἡ Ἐκθεσις Λαμοῦρ, ἀναζητεῖ περιοχήν ἀποτελοῦσαν ἀπὸ ἀπόψεως ἀναπτύξεως καὶ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, τὸν μέσον ὅρον τῆς ὅλης περιοχῆς.

Καὶ οἱ δυὸ ὁμως ἐργασίες, τόσον ἡ Μελέτη, ὅσον καὶ ἡ Ἐκθεσις δίνουν μεγάλην βαρύτητα στὴν ἐνημέρωσιν καὶ στὴν ἐνεργὸν συνεργασίαν τῶν ἐνδιαφερομένων κατοίκων καὶ τῶν οἰκονομικῶν, πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐκπροσώπων των. Ἡ Μελέτη τοῦ Ὑπ. Συντονισμοῦ προβλέπει τὴν δημιουργίαν «ἐνὸς ὁργάνου διοικουμένου ἀπὸ κοινῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων» γιὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Σχεδίου Ἀναμορφώσεως τῆς οἰκονομίας τοῦ ὑποανεπτυγμένου χώρου.

Ἡ Ἐκθεσις Λαμοῦρ τονίζει ὅτι «τὸ Σχέδιον δέον νὰ τύχη ἐπαρκοῦς ἀποδόσεως ἐκ μέρους τοῦ ἐνδιαφερομένου πληθυσμοῦ καὶ τῶν ἀντιπροσώπων του καὶ τὰ προγράμματα δέον νὰ ἐκτελοῦνται μὲ τὴν ἐνεργὸν συνδρομὴν ἀπάντων τῶν συμβαλλόντων εἰς τὴν ζωὴν τῶν περιοχῶν στοιχείων, Διοικητικῶν Ἀρχῶν, πολιτικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν ἀντιπροσωπειῶν, οἰκονομικῶν ὁργανισμῶν καὶ Τραπεζῶν».

Τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς περιοχῆς, ἡ Ἐκθεσις Λαμοῦρ, βλέπει ὡς ἔργον κυρίως τῶν ἐνδιαφερομένων κατοίκων. Τὰ τοπικὰ στοιχεῖα, λέγει, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀπλῶς θεαταί, ἀλλὰ νὰ μετέχουν ἐνεργῶς στὴν προσπάθεια τῆς οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως καὶ στὴν ἐκ ταύτης ἐπιδιωγομένην ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ των ἐπιπέδου.

Συγκεφαλαιώνοντες ὅσα εἴπομεν στὴν παροῦσα Εἰσαγωγὴν, καταλήγομεν στὰ κατωτέρω δεδομένα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, ὡς ἀποτελοῦν τὸ σχηματικὸν τῆς συνθέσεως ποὺ θὰ ἐπιχειρήσωμεν μὲ τὴν παρουσίαν των ἐπὶ μέρους κατὰ τομεῖς ἐρεῦνης καὶ κατὰ περιοχάς. τεχνικοοικονομικῶν Μελετῶν καὶ Προγραμμάτων γιὰ νὰ παρακολουθήσωμεν τὸ ἐπιχειρούμενον ἔργον στὴν ἐκ-

κίνησίν του καὶ στήν ἐξέλιξίν του.

Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι ἡ ἀνασυγκρότησις τῆς περιοχῆς τῆς Ἡπείρου, γιὰ τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος τῆς περιφερειακῆς διευθιτήσεως. Ἡ μέθοδος αὐτὴ ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς καθυστερήσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία καθυστέρησις ὀφείλεται στὶς δυσμενεῖς φυσικὰς συνθῆκες.

Γιὰ νὰ καταρτισθῇ τὸ Σχέδιον ἀναπτύξεως χρειάσθηκε νὰ μελετηθοῦν:

1. Τὸ ὑπέδαφος τῆς Ἡπείρου, ἀπὸ γεωλογικῆς, πετρογραφικῆς καὶ μεταλλευτικῆς ἀπόψεως.
2. Τὸ ἔδαφος ἀπὸ ἀπόψεως γεωργικῆς, κτηνοτροφικῆς καὶ δασοπονικῆς.
3. Ἡ ὑδρολογία τῆς Χώρας.
4. Ὁ Δημογραφικὸς παράγων.
5. Ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης τοῦ πληθυσμοῦ.
6. Καὶ τέλος οἱ δυνατότητες ἀξιοποιήσεως δευτερευόντων παραγόντων, ὅπως ὁ τουρισμὸς κ.λ.π.

Ἐντὸς τῆς ἀνασυγκροτουμένης περιοχῆς τῆς Ἡπείρου, ἐπελέγη ἡ Ζώνη Κονίτης—Ζαγορίου—Παρακαλάμου, ἡ ὁποία θὰ ἀποτελέσῃ τὸ πεδίον πειραματισμοῦ ἀφ' ἑνὸς γιὰ τὴν δοκιμασίαν τῶν λαμβανομένων ἐκάστοτε μέτρων καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἀναγκαίου εἰδικευμένου προσωπικοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ὑποδειγματικὴν περιοχὴν γιὰ τὴν ἀβίαστη μεταφορὰν τὸν πορισμάτων τοῦ πειραματισμοῦ σὴν ὑπόλοιπῃ περιχῇ τῆς Ἡπείρου.

Διοικητικὰ ὄργανα τοῦ Προγράμματος εἶναι:

Μία Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ μὲ ἔδραν τὰς Ἀθήνας.

Μία Τοπικὴ Ἐπιτροπὴ Ἡπείρου, μὲ ἔδραν τὰ Ἰωάννινα.

Καὶ μιά Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀποτελουμένη ἐκ πέντε μελῶν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διευθυντοῦ Γεωργίας τοῦ Νομοῦ καὶ ἔδραν τὰ Ἰωάννινα.

Τὸ προσωπικὸν τοῦ Προγράμματος ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὸν ἀριθμὸν διοικητικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς ὑπαίθρου διαφόρων εἰδικοτήτων ὡς ἑξῆς:

7 Γεωπόνοι Ἐφαρμογῶν

7 Δασολόγοι

3 Κτηνίατροι

5 Ὑπάλληλοι Ἀγροτικῆς Οἰκοκυρικῆς

1 Πολιτικὸς Μηχανικὸς καὶ 1 Σχεδιαστὴς—Τοπογράφος

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι τὸ Πρόγραμμα δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη τὴν ὀργανικὴν του ὑπόστασιν, οὔτε τὸ προσωπικὸν τὴν πλήρη του σύνθεσιν. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον δυνάμεθα ἀπὸ τοῦδε νὰ εἰπώμεν, εἶναι ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἡπείρου, εὐρίσκεται σὲ καλὸν δρόμον.

ΠΑΝΟΣ ΓΡΙΣΠΟΣ

Δασολόγος—Μηχανικὸς

Προϊστάμενος Γραφείου Διαφωτίσεως

ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἡ Ἐκθεσις τοῦ κ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΛΑΜΟΥΡ

Ἡ Ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Διευθετήσεως τῆς περιοχῆς Ἡπείρου ἢ συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Φιλίππου Λαμούρ (*Philippe Lamour*) καὶ ὑπ' βληθεῖσα εἰς τὸν Ο.Ε.Ο.Σ. ἂν καὶ ἀναγνωρίζει καὶ ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκην συντάξεως ἐκθέσεως γενικῶν κατευθύνσεων πρὸς κα ἀρτισμὸν σχεδίου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς Ἡπείρου, πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς ταχείας διαμορφώσεως τοῦ περιφερειακοῦ τούτου προγράμματος, ἐν τούτοις περιορίζεται ἀποκλειστικὰ εἰς τὸ θέμα τοῦ καθορισμοῦ «περιορισμένης ζώνης πειραματισμοῦ καὶ ἐπιδείξεως, ἣτις θέλει ἐπιτρέψει, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν διεθνῶν ὁργανώσεων, τὴν σύστασιν τομέως μέλλοντος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν ἐκ τοῦ Γενικοῦ Σχεδίου ἀπορροεόντων προγραμμάτων».

Μὲ ἅλλα λόγια, ἡ Ἐκθεσις Λαμούρ, ἀφορᾷ τὴν ὁργάνωσιν τῆς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν κυρτῆνα τῆς διευθετήσεως τῆς περιοχῆς Ἡπείρου καὶ ὅχι αὐτὴν ταύτην τὴν περιφερειακὴν διευθέτησιν.

Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ Ἐκθεσις περιορίζεται νὰ ἐξετάσῃ τὸ θέμα τῆς Ζ.Π.Ε. ξηρῶς, ὡς θέμα μεμονωμένον καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ ὅλον πρόβλημα ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου. Ἀπ' ἐναντίας, ἡ Ἐκθεσις διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς (ΙΥ κεφάλαιον) ἀφιερώνει τὰ τρία πρῶτα κεφάλαια εἰς τὴν ἐξέτασιν:

I Τῶν φυσικῶν οἰκονομικῶν καὶ δημογραφικῶν συνθηκῶν τῆς Ζώνης, ὡς αὗται ἐμφανίζονται σήμερον.

II Καθορίζει τὰς γενικὰς γραμμὰς ἐνὸς σχεδίου τοπικῆς διευθετήσεως συντονίζοντος τὰς διαφόρους δραστηριότητας τῆς περιοχῆς.

III Ἐξετάζει τὰς μεθόδους αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιτρέψουν τὴν κατάρτισιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Σχεδίου καὶ τῶν προγραμμάτων ἐφαρμογῆς, ὡς καὶ τοῖς ὅροις χρηματοδοτήσεως τῆς ἐκτελέσεως. Καὶ

ΙΥ Ἐξετάζει τὸ θέμα τῆς ἐκλογῆς ἐνὸς χαρακτηριστικοῦ τομέως πειραματισμοῦ καὶ ὑποδειγματισμοῦ ἐν ὧσιν ἀμέσους ἐνεργείας (ΖΠΕ).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι

Α. Φυσικαὶ Συνθετικαί

Ἡ συνολικὴ ἔκτασις τῆς Ἡπείρου εἶναι 9 155 τ. χλμ. ἥτοι 6, 8% τῆς συνολικῆς ἐπιφανείας τῆς Χώρας, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τμήμα μόνον ἀπὸ 40ετίας.

Ἡ Ἡπειρος εἶναι χώρα ὀρεινὴ μὲ ὀσσειράς αἱ ὁποῖαι διήκουν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. βρέχεται δὲ ἀπὸ Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου Πελάγους. Ἡ παραλία ἔχει μῆκος 270 χλμ. ἐκ τῶν ὁποίων 50 χλμ. εἶναι τὸ περὶ γραμμὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ περιοχὴ τῆς Ἡπείρου διακρίνεται εἰς τρεῖς ζώνας:

Τὴν πεδινὴν ἐκ ἄσεως	1.655 τ. χλμ. ἥτοι 18,1%
Τὴν ἡμιορεινὴν »	2.543 » » » 27,8%
Τὴν ὀρεινὴν »	4.957 » » » 54,1%
Σύνολον	9.155 » » » 100,0%

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἡπείρου εἶναι κυρίως ἀσβεστολίθινον, περιλαμβάνει ὅμως εἰς μέγαλον ποσοστὸν ἀργιλικούς σχιστολίθους καὶ ἄλλα πετρώματα. (·)

Ἐκ τῶν ποταμῶν τῆς Ἡπείρου ὁ Ἀραχθὸς, ὁ Λοῦρος, καὶ ὁ Ἀχέρων, με-

(·) Λεπτομερέστερα διὰ τὴν γεωλογικὴν καὶ πετρογραφικὴν σύστασιν τοῦ ἔδαφους, θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω κατὰ τὴν παρουσίαν τῆς εἰδικῆς Μελέτης «Τὸ ἔδαφος τῆς Ἡπείρου». Π. Γ.

τά του Κ κεντού, έχουν χειμαρρώδη χαρακτήρα, ἀλλὰ συνεχῇ ροήν, τὰ δὲ φερτὰ ὑλικά, τὰ ὅποια παρουσιάζουν ἀπὸ τὰς λεκάνας των, ἐσχημάτισαν εἰς τὰς ἐκβολὰς των πεδιάδας. αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἀρδευθῶσι διὰ τῶν ἰδίων ὑδάτων καὶ λιμνο θαλάσσας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἀνακτηθῶσι δὲ τὴν καλλιέργειαν.

Ὁ Ἀῶος, ἐπιτελεί τὴν ἀρδυσιν τῆς πεδιάδος τῆς κειμένης πρὸς Ν. τῆς Κορίνθου, προ οὗ νὰ εἰσέθῃ εἰς τὸ Ἀλβανικὸν ἔδαφος.

Τὸ σύνολον τῶν πηγῶν τῆς Ἑπείρου, ὑπολογίζεται ὅτι ἔχει ἀπόδοσιν 16 κ.μ. κατὰ δευτερόλεπτον, τὸ ὕδωρ δὲ τοῦτο καταλλήλως διοχετευόμενον δύναται νὰ ἀξιοποιηθῇ δι' ἀρδευτικoὺς σκοποὺς.

Τὸ κλίμα κυμαίνεται μεταξὺ μεσογειακοῦ καὶ ἡπειρωτικοῦ τύπου. Αἱ βροχοπτώσεις εἶναι ἀφθονοί, ἀλλὰ ἡ κατανομή εἶναι λίαν ἄνισος. Πάντως ἡ Ἑπείρος ἀναγράφεται μεταξὺ τῶν πλέον ὑγρῶν περὶ οὗ τῆς Ἑλλάδος καὶ περιλαμβάνεται μεταξὺ 70 καὶ 73 βαθ. ἀπολ. ὑγρ. Ὁ μέσος ἐτήσιος ὕψος παγετοῦ εἶναι 12,4 εἰς Ἀρταν καὶ 21,2 εἰς Ἰωάννινα.

Β. Οἰκονομικὰ ὅσοντα

Δημογραφικὴ κατάστασις. Ὁ συνολικὸς πῆλυσμός τῆς Ἑπείρου ἀνέρχεται εἰς 357.000 ἄτομα ἢ 72.360 οἰκογενείας. Ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι 1,72 ἔναντι 1,14 διὰ τὸ σύνολον τῆς Χώρας.

Ἡ πυκνότης πληθυσμοῦ εἶναι 39 κάτοικοι κατὰ τ.χ. ἔναντι 63 τοῦ συνόλου τῆς Χώρας. Πλὴν ἡ πυκνότης ἐπὶ τῶν γεωργικῶν ἐκτάσεων εἶναι 215 κάτοικοι ἔναντι 132 διὰ τὸ σύνολον τῆς Χώρας.

Ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς ἀντιστοιχεῖ τὰ 17,8% τοῦ συνολικοῦ μὲ 4.29 ἄτομα κατὰ οἰκογένειαν καὶ ὁ ἀγροτικὸς 82,2% μὲ 5,08 ἄτομα κατὰ οἰκογένειαν.

Ὁ μὴ ἀστικὸς πληθυσμὸς παρουσιάζει τὴν κάτωθι κατανομήν:

104.000	ἄτομα	εἰς τὴν πεδινὴν ζώνην,	ἢτοι 34,3%.
90.000	»	» » ἡμιορεινὴν ζώνην	» 29,8%.
108.000	»	» » ὄρεινὴν	» 35,9%.

Σύνολον 302.000 ἄτομα

100.0%.

Ἐξοπλισμός. Τὸ ὅλκον ὁδικὸν δίκτυον τῆς Ἑπείρου εἶναι 1.451 χλμ. καὶ ἐξυπηρετεῖ τὰ 52 % τῶν Κοινοτήτων, ἢτοι τὰς 286 ἐπὶ συνόλου 551.

Ἡ προβλ-πομένη ἐπισκευὴ τοῦ ὁδικοῦ δικτύου ἀπαιτεῖ δαπάνην 265 000. 000 δραχμῶν. Ἡ βελτίωσις τοῦ ὁδικοῦ δικτύου ἀπο ελεῖ τὴν προϋπόθεσιν διὰ κάθε ἀποτελεσματικὴν προσπάθειαν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Υπάρχουν, δύο ἐπιλεγμένα κέντρα, ἡ Πρίβεζα καὶ ἡ Ἡγουμενίτσα, μὲ πενιχρὸν ἐξοπλισμὸν καὶ πτωχὴν κίνησιν.

Αἱ ἀεροπορικαὶ συγκοινωνίαι περιορίζονται μόνον μεταξὺ Ἰωαννίνων καὶ Ἀθηνῶν.

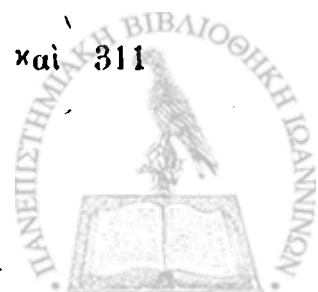
Ἠλεκτρισμός. Ὁ ἐξηλεκτρισμὸς εἶναι ὑποτυπώδης. Τὸ ὑδροηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον Λούρου εἶναι μὲν ἀποδόσεως 5 000 κιλοβάτ, πλὴν χρησιμοποιοῦνται σήμερον μόνον 2.500 κιλοβάτ εἰς Ἰωάννινα, Πρίβεζαν καὶ Ἀρταν.

Ἡ ἡλεκτρικὴ ἐργεῖα ἡ διανεμηθεῖσα κατὰ τὸ 1956 εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἑπείρου ὑπὸ τῆς Δ.Ε.Η. ἀνέρχεται εἰς 6 751.179 κιλοβάτ.

Διοικητικὸν πλαίσιον. Ἡ Ἑπείρος διαιρεῖται εἰς 4 Νομούς.

Νομὸς Ἰωαννίνων. Μὲ 4 πρωτεύουσας Ἐπαρχιῶν καὶ 311 Κοινότητες. Πληθυσμὸς 166.000 κάτοικοι.

Νομὸς Ἀρτας. 74 Κοινότητες. 78.500 κάτοικοι.

Νομός Θεσπρωτίας. 95 Κοινότητες, 51.000 κάτοικοι
 Νομός Πρεβέζης. 71 Κοινότητες. 51.000.

Ἐδαφοπονία

Γεωργία. Αὕτη ἀπασχολεῖ τὰ 82,2% τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀντιπροσωπεύει τὰ 80 % τοῦ εἰσοδήματος τῆς περιοχῆς.

Τὸ ἔδαφος ἀπὸ ἀπόψεως μορφῶν ἐκμεταλλεύσεως κατανέμεται ὡς ἐξῆς:

Ἀγροὶ καὶ καλλιέργειαι 1.339 τ. χλμ., ἥτοι 14,8%.

Δάση 2.635 τ. χλμ. » 28,8%.

Λίμναι καὶ ἔλη 210 τ. χλμ. » 2,3%.

Ὅρειναι ἐκτάσεις ἐν μέρει ὡς βοσκαὶ χρησιμοποιοῦνται 4.944 τ. χλμ. ἥτοι 53,7%.

Τὰ καλλιεργούμενα ἐδάφη τῶν 133.900 ἐκταρίων, τεμαχίζονται εἰς 57.344 ἰδιοκτησίας ἐκ τῶν ὁποίων 7,6% εἶναι μέχρις 0,5 ἐκτ. ἐπιφανείας, 54,7% ἀπὸ 0,5 — 2 ἐκτ. 34,4%, 2—5 ἐκτ. 2,9%, ἀπὸ 5 μέχρι 10 ἐκτ. καὶ 0,4%, ἄνω τῶν 10 ἐκτ.

Ἦτοι αἱ ἰδιοκτησίαι κάτω τῶν 50 στρεμμάτων ἀποτελοῦν τὰ 96,7% τῶν ἰδιοκτησιῶν.

Ἡ αὐτοτρόσσωπος καλλιέργεια ἀσκεῖται ἐπὶ τοῦ 90,9% τῶν ἀγροκτημάτων, 6,2% καλλιεργοῦνται δι' ἐνοικιάσεως καὶ 2,9% διὰ μορτῆς.

Αἱ ἀγροτικαὶ ἐπενδύσεις ἀντιπροσωπεύουν ἀξίαν 1.392.000.000 δραχ. ἢ 46.400.000 δολ. μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς ἀξίας τῆς γῆς.

Ἐκ τούτων εἶναι:

Αξία ἀγροτικῶν οἰκοδομῶν 136.825.000 δραχ.

» δένδρωδων καλλιεργειῶν 428.055.000 »

» ζωϊκοῦ κεφαλαίου 800.000 »

» σφαγίων 25.550.000 »

Εἰς τὴν Ἠπειρον ὑπάρχουν:

Ἐλκυστήρες 57 ἔναντι 11.500 ὁλοκλήρου τῆς Χώρας.

Ἀλωνιστικαὶ μηχαναὶ 36 ἔναντι 1800 ὁλοκλήρου τῆς Χώρας.

Θεριστικαὶ » 36 καὶ 1 θεριζοαλωνιστικὴ, ἔναντι 750 ὅλης τῆς Χώρας.

Ἀροτρα 50.000 καὶ 1860 κάρρα.

Ἡλεκτρικοὶ κινητήρες 28 διὰ τὸ σύνολον τῶν ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἡ εἰρησία ἀκαθάριστος ἀξία τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ἀνέρχεται εἰς 520 ἑκατ. δραχ. τῆς δὲ κτηνοτροφικῆς εἰς 318 ἑκατομ. ἥτοι ἐν ὅλῳ 838 ἑκατ. δραχ. ἢ 27,9 ἑκατ. δολ.

Ἡ γεωργία ἐν Ἠπείρῳ εἶναι οἰκογενειακοῦ τύπου μὲ ὁλοκληρωμένην διάρθρωσιν καὶ πατροπαράδοτον χαρακτῆρα. Ἐν τούτοις ἡ κατεύθυνσις αὐτῆς εἶναι ὀρθή, βαίνουσα εἰς τὴν ὀρθολογιστικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἔδαφους διὰ τῆς ἀρδευτικῆς καλλιεργείας εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τῆς κτηνοτροφίας εἰς τὰ ὄρεα.

Ὑποδεικνύεται ὅπως ἡ προσπάθεια κατευθυνθῇ πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἀρδεύσεως καὶ τὴν αὐξήσιν τῆς κτηνοτροφίας διὰ τῆς ἐπιλογῆς τῶν κτηνοτροφικῶν ζώων καὶ βελτιώσεως τῶν βοσκοτόπων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γεωργικὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν, τὰ ὑφιστάμενα σήμερον ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Κονίτῃ καθὼς καὶ 37 κινηταὶ Ἀγροτικαὶ Σχολαὶ δεόν νὰ ἀποτελέσουν ἀφετηρίαν μιᾶς λίαν πυκνῆς ὁργανώσεως ἐπαγγελματικῆς καταρτίσεως καὶ ἐκλαϊκεύσεως τῶν τεχνικῶν προόδων.

Συνεταιρισμοὶ καὶ πίστις. Ἐν Ἠπείρῳ ὑπάρχουν 355 γε-

ωργικοί Συν)σμοί με 31.000 μέλη. Ούτοι είναι:

282 πιστωτικοί	με	25.600	μέλη
51 δασικοί	»	3.500	»
13 παραγωγικοί	»	950	»
9 διάφοροι	»	950	»
355 Συν)σμοί	με	31.000	»

Ἡ Ἀγροτική Τράπεζα διατηρεῖ Ὑποκ)ματα καὶ Πρακτορεῖα εἰς Ἰωάννινα, Ἀρταν, Πρέβεζαν, Ἡγουμενίτσαν, Κόνιτσαν, Παραμυθιάν, Πάργαν, Φιλιππιάδα καὶ Δελβινάκι.

Κατὰ τὸ 1956 εἶχε χορηγήσει δάνεια ὡς ἑξῆς:

Βραχυπρόθεσμα	64.930.000	δραχ.
Ἐπὶ ὑποθήκη προϊόντων	10.932.000	»
Εἰς Συνεταιρισμοὺς	19.965.000	»
Μακροπρόθεσμα	17.839.000	»

Σύνολον 113.666.000 »

Οἱ τόκοι κυμαίνονται μεταξύ 6% καὶ 8,5%.

Ἐκ μετὰ λ λ ε υ σ ι ς δ α σ ῶ ν. Ἀ λ ι ε ῖ α. Τὰ δάση καλύπτουν ἑκτασιν 2.350 τ. χλμ. ἥτοι τὰ 25,7% τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἡπείρου, ἔναντι 14,8% ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδας. (*) Τὰ σημαντικώτερα δάση εὐρίσκονται εἰς τὰς περιοχὰς Ζαγορίου καὶ Κονίτσης καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ Μ. Πεύκην, Ἐλάτην, Ὀξυὰν καὶ Δρυῖν.

Ἡ ἀξία τῆς δασικῆς παραγωγῆς κατὰ τὸ 1955 ἀνῆλθεν εἰς 53,71 ἑκατομ. δραχ. (1,79 ἑκατομ. δολ.).

Ὑπάρχουν σημαντικαὶ δυνατότητες ἀναδασώσεων ἐν Ἡπείρῳ, αἱ ὁποῖαι παραμένουν ἀχρησιμοποίητοι ἑλλείψει πόρων.

Ἡ ἐτησίᾳ ἀξία τῶν ἀλιευμάτων ἐν Ἡπείρῳ ἀνέρχεται εἰς 20,6 ἑκατομ. δραχ. (0,69 ἑκατομ. δολ.), πλὴν αἱ τιμαὶ τηροῦνται εἰς χαμηλὰ ἐπίπεδα λόγῳ ἑλλείψεως ἐμπορικῶν διεξόδων.

Βιομηχανία καὶ βιοτεχνία. Βιομηχανία εἶναι κατ' οὐσίαν ἀνύπαρκτος ἐν Ἡπείρῳ.

Ὑπάρχουν: Τυροκομεῖα 385 ἐξ ὧν μόνον τὰ 19 ἔχουν σχετικὴν σπουδαιότητα.

Ἐλαιοτριβεῖα 233 ἐξ ὧν μόνον 12 μηχανοκίνητα.

Ὀρυζοκαθαριστήρια 7, παγοποιεῖα 4, οἰνοποιεῖα 4.

Ἡ βιοτεχνία περιλαμβάνει 517 ἐργαστήρια ἀπασχολοῦντα 2.250 ἄτομα.

Ἐπὶ πλῆθον, ἄνω τῶν 1750 ἀτόμων ἀσχολοῦνται εἰς τὴν οἰκιακὴν βιοτεχνίαν (ὑφαντά, τάπητες).

Τὸ ἐτήσιον ἀκαθάριστον εἰσόδημα τῶν ὡς ἄνω δράσεων δὲν ὑπερβαίνει τὰ 100 ἑκατομ. δραχ. ἥτοι τὰ 12 % τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος Ἡπείρου.

Οὕτω ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης ἐν Ἡπείρῳ ἀντιπροσωπεύει συνολικῶς ἐτησίαν ἀξίαν τῆς τάξεως τῶν 821 ἑκατομ. δραχ. [ἢ 27.330.000 δολ. ἐξ ὧν:

463,5	διὰ τὴν Γεωργίαν	ἥτοι 56,4%.
193,4	» » Κτηνοτροφίαν	» 23,5%.
51,6	» » Δασοπονίαν	» 6,4%.
13,6	» » Ἀλιείαν	» 1,7%.
98,9	» » Βιοτεχνίαν	» 12,0%.
821,0		100,0%.

(*) Εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ ποσοστὸν δασοκαλύψεως εἶναι κατώτερον τοῦ 100)ο πλὴν ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῇ ὡς ποσοστὸν δασοκαλύψεως τὸ 14,80)ο δι-

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Ι

Σ τ ο ι χ ε ῖ α διὰ τὴν κατάρτησιν Π ε ρ ι φ ε ρ ε ι α κ ῆ ς Δ ι ε υ θ ε τ ῆ σ ε ω ς

Ἡ κατάσταση τῆς Ἡπείρου χαρακτηρίζεται ἀπό:

- α) ἀνεπάρκειαν συγκοινωνιακῶν μέσων.
- β) κλειστὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν.
- γ) ἱκανοποιητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν δασικῶν πόρων, οἱ ὅποιοι ἐν τούτοις ἐκμεταλλεύονται ἀνεπαρκῶς.
- δ) ἰδιαιτέρως ἐντονον ἔλλειψιν ἰσορροπίας μεταξὺ ἀγροτικῆς καὶ βιομηχανικῆς δραστηριότητος.
- ε) ἔλλειψιν ἐκμεταλλεύσεως τουριστικῶν πόρων.

Σ υ γ κ ο ι ν ω ν ῖ α ι

Ἀποκλειομένης τῆς περὶ τώσεως δημιουργίας σιδηροδρομικοῦ δικτύου ἡ Ἡπειρος διὰ τὰ ἐξέλθη τῆς ὑπομονώσεώς της, δὲν δύναται νὰ ἀπιβλέψῃ εἰμὴ μόνον εἰς τὸ ὀδικὸν δίκτυον.

Τὸ ὑπάρχον ὀδικὸν δίκτυον, εὐρίσκεται εἰς ὑποτυπώδη μορφήν, καὶ ἡ κατάσταση αὐτοῦ εἶναι ἐπισημνῆς καὶ καθίσταται ἐμπόδιον τόσον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας, ὥσον καὶ τοῦ τουρισμοῦ. Εἶναι ἀνάγκη ὅπως διατεθοῦν ὅλα τὰ ἀπαραίτητα μέσα διὰ τὴν εὐρεῖαν καὶ ταχεῖαν διευθέτησιν τῆς ὀδικῆς καταστάσεως, χαρακτηριζομένου τοῦ ἔργου τούτου ὡς πρωταρχικοῦ. Ἡ συνέχισις τῆς σημερινῆς καταστάσεως ὅχι μόνον δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἀποτελεσματικὴν περιφερειακὴν διευθέτησιν, ἀλλὰ θὰ κατεδίκαζε συντόμως τὴν περιοχὴν εἰς οἰκονομικὴν ἀσφυξίαν.

Προτείνεται ὅπως: α) Αἱ ἐθνικαὶ ὁδοὶ πρὸς Ἀθήνας καὶ πρὸς Θεσσαλίαν βελτιωθοῦν καὶ πισσοστρωθοῦν. β) Νὰ βελτιωθῇ ἡ χάραξις τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἡγουμεῖτσαν καὶ νὰ πισσοστρωθῇ. γ) Αἱ ὁδοὶ ἀπὸ τὴν Κόνιτσαν πρὸς τὴν Μακεδονίαν νὰ προεκταθοῦν δι' Ἑλταχωρίου, Νεαπόλεως καὶ διὰ Γρεβενῶν καὶ νὰ πισσοστρωθοῦν. δ) Νὰ ἐπεκταθῇ ἡ διὰ Λιτίστης ὁδὸς πρὸς Γρεβενὰ πρὸς διοχέτευσιν τῶν δασικῶν προϊόντων τῆς Πίνδου εἰς Θεσπλίαν καὶ νὰ δημιουργηθῇ τοῦ σιτικῆς περιφερειακῆς διαδρομῆς ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα διὰ Κονίτσης—Διστράτου—Λιτίστης—Τσιπελόβου εἰς Ἰωάννινα. Προτείνεται ὅπως τὸ σύνολον ἢ μέρος τοῦ δικτύου τούτου κατασκευασθῇ μὲ τὸ λεγόμενον σύστημα τῆς σταθεροποιήσεως τῶν ὁδῶν (:), τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει συγχρόνως μεγάλην ταχύτητα ἐκτελέσεως καὶ σημαντικὴν οἰκονομίαν. Ἐπιτρέπει μὲ τὰ αὐτὰ οἰκονομικὰ μέσα τὴν ἐκτέλεσιν μεγαλυτέρου μήκους ὁδῶν.

ὅτι τὰ εἰς τοῦτο περιλαμβανόμενα δασικά ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἀπεψιλώθησαν ἐπὶ κατοχῆς, θεωροῦνται ἀναδασωτέα. Π.Γ.

(:) Ἐνεκα τῶν τεχνικῶν ἀπόψεων πού περιέχει ἡ περιγραφή τοῦ συστήματος τῶν σταθεροποιημένων ἐδαφῶν, αὕτη παραλείπεται ἐνταῦθα. Πάντως σημειοῦμεν ὅτι πρόκειται περὶ προσανατολισμοῦ τῆς τεχνικῆς τῶν ὀδικῶν κατασκευῶν πρὸς μεθόδους οἰκονομικῶν κατασκευῶν ἰδιαιτέρως ἐνδεικνυομένων εἰς ἡμιαναπτύκτους περιοχάς. Ἡ σταθεροποίησις ἐδαφῶν εἰς τὰς ὀδικὰ ἀνοδομῶς ἔλαβεν ἤδη ἀλλαγὴν σπουδαίαν ἀνάπτυξιν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔχουν κατασκευασθῇ περισσότερα ἀπὸ 1.000 χλμ. ἐπαρχιακῶν καὶ κοινοτικῶν ὁδῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἡ μέθοδος ὁδοποιίας ἐπὶ σταθεροποιηθέντος ἐδάφους ἔχει λαβὴν μεγάλην ἑκτασιν. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς μεθόδου ταύτης ἀπαιτεῖ κατάλληλον ἐξοπλισμὸν καὶ εἰδικευμένα τεχνικά Γραφεῖα. (Ἐργοληπτικὰς ἐπιχειρήσεις). Ἡ κατάρτισις ὁμῶς εἰδικευμένων τεχνικῶν καὶ ἐργατῶν εἶναι ἐξαιρετικὰ ταχεῖα. Ἡ μέχρι τοῦδε ἐφαρμοζομένη τεχνικὴ, ἀπαιτεῖ χειρῶνακτας ἐργάτας καὶ ἀρχιεργάτας. Ἡ τεχνικὴ τῆς ὁδοποιίας ἐπὶ σταθεροποιημένου ἐδάφους ἀπαιτεῖ προπάντων μηχανοδηγοὺς καὶ τεχνικοὺς ἐργαστηρίου. Π.Γ.

Ἐν συμπεράσματι ἡ Ἑλθεῖς τονίζει ὅτι τὸ πρόγραμμα ταχείας κατασκευῆς ὁδῶν ἀποτελεῖ τὴν ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν διὰ πᾶσαν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἡπείρου.

Τέλος ὑποδεινύεται ὅπως αἱ ἀεροπορικαὶ συγκοινωνίαι μεταξὺ Ἰωαννίνων καὶ Ἀθηνῶν καταστοῦν πυκνότεραι.

Ἐ ξ η λ ε κ τ ρ ι σ μ ο ς

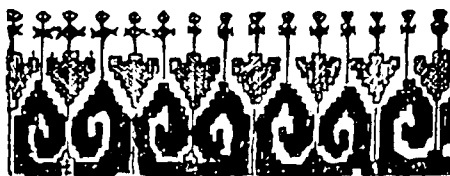
Ὁ ἐξηλεκτρισμὸς τῆς Ἡπείρου εἶναι τελείως ὑποτυπώδης. Τὸ ἡλεκτρικὸν ἐργοστάσιον τοῦ Λούρου κατεσκευάσθη μὲ πρόβλεψιν ποραγωγῆς 5.000 κιλοβάτ διὰ παροχετεύσεως 8 κ.μ. κατὰ δ.λ. καὶ μὲ πτώσιν 60 μ.

Ἐλλείπει δικτύου διανομῆς ἡ ὑδατόπτωσις χρησιμοποιεῖ σήμερον μόνον 4 κ.μ. κατὰ δ.λ. διὰ παραγωγὴν 2.500 κιλοβάτ διανεμομένων εἰς Ἄρταν, Πρέβεζαν καὶ Ἰωάννινα.

Ἄλλα τινα κέντρα ἡλεκτροφωτίζονται διὰ τοπικῶν γεννητριῶν τῇ βοηθείᾳ ὑγρῶν καυσίμων. Ἡ ἐλέκτασις τῆς ἀρδεύσεως θὰ προκαλέσῃ αἰσθητὴν αὔξησιν τῆς καταναλώσεως ἡλεκτρικοῦ ρεύματος εἰς ὠρισμένας ἀγροτικὰς περιοχάς. Δὲν θεωρεῖται σκόπιμος ἡ κατασκευὴ γραμμῶν χαμηλῆς τάσεως δι' ἡλεκτροφωτισμὸν μεμονωμένων χωρίων, θεωρεῖται ὅμως ἀναγκαία ἡ κατασκευὴ γραμμῶν εἰς τὰ κυριώτερα κέντρα ὅπου τυχὸν θὰ συνεκεντροῦντο αἱ μικραὶ ἀγροτικαὶ βιομηχανίαι τροφίμων καὶ κατεργασίας δασικῶν προϊόντων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐχρησιμοποιοῦσαν ἡλεκτρικὴν κινητήριον δύναμιν. Ἐπίσης πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν εὐκόλων ὑδατοπτώσεων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐνθαρρύνσεως τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ τῆς περιοχῆς διὰ τῆς προσφορᾶς εὐθηνῆς ἐνεργείας (ο).

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

(ο) Εἶναι ἰδιαιτέρως σοβαρὰ ἡ παράγραφος αὕτη τῆς Ἐκθέσεως Λαμοῦρ. Ὁλόκληρα συγκροτήματα Κοινοτήτων καταδικάζονται εἰς στέρησιν τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ, λόγω τῆς ἐλλείψεως οἰκονομικῆς ἱκανότητος χρησιμοποίησεως ἡλεκτρικῆς ἐνεργείας παρεχομένης ὑπὸ τῆς Δ.Ε.Η. Ἡ μελέτη καὶ δημιουργία τοπικῆς παραγωγῆς ἡλεκτρικῆς ἐνεργείας θὰ ἐθαράνευε τὸ μειονέκτημα τοῦτο. Πράγματι δὲ ἀνεξετήθησαν τοιαῦται εὐκολοὶ ὑδατοπτώσεις εἰς τὰς ὄρεινὰς λεκάνας, κατηρτίσθησαν δὲ καὶ ἀναγνωριστικαὶ μελέται. Μία τοιαύτη μελέτη εἶναι ἡ τοῦ Πολ. Μηχανικοῦ κ. Εὐστ. Χ. Παπαβρανούση ὑπὸ τὸν τίτλον «Υδροδυναμικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ Ἀνω Ἀώου—Μία ἀγνωστος καὶ σημαντικὴ πηγὴ ἐνεργειακοῦ πλούτου». Πρόκειται περὶ μελέτης ὑδροηλεκτρικοῦ ἐργοστασίου εἰς τὴν περιφέρειαν Γρεβενητίου διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑδάτων τῆς ὄρεινῆς λεκάνης τοῦ Ἀώου (ρεύματα Μποϊάσα καὶ Ποτέκου) καὶ ἐν μέρει τοῦ Ἀράχθου (ρ. Ζουρίκα), ἐξ ἧς ἐκμεταλλεύσεως ὁ κ. Παπαβρανούσης ὑπολογίζει τὴν ἐτησίαν ἀπόδοσιν ἐνεργείας εἰς 25δὲκ. κιλοβατῶρας. Π.Γ.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ

Τρίπολη 1954.

Ξέχασα πώς με φώναζες
τότε πού ακολουθούσαμε
τις δειλινές περιπέτειες τῶν ἀγγέλων
στήν πατρίδα.

Κράτα τὰ βουνά μας

στὰ μάτια σου
νὰ τὰ θυμηθῶ.

Κράτα τὰ ποτάμια

νὰ πλύνω τὴ λύπη τῆς ἀπουσίας μου.

Κράτα τοὺς κάμπους

κράτα τὴν κόμη σου

νὰ μὴν ἀκουμπήσει ὁ χρόνος
στὶς νύχτες τοῦ γυρισμοῦ μας.

Ξεσκόνισε τὸνομά μου

ἀπ' τὶς ἀράχνες τῆς μνήμης σου.

Κάμε το κλάμα

κάμε το ζωὴ

νὰ μοῦ τὸ θυμίσῃς.

(Μὲ πολυψήφια νούμερα

ἄλλαξαν τὸνομά μας

πού πολλαπλασιάζουν τὴ μοναξιά

σ' ἓνα σύνταγμα).

Οἱ νοσοκόμες βηματίζουν ἀνήσυχες, "Ἐφη.

"Ἐνα κρεβάτι κυλάει στὸ διάδρομο

μιὰ μνήμη φεύγει

— Καληνύχτα συνάδελφε.

Θὰ διαβῇς μὲ τίς κάργιες τὸ πρωτὶ

νὰ κρεμάσεις τὸ προσωπό σου στὶς καμ-
[πάνες

νὰ σηκώσεις σεισμούς στὶς καρδιές,
νὰ κρεμάσῃς τὸ δάκρυ τῆς ἀπουσίας
στ' ἀνύποπτα βλέφαρα τῆς Μάνας.

"Ἐφη, ὁ ἡρωϊσμός

εἶν' ἓνα θανάσιμο ναρκωτικὸ

τυφλώνει τὴ μνήμη τῆς καρδιάς

γυρίζει τὸ διακόπτη τῶν ματιῶν σου

πού φωτίζουν τὴν ἔκταση τῆς λύπης μας.

Κράτησε τὸ προσωπό μου στὰ μάτια σου

νὰ μοῦ τὸ θυμίσεις.

— Οἱ καθρέφτες

εἶναι τ' ἀντηχεῖα τῆς μοναξιάς.

"Ἐδῶ δὲν ὑπάρχουν ἄνθρωποι

νὰ μοιραστοῦμε τὸ χρόνο,

νὰ κληρώσουμε

τὴν περιπέτεια τῆς ἀντοχῆς,

νὰ ξαπλώσω τὸ νησικὸ χέρι μου

νὰ ξεχάσω.

20 ἀποδημίες

πλαγιάζουν στὸ θάλαμο

20 ἀμίλητα νούμερα.

Μόνο οἱ δυὸ πλεξοῦδες σου

ἀνεμίζουν στοὺς τοίχους

σὰν τὸ μαντήλι τοῦ χαιρετισμοῦ

φορτωμένες μὲ δάκρυα.

Στείλε μιὰ πράσινη ἐλπίδα

ἀπὸ τὰ ἐξώφυλλα τοῦ βουνοῦ μας, "Ἐφη

καὶ μὴ ξεχνᾷς τὸ νούμερο στὴ σύσταση.

Ἄθανάσιος Τζούλης

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΟ

Δρυάδες στὸ ἄντρο τῆς Δωδώνης

ἐλάτια, χαμηλοὶ σκοποὶ, βαρεῖα

καὶ στέρεα βήματα

στὸν Ἑπειρωτικὸ δεκάλογο.

Κοιμοῦνται τὰ πανάρχαια τραγούδια

στὴν ἀντρειωμένη κοίτη τοῦ Ἀώου

κι' οἱ τάφοι δὲν χορταίνουν

τῆς λευτεριάς τὸ φῶς

καὶ τῆς ἀντρείας.

Ἄπ' τὴ Μοσχόπολη γραμμὴ γιὰ τὴν Αὐλῶνα
καὶ στ' Ἀργυρόκαστρο ψηλὰ
αἰῶνες διαβαίνουμε
στὰ ἱερὰ μνημόσυνα
τῆς ἀγάπης καὶ τῆς νοσταλγίας.
Οἱ πέτρες φωτογράφισαν τὴ μοῖρα μας:
Πεθάνουμε χίλιες φορές
μὰ πάλι ξαναζοῦμε.

XXX

Μὲ μυρωδιὲς πορτοκαλιῶν καὶ κίτρων χτίσαμε
τὰ πικραμένα ψηφιδωτὰ τῆς Πλατυτέρας
καὶ τὸ γεφύρι τῆς ἀφθαρσίας.
Μαζεύοντα: τὴ σιωπὴ ἅπ' τὰ φαράγγια
σηκώσαμε τὸ βάρος τῶν μεγάλων μύθων
γιὰ νὰ διαβοῦμε στὰ Σουλιωτοχώρια.
Μαντηλοδέθηκαν χωριάτισσες τὰ ὄνειρα
κι' ἅπ' τοῦ χιονιοῦ ἀνέβηκαν τὶς σκάλες
στὴ ράχη κουβαλώντας
τὴν Κρυστάλλινη φλογέρα.
Μέσ' στὸ Γιαννιώτικο ἀργαστήρι
ἀκόμα ξενυχτοῦν γριεὲς καὶ γέροι
(ἀσήμε, ὑφαντά, ψωμὶ σταρένιο)
κι' ἀνιστοροῦνε τὴ ζωὴ σὰν παραμῦθι.
Μ' ἓνα νταούλι σέρνουμε χορὸ
σὲ πολιτεῖες καὶ χωριά.
Χάϊ....Χάϊ.....ἡ Πίνδος χαίρεται
κι' ἀχολογáει τῆς λεβεντιάς τραγούδι.
Χάϊ....Χάϊ....ψηλὰ στὸν Ἀραχθὸ
καὶ στὴν Παραμυθιά καὶ στὰ Τζουμέρκα.
Τσέλιγκας γίνηκε ὁ καημὸς
κι' ὅλο τραβáει τ' ἀψήλου....

XXX

Ξεχνιέται ὁ κόσμος, Ἡπειρο,
μὰ ἐσὺ δὲν λησμονιέσαι!

Τάκης Σωτήρχος

ΘΕΕ ΜΟΥ ΔΟΣΜΟΥ ΔΥΝΑΜΗ

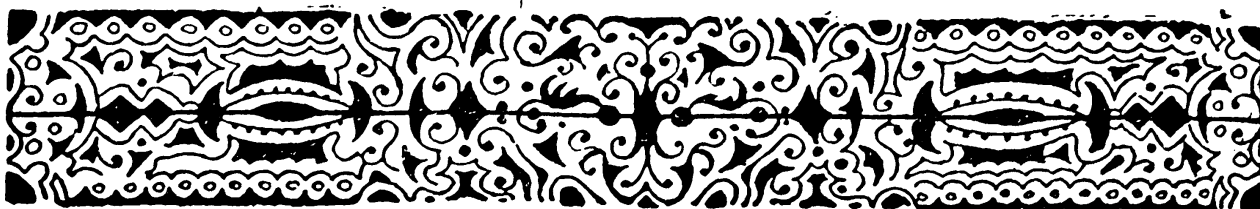
Μεγάλῃ ἡ ἀνηφορία.
Κακοτοπιὰ στοὺς δρόμους,
τὰ πόδια μου ματώνουνε,
ἅπ' τὰ πολλὰ πετράδια.
Τὴ μέρα ὁ ἥλιος καυτερός,
κουραστικὰ τὰ βράδυα,
καὶ τὸ φορτίο μου βαρύν,
ποὺ κουβαλῶ στοὺς ὤμους.

Θέλω νὰ φθάσω στὴν κορφή,

στὸν καθαρὸ ἀέρα,
Νὰ βρῶ πηγὴ νὰ δροσιστῶ...
Νὰ πιῶ...Νὰ ξεδιψάσω...
Θέλω ῥαβδὶ νὰ στηριχτῶ...
Ἴσκιό νὰ ξαποστάσω.
Θεέ μου δόσμου δύναμι,
νὰ βγῇ ὁ δρόμος πέρα.

Σόνια Ὀλλανδέζου

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

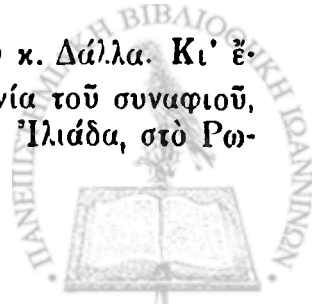
Η "ΥΠΕΡΒΑΤΙΚΗ ΣΥΝΤΕΧΝΙΑ,"

(ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΟΥ κ. ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΛΑ—'Αθήνα 1958)

Ἡ «Ὑπερβατική συντεχνία» εἶναι ὁ στίβος ὅπου γιὰ δεύτερη φορὰ ὁ κ. Δάλλας δοκιμάζει τίς, ἐφ' ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, κριτικὰς τοῦ ἱκανότητες, πάνω σὲ ἰδέεσ καὶ πνευματικὰ προβλήματα σύγχρονης καὶ παρωχημένης ἐποχῆς. Κι' εἶναι ἡ δεύτερη φορὰ πού ἐπισημοποιεῖ τὴ νίκη πού κατέκτησε μὲ τὴν πρώτη σειρά τῶν δοκιμίων του, τίς «Ἐποπετεῖες».

Ὀπτική γωνία τοῦ συγγραφέως καὶ στὴν προκειμένη περίπτωσι, εἶναι τὸ π ἄ θ ὁ ς τῆς καθαρῆς μορφῆς τῆς ἰδέας. Ἀπὸ δῶ ξεκινάει καὶ ἡ ἀντίστασίς του, πρὸς ὅ,τι ἀμαυρώνει τὴν καθαρότητα τοῦ μετάλλου. Λυδία λίθος μετασχηματισμοῦ τοῦ βιώματος εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς συστοιχίας τοῦ ἐπιτεύγματος, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ πραγματικοῦ νοήματος τῆς τέχνης. Ἔτσι, αὐτὴ ἡ πρόθεσις τὸν τοποθετεῖ εἰς τὸ φυλακεῖον μιᾶς σκοπιᾶς, ἀπομονωμένης εἰ δυνατόν, διὰ νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ κοινὴ ὁσμὴ τοῦ καταυλισμοῦ καὶ οἱ ἀναπόφευκτες ὑποχρεώσεις — πού ἐνέχουν πολλάκις τὴν ἔννοια τῆς ὑποχωρήσεως — τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τὸν τοποθετεῖ στὴν ἑπαλξὴ ἀκριβῶς ἐκεῖνη ἀπὸ ὅπου «τοῖς ἐντευξομένοις» ὠμίλησε ὁ Δάλλας εἰς τὴν πρώτη σειρά τῶν δοκιμίων του, καὶ τώρα εἰς τὴν «Προδιοίκησιν» ἐπανέρχεται. Μὲ κάποια ἐκπληξὴ λοιπὸν τὸν βλέπω, ἀμέσως ἔπειτα, νὰ ἐντάσσεται οἰκιοθελωσὲς μιὰ «συντεχνία», ὑπερβατικὴ βέβαια, πού παραλληλίζεται ὅμως μὲ τὴ συντεχνία ὁποιουδήποτε ἄλλου ἐπαγγέλματος. Αὐτὸς ὁ παραλληλισμὸς δὲ νομίζω ὅτι μπορεῖ νὰ εὐσταθήσῃ, ἀλλὰ καὶ σὲ καταφατικὴ περίπτωσι ὑπάρχουν σιὸ περιεχόμενό του οἱ φορεῖς τῆς ἀντινομίας. Ἡ πλαισίωσις σὲ συντεχνία εἶναι ἀπαραίτητη, ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνεν, ὡς στάδιο μαθητείας, δημιουργεῖ ὅμως τίς μοιραῖες «προσχωσιγενεῖς» ἐπιδράσεις, ὅταν φθάνῃ ἡ στιγμή τοῦ τοκετοῦ. Ὁ «συναγωνισμὸς» καὶ «ἀνταγωνισμὸς» — οἱ ὅροι λίαν παρασιατικοὶ ἀλλὰ καὶ λίαν ἀπεχθεῖς γιὰ τὴν ἔννοια τῆς τέχνης — εἶναι δυνατόν νὰ λειτουργήσουν, διὰ νὰ ὑπερκερασθοῦν, ἐξαρθρωθοῦν ἢ ἀχρηστευθοῦν οἱ ὁμότεχνοι, αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι τὸ νεογνὸν εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ κάθε εἶδος χειραγωγίας ἢ ἔξωθεν συναστροφῆς. Τί λοιπόν; Εἶναι δυνατὴ ἡ τοποθέτησις ὑπεράνω καὶ ἔξωθεν τῆς νοητῆς αὐτῆς συντεχνίας; Ἰδοὺ τὸ θέμα ἐνὸς δοκιμίου πού θὰ μπορούσε, μὲ τίς ἀπαράμιλλες ἱκανότητες πού διαθέτει ὁ κ. Δάλλας, νὰ διαπραγματευθῇ. Τὸ κατ' ἐμέ, τὴν ἀπάντησι τὴ βρίσκω στοῦ συγγραφέως τὰ προλεγόμενα, ὅταν ἀντιμάχεται τὸ φθαρτὸ τῶν ἐποχῶν καὶ ἀφομοιώνει τὸ ὅ,τι ἀπὸ τὴν ὕλη τους ἐπιβιώνεται, ὅταν ἀνασύρῃ ἀπὸ τὴν ἰλὺ τῶν προσχώσεων τὰ ἀλλοιωμένα μέταλλα καὶ τὰ προετοιμάζει γιὰ τὴν ἐκ νέου χρῆσιν των.

Μ' αὐτὴ τὴ γενικὴ θεώρησι ἀντιμετώπισα τὰ δοκίμια τοῦ κ. Δάλλα. Κι' ἔχω τὴ γνώμη πὼς ὅπου ὁ συγγραφεὺς ξεφεύγει ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ συναφιοῦ, ἀναδείχεται μία ἔξοχος γραφὴ μὲ κῦρος αὐθεντίας, ὅπως στὴν Ἰλιάδα, σιὸ Ρω-

μανό, στὸν Κούν, στὸν Κάφκα, στὴ χαρακτηριστολογία τοῦ Ἑλλήνου. Νὰ μὴ νομισθῇ μ' αὐτὸ πὼς τὰ ἄλλα δοκίμιά του δὲν πορεύονται ἐν μέσῃ ὁδῷ· τὰ πρῶτα ὁμῶς μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν σὰν ἐπιτεύγματα μιᾶς ἀπ' εὐθείας θεώρησης, ἀναδίνον· ἓνα ἄγνὸ ἄρωμα κι' ὄχι ἐκεῖνο τὸ ἐκλεπτυσμένο, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς διαδοχικὲς ἐπεξεργασίαι τῶν χημικῶν ἐργαστηρίων, στερεῖται ὅθεν τῆς γεύσεως τῆς πρῶτης ὕλης. Αὐτῆς ἀκριβῶς ποὺ ὁ συγγραφεὺς βιολογικὰ ἐπιδιώκει τὴν καθαρότητα.

Ἀλλὰ τὸ πρῶτο δοκίμιο, «Δόκιμος σὲ συντεχνία», εἶναι πράγματι μ' ἰσχυρὰ μεγάλη δοκιμασία τοῦ πνεύματος. Ἐπανερχομαι λοιπὸν στὴν ἀφετηρία, στὴν ἀνάλυση τῆς δομῆς τῆς συλλήψεως, γιατί πρὸς αὐτὴ στοιχεῖ καὶ τῶν συνακολουθούντων τὸ περ εχόμενο. Ἐδῶ συναναστρεφόμεθα μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ διερεύνηση τῆς αἰσθητικῆς ἀγωγῆς, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ ἀγωνία, συνεχίζεται μὲ τὴ συγκομιδὴ «τῶν ὕλικῶν διαθέσεων», ποὺ μετασχηματίζονται σὲ «ὕλικά δυνατοτήτων», γιὰ νὰ καταλήξουν μὲ τὴν ἰδεολογικὴ δοκιμασία, σὲ «ὕλικά πραγματικοτήτων», τὰ ὁποῖα, δὲ τῆς ἐκφράσεως, θὰ γίνουν ποιήματα καὶ διὰ τοῦ τεχνικοῦ προβληματισμοῦ, δὲ θὰ φέρουν ἀπλῶς τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητος τοῦ δημιουργοῦ τους, ἀλλ' ἐν ταύτῃ καὶ τὴν ἰδιαίτερη ἀπόχρωση τῆς στιγμῆς τῆς παραγωγῆς. Αὐτὴ ἡ διαδικασία—ἡ περιπέτεια τῆς δημιουργίας, ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Δάλλας—ἀποτελεῖ μιὰν ἐξαντλητικὴν θεώρηση τοῦ θέματος τοῦ καλλιτεχνικοῦ «γίγνεσθαι» καὶ μιὰ γνησίαν τεκμηρίωση τοῦ αἰσθητικοῦ «πιστεῦ» τοῦ συγγραφέως. Χαίρεται ὁ ἀναγνώστης τὸν πνευματικὸ ὀπλισμὸν του—πολλάκις μάλιστα καταθλίβεται ἀπὸ τὸ βάρος του—τὴν ὠριμότητα τῆς σκέψεώς του καὶ τῆς φωνῆς του «τὸ ἀνεπανάληπτον κύρος». Μόνον τοῦτο θάχε νὰ παρατηρήσῃ ὁ ὑποφαινόμενος: Ἡ ἀνάλυσις τοῦ θέματος τῆς αἰσθητικῆς ἀγωγῆς σπονδυλώνεται μὲ μιὰ ψυχολογικὴ διαδοχὴ σταδίων, δι' ὧν ἡ ἀγωνία διέρχεται καὶ μετουσιώνεται εἰς ἔργον. Θὰ ἐνόμιζε κανεὶς πὼς ὅλα αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὸ ἐν τὸ ἄλλο μὲ μιὰ λογικὴ συνέπεια, ἀποτελοῦν μιὰ ἐκθεση προγραμματισμένης παραστάσεως, ὅπου ὁ ἄνθρωπος κρατεῖ γιὰ τὸν ἑαυτόν του τὸ ρόλο τοῦ σκηνοθέτου. Ἐχῶ τὴ γνώμη πὼς αὐτῆς τῆς ψυχολογικῆς διαδικασίας τὸ ὑπόβαθρον δὲν εἶναι ὅσον πρέπει εὐσταθές. Τῆς αἰσθητικῆς ἀγωγῆς τοῦλάχιστον τὰ ὅρια δὲν δύνανται νὰ περιορισθοῦν χρονικῶς, οὔτε νὰ ἀκολουθήσουν στάδια ἡθελήμένως τοποθετημένα. Συντελεῖται αὐτὴ κάθε στιγμή καὶ κάτω ἀπὸ τὶς πρὸς διαφορετικὰς κάθε φορὰ συνθήκας, πολλάκις δὲ καὶ χωρὶς τὴν παρεμβολὴ τῆς συνειδήσεως. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ τελευταῖον συμβαίνει, ἀπὸ τὰς πύλας τῶν αἰσθήσεων εἰσέρχονται, διαφεύγοντας τὴν προσοχὴν τῶν σκοπῶν καὶ τῶν περιπόλων, καὶ πλημμυρίζουν τὸ χῶρον τοῦ νοῦς καὶ εἰσδύουν εἰς τὰς σκοτεινὰς κατακόμβας του, ὅπου πολλάκις φυλακίζονται καὶ ἐν συμφυρμῷ συνουσιάζονται μὲ τὴν ἄμορφον μάζαν τῶν κληρονομικῶν καταβολῶν, πλῆθος ἀπὸ διαθέσεις καὶ δυνατότητες, τῶν ὁποίων, οὔτε τὸ περ εχόμενον γνωρίζομε, οὔτε τὶς προθέσεις τους μπορούμε νὰ διαγνώσουμε. Καὶ ἔρχονται στιγμὲς ποὺ ἡ δική μας βουλὴ δὲν εἶναι ἱκανὴ, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκφραστικῆς ἀγωγῆς, νὰ χειραγωγήσῃ τὴν κοίτην αὐτῶν τῶν διαθέσεων, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ ἐπίτευγμα νὰ παρουσιάζεται κατεστιγμένον καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ εἰς τὸ βάθος ἀπὸ τὴν βούλησιν αὐτῆς τῆς ἀσυνειδήτου ὁρμῆς. Καὶ ἔτι πλέον: Εἶναι δυνατό, αὐτοὶ οἱ ἀθέατοι εἰσβολεῖς νὰ ὑπερκεράσουν καθ' ὅλοκληρίαν καὶ τὴν βούλησιν καὶ τὸ συναίσθημα καὶ νὰ καταλάβουν ὅλο τὸ χῶρον τῆς ἐκφράσεως. Αὐτὸ δημιουργεῖ τὴν ἀνάγκην, στὴν περίπτωσιν αὐτῇ, στὴν ἐκφραστικὴν ἀγωγὴν νὰ διανοίξῃ νέους αὐλακας καὶ νὰ συναρμολογήσῃ νέες σωληνώσεις ἀποστακτήρων, γιὰ νὰ μετατρέψῃ τὸ προῖον σὲ εἶδος καταναλώσιμον.

Μὲ τὴν κριτικὴν τοῦ πάνω στὴ μετάφραση τῆς Ἰλιάδας ἀπὸ τοὺς Καζαντζάκη—Κακριδῆ, ὁ Δάλλας ἀποδεικνύει πειστικὰ—ἔστω κι' ἂν αὐτὸ δὲ θέλει νὰ τὸ πῇ καθαρὰ—τὴν ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένην προσπάθειαν τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Όχι ότι η μετάφραση αποτελεί άρνητική θέση στην αγωνιώδη προσπάθεια του έλληνισμού να μεταφερθῇ στις πρώτες ρίζες και να κατανοήσῃ τις πρώτες ἐκλάμψεις του πνεύματος τῆς φυλῆς, ἀλλὰ γιατί η πρόθεση τῆς δυνάμεως καὶ ὁ ὀπισμός που διέθετε δὲν βοήθῃ τὴν ἀνάλογη ἔκφραση. Στὸ δοκίμιο προβάλλεται ἡ ἀγλυφὸς ὁ ὄγκος τοῦ οἰκοδομήματος, ὑπογραμμίζονται οἱ δυσκολίες πού ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπισθοῦν, γιὰ νὰ γίνῃ ὁ χώρος κοινόχρηστος, ἀλλὰ καὶ ὑποδεικνύονται οἱ ὁδοὶ προσπελάσεώς του, ἐπισημαίνεται τὸ ἐνεργητικὸν τῆς προσφορᾶς ἐκάστου τῶν συνεταίρων καὶ παρατίθεται ὁ ἰσολογισμὸς μὲ τὴν ἀνάλυσιν τῆς μερίδος «κέρδη καὶ ζημίες», ὅπου τὸ παθητικὸν βαραίνει περισσότερο στὴν πλάστιγγα τῆς κρίσεως.

Ὁ Ρωμανὸς εἶναι δλόκληρος μιὰ καθαρὴ γραμμὴ, λέγει ὁ συγγραφεὺς. Καὶ ὡς δοκίμιο ὅμως ἀποτελεῖ ἓνα ἁρμονικὸ συνδυασμὸ τῆς τολμηρῆς ἔννοιᾳ, τοῦ ὑψηλοῦ στοχασμοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς καθαρῆς ἔκφράσεως. Θάταν εὐτύχημα ἂν ὦλα τὰ δοκίμια τοῦ Δάλλα γραφόταν σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο, τὸ ἀρκετὰ ὑψηλὸ βέβαια, ἀλλὰ δυναιτὸ νὰ γίνῃ προσιτὸ καὶ σὲ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινό. Λίγες καὶ σ' αὐτὸ οἱ παρατηρήσεις μας. «Ὁ πανικὸς τῆς πρώτης κατακόμβης, ἡ τρωγλοδιάιτη ψυχὴ, ἡ πίστη—νυχτερίδα», δὲ νομίζω πὺς ἔχουν μεγάλη σχέση μὲ τὴ μνήμη τοῦ φυλετικοῦ τοῦ ὑποσυνειδήτου. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν καταγωγὴν του ἦταν Ἑβραϊκὴ. Ὁ Ἰδιὸς Ἑβραῖος γεννήθηκε. Αὐτὴ ἡ διαπίστωση ἔχω τὴ γνώμη πὺς ἀποτελεῖ τὸν κρῖκο μὲ τὸν ὁποῖο εἶναι ἀνάγκη νὰ συνδέσουμε ὠρισμένες ἐκδηλώσεις τοῦ ταλέντου του. Στὶς καταβολὲς τῆς καταγωγῆς του πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ ἐπιλογὴ πολλῶν ἀπὸ τὰ θέματά του καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ θ υ μ ι κ ο ὕ τ ὁ ν ο υ πὺ σφυρηλάτησε στὴ συναστροφὴν του μὲ τὰ κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Κι' ἦταν ἰκὸμὴ μοιραῖο νὰ μιμηθῇ τοὺς Ἑλληνας σοφιστὰς, ἀφοῦ ἀρκετὰ μυήθηκε στὴν τέχνη τους, ὡς μαθητὴς στὴ σοφιστικὴ Σχολὴ τῆς Βηρυτου. Δὲν ἦταν λοιπὸν ἀπαίδευτος (ἐκτὸς ἂν ὁ κ Δάλλας χρησιμοποιεῖ τὸν ὅρο μὲ ἄλλη ἔννοια).

Ἡ περίπτωση τοῦ Καβάφη μὺς ἐδρατύνει τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ἔννοια τῆς ὑποστάσεως καὶ τῶν ἐπιδιώξεων τῆς «πνευματικῆς συντεχνίας». Ἀπὸ τὴν ἀπ ο σ τ ο λ ῇ ξεπέφτουμε στὸν ἐ π α γ γ ε λ μ α τ ι σ μ ὸ τοῦ συναφιοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση τῆς ἀπαντήσεως τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων—ἐν ὀνόματι τοῦ συνόλου—«ὅταν ἡ στιγμή τῆς αἰσθητικῆς ἀγωνίας ἔρχεται», ἀπαντήσεως πὺς πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς μοναδικὸ συνακόλουθο τὴ λύτρωση, μεταπίπτουμε στὴν ἡδονὴ τοῦ κέρδους, προϊόντος ἐνὸς καθαρὰ ἐμπορικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Καβάφης, ὅπως ἀναλύεται στὸ δοκίμιο, ἀποτελεῖ μιὰ νέα ἀποψη πὺς πρέπει νὰ καταταγῇ στὴν πρώτη σειρὰ τῶν τεκμηριωμένων ἑρμηνειῶν—τῶν τόσων πολλῶν—πὺς δόθηκαν ἐπάνω στὸ πρόβλημα πὺς ἔθεσε μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του ὁ Ἀλεξανδρινὸς ποιητής.

Ὁ Κὺν καὶ ἡ κυκλικὴ του σκηνὴ ἔχουν κάπως ὑπεριμηθῇ καὶ σὰν χώρος, ὅπου προεκτείνονται οἱ ἀνησυχίες μιᾶς γενεᾶς, καὶ σὰν ἀπόπειρα. Καὶ τοῦ Στάϊμπεγκ ἡ ἑρμηνεία, σὰν ἐκπρόσωπον ἐνὸς πολιτισμοῦ ἀνώριμου καὶ μιᾶς καλλιέργειας πρωτόγονης, δὲν εἶναι καὶ τόσο πειστικὴ. Ὅσο κι' ἂν ἡ ἔθνη ἀμερικανικὴ συνείδηση διαποτίζει καὶ ἀφομοιώνει ὅσους ἐντάσσονται στὰ πλαίσιά της καὶ δημιουργεῖ νέου τύπου ἀνθρώπους, δὲν εἶναι δυνατό νὰ καθίσταται εἰς ἄκρον καταλυτικὴ. Ὁ ἀποικὸς θᾶναι κατὰ κάποιον τρόπο δέσμιος τῆς ἱστορικῆς μνήμης τῆς χώρας ἀπὸ τὴν ὁποία κατάγεται, κι' αὐτὴ ἡ μνήμη θὰ διαποτίζῃ πάντοτε, σὰ μόνιμη προεκβολὴ ἰδέας, τὰ πνευματικὰ ἐπιτεύγματα. Ἡ ἀδοκιμότης συνεπῶς, ἂν ἐν τέλει ἀναγνωρισθῇ σὰν ὀργανικὴ ἀδυναμία τοῦ Στάϊμπεγκ, δὲν μπορεῖ νὰ ἀναχθῇ σὲ κανὸνα μὲ γενικότητα ἐφαρμογῆς του.

Ἡ «παρακμὴ τῶν φύλων» ἀποτελεῖ μιὰ βαθειὰ τομὴ στὸ φιλοσοφικὸ καὶ κοινωνικὸ *corpus* τοῦ Λῶρενς, πὺς κεντρικὸ της πυρῆνα ἔχει κυρίως τὴ διαλεκτικὴ τῶν φύλων. Μὲ βάση τὸν «Ἐραστὴ τῆς λαίδης Τσάτερλεϋ», ἀλλὰ καὶ πλήρη γνώ

ση όλων τῶν στοιχείων πού συγκροτοῦν τὸ νόημα τῆς σταυροφορίας του, ἀναλύει ἀδρᾶ τὸ ἐσωτερικὸ δράμα του καὶ μορφοποιεῖ τὸ νόημα τῆς κραυγῆς του πού ἀκριβῶς, ἐπειδὴ εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς δραματικῆς πάλης, ἔχει πολλὰ φορὲς τὸ ἀκατάληπτον τοῦ βρυχηθμοῦ ἢ τὸ ἀσύλληπτον τῆς οἰμωγῆς.

Τὸ δοκίμιο γιὰ τὸν Κάφκα μᾶς ἔδωσε τὴ δυνατότητα μιᾶς σαφοῦς γνωριμίας μὲ τὸν «ἰχνευτὴ ἐδάφους ὅλων τῶν σύγχρονων ρευμάτων, μὲ τὴν ἀθόρυβη ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν», ὅπως λέγει ὁ συγγραφεύς. Ψυχολόγος τοῦ βάθους, συμβολιστής, εἰκονοκλάστης στὸ ὕψος, ὁ Κάφκα, στέκεται πολὺ κοντὰ στὴν καρδιὰ τοῦ δοκιμιογράφου, γι' αὐτὸ καὶ ἀναλίεμαι μὲ ζέση ψυχῆς καὶ προβάλλεται στὴν ὁθόνη κατὰ τρόπο πού μόνο τὸ μυαλὸ ἀριστοτέχνη σκηνοθέτη μποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ.

Καὶ ἡ σειρὰ τῶν δοκιμίων κλείνει μὲ τὴν ἀπόπειρα χαρακηρολογίας τοῦ Ἑλλήνου. Τώρα πού ξαναδιαβάζω αὐτὸ τὸ δοκίμιο— πρῶτον δημοσιεύτηκε στὴν «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία»— νοιώθω τι τεράστια προβλήματα εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ συγγραφεύς, τι ἀπειράριθμες ποικιλίες χρωμάτων ἔπρεπε νὰ συνταιριάσῃ, γιὰ νὰ φτιάσῃ τὴ στόφα τοῦ Ἑλλήνου. Δὲν ἦταν ἀπλὴ ἀναδρομὴ στὴν ἱστορία ἢ προσπάθεια αὐτῇ. Χρειάζονταν νὰ ἐρμηνευθοῦν γεγονότα, νὰ ἀναλυθοῦν ψυχολογικὲς στιγμὲς, νὰ βρεθοῦν τὰ οὐσιώδη αἷα πράξεων καὶ ἐνεργειῶν πού ἐπέδρασαν οὐσιαστικὰ στὴ διαμόρφωση τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος, γιὰ νὰ καταστῇ δυνατό νὰ σχηματίζωνται τὰ ἀδρᾶ χαρακτηριστικὰ τῆς μορφῆς τοῦ πρωταγωνιστοῦ. Εἶναι συνεπὶς πολὺ μετριώφων ὁ τίτλος «ἀπόπειρα». Εἶναι ἔργο πού δικαιολογημένα ἀξιώνει τὴν ἀνάλογη ἐκτίμηση.

Ἄν τὸ δοκίμιο ἀποτελεῖ μιὰ δημιουργία, ἡ ἐργασία τοῦ κ. Δάλλα εἶναι μιὰ πρώτη γραμμὴ παρουσίας σ' αὐτὸ τὸν τομέα τῆς τέχνης. Κι' ἀπορῶ πῶς ὁ κ. Π. Σπανιδῆς πού ἀσχολεῖται στὸ τελευταῖο τεῦχος (Ἰανουάριος 1959) τῆς «Νέας Πορείας» μὲ τὴ σύγχρονη κριτικὴ καὶ τοὺς δοκιμιογράφους, δὲν ἐπεσήμανε τὴν προβολὴ μιᾶς τόσο ρωμαλέας σκέψεως. Γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ ὕψους τοῦ κ. Δάλλα ἔχω γράψῃ καὶ ἄλλοτε, κρίνοντας μιὰ ποιητικὴ του συλλογὴ. Μοναδική του προσπάθεια εἶναι νὰ μετουσιώσῃ σὲ λόγο τὸ ὕψος τοῦ στοχασμοῦ του, νὰ ἐκφράσῃ μὲ ἄλλα τὸν κλιπασμὸ τῆς ἰδέας του. Γράφτηκε πῶς γίνεται δοῦλος τοῦ ὕψους του. Δὲν εἶναι σωστὴ ἡ ἄποψη. Ἀποτελεῖ ὀργανικὴ ἀνάγκη γιὰ τὸ Δάλλα ὁ ἐκφραστικὸς τρόπος του. Ὑπάρχει σὰ κείμενά του στενὴ συνάρτηση σκοπιᾶς καὶ ἀντικειμένου, στάσεως καὶ ιδέας. Φταίει ὁ ἴδιος ἂν οἱ «πεζοποροῦντες» δὲ μποροῦν νὰ συντονίσουν τὸ βηματισμὸ τους μὲ τὴς αἰλουροειδεῖς ἐκτινάξεις τοῦ πνεύματός του; Κι' ἀνάγκη νὰ σημειώσω πῶς στοὺς «πεζοποροῦντας» συγκαταλέγεται ἄρκε ἐς φορὲς κι' ὁ ὑποφαινόμενος...

ΖΗΤΑΜΕ ΤΟΝ ΗΛΙΟ

Ἡ κλεψύδρα τῆς προσμονῆς
σιμῶνει στὸ τέρμα.

Τὸ νῆμα τῆς ἀπαντοχῆς
θα σπάσει, καθὼς βάρυναν
οἱ μέρες.

Ἀνέλπιδα ζητᾶμε τὸν ἥλιο!

Ποῦ νὰ τὸν δοῦμε;

Μήτε παρὰθυρο,

μήτε φεγγίτης.

Κι' ἡ πόρτα νᾶναι κλειστή!

Δὲν κρατοῦμε μείζ τὰ κλειδιά.

Μόνο μιὰ ἡρωϊκὴ ἐξοδος

θα μᾶς ὁδηγήσῃ στὸν ἥλιο.

Ἡ τύχη νὰ βοηθᾷ τοὺς τολμηροὺς;

Ἀλεξάνδρα Παραφεντίδου

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΖΑΔΕ

ΠΗΝΕΛΟΠΗ

(Σέ δύο εικόνες)

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

✠

ΠΗΝΕΛΟΠΗ : Βασίλισσα γυναίκα τοῦ Ὀδυσσεύα
ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ : Γιὸς τοῦ Ὀδυσσεύα
ΛΑΕΡΤΗΣ : Πατέρας τοῦ Ὀδυσσεύα
ΕΥΜΑΙΟΣ : Ὁ πιστός του δοῦλος
ΕΥΡΥΚΛΕΙΑ : Παραμάνα του
ΓΕΡΟΝΤΕΣ : Ἀρχοντες Ἰθακῆσιοι

ΕΥΡΥΜΑΧΟΣ :
ΑΝΤΙΝΟΟΣ :
ΠΟΛΥΒΟΣ :
ΛΕΚΥΔΗΣ :
ΑΜΦΙΝΟΜΟΣ :
ΠΕΙΣΑΝΔΡΟΣ :
ΑΓΕΛΑΟΣ :
ΔΗΜΙΟΣ :

Μερικοὶ—οἱ καλότεροι—
— ἀπ' τοὺς μνηστήρες

Ἀκολουθία τῆς Πηνελόπης, δοῦλοι καὶ δοῦλες, λαός.
Ἡ σκηνὴ στὸ παλάτι τοῦ Ὀδυσσεύα, στὴν Ἰθάκη.

ψ

ΕΙΚΟΝΑ Β'.

ΣΚΗΝΗ Α'.

(Μετὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς αὐλαίας μπαίνει ἡ Πηνελόπη ἀπ' τὸ βάθος ἀκολουθούμενη ἀπὸ πολλοὺς γέροντες, γυναῖκες τοῦ παλατιοῦ κι ἀνάμεσα τους ὁ Τηλέμαχος, ὁ γερο—Λαέρτης, ὁ Εὐμαιο, ἡ Εὐρύκλεια κι ἄ. π. Οἱ μνηστήρες λείπουν. Στὸ βάθος ὑπερῶ πὸν συγκοινωνεῖ μὲ δυὸ κλίμακες δεξιὰ κι ἀριστερὰ τῆς μεγάλης θύρας ἀπ' ὅπου μῆκαν' ὅλοι οἱ παραπάνω. Ἐκεῖ θὰ σταθεῖ ἡ Πηνελόπη ἀργότερα, γιὰ νὰ παρακολουθήσει τοὺς μνηστήρες, μὲ τοὺς δικούς της

γιατὶ σὲ τοῦτο το εὐρύχωρο δῶμα ποὺ εἶνε γιοματο μὲ τραπέζια καὶ σκαμνιά γιάδειπνο, θὰ γίνῃ τὸ ἀγώνισμα τοῦ τόξου...)

ΠΗΝΕΛ. (στοὺς γύρω της). Τί κλαῖτε ὅλοι τριγύρω μου κι ἀναστενάζετε!.. Καὶ σεῖς δὲ θέλετε νὰ τέλειωναν, λοιπόν, τοῦτες οἱ ντροπὲς μιὰ μέρα, τοῦ σπητικοῦ τοῦ κακορίζικου Ὀδυσσεύα; Καὶ σεῖς δὲ θέλετε τοῦτοι οἱ ἄρπαγες νὰ λείψουν; Νὰ πάψουνε νὰ κατασπαταλοῦν τὸ β.ὸς του; Δέν πο-νάει ἡ καρδιά σας, μ' ὅλες αὐτιές τις προ-σβολές τῆς μνήμης του καὶ μένα;

“Ομως, υπάρχει κίντυνος και για τη ζωή σου, Τηλέμαχε, τὸ ξέρεις... Δὲν εἶν’ ἀλήθεια πὼς καρτέρι σου στήσανε τοῦτοι οἱ φονιάδες μέσα σὲ μαῦρο πλοῖο σὰν γύριζες ἀπὸ τῆ Λακεδαίμονα, πὺ πῆγες νέα νὰ μάθεις τοῦ Ὀδυσσέα καὶ λίγο ἔλλειψε νὰ πληρώσεις μὲ τὴ ζωή σου τὴν καταγωγή σου ἀπὸ φύτρα εὐγενικιά;

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ: (μὲ συγκίνηση). Μητέρα καὶ βασίλισσα, γυναῖκα τοῦ πατέρα πὺ δὲ χάρηκα τὸ χάδι του κι οὔτε καμάρωσα τὴ λεβεντιά του—ἀλήθεια, λὲς μὰ τοὺς θεούς! Γυρίζοντας ἀπ’ τὸ ταξίδι μου στὸ Μοριά, πληροφορίες ζητώντας ἀπ’ τὸ Νέστορα καὶ τὸ Μενέλαο γιὰ τὸν πατέρα μου, ξέρεις κι ἐσὺ καλὰ πὼς οἱ μνηστῆρες μοῦ ἔχαν στημένο καρτέρι. Κι ἂν ἡ Ἀθηνᾶ δὲ βόηθαγε σὶδὸ γλιτωμό μου, τούτη τὴν ὥρα δὲ θὰ ἐθύραγα τὴν πάγκαλη μορφὴ σου ..

ΠΗΝΕΛ. (μὲ τρυφερότητα). Τὸ ξέρω, γιέ μου, καὶ χροῖος ἔχω νὰ φροντίζω γιὰ τὴ ζωή σου...

ΤΗΛΕΜ.—“Ομως, σκληρὴ ἔνε ἡ ἀπόφασή σου νὰ μᾶς φύγεις...

ΠΗΝΕΛ. (συγκινημένη). Παιδί μου, μὲ σκοτῶει ἡ ταπείνωσή σου ἀπ’ τοὺς κατώτερους σου... Νὰ βλέπω, ἐσένα, ἀφέντη γεννημένο, ἀπὸ πατέρα τὸν πιὸ ἐνδοξο μέσα στοὺς Ἀχαιοὺς, τοῦτοι οἱ ξιπασμένοι, νὰ σὲ προσβάλλουν, τὶς δοῦλες σου ν’ ἀτιμάζουν, τ’ ἀγαθὰ σου νὰ νέμονται καὶ νὰ ἐπιβυλεύονται τὴ ζωή σου ἐξαιτίας μου!.. Τοὺς νόμους κάμανε οἱ σοφοὶ τῆς πολιτείας ἀδικούς καὶ σύμφωνα μὲ τὰ δικά τους γούστα. Τάχα, γιατί θὰ πρέπει ἐγὼ νὰ πάρω ἄλλον ἄντρα μὲ τὸ ζόρι; Ἄν εἶχαμε οἱ γυναῖκες νομοθετήσει—θαρῶ—ποτέθ δὲ θὰ ὑποχρεωνόταγε ἓνας βασιλιάς νὰ παντρευτεῖ μὲ μι’ ἄλλη, ἂν χήρευε...

ΛΑΕΡΤΗΣ: (δακρυσμένος μὲ συγκίνηση). Κόρη μου, μὴ μᾶς ματώνεις τὶς καρδιές!...

ΠΗΝΕΛ. (χαϊδεύοντας τοὺς κυρτωμένους ὤμους του). Πατέρα τοῦ Ὀδυσσέα, τοὺς θρήνους ἄσε... Καί, ξέρω ἐγὼ τί πρέπει νὰ κάμω. Μόνο πὺ ἐσένα—γέρο ἀνήμπορο, βασανισμένο, μὲ πόνο ἀβάσταχτο στὴ γέριχη καρδιά σου γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ γιοῦ σου κι ἄντρα μου—λυτᾶμαι πιότερο..

Μὴ μοῦ κακὸ ἔχεις, ὅμως... Ξέρεις ἐσὺ ἂν τὸν ξέχασα, τὸν θεϊκὸ Ὀδυσσέα... Σένα—εἵτανε γιὸς σου. Ὁ πόνος σου εἶν’ μονόκλωνος. Μά, ἐμένα εἵταν καὶ ἄντρας μου, καὶ βασιλιάς, τοῦ σπητικοῦ μου ὁ στύλος... Τὸν ἔχασα—καὶ τᾶχασα ὅλα... Καθένας—κοίτα!—τώρα, τὸ μπορεῖ—σὰν τὸ κοράκι—τὴ σάρκα μου νὰ διεκδικεῖ... Κι οὔτε μπορῶ νὰν τοῦ ἀρνηθῶ... Τ’ ὀρίζει ὁ νόμος!.. Βλέπεις κι ἐδῶ οἱ θεοὶ μὲ φθόνησαν καὶ μ’ ἐπλάσαν ὠραία καὶ φρόνιμη—στολίδια πὺ κεντρίζουνε τ’ ἀντρίκειο ζό...

ΛΑΕΡ. (συγκινημένος). Κόρη τοῦ Ἰκάριου, συνετὲ τοῦ γοῦ μου σύντροφε, πὺ ἡ μοῖρα ἀδικημένη σ’ ἔχει τόσο φανερά, ἂν εἶν’ ὁ λόγος τοῦτος π’ ἀποφάσιςες νὰ πέσεις σ’ ἄλλου ἄντρος εἰς χέρια δίχως τὴ θέλησή σου, μὰ μόνο ἀπὸ καθήκον—ὅπως τὸ λὲς ἐσύ, γιατί ἐγὼ ἔχω ἄλλη γνώμη—εἶν’ ἡ θυσία σου ἀνώφελη καὶ δυσανάλογα τρανή!..

ΠΗΝΕΛ. (ταραγμένη, σὰ νὰ τὴν τσίμπησε φίδι). Ἀνώφελη, εἶπες; Καί... δυσανάλογα τρανή;.. (μὲ πολὺ πόνο). Μὴν ὁ καημὸς στὰ ἀρένα σου, Λαέρτη, ἐσάλεψε;..

ΛΑΕΡ. (στοχαστικά). Ναί. Πηνελόπη... Κι ἄκου με, τὸ γέρο ἐμένα...

ΠΗΝΕΛ.—Μίλα μου καθαρώτερα...

ΛΑΕΡ.—Ἀνώφελη—γιατί ἡ δική σου ἡ στέρηση δὲ θὰ ὠφελήσῃ τίποτα, μόνο θὰ φθείρῃ τὴν ψυχὴ μας ὁ καημὸς τῆς. Ἐνῶ τώρα, μόνο τὸ γλυκὸ τὸ θῶρι σου ἀπαλαίνει τὶς πίκρες μας καὶ δίνει τὸ κουράγιο, ἐλπίδα, πὼς—ἴσως—στερξεῖ μιὰν αὐγὴ νὰ ματαῖδοῦμε τὸν ἀγαπημένο... Κι ἔτσι ὅ,τι πᾶς νὰ σώσεις, κόρη λατρευτή, τ’ ἀποτελεῖώσεις ἄθελα, μὰ σίγουρα...

ΠΗΝΕΛ. (συγκινημένη τὸν ἀγκαλιάζει στοργικά). Πατέρα μου...

ΛΑΕΡ. (τῆς χαϊδεύει τὰ μαλλιά)... Μά, καὶ τρανή, πιότερο ἀπ’ ὅσο σὺ στοχάζεσαι, γιατί ἐνῶ εἶσαι φορτωμένη μὲ καημούς καὶ πόνους, καινούργια πᾶς νὰ φορτωθεῖς βάσανα τώρα—ἐναν ἄντρα πὺ δὲ θ’ ἀγαπᾶς, κι ἴσως παιδιὰ πὺ μισητὰ θὰ καταντήσουν—κι ἀπ’ τῆς καρδιάς μας οὔτε δρᾶμι ἀπελπισιάς δὲ θ’ ἀλαφρώσεις...

ΠΗΝΕΛ. (ἀποφασιστικά, μὰ, μὲ φανερὴ προσπάθεια—ὅμως). Ὁχι, Λαέρτη, ὁ πόνος δὲ σ’ ἀφήνει γιὰ νὰ ἴδῃς καθάρια κι

ἴσα... (στὸν ἑαυτὸ της). "Ἄς βιαστοῦμε, μόνο, λίγο πρὶν νάρθουν οἱ λύκοι νὰ σπαράξουν τὴν ἀρνάδα... (στοὺς γέροντες προεστούς). "Ἀρχόντοι τῆς Ἰθάκης, ποὺ μοῦ παρασταθήκατε εἴκοσι χρόνια τώρα μὲ τις σοφές σας συμβουλές νὰ κυβερνάω τὴ χώρα (ἂφ' ὄντας ὁ πολύξερος ταξίδεψε Ὀδυσσεάς, τοῦ Πριάμου τὰ κάστρα νὰ ἐκπορθήσῃ), σᾶς κάλεσα ὅλους σήμερα ἐδῶ—πέρα, μὲ ἀπόφαση ἀμετάτρεπτη νὰ σᾶς γνωρίσω...

Τὸ γυρισμὸ τοῦ λατρεμένου μου ἄντρα ἀνώφελο εἶνε νὰ προσμένω πιά. Ὁ Δίας μὲ ὀνειράτα σημαδιακὰ πολλὰς νυχτιὰς μοῦ τὸ φανέρωσε... Μά, χτὲς τὸ βράδι ὁ Ἑρμῆς στὸν ὕπνο μου ἦρθε, χρυσὸν ἀητὸ κρατώντας μὲς τὸ χέρι του. Κι ὥς ἄπλωσα νὰ πάρω στὶς παλάμες μου, μαδήσαν τὰ χρυσόφτερα κι ἀντὶς ἀητὸς στὶς χοῦφτες μου ἔλαμπε μιὰ φλόγα δίχως νὰ καίει τίς σάρκες μου... Κι ὁ μάντης τόπε... Ὁ καλὸς μας βασιλεὺς δὲ ζεῖ...

Σεῖς ξέρετε πιὸ καλὰ ἀπ' ὅλους στὴν Ἰθάκη, πόσο τὸν ἔκλαια καὶ πόσο ἔλπισα στὸ γυρισμὸ του... Ἀκόμα κι ὅταν τοῦτοι οἱ μορφονιοὶ θρονιάστηκαν σὲ ἀρχοντικά μου δώματα καὶ τρωγοπίναν διασκεδάζοντας μὲ τις δοῦλες καὶ τις ἄλλες μου παλατιανὲς γυναῖκες, σὰ νάεισανε τ' ἀφεντικά ἐδῶ—μέσα, σφίγγοντας τὴν καρδιά μου ὑπόφερνα τίς ταπεινώσεις, τὸ ρήμαγμα τοῦ ἀρχοντικοῦ μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ γυρισμοῦ του ποὺ θὰ ἔτανε καὶ γδικιωμὸς μαζί καὶ λυτρωμὸς μας... Μὲ τὴν ἐλπίδα νὰν τὸν ξαναῖδῶ—εἴκοσι χρόνια πάλῃ, μὲ χίλια πλανέματα ἐπιχειρώντας νὰν τοὺς ξεγελῶ καὶ ν' ἀναβάλλω τὴν ἐκλογὴ μου μὲ διάφορες προφάσεις... Μά, μὲ προδόσανε καὶ δὲ μπορῶ νὰ παίζω πιά μαζί τους... Ἔτσι, στὴ μοῖρα μου θὰ ὑποταχθῶ... Κι ἀκόμα, νὰ σταματήσω τὰ δεινὰ σὲ ἀρχοντικὸ παλάτι ἐτοῦτο πρέπει...

Λοιπὸν, ἀφοῦ στὸ τόξο ἀναδειχθεῖ ὁ ἄξιος γιὰ μέ, καινούργιος ἄντρας, θὰ κάμω τίς καθιερωμένες σπονδὲς στὸ νεκρὸ βασιλιά τὴν εὐνοια τοῦ ζητώντας καὶ στὸ καινούργιο σπῆτι μου προβοδεῖστε με μὲ θρήνους νὰ πάω ἢ ἔρημη, σκεπασμένη μὲ πέπλους νυφικοὺς—ποὺ κάλλιο νάεισαν, λέω, νεκρικοὶ—μὲ τὴν καρδιά κομματιασμένη...

Φίλοι μου, σᾶς παρακαλῶ, νὰ κλάψετε γιὰ μένα, σὰ γιὰ μιὰ νεκρή... Τόσο χωρὶς τὴ θέλησή μου φεύγω... Ὅμως, στὸ λαὸ τῆς εὐανδρῆς Ἰθάκης, καινούργιος στέκει βασιλεὺς, ὁ γιὸς τοῦ Ὀδυσσεά, ὁ ἀντρεῖος καὶ καλόκαρδος Τηλέμαχος.. Καί... νά—τος!..

Α'. ΓΕΡΟΝΤΑΣ:—Βασίλισσα, τὰ λόγια σου σπαράζουν τὴν καρδιά μας... Θρηνοῦμε πλάι στοῦ βασιλεῖ τὸ θάνατο καὶ τὸ δικό σου μισεμό... Κι ὅσο γιὰ τὸν Τηλέμαχο, ἄς εἶν' εὐλογημένος ἀπ' τοὺς θεοὺς...

ΠΗΝΕΛ. (κάνει νόημα κι ἓνας ἄρχοντας πλησιάζει μὲ μιὰ μικρὴ ἀσπίδα ποὺ πάνω της ὑπῆρχε τοποθετημένη μιὰ χρυσὴ κορώννα. Ἡ Πηνελόπη τὴν παίρνει καὶ λέει). Τὴν ὀλόχρυση κορώννα ποὺ φοροῦσε ὁ Ὀδυσσεάς, σὰν τὴ χώρα κυβερνοῦσε, καὶ διαφέντευε ν' ἀπ' τοὺς ἐχθροὺς, στῶμορφο κεφάλι τοῦ ἄξιου γιοῦ του ἐγὼ ἀπιθῶν, τώρα... (βάζει στὸ κεφάλι τοῦ Τηλέμαχου τὴν κορώννα). Δεχθεῖτε τὸν γιὰ βασιλεῖ σας!..

ΠΟΛΛΟΙ ΜΑΖΙ: (χαρούμενα). Εὐλογημένος ἀπ' τοὺς θεοὺς... Εὐλογημένος!..

Β'. ΓΕΡΟΝΤΑΣ:—Καὶ δίκαια ἄς κυβερνήσῃ κι ἄξια, ὅπως ἐκεῖνος. Μόνο, ἄς σταθεῖ πιὸ τυχερός...

Γ'. ΓΕΡΟΝΤΑΣ:—Πολέμους—ἄμποτες!—ἄς μὴ γνωρίσει!..

Δ'. ΓΕΡΟΝΤΑΣ:—Χαρούμενος σιτὴ χώρα μας ἄς ζήσει κι ἄς τοῦ χαρίσουν οἱ θεοὶ παιδιὰ καὶ γγόνια ν' ἀντικρύσει..

Α'. ΓΕΡ. Τῆς γλυκερῆς Εἰρήνης οἱ καρποὶ ἄφθονα νὰ γιομίζουν τ' ἀρχοντικά του δώματα...

Β'. ΓΕΡ. (στὸν Τηλέμαχο). Γιὰ τοῦ Ὀδυσσεά, γενναῖε Τηλέμαχε, λαμπρὸ βλαστὰρι τοῦ γερο—Λαέρτη, μὴ θλίβεσαι γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ ἄξιου πατέρα σου... Περήφανος, μὲ ἴσα βουλή καὶ γνώμη, κυβερνά τοῦτον τὸν λαὸ ποὺ θρήνησε τὴ στερήσή του, μὰ ποὺ σήμερα χαίρεται βλέποντας τὸ γιό του ποὺ τὸν κρυφοκαμάρωνε νὰ κρατάει τὸ σκῆπτρο καὶ τὴν κορώννα νὰ φορεῖ...

ΤΗΛΕΜ. (γονατίζει συγκινημένος, ἐνῶ ἡ Πηνελόπη τοῦ δίνει ἓνα χρυσὸ ραβδί). Μητέρα μου...

ΠΗΝΕΛ. (τὸν ἀνασηκώνει). Σήκω,

Τηλέμαχε, καὶ στάσου ἄντρας... Σὲ προσμένει μιὰ χώρα πὺ εἴκοσι ἔζησε χρόνια προσμένοντας τὴν ὥρα τοῦτη—τάκουσες!.. Καί, τώρα... (βγάζει τὴ δική της κορώνα). Νά, κι ἡ δική μου πλουμιστὴ κορώνα, τῆς βασίλισσας. Τὴν ἀπιθώνω στὰ χέρια τοῦ ἴδιου ἄρχοντα... Εἶνε γιαντινὴ πὺ ὁ νέος βασιλέας Τηλέμαχος θὰ ἐκλέξει βασίλισσα, μητέρα τῶν παιδιῶν του κι ἄρχόντισσα τοῦ παλατιοῦ...

ΦΩΝΕΣ: (διαμαρτύρονται, τὴν ἐμποδίζουν, παρακαλοῦν). Ὅχι!.. Ὅχι!.. ἀκόμα!.. Σὺ 'σαι ἡ βασίλισσα... Φόρεσ' τὴν κορώνα!..

ΠΗΝΕΛ. (συγκινημένη). Σὲ λίγο, ἄρχόντοι, ἀρχίζει τ' ἀγώνισμα τοῦ τόξου!..

Α'. ΓΕΡ. Μὰ, μπορεῖ κανένας νὰ μὴν ἔβγει νικητής...

Β'. ΓΕΡ. Καί... τότες... σὺ θὰ μείνεις ἡ βασίλισσα...

Γ'. ΓΕΡ. Νὰν τὴ φορέσης πάλι τὴν κορώνα...

ΦΩΝΕΣ: (ἐπιταχτικά). Νὰν τὴ φορέσει!

Α'. ΓΕΡ. (παρακλητικά). Φόρα την, Πηνελόπη... σιὸ φωνάζουν... σιὸ ζητοῦν!..

ΠΗΝΕΛ. (πολὺ συγκινημένη, τὴν ξαναφορεῖ). Καλάάά!.. Συγχαστε, τὼρ' ἀρχόντοι... Εὐχαριστῶ... Μοῦ φέρνει δάκρυα ἡ ἀγάπη σας... (ἀφουγκάζεται. Ἀκούγεται βουὴ ἀπόξω, θόρυβοι, ὁμιλίες). Μά, τοὺς ἀκούτε;.. Σὰν πεινασμένοι σκύλλοι κάνουν... (δυνατά). Καί, τώρα,—ἄς ἔρθουν οἱ μνηστήρες!..

ΣΚΗΝΗ Β'

(Ἕνας ὑπηρέτης ἀνοίξε τὴν δξώπορτα καὶ χύθηκαν μέσα μὲ θόρυβο οἱ μνηστήρες, πὺ κυκλώνουν τὴν Πηνελόπη, μὲ ἐπιφωνήματα θαυμασμοῦ).

ΠΗΝΕΛ. (σχεδὸν ἀτάραχη). Εὐγενικοὶ μνηστήρες, σιὸ λόγο στάθηκα πιστή... Νά, πὺ ῥθε ἡ ὥρα... Μὲ τὴ δική μου θέληση συμφώνησαν κι οἱ ἀρχόντοι μου κι οἱ γέροντες, κι ἀφοῦ δεχτήκανε καινούργιο βασιλᾶ τὸ γιὸ τοῦ ξακουστοῦ Ὀδυσσέα, τὸν ἄξιο του Τηλέμαχο, ἐγὼ εἶμαι ἐλεύτερη τὸν πιὸ ἄξιο ἀπὸ σᾶς, πὺ οἱ θεοὶ ἄς μᾶς δείξουν, γιὰ ἄντρα νὰ πάρω...

ΑΝΤ. (εὐγενικά). Τὸν πιὸ ἀγαπητὸ θνητὸ στοὺς θεοὺς, νὰ λές, βασίλισσα.

ΠΗΝΕΛ. (τὸ ἴδιο εὐγενικά). Εὐγενι-

κός, σὰν τὴν ψυχὴ σου, ὁ λόγος σου, Ἀντίνοε, κι εὐχαριστῶ...

ΑΝΤ. (τὸ ἴδιο). Ὅσο κι ἡ ἀφεντιά σου μνησμένη...

ΠΗΝΕΛ. (λίγο στοχαστική). Σιὴ δυνυχία, οἱ ἀρετὲς στολίδια μένουν μόνο...

ΑΝΤ. Μά, καὶ σιὸν ἄξιον ἄντρα—ἡ ἄξια γυναῖκα...

ΠΗΝΕΛ. Τὸ χρέος σὰν ὑπερετῆς—μπορεῖ νὰ φαίνεσαι ἄξιος...

ΑΝΤ. Τὸ χρέος στὰ μάτια τ' ἄλλουνοῦ μοιάζει μὲ βία ἢ μὲ νόμο...

ΠΗΝΕΛ. Μόνο στὰ μάτια τοῦ ἄβουλου. Ὁ συνετὸς τὰ σύνορα γνωρίζει...

ΑΝΤ. Ξέρεις μὲ τέχνη νὰ κεντᾷς τὸ λόγο. Κι ἔχεις δίκιο.

ΕΥΡ. (παρεμβαίνοντας). Ἀντίνοε, τὸ νέο βασιλιᾶ οἱ ὠραῖοι σας λόγοι ἐμπόδισαν νὰ συγχαροῦμε!

ΑΝΤ. Σωστὰ μιᾶς, Εὐρύμαχε... Τὸ χρέος μας κάμε...

ΕΥΡ. (σιὸν Τηλέμαχο) Γενναῖε Τηλέμαχε οἱ θεοὶ τὴ βασιλεία σου ἄς στεριώσουν. Κι ἂν σὲ πικράναμε κάποτε, συμπάθα μας. Ὅμως ἡ χαρὰ πλημμυρίζει σήμερα τὴν ψυχὴ μας πὺ εὖ βλέπουμε τιμημένο βασιλιᾶ μπουστὰ στοὺς τρισμακάριστους θεοὺς καὶ στοὺς δικούς σου!.. Ἄς χαίρονται!..

ΤΗΛ. Εὐχαριστῶ σε, Εὐρύμαχε. Οἱ ἄντρες ξεχνοῦν ὅτι κακὸ ὁ θυμὸς, πὺ τυφλώνει τὸ μυαλὸ τ' ἀνθρώπου, σπέρνει σὲ μιὰ κακιὰ στιγμή. Καί, τιμωροῦν μονάχα κείνους πὺ ψυχρὰ κι ὑπολογισμέ α ἐργάζονται γιὰ τὸ κακὸ καὶ τὸ παράνομο καὶ βλάπτουν τὸν πλησίον μὲ θέλησή τους...

ΠΗΝΕΛ. (παρεμβαίνοντας, κι ἀλλάζοντας κουβέντα)... Λοιπὸν... ἀφῆστε τίς κουβέντες... Στ' ἀγώνισμα ὅλοι... Ἐμπρός, κι ἄς μὴν ἀργοποροῦμε. Ἐλᾶτε... (σιὸν Εὐμαιο, πὺ στέκει παρὰμερα). Εὐμαιο, πιστέ μου γέροντα, τὸ τόξο τοῦ καλοῦ σου ἀφέντη, φέρε!.. (σιὴ γριά—παραμὰνα τοῦ Ὀδυσσέα, Εὐρύκλεια). Κι ἐσύ, πὺ ἀπὸ τοῦ κόρφου σου τοῦ τροφαντοῦ, τὸ γάλα, πλούσια τὸν εἶχες θρέψει. καλὴ μου Εὐρύκλεια, τοῦ Ὀδυσσέα τὰ βέλη βόηθα νορθοῦν. (Σὲ λίγο γυρίζουν κι οἱ δυνὸ γέροι κλαίγοντας, κρατώντας τὸ τόξο καὶ τὰ βέλη). Μὴν κλαῖτε, εὐγενικὲς καρδιές... Κίντρα σιὲς βουλὲς τῶν ἀθάνατων θεῶν, δὲν πῆ-

γε θνητός και να καυχηθεί πώς βγήκε κερδισμένος...

ΑΝΤ. (όργισμένος που τους βλέπει να κλαίνε). Κουτοί χωργιάτες, κουτοπόνηροι, που σκέφτεστε μόνο το σήμερα, τι κλαίτε σά μικρά παιδιά κι έτσι ταράζετε την ψυχή της βασίλισσας; Τάχα, και δίχως τις κλάψες σας δε βρίσκειται πνιγμένη στη θλίψη ή καρδιά της που έχασε τόσο αγαπημένο και τιμημένο μέσ' στους 'Αχαιούς άν'τρα;

ΕΥΜΑΙΟΣ: (έξ' ίσου όργισμένος, μ' άγανάκτηση). Σε πήρε ό πόνος τώρα!... 'Αντίνοε, για την κυρά μας... Πιότερα σ' δεινά στο σπήτι έχεις φερμένα μαζί με τούτους όλους, από χρόνια...

ΑΝΤ. (άπειλητικά). Γέρος κι άήμπαρος άν δέν είσουν, χοιροβοσκέ, θά πλέρω-νες τ' λόγια σου πανάκριβα...

ΕΥΜ. (σιτών ίδιο τόνο). Γέρος άν δέν είμωνα και σ' μετανιωμένος θάεισουν τώρα και πλερωμένος άπ' το χέρι τούτο για τ' λόγια τ' άπρετα που σου 'φυγαν...

ΑΝΤ. (βραδίζει άπειλητικά έναντίον του). 'Α,α,α,... Γεροξεκούτη, μά το Δία, τ' γερατειά σου π'ά δέ θά σε σώσουν νά σε!...

ΠΗΝΕΛ. (μπάνει ανάμεσό τους, διαλαχτικά). Παρκαλώ... σταθείτε!... Τι καβγάδες είναι τούτοι στα καλά καθούμενα... (σιτών Εύμαιο). Εύμαιε, στο γιό του Εύπείθους, έτσι δέ μιλάνε... Φιλοξενούμενος σ' άρχοντικό μας βρίσκεται κι είνε πρ' σιά της του ό Ξένιος Δίας...

ΕΥΜ. (με πείσμα, με μίσος—μαλακώτερα, όμως). Κανένας δέν τόν κάλεσε για ξένο του εδώ—μέσα... Μήτε αυτόν, μήτε τούς άλλους, που θρονιαστήκαν τόσα χρόνια τώρα...

ΠΗΝΕΛ. (αύστηρά). Εύμαιε...

ΕΥΜ. (μαλακά). Κυρά μου, συμπάθα-με... Μά, κι ό άρχοντας, τόν πόνο σέβεται του δούλου... Όμοια πονάει κι ό δούλος όταν τόν κεντούν, καθώς κι όταν οί αγαπημένοι άφέντες του πονάνε...

ΠΗΝΕΛ. (μαλακά). Σωστά για τούτο μίλησες... Κι ό 'Αντίνοος, με στόχαση δέ μίλησε. Μά, είν' άρχοντα;!

ΕΥΜ. (σά να τόν κέντησαν). Όχι! Στου έακουσμένου του 'Οδυσσέα τ' άρχοντικό!... Τώρα άρχοντας εδώ είνε ό Τηλέμαχος!...

ΠΗΝΕΛ. (με φανερό σινοχώρια, για

να σταματήσει ό καβγάς)... 'Αντίνοε, εδώ, λοιπόν, το τόξο... 'Εκεί, τ' βέλη... Τηλέμοχε, να μπήξεις τ' πελέκια... Κι έτοιμα-στείτε... 'Εγώ, άπό πόνου άπό το δώμα, θά κοιτάω... Κι όποιος νικήσει... (τ' τελευταία λόγια λέγονται, ενώ βραδίζει προς τή μια κλίμακα. Μά, ό Εύμαιος τρέχει και τήν σταματάει). Τι θές πάλι, πιστέ μου Εύμαιε;

ΕΥΜ. (με κρυφή άγωνία). Κυρά μου, στάσου μια στιγμή...

ΠΗΝΕΛ. Τι 'νε λοιπόν;

ΕΥΜ. (με λαχτάρα). Κυρά μου, κι άν κανένας τους το τόξο δέν τεντώσει και δέν περάσει άπ' τ' πελέκια τή σούτα;

ΠΗΝΕΛ. (του χαϊδεύει χαμογελαστή τ' άσπρο κεφάλι). Κωέ μου γέρο, ή άγάπη σου αλίζει τήν έλπίδα σου... 'Αλίμονο, οί θεοί για μένα, άλίως τ' χουν όρίσει...

ΕΥΜ. (πειστικά). Μά, ύπόρχουν και θεοί που συμπονοΐνε και μ'ς παρυστέχουν...

ΠΗΝΕΛ. (πειθεται και σιρέφεται προς τούς μνηστήρες). 'Ε, τότες;... Τι θέλετε άρχοντόπουλα, νά γίνει άν βγει όπως λέει ό Εύμαιος;...

ΕΥΡ. (κάπως σκληρά). Μήν τόν άκούς, βασίλισσα, το γερο—ξεκουτιασμένο... Κακό στη φορταμένη με τόσες πίκρες ψυχή σου κάνει, άντί καλό...

ΠΗΝΕΛ. (με κάποια έπιτίμηση). Με τούς αγαθούς και τούς εύσβεΐς, και κείνους που πολύ μ'ς αγαπούν, τάχα δέ μ'ς μιλούν οί θεοί και δέ μνητούν τή βούλησή τους;

ΕΥΡ. 'Εγώ είχα χρέος να σ' έμποδί-σω άπό μία θλίψη άκόμα...

ΠΗΝΕΛ. Εύχαριστώ σε, Εύρύμαχε... Μ' άν γίνει ως είπε ό Εύμαιος; Τι θέλετε;

ΛΕΚ. 'Ο,τι θελήσεις σύ, βασίλισσα...

ΠΗΝΕΛ. Λεζύδη, δίκιο θάειτανε άν κανείς άπ' τούς μνησ' ηρες το βέλος μέσ' άπ' τ' πελέκια δέν περάσει, τότες, έγώ να όρίζω τι θά γίνει...

ΛΕΚ. Καί, τι θά... όρίσεις;

ΠΗΝΕΛ. Αυτό, στο χέρι μου είνε νάν το κρύψω... Γιατί κανένας δέ μπορεί να με ύποχρεώσει να είπω πριν ευθαι ή ώρα τή βουλή μου... Όμως, έγώ, θά σ'ς το πω, εύγενικοί άρχοντάδες, γιατί κουράστηκα άπό τούτο το παιγνίδι τόσα χρόνια τώρα, και θέλω πιά να ξεμπερδεύουμε... Τότες,

γενναῖοι μνηστῆρες, ὥς θάσαστε χαμένοι πιῶ
στ' ἀγώνισμα καὶ νικημένοι ἀπὸ τὴν κρίση
τῶν θεῶν (κι ἄμποτες νὰ γινόταν ἔτσι!..) ἤ
συγχύσις μακρινὲς σὰς χῶρες θὰ γυρίσε-
τε καὶ θὰ φροντίσετε τ' ἀρχοντικά σας πού
τώρα τὰ λιμαίνονται οἱ ξένοι... Ἐλᾶτε...
(σὺ δὲ διάστημα τοῦτο ὁ Τηλέμαχος ἔστησε τὰ
πελέκια) κι ὁ Τηλέμαχος τὸ στήσιμο τῶν
πελεκιῶν τελειώνει... Κοιτᾶτε πόσο ἀλφα-
διασμένα εἶν' ὅλα... Ὁ ἀγώνας σᾶς προ-
σμένει... Καί, μεῖς... (δείχνει τὸ ὑπερῶο πού
θὰ σταθεῖ) ἐκεῖ!.. Νὰ καμαρώσουμε τοὺς
γενναίους στ' ἀγώνισμά τους... Στὸ με-
ταξὺ, σεῖς δοῦλες μου καὶ δοῦλοι, φέρετε
τὰ καλοσημένα κρέατα καὶ τὰ κρασιά νὰ
εὐχαριστήσουν οἱ ἄρχοντες καὶ τὴν ψυχὴ
τους καὶ νὰ μὴν πεῖ κανεὶς τσιγκούνηδες
πὼς κατοικοῦν σὲ τοῦτο τὸ παλάτι... (μὲ
ταχύτητα γεμίζουν μὲ κανάτες κρασιὰ καὶ
μὲ ψητὰ κρέατα τὰ τραπέζια, κι οἱ μνηστῆ-
ρες στρώνονται γύρω σὲ τὰ τραπέζια μὲ θό-
ρυβο, ἀστεῖα καὶ γέλια, ἐνῶ ἡ Πηνελόπη μὲ
τὴν ἀκολουθίαν της παίρνει θέση σὺν τῷ ὑπερῶο
καὶ σ' ὅλο τὸ μῆκος τῶν δυὸ κλιμάκων)...

ΣΚΗΝΗ Γ'.

(Ἀφοῦ φᾶνε λίγες μπουκὲς καὶ πιοῦνε
λίγο κρασί μὲ τὶς καράφες, σηκώνεται ὁ
Ἀντίνοος).

ΑΝΤ. Μὲ τὴ σειρά, λοιπόν, ἄς σηκω-
θοῦμε... Κι οἱ θεοί, ἄς παρασταθοῦν κι
ἄς στεφανώσουν τὸν πιὸ ἄξιο... Λεκίδη, ὁ
πρῶτος εἶσαι...

ΛΕΚ. (μὲ φανερὴ ταραχή). Κάλλιο ἄλ-
λος νάρχιζε ἀπὸ μένα... Μά, ἀφοῦ δὲ γί-
νεται, ἄς πιῶ μιὰ γουλιὰ κρασί... (πίνει)
Τὰ γοντὰ μου αἰσθάνουμαι νὰ κόβονται...
(ξαναπίνει σηκώνεται). Φέρε τὸ τόξο... (τὸ
παίρνει ἀπὸ τὸ χέρι τ' Ἀντίνοου καὶ πάει
πρὸς τὸ κέντρο τῆς αἵθουσας). Δία, πατέρα
τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ξέρεις πόσο
τιμῶ τὴ δόξα σου... Ἀλλὰ καὶ σύ, Ἀπόλ-
λωνά μου, θεὲ τῆς μαντικῆς καὶ τοῦ χάρι-
τος, ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ἰάχω τὴ
δύναμη νὰ μαντεύω τίς βουλὲς τῶν ἀθανά-
των, βοηθᾶτε με... (δοκιμάζει τὸ τόξο. Μά,
ὅσο κι ἂν προσπαθεῖ γιὰ νὰ τεντώσει τὴ
χορδὴν δὲν τὸ μπορεῖ. Οἱ ἄλλοι τὸν πειρά-
ζουν, τὸν κοροϊδεύουν, γελοῦν).

ΑΓΕΛ. (μὲ γέλια). Κουράγιο Λεκίδη...

ΠΟΛ. (κοροϊδευτικά). Μά, εἰν' ἄτρι-
φτα καὶ μαλακὰ τὰ χέρια σου γι' αὐτὸ τὸ
τόξο...

ΚΤΗΣ. (μὲ κακία καὶ κοροϊδία). Τὰ χέ-
ρια σου ἐπιδέξια σὲ χαϊδέματα τοῦ ζεστοῦ
καὶ μαλακοῦ κορμιοῦ τῆς Αὐτολύκης εἶνε
μόνο...

ΛΕΚ. (μὲ λύπη). Τ' ὁμολογῶ, Κτήσι-
πε... Μά, σὰν θαρθεῖ ἡ σειρά σου, θὰν τὰ
ποῦνε... (ἀφήνει τὸ τόξο ἀκουμπισμένο σ'
ἐνα ἄδειο σκαμνί). Λοιπόν, ἄς ἔρθῃ ὁ δεύ-
τερος... Καί, πιστεύω πολλοὺς ἀπ' τοὺς κα-
λήτερος, ἐδῶ, Ἀχαιοὺς, τὸ τόξο τοῦτο θὰ
κάμει νὰ χάσουν τὴν τιμὴ τους καὶ τὴ ζωὴ
τους—μπορεῖ—γιατὶ θὰ 'νε προτιμώτερο
νὰ πεθάνει κανεὶς, παρὰ νὰ ζεῖ καὶ νάχει
χάσει, κεῖνο πού γιὰ χάρι του ἀπὸ χρόνια
μαζευόμαστε σὲ τοῦτο τὸ παλάτι... Ὅλοι
ἐλπίζαμε ὥς τώρα πὼς θ' ἀποκτούσαμε τὴ
θεόμορφη καὶ συνετὴ Πηνελόπη, μὰ ὅταν ὁ-
μως, ἕνας—ἕνας, δοκιμάσει τοῦτο τὸ τόξο
καὶ ἰδεῖ χαμένη τὴν ἐλπίδα του, ἄς πάει
μὲ δῶρα πλούσια νὰ ζητήσῃ ἄλλη γυναῖκα
ἀνάμεσα σὲς ἄλλες βασιλοπούλες, ἢ ἄς πάει
νὰ πεθάνει...

ΑΝΤ. (θυμωμένος). Λεκίδη, τί λόγια
εἶναι τοῦτα πού ξεστόμισες; Ντροπὴ σου!
Κι ἐπειδὴ σὺ 'σαι ἀνίκανος νὰ τενιώσεις
τὸ τόξο τοῦτο, θάρρψες, κανεὶς δὲ θὰν τὸ
καταφέρει; Ἐσένα ὦμο κι ἄψητο σ' ἔφτια-
σε ἡ μητέρα σου, μὰ θὰ ὑπάρξουνε μνη-
στῆρες πού θά...

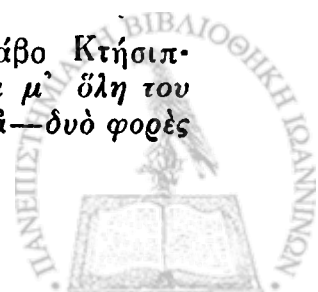
ΛΕΚ. (λυπημένος). Θὰν τὸ ἰδοῦμε,
Ἀντίνοε... Ἄς ἔρθῃ ἄλλος!.. (κάθεται).

ΑΝΤ. Ἐλα, τραγουδιστὴ μου Φήμε...

ΦΗΜ. (μὲ ἀμνηχανία). Μά, τοὺς θεοὺς
τοῦ ἀπάνου καὶ τοῦ κάτω κόσμου, τὰ μπρά-
τσα μου πιὸ ἀδύναμα κι ἀπ' τοῦ Λεκίδη
εἶναι. Τὸ ξέρω ἀπ' τὸ λιθάρι, πού ἔρχομαι
τελευταῖος... Καί, παραιτοῦμαι ἀπὸ τ' ἀγώ-
νισμα... Ἄς πάρεῖ ἄλλος τὴ σειρά μου...
(γέλια καὶ πειράγματα ἀπ' τοὺς ἄλλους μνη-
στῆρες, πού συνεχίζουν νὰ τρῶνε καὶ νὰ πί-
νουν...)

ΚΤΗΣ. (πετάγεται ὀργισμένος, μ' ἀπο-
φασιστικότητά). Δόσ' το σὲ μένα!.. (ἀρπά-
ζει τὸ τόξο).

ΑΝΤ. (τὸν ἐπαινῇ). Μπράβο Κτήσι-
πε!.. (Ὁ Κτήσιππος δοκιμάζει μ' ὅλην τὴν
τὴ δύναμη καὶ καταφέρνει μιὰ—δυὸ φορὲς

μόλις νὰ τεντώσει τὴ χορδὴ. Εἶνε φανερὴ ἡ ἀγωνία ποὺ τὸν κατέχει. Οἱ ἄλλοι γελοῦν καὶ τὸν πειράζουν, ἄλλοι τὸν ἐμψυχώνουν φιλικά).

ΠΟΛΛΕΣ ΦΩΝΕΣ: "Ελα... ἔλα μπράβο, Κιήσιππε... Ξαναδοκίμασε!.. (ξαναδοκιμάζει μὰ, τίποτα!) Λίγο ἀκόμα... "Αντε λίγο... (κάνει κι ἄλλη προσπάθεια-τίποτα!..)

ΚΤΗΣ. (ἀποκαμωμένος λυπημένος). Εὐγενικοί μου ἀρχόντοι, δὲ μπορῶ!.. Τὰ μπράτσα μου παράλυσαν... Αὐτὸ δὲν εἶνε νεῦρο—συρματόσκοινο εἶνε.. "Ας ἔρθει ἄλλος...

ΛΕΚ. (κοροϊδευτικά). Πολὺ γλήγορα οἱ θεοὶ τιμώρησαν τὴν καυχησιὰ σου!

ΚΤΗΣ. (πικραμένος). "Αλ'μονο!.. "Απ' τὰ πράγματα βγῆκες δικαιωμένος!..

ΑΓΕΛ. (ἀπ' τὴ θέση του). Οὔτε κι ἐγὼ ἀγωνίζομαι!..

ΑΜΦ. (πειραχτικά). Τὸ ξέραμε, "Αγέλαε, γιὰ λόγια εἴσουν πρῶτος! Μ' ἄμποτες τὰ ἔργα σου τὸ τρίτο νάεισανε τῶν λόγων σου...

ΑΓΕΛ. (δειχτικά). Σὰν θάρθει ἡ σειρὰ σου, θὰν τὰ ποῦμε, "Αμφίνομε...

ΑΜΦ. (σηκωνόμενος). "Ηρθε!.. Δὸς μου τὸ τόξο!.. Κι ἂν κανεῖς ὡς τώρα δὲν τὸ τέντωσε... (κάνει μιὰ μεγάλη προσπάθεια) Νὰ—το!.. (τὸ τεντώνει, μὰ ἡ χορδὴ ξαναγυρίζει σιτὴ θέση της τόσο βίαια ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ τὴν κρατήσῃ τεντωμένη. Οἱ ἄλλοι ἀφήνουν ἐπιφωνήματα θαυμασμοῦ καὶ χαρᾶς, καὶ τὸν ἐμψυχώνουν).

ΠΟΛΛΕΣ ΦΩΝΕΣ: -Κουράγιο... Κουράγιο, "Αμφίνομε!.. Πᾶρε κι ἓνα βέλος... Δοκίμασε ξανά!.. Κουράγιο...

ΑΜΦ. (ξαναδοκιμάζει, μὲ τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα καὶ παραιτεῖται!). "Αχ, φίλοι μου!.. "Οχι τὴν καυχησιὰ, μὰ καὶ τὴν ἀποκοτιὰ οἱ θεοὶ πληρώνουν... Κι ἂν τέντωσα τὸ τόξο δὲ μπορῶ νὰ τὸ κρατήσω τεντωμένο... Εἶνε ἡ χορδὴ του δυνατότερη ἀπ' τοῦ μπράτσο μου τὰ νεῦρα! Πῶς ἔτσι, πιά, νὰ σημαδέψω! (ἀπελπισμένα). Δὲν μπορῶ, μὰ τὸν προστάτη μου τὸ Διόνυσο!.. "Αλ'μονο... σὲ χάνω ὡραία κῶρη τοῦ "Ικαρίου... (γυρίζει σιτὴ θέση του ἀπελπισμένος καὶ πίνει ἓνα κύπελλο κρασί μονορροῦν...)

ΠΕΙΣ. (ξεκαρδισμένος σιὰ γέλια). "Ελα, καὶ πίνει τ' ἄλυκο κρασί σου... "Εμένα,

τώρα, φέρε μου τὸ τόξο... Θαρῶ, κι ἐγὼ μπορῶ νὰ δοκιμάσω. (σηκώνεται καὶ παίρνει τὸ τόξο).

ΑΜΦ. (πειραγμένος). Καί, βέβαια... Σοῦ εὐχουμαι, Πείσαντρε, νὰ νικήσῃς... Πολύ, ὅμως, τρέχει ἡ γλῶσσα σου—φοβᾶμαι...

ΠΕΙΣ. (δοκιμάζει μιὰ—δύο φορές τὸ τόξο. Σιγῇ). "Ω, δυνατὴ, θεὰ "Αφροδίτη, σὺ ποὺ μὲ προστατεύεις πιότερο ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς, δυνάμωσε τὸ χέρι μου μ' ὅση φωτιὰ δυναμώνεις καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴ συνετὴ βασίλισσα ποὺ μὲ βάζει σὲ τούτη τὴ δοκιμασίᾳ...

ΕΝΑΣ ΜΝΗΣΤΗΡΑΣ:—(μεθυμένος). Μὰ, ποιόν, νὰ πρωτακούσῃς ἀπ' ὅλους μας κι αὐτὴ ἡ θεὰ, καλέ μου Πείσαντρε; Σὲ ποιόνε νὰ παρασταθεῖ;

ΠΕΙΣ. (θυμωμένα) Σφάλησε τὸ ἀπύλωτο τὸ στόμα σου καὶ μὴ βλαστημᾷς τὴ θεά...

Ο ΙΔΙΟΣ ΜΝΗΣΤ. (λέγοντας). Δοκίμασε, λοιπόν!.. ("Ο Πείσανδρος δοκιμάζει. Καταφέρνει νὰ τεντώσει τὴ χορδὴ. Παίρνει βέλος καὶ σημαδεύει σιτὴς τρύπες τῶν πελεκίων, ἐνῶ βαθιὰ σιγὴ βασιλεύει. Μὰ, τὸ μπάτσο του κουράστηκε, τρέμει καὶ τὸ βέλος φεύγει λοξά. "Ενα βοιητὸ ξέφυγε κι ἀπ' τὰ σιτῆθ ὄλων).

ΑΝΤ. (χαρούμενος). Μπράβο, Πείσαντρε!.. Κι ἂν ξέφυγε τὸ βέλος σου, μᾶς ἔδειξες πὼς δὲν εἶν' ἀκαιόρθωτη ἡ ἐπιτυχία...

ΠΕΙΣ. (λυπημένος). "Η τύχη δὲ μοῦ παραστάθηκε... Κι ἐγὼ, εὐγενικοὶ μνηστῆρες, ξαναγυρίζω στὴν ὡραία πατρίδα, ὅχι χωρὶς μεγάλη λύπη, ποὺ χάνω τέτιο ἀτίμητο ἐπαθλο, καὶ χωρὶς ντροπὴ!..

ΕΥΡ. (ἐνθαρρυντικά). Πολὺ σιμά σου, ὅμως, ἐπέρασε...

ΠΕΙΣ. Τί, τ' ὄφελος; Στ' ἀγώνισμα βγῆκα χαμένος...

ΑΝΤ. (στοὺς ἄλλους). Καί, τώρα... Τίνος ἡ σειρὰ;..

ΠΟΛ. (ἀποφασιστικά). Δικὴ μου!..

ΑΝΤ. (τοῦ δίνει τὸ τόξο). Πόλυβε, μὲ τῶν θεῶν τὸ θέλημα...

ΠΟΛ. (τὸ παίρνει). Εὐχαριστῶ σε, "Αντίννε... (τὸ τεντώνει μ' εὐκολία μιὰ—δύο φορές. Βάζει βέλος καὶ πάει κοντὰ σιὰ πελέκια. Τονατίζει, σημαδεύει μὲ προσοχή, μὰ

ξεφεύγει κι αὐτουνού τὸ τόξο καὶ πάει ψηλά, ἐνῶ οἱ ἄλλοι βγάζουν ἓνα μικρὸ ξεφωρητό). Κι ὅπως εἶδες... δὲν τὰ κατάφερα στὸ τόξο νὰ νική-ω! Ἄς ἔρθει ἄλλος, κι ἂς εἶνε τυχερώτερος...

(Σιγὰ—σιγὰ, σηκώνονται διάφοροι ἀπ' τοὺς μνηστῆρες. Τὸ τόξο ἀλλάζει χέρια συνεχῶς. Κι ἄλλοι δὲ μποροῦν διόλου νὰ τεντώσουν τὴ χορδὴ, ἄλλοι φτάνουν ὡς τὸ σημάδι, μά, κανεὶς δὲν περνάει τὸ θέλος μέσ' ἀπ' τὴς δώδεκα τρύπες τῶν πελεκιῶν... Οἱ ἄλλοι μνηστῆρες γελοῦν, κοροϊδεύουν καὶ δὲν παύουν νὰ τρῶνε πίνοντας, ὥσπου ὅλοι ἔχουν δοκιμάσει πιά κι ἔχουν ἀπογοητευτεῖ. Τὸ τόξο μένει στηλωμένει σ' ἓνα σκαμνί...)

ΑΝΤ. (ποῦ μόνον αὐτὸς δὲν ἔχει σηκωθεί, μὲ τὸν Εὐρύμαχο.) Εὐρύμαχε, ἀπομείναμε μονάχα οἱ δυὸ μας... Ντροπὴ βαργιὰ σὲ τόσα παληκάρια, κανεὶς νὰ μὴ μπορέσει νὰ κερδίσει!.. Ἄς δοκιμάσουμε κι ἐμεῖς...

ΕΥΡ. (σοβαρὸς κι ἀγέλαστος). Τὸ βλέπω, Ἀντίνοε, καὶ θλίβουμαι, μὰ τοὺς θεοὺς! Ντροπὴ μας, ναί!.. Καὶ μοῦ ραγίζεται ἡ καρδιά... Μά, ἔλα νὰ δοκιμάσουμε καὶ μεῖς... Πᾶρε λοιπόν, τὸ τόξο!..

ΑΝΤ. (εὐγενικά). Σὰν ἀρχηγός, ἐσὺ ἔχεις τὰ πρωτεῖα...

ΕΥΡ. (ἐπιμένει). Θεόμορφε, τοῦ Εὐπείθους γιέ, δοκίμασε σὺ πρῶτος... Ἔτσι κ' ἐμένα ἀπ' τὴ ντροπὴ θὰ σώσεις κι ὅλους τούτους ποὺ χασκογελᾶνε ντροπιασμένοι...

ΑΝΤ.—Δὲν εἶν' σωστό, Εὐρύμαχε... Ἀρχηγό μας, στὰ χρόνια ποὺ περάσαμε προσμένοντας τὴν ὥρα τούτη, σὲ εἴχαμε. Ἐμπρός, τώρα!..

ΕΥΡ. (παίρνει τὸ τόξο). Ἄς εἶνε!.. (τὸ δοκιμάζει) Μά, μοῦ φαίνεται σκληρὸ τὸ νεῦρο, ξύλο!.. (στοὺς ὑπερέτες). Φέρτε, βουκόλοι, ἐδῶ, κλαδιὰ καὶ ρίχτε τα στὸ τζάκι, φωτιά ν' ἀνάψει ἀστραφτερή. Καί, φέρτε ξύγκι, τὴ χορδὴ ν' αἰλείψουμε τοῦ τόξου, νὰ μαλακώσει... Ἔτσι, θὰ μὲ βολέψει πιὸ καλὰ—θαρῶ... (φέρνουν ὅ,τι ζήτησε, Ἀφοῦ ζεσταθεῖ ἡ χορδὴ δοκιμάζει λίγο, κι ὕστερα...) Ἔτσι... Καί, τώρα, ἐνδοξε καὶ ξακουσμένε Ἀπόλλωνα, πρῶτε στὴ λύρα, καὶ σὺ Ἀριεμὴ στὸ τόξο ἀνίκητη, βοηθῆστε τὸ ἔργο μου!.. (γονατίζει, σαῖτεύει μ' ἓνα θέλος, μά, περνάει τὰ μισὰ πελέκια... Οἱ ἄλλοι ἀλαλάζουν ἀπὸ χαρὰ, μ' αὐτὸς θλιμμένος,

πετᾶει τὸ τόξο μ' ἀγανάχτηση καὶ λέει): Ξαστόχησα... Γραμμένο εἶταν ἀπ' τοὺς θεοὺς... Μά, δὲ λυπᾶμαι μόνο γιὰ μένα...—γιὰ ὅλους ἐσᾶς λυπᾶμαι. Εἶνε βαργιὰ ἡ ντροπὴ γιὰ τόσους ἄντρες ἀρχοντικῶν γενιῶν...

ΑΝΤ. (εὐγενικά). Μὴ θλίβεται ἡ γενναία καρδιά σου, ξακουσμένε στὴν ἀντρεία, Εὐρύμαχε... Τὸ βέλος κι ἂν δὲν πέρσει περὰ—περὰ τὰ πελέκια, κακοτυχία εἶταν, βέβαια... Κάποιος ἀπ' τοὺς ἀθάνατους θεοὺς θὰ ἐμπόδισε τὸ ἔργο, ποὺ θάεινε χολωμένος μαζί σου γιὰτὶ πρεπούμενα δὲ θὰ τὸν ἔχεις τιμήσει μὲ σπονδές. Πίστεψέ με πῶς λυπήθηκα κατάκαρδα, ὅσο καὶ θάειμουνα χαρούμενος ἂν κέρδιζες σὲ τοῦτο τὸ ἀγώνισμα καὶ τὸ πολῦτιμο ἔπαθλό του...

Ὅμως, ἡ πράξη σου σ' ἔφερε τόσο κοντὰ στὸ ποθητὸ τὸ τέρμα, πού, μιά καὶ μόνο ἐγὼ ἀπομένω ἀπ' τοὺς μνηστῆρες ν' ἀγωνιστῶ ἀκόμα—καὶ δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ προμαντέψει πιὸ θάεινε τ' ἀποτέλεσμα—πρέπει νὰ κάνει σε ὑπερήφανο, γιὰτὶ κανεὶς δὲ μπόρεσε ἀπ' αὐτοὺς—ἐδῶ νὰν τὸ πλησιάσει...

ΕΥΡ. (φχαριστημένος ἀπ' τὰ λόγια του) Εὐγενικὲ τοῦ Εὐπείθους γιέ, θεόμορφε Ἀντίνοε, τὰ λόγια σου εἶσαν ὁμορφα σὰν τὴ μορφή σου, καὶ βάλαμο παρηγοριᾶς στὴν ἀπελπισμένη μου ψυχὴ... Οἱ τρισμακάριστοι θεοί, ἂν μ' ἀφαίρεσαν τὴ νίκη σ' ἐσὲ νὰ τὴ χαρίσουν, θὲ νὰ 'μαι δυὸ φορὲς εὐτυχισμένος... Τόσο καλόγνωμος εἶσαι καὶ μ' εὐχαρίστησαν τὰ λόγια σου... Τὴ μιά,—γιὰτὶ κι ἡ συνετὴ γυναῖκα τοῦ γιοῦ τοῦ Λαέρτη, σύζυγο καινούργιο τόσο εὐγενικὸ καὶ μὲ τόσο ὁμορφα αἰσθήματα θὰ βρεῖ, ποὺ θὰν τὴ κάμει εὐτυχισμένη, ξεχνώντας τὴς τὶς πίκρες ποὺ δοκίμασε τόσον καιρό, τὴ δεύτερη,—γιὰτὶ δὲ θ' ἀποδειχτοῦμε ὅλοι μας τόσο κατώτεροι στὴν τέχνη καὶ στὴ δύναμη ἀπὸ τὸν ἰσόθεο Ὀδυσσεά, ποὺ νὰ μὴ μποροῦμε οὔτε τὸ τόξο του νὰ τεντώσουμε καὶ νὰ περάσουμε τὸ βέλος μέσ' ἀπ' τὰ πελέκια... Ὅσο γιὰ τὸ γάμο, λυπᾶμαι, βέβαια, καὶ γι' αὐτόνε ποὺ τὸν χάνω, μά, σῶσε σύ, τοῦλάχιστον, Ἀντίνοε, τὴν τιμὴ μας στοὺς μεταγενεστέρους... (κάθεται ἀργὰ—ἀργὰ, στὴ θέση του).

ΑΝΤ. (κρατώντας μὲ τῶνα χέρι τὸ τόξο

και τᾶλλο ἓνα θέλος). Χρέος μου νὰ σ' εὐχαριστήσω κι ἐγὼ μὲ τὴ σειρά μου, Εὐρύμαχε... Νὰ—ιο, τὸ τόξο! Κι οἱ εὐχὲς ὄλων σας, ἄς μὲ συντροφεύουν... Οἱ ἀθάνατοι θεοὶ εἶναι μύρτυρες πῶς τ' ἀγώνισμα ἐκτελέστηκε τίμια... Τῶρ' ἄς εὐδοκήσουν σὲ μένα νὰ χαρίσουν τὴ νίκη...

Καί, τάζω—σιδερένιο τρίποδα σὲ σένα, Δία, ἀψηλὸν ὅσο τὸ τόξο τοῦτο. Ὀλόχρυσο κροντήρι στὴ θεὰ Ἀθηνά, στὴν Ἥρα ἔφτα χρυσοκέντητους πέπλους καὶ στὸν Ἥφαιστο, τὴν καλοδουλεμένη ἄρματοσιά μου... Τάζω—στοὺς ἄλλους ὄλους τοὺς θεοὺς, νὰ κάψω τὰ παχιά μεριὰ ἀλειμμένα λίπος δέκα τραγιῶν καὶ εἴκοσι προβάτων... Μέλι καὶ γάλα, καὶ κρασί μ' ἀλεῦρι κριθαρένιο, τάζω σ' ὄλους τοὺς νεκροὺς προγόνους μου... Καὶ μάρτυρές μου πῶς θὰ κάμω αὐτὰ ὅλα—βάζω ὄλους ἑσᾶς, τριγύρο, πὺ μ' ἀκοῦτε—κι οὔτε ἓνα λέω, νὰ μὴν ἀλησμονήσω!..

Καί, τώρα ἐμπρός!—καλά, ἀφοῦ τάχω αὐτὰ εἰπωμένα, καλὰ ἄς κοιτάξω καὶ τὸ ἔργο νὰ τελειώσω... (στρέφει πρὸς τὸ μέρος ἀπ' ὅπου ἡ Πηνελόπη παρακολουθεῖ τ' ἀγωνίσματα). Κι ἐσύ, κυρά, βασίλισσά μου ξακουστή... (μά, δὲν ἀποσώνει τὴ φράση του. Ξαφνικὰ κλονίζεται, τοῦ φεύγει τὸ τόξο καὶ τὸ θέλος ἀπ' τὰ χέρια... μένει ἄλλος γιὰ μερικὲς στιγμές... κι ἔπειτα προχωρεῖ προφυλακτικά, μὲ δέος, σὲ μέρος της... Ὅταν πλησιάσει λίγο ἀκόμα, φέρνει τὸ μπράτσο του μπροστὰ στὰ μάτια του γιὰ νὰ μὴ βλέπει κάπιο φοριχτὸ θέαμα καὶ βγάζει μιὰ τρομερὴ κραυγή). Ὁ, ἁἰῖα!... ὦ, θεοί!.. Τὶ φορίκη!.. (κλαίει νευρικά). Πηνελόπη!.. (Ὅλοι, πὺ μέχρι τὴ στιγμὴ ἐκείνη, ἀφοσιωμένοι στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἀγωνίσματος, δὲν εἶχανε διόλου προσέξει τὴ βασίλισσα, υἱὸς τώρα στέκουν, τὴ βλέπουν ξαφνικὰ γερασμένη, μ' ἄσπρα μαλλιά, ρυτίδες, ἄσχημη, κυρτωμένη—μεταμορφωμένη σ' ἓνα σκιαχίτρο—κάνουν ἓνα—δὺν δῆματα πίσω μὲ τρόμο).

ΠΟΛΛΕΣ ΦΩΝΕΣ:—Θεοί!.. Γέρασε!.. Δία!.. Τὶ φορίκη!.. Κατάρη!.. ὦ, ὦ, ὦ!..

Πένθυμη ὑπόκρουση. Λυγμοὶ τρανιάζουν τὴν Πηνελόπη, πὺ κρύβει τὸ πρόσωπο μ' ἓναν πέπλο καὶ σιγὰ—σιγὰ, ἀποσύρεται στὰ δώματα ἀπ' τὴν πόρτα πὺ εἶνε πίσω...

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Στὴν ἀρχὴ ξεσηκώνεται φασαρία καθὼς προσπαθοῦν νὰ ἐρμηνέψουν μεταξὺ τους τὰ παράξενα, θεϊκὰ τοῦτα σημάδια. Ἀξαφνα ὁ κῆρυκας σηκώνεται κρατώντας τὸ ραβδί του καὶ φωνάζει στοὺς ἄλλους:

ΜΕΛΟΝΤΑΣ:—Ἦσυχία... Ἦσυχία, παρακαλῶ!.. (σιγὰ—σιγὰ, ἡ βουὴ καταλαλιάζει κι ἓνας τρόμος σκεπάζει τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Μέλωντας ἐξακολουθεῖ).

Ἀκοῦστε πὺ θὰ σᾶς μιλήσει ὁ γιὸς τοῦ Οἴνοπα ὁ ξακουστὸς μάντης Λεκύδης... (σὲ βαθιὰ σιγή, σηκώνεται ὁ Λεκύδης καὶ λέγει ἐπίσημα).

ΛΕΚ. Ἀνδρεῖοι μνηστῆρες κι ὄλοι σεῖς πὺ ἐδῶ στεκόσαστε ἀδραγμένοι ἀπὸ τὸ φόβο, ἀπ' ὅσα θεϊκὰ σημάδια εἶδατε... Πολλά δεινὰ τὸ θνητὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ὁδηγοῦν στὰ γερατειὰ κι ὕστερα σὲ βασίλειο τοῦ Ἀδῆ. Μά, ὅσο ἡ ψυχὴ εἶν' ὀρθή—ὀρθὸ κρατιέται καὶ τὸ σῶμα κι ἀντιπαλέβει κι ἀντιστέκεται στὰ βάσανα καὶ στὶς κακοτυχίες... Εὐτυχισμένοι ἐκεῖνοι πὺ κρατοῦν δὺν ὧλόγες σὲ βωμὸ τῆς θεῆας ψυχῆς τοὺς ἀναμμένες—ἀκοίμητοι, σὰν τὶς θεῖκὲς Ἑστιάδες—κι ἔτσι δὲν τοὺς κυκλώνει καὶ στὶς πιὸ τρομαχτικὲς ἀντίρες τὸ πηχτὸ σκοτάδι τῆς ἀπελπισιᾶς καὶ δὲν τοὺς πιάνει ὁ πόθος τοῦ θανάτου, μά, βλέπουν καὶ πορεύονται σὲν ἴσιον δρόμο... καὶ δὲ λυγáει ἡ ψυχὴ καὶ μένει ὀρθὴ καὶ μάχεται...

Μ' ἀλίμονο σὲ κείνον τὸ θνητὸ πὺ θάρθει ἡ μέρα νὰ σβυστοῦν τοῦτες οἱ δὺν μικρὲς φλογίτσες—ὅπως τώρα—δὰ εἶδατε σὲ συνετὴ βασίλισσα—τῆς Πίστης καὶ τῆς Ἑλπίδας... Τότε ἡ ψυχὴ σὲ γόνата θὰ σέρνεται, τυφλὴ κι ἀνῆμπορη ὀρθιὰ νὰ σταθεῖ, κι ἀκελπ σμένη, ἀγκαλιασμένη μὲ τὸ θάνατο ἀπὸ ζωντανή... Γιατί—δυστυχισμένος δὲν εἶν' αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος πὺ δὲν ἔχει πλούτη, εἴτε εἶνε ἀπὸ φτωχὴ γενιὰ κι ἀσήμαντὴ ἢ τοῦ χάθηκαν ἀγαπητὰ του πρόσωπα πὺ δὲ θὰ ξαναῖδεῖ—μά, ἐκεῖνος, πὺ ἔχει τὴν ψυχὴ ἁδὲ ἀνὴ κι οὔτε πιστεύει, οὐδὲ κι ἐλπίζει πῶς θὰ καλλιερέσει καὶ γιὰ ἐλόγου του ἡ ζωὴ... Ὁ δύστηχος θνητὸς πῆλινα ἔχει πόδια κι ἓνα δισάκκι στὴν κυρτή, βασανισμένη ράχη του, πὺ τὸ γιομίζει μὲ δεινὰ καὶ πόνους σὲν διάβα του ἀπ' τὴ ζωὴ... Κι ἔτσι τὰ δεινὰ αὐγαταίνουν

στο δισάκκι και βαραίνει—τὰ πῆλινα ποδά-
ρια τοῦ θνητοῦ δὲν τὸν βαστοῦν μὲ σιγου-
ριά... Τότες τοῦ βρήκανε οἱ μακάριστοι θε-
οὶ δυὸ δεκανίκανὰ βοηθιέται: Πίστιη κι Ἑλ-
πίδα, τὰ εἶπανε καὶ σίγουρα στρατοκο-
πάει, ὅποιος τὰ πάρει παραμάσχαλα...

Αὐτά, ὁ θεὸς τῆς μαντικῆς ὁ ἀθάνα-
τος, μοῦ ἔβαλε στὸ μυαλὸ τούτη τὴν ὥρα
καὶ πρόσταξε τὴν καρδιά μου νὰ σᾶς πῶ...
Καί, σεῖς, ὅσοι μ' ἀκούσατε καὶ λίγη ἔχετε
χρῆση, σκεφτεῖτε τα καλὰ μέσα στὸ νοῦ
σας... (κάθεται σ' ἓνα σκαμνί).

ΕΥΡ. (ἡρεμος, σηκώνεται ἀπ' τὴ θέση
του). Φίλοι, καλοὶ κι εὐγενικοὶ μνηστήρες.
Τὰ δεινὰ τῶν ἀνθρώπων δὲν τελειώνουν
ποτέ. Καλὰ μᾶς εἶπε κι ὁ Λεκύδης... Μπο-
στὰ στὰ μάτια μας τῶν μεγάλων θεῶν τὸ
μεγαλεῖο φανερώθη πρὶν λίγο, μὲ πρωτό-
φαντο τρόπο. Ἡ Πηνελόπη γέρασε ἄξαφ-
να, τ' ὥραϊο τῆς πρόσωπο γιόμισε ρυτίδες,
ἄσπρισαν τὰ ὀλόχρυσά μαλλιά κι οἱ ὦμοι
τῆς κύρτωσαν σὰν καμιᾶς γριᾶς... Κανένας
τοὺς θεοὺς δὲ μπορεῖ νὰ κατηγορήσει—για-
τί ναι—τοὶ ἀψεγάδιαστοι. Ὡς καὶ κεῖνοι,
οἱ ἀθάνατοι, ὑποτάσσονται σὲ κάποιον δυνα-
τότερό τους θεό, στὴν Ἀνάγκη.. Αὐτό, κα-
λὰ τὸ ξέρουμε, λοιπόν, κι ἂς μὴ ξετάζουμε
ὅσα γίνηκαν ἐδῶ, πρὶν λίγο, μὲ τὸ φτωχὸ
τὸ μέτρο τοῦ μυαλοῦ μας. Μπορεῖ νὰ πά-
θουμε καὶ μεῖς, ὅ,τι ὁ σεβαστὸς μάντης
Τειρεσίας ποὺ τόλμησε ν' ἀντικρύσει τὸ με-
γαλεῖο τῆς θεᾶς μὲ τὰ φτωχὰ του ἀνθρώ-
πινα μάτια...

Μὰ, ἐδῶ, ἂς σκεφτοῦμε σὰ φρόνιμοι
ἄντρες... Κι ἂν ἡ Πηνελόπη γέρασε ἔτσι
ξαφνικὰ κι ἔγινε σιάχτη ἢ ὁμορφιά τῆς,
σὰν τὴ λεβέντικη βελανιδιά ποὺ καίει τ' ἄ-
ψυ τ' ἀστροτελέκι ὥς τὴν καρδιά τῆς (ἀλί-
μονο, καὶ τίποτα δὲν εἶν' αἰώνιο ἐδῶ σ' ἡ
γῆς! Μῆτε τῶνομα τὸ καλὸ, μῆτε τὰ πλού-
τη, μῆτε ἡ ὁμορφιά ἢ ἡ ἀντρεία!..) καὶ
πιὰ—πιστεύω—πὼς κανένας ἀπὸ μᾶς δὲ
θὰν τὴ λαχταρᾷ γιὰ σύζυγο, μὲ τοῦτο δὲ
θὰ πεῖ πὼς πρέπει ἐμεῖς τ' ἀγώνισμα ν'
ἀφήσουμε στὴ μέση...

ΛΕΚ. (ἀπ' τὴ θέση του). Γιὰ τὴ βα-
σίλισσα οἱ θεοὶ τ' ἀπαγορέψαν!.. Τῶδεῖξαν
μὲ τὰ θεϊκὰ σημάδια τους!.. Ἱερόσυλος, ὅ-

ποιος θάθελε γυναῖκα νὰν τὴν πάρει...

ΑΝΤ. (στον Εὐρύμαχο). Τὶ τ' ὄφελος,
Εὐρύμαχε, ν' ἀγωνιστῶ;

ΕΥΡ. (λυπημένος). Τὸ ξέρω, Ἀντίνοε,
ἡ θλίψη τὴν ψυχὴ σου τσάκισε καὶ τὸ μυα-
λό σου δὲν ξεχωρίζει ἄλλο σκοπὸ, πὶὸ μα-
κρονό... Μὰ, στὸ χρέος πρέπει ἀλύγιστος νὰ
μείνεις...

ΑΝΤ. Καί, ποῖο εἶν' τὸ χρέος ποὺ γιὰ
δαῦτο μοῦ μιλάς;

ΕΥΡ. Ἡ τιμὴ μας!.. Τῶν μνηστήρων
ἡ τιμὴ!.. Ντροπὴ, κανένας ἴσος μὲ τὸν Ὀ-
δυσσεά ἂν δὲ σταθεῖ στὸ τόξο...

ΠΟΛ. (ἐπεμβαίνοντας). Ὁ Εὐρύμαχος
μιλάει σωστά... Στ' ἀγώνισμα σκοπὸς δὲν
εἶτανε ὁ γάμος τῆς βασίλισσας, μὰ, τοῦ
σκοποῦ τὸ γέρας. Σκοπὸς εἶταν τὸ τέντωμα
τοῦ τόξου καὶ τὸ πέρασμα ἀπ' τὶς τρύπες,
τῆς φτερωτῆς σαίτας...

ΑΝΤ. Πόλυβε, δίκαια μίλησες κι ἀξί-
ζει νὰ σὲ παινέσω... Τὴν τρυφερὴ ψυχὴ
μου, ποὺ σ' ἓνα λεπτὸ ἡ θλίψη τσάκισε τοῦ
χαμοῦ τῆς ὁμορφῆς καὶ φρόνιμης γυναῖκας
τοῦ Ὀδυσσεά, τὴ δυναμώσανε τὰ λόγια
σου καὶ τοῦ γενναίου Εὐρύμαχου. Τώρα
μ' ἐμάθασε σκοπὸς πὼς δὲν εἶνε μόνο ἡ ἐ-
πιτυχία, μὰ καὶ τὸ ξεκίνημα κι ἡ πορεία,
ναί, κι ἂς μὴ φτάνεις ποτέ, καὶ ποτέ ἂς μὴ
γυρᾷς, καὶ ποτέ ἂς μὴ μάθεις κι ἂς τε-
λειώσεις χωρὶς νὰ γευτεῖς τὸν καρπὸ τῆς
γλυκιᾶς ἐπιτυχίας... Κι ὁ ἀγώνας, λοιπόν,
εἶνε σκοπός... Φέρτε τὸ τὸ τόξο!.. (τοῦ δί-
νουν τὸ τόξο. Τὸ παίζει λίγο στὸ χέρι του,
τὸ δοκιμάζει, τὸ ἀλείφει πάλι λίπος, τὸ ξε-
σταίνει, παίρνει ἓνα βέλος καὶ γονατίζει στὸ
δῶμα. Ὅλοι τὸν τριγυρίζουν καὶ κρατοῦν
τὶς ἀναπνοὲς τους. Βαθιὰ σιγὴ. Σημαδεύει
τεντώνει μ' εὐκολία τὴ χορδὴ, κι ἔτσι ὅπως
βρίσκεται, φωνάζει:) Δία, πατέρα, βόηθα-
με!.. (τὸ βέλος φεύγει ἀπ' τὴ χορδὴ καὶ περ-
ναεῖ καὶ τὰ δώδεκα πελέκια... Μιὰ θριαμ-
βευτικὴ κραυγὴ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ στήθια ὅ-
λων ὄσων βρίσκονται ἐκεῖ. Ὁρμῶν καὶ τὸν
ἀγκαλιάζουν, τοῦ σφίγγουν τὰ χέρια, τὰ γό-
νατα, τὸν περικυκλώνουν κι οἱ μνηστήρες
κάνουν τρομερὸ θόρυβο ποὺ ξετροπιᾶστη-
καν).

ΕΥΡ. (μ' ἀκράτητη χαρὰ). Ἀντίνοε,

χαῖρε!.. Οἱ ἀθάνατοι θεοὶ σὲ βοήθησαν, ἀθάνατο γὰρ μένει τ' ὄνομά σου στοὺς αἰῶνες πού ἀιροθοῦν! Ψέμματα θὰ 'νε κι ἂν γραφτεῖ, κανεῖς ἀπ' τοὺς μνηστῆρες πὼς δὲ μπόρεσε τὸ τόξο νὰ τεντώσει τοῦ 'Οδυσσέα!..

ΑΝΤ. (μὲ περηφάνεια). Θεοὶ εὐχαριστῶ!.. Τό τάξιμό μου τὸ θυμᾶμαι, ἂν καὶ τὸ ἔπαθλο τοῦ ἀγῶνα μου ἄλλαξε στὸ τέλος.. Μά,, ἡ δόξα εἶνε πού κέρδισα μεγάλη κι ἀκριβή... (στοὺς γύρο του). 'Εμπρός, καλοὶ κι εὐγενικοὶ μου φίλοι, ἄς τρέξουμε θυσιές

στοὺς μακάριους θεοὺς νὰ προσφέρουμε... Μά, πρῶτ' ἀπ' ὅλα... (σὰ νὰ θυμᾶται καὶ, στρέφει πρὸς τὸ ἄδειο πιά ὑπερῶο πού στεκότανε πρὶν ἢ Πηνελόπη, καὶ φωνάζει δυνατὰ.) Χαμένο μου ὄνειρο ἀνοιξιάτικο, λουλούδι μυρωμένο, πού δὲ σ' ἔδρεψα—γιὰ πάντα, Πηνελόπη χαῖρε!.. (ἔπειτα, σ' ὅλους ὅσους τὸν τριγύριζαν). 'Εμπρός... Τὸ δῶμα τοῦτο ἀδειᾶστε!.. 'Εξω ἀπὸ 'δώ, ἡ ζωὴ κοχλάζει, τὸ φῶς τοῦ 'Απόλλωνα φωτοβολεῖ ἐλπιδοφόρο... 'Εμπρός, ἀκλυυθᾶτε με!..

(ΑΥΛΑΙΑ)

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Τὴν ἀναζήτησα παντοῦ στὸν ἥλιο, στὸν ἀγέρα, στῆς μάνας τὸ χαμόγελο, στὴν μυρωμένη αὔρα. Στῆς Κύπριδας τὴν ἀγκαλιά. στὸ χᾶδι τοῦ πατέρα, στὴ βλόγηση τοῦ γάμου μου—γλυκόσταλή μου ἀνάβρα—.

Στὸ ρέμμα τῆς ἀπελπισιᾶς, στοῦ λογισμοῦ τὴ γλύκα, στῆς μάθησης τὴν ὁμορφιὰ καὶ στῆς χαρᾶς τὸ κλάμα. Στῆς πόλης τὸ ξεφάντωμα τὴ μέθη τῆς δὲ βρῆκα κι' οὔτε στοῦ χάρου τὸ στυγνὸ κι' ἀνήλεό του δράμα.

Στῆς μόνωσης τὴ λευτεριά καὶ στῆς φυγῆς τὴ μέθη, στὴν καταχνιά, στὴν ἔκσταση. στῆς θάλασσας τὸ κῆμα, μὲς στὸν σπασμὸ τῆς ἡδονῆς καὶ στ' οὐρανοῦ τὰ νέφη τὴ ζήταγα ὥς ἀνέβαινα στοῦ Πήγασου τὸ βῆμα.

Μὰ κάπου τὴν ἀντάμωσα στῆς πλάνησής τὰ μάκρη κι' ὅλα—σβησμένοι ἀστερισμοὶ—τᾶνοιωσα καὶ τὰ εἶδα σὰν δροσοστάλα κύλισε κάποιας χαρᾶς τὸ δάκρυ. στοῦ σπλάχνου μου τὴ λεβεντιά—λαχταριστὴ μου ἐλπίδα!

'Ανθοῦλα Α. Ζόλδερ

Η ΑΙΩΡΟΥΜΕΝΗ ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ

'Η αἰωρούμενη μελαγχολία
εἶναι ἡ μεγάλη μου ἀδερφή.
'Απὸ τὰ πρῶτα μου τὰ χρόνια ἀκόμα
μὲ φάσκισα στὸ ἡμίφως τῆς ποδιᾶς τῆς
κι' εἶναι ἀπὸ τότε πὺ ἔχω μάθει
τῶν παιχνιδιῶν τῆς ν' ἀγαπῶ τὶς ἄδειες ὥρες...
Σήμερα πάλι κάνουμε κάποιο παιχνίδι:
τὰ δάχτυλά τῆς μοῦ περνᾶ
βραχιόλι στὸν λαιμό μου...

Θανάσης Πάσχος

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΙΣ

ΤΟ ΜΕΓΑΡΟΝ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ἐκ μέρους τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας τοῦ Σουλίου Χριστοβασίλη ὑπεβλήθη εἰς τὴν Νομαρχίαν Ἰωαννίνων ὑπόμνημα, διὰ τοῦ ὁποίου ὑποβάλλεται ἡ παράκλησις χορηγήσεως πιστώσεων διὰ τὴν πλήρη ἐπισκευὴν τοῦ μεγάρου Χριστοβασίλη, εἰς τὸ ὁποῖον στεγάζεται καὶ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τοῦ χωρίου. Εἰς τὴν δικαίωσιν τῆς παρακλήσεως αὐτῆς συνηγοροῦν δύο λόγοι σοβαρώτατοι. Πρῶτον ὅτι τὸ Σχολεῖον πρέπει νὰ λειτουργήσῃ χωρὶς τὴν προοπτικὴν τοῦ κινδύνου τῆς καταρεύσεως τοῦ διδακτηρίου καὶ δεύτερον ὅτι τὸ οἶκημα ἀποτελεῖ ἐν μνημεῖον τῆς Ἱστορίας καὶ τῶν γραμμάτων τῆς Ἠπειροῦ, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ ἐγεννήθη καὶ ἐμεγάλωσε καὶ ἔζησε ὁ ἡπειρώτης διηγηματογράφος Χρῆστος Χρηστοβασίλης. Πρέπει λοιπὸν τὸ αἶτημα νὰ τύχῃ ἀνταποκρίσεως. Καὶ ὅχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ ἐπιβάλλεται καὶ νὰ ὁλοκληρωθῇ τὸ ἐνδιαφέρον—ὅπως καὶ εἰς τὸ ὑπόμνημα ἀναφέρεται—διὰ τῆς χορηγήσεως πιστώσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιτρέψουν τὴν μετατροπὴν μιᾶς τῶν αἰθουσῶν εἰς «Μουσεῖον Χρηστοβασίλη», εἰς ὃ θὰ συνεκεντρουτο ὅτι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Χρηστοβασίλη. Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι τὸσον οἱ ἀρμόδιοι (πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται ἡ Σχολικὴ Ἐφορεία Σουλίου—Χρηστοβασίλη) ὅσον καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας θὰ ἐκτιμῇσιν δεόντως τὴν πρώτην αὐτὴν ἐνέργειαν. Ἡ δὲ τοιαύτη προσπάθεια συγκεντρώνει, ἐξ ἄλλου, καὶ πολλὰς ἐνθαρρυντικὰς προϋποθέσεις (Ἠπειρωτικὰ Ἱδρύματα, θετικὸν ἐνδιαφέρον μεταξὺ τῶν Ἠπειρωτῶν διανοουμένων, οἰκογενειακὰ ἀρχεῖα πρόσφορα εἰς τὴν ἔρευναν διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χρηστοβασίλη), διὰ νὰ ὁλοκληρωθῇ καὶ διὰ νὰ ἀχθῇ εἰς αἴσιον πέρας.

ΟΙ «ΦΙΛΟΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Οἱ «Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων» κοντὰ στὴν ἄλλη ἀξιόλογη δραστηριότητα ποὺ ἀναπτύσσουν μὲ ἐπιτυχία γιὰ τὴν ἐν γένει ἐκπολιτιστικὴν προαγωγὴν τῶν Ἰωαννίνων, ἤρθαν ἐδῶ τὸν περασμένο μῆνα κ. Γ. Βηλαράς καὶ κ. Α. Ἐλ. Κανελλοπούλου εἰδικὰ καὶ γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Βιβλιοθήκης. Γιὰ τὴν ὁργάνωσίν της διέθεσαν καὶ ἓνα ποσὸν ἀπὸ 50.000 δραχμῶν καὶ προσκάλεσαν ἀκόμα καὶ τὸν κ. Κ. Σολδάτο, τ. Ἐπιθεωρητὴν Δημοσίων Βιβλιοθηκῶν, γιὰ νὰ κάμῃ μιὰ ἐπιτόπιο αὐτοψία γιὰ τὴν διευθέτησιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ. Ἔτσι καὶ οἱ ἀρμόδιοι παράγοντες ἐδῶ εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ κατατοπισθοῦν σχετικὰ μὲ τὶς δυσχέρειες ποὺ παρουσιάζει καὶ ἀπὸ τεχνικῆς πλευρᾶς τὸ θέμα τῆς λειτουργίας τῆς Βιβλιοθήκης. Ἡ συμβολὴ τῶν «Φίλων τῶν Ἰωαννίνων» στὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι πράγματι σημαντικὴ. Ἐν τούτοις, ὅμως, δὲν θὰ πρέπει νὰ διαφεύγῃ κανενὸς πὼς τὸ ζήτημα τῆς Βιβλιοθήκης ἐξακολουθεῖ—καὶ κατόπιν ὅλων αὐτῶν—νὰ παραμένῃ ἀκόμη ὅπως καὶ πρὶν πρόδλῃμα. Κι' ἔχομε τὴ γνώμην πὼς θὰ εἴταν ἀνώφελο—ἂν ὅχι καὶ ἐπιζήμιο—ἂν νομίζοντας πὼς λύθηκε.

✱

ΑΝΑΤΥΠΩΣΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Ὅπως κάθε τραγούδι, καθὼς ξέρου μεδλοῦ

μας, εἶναι τὸ κυριώτερο μέσο γιὰ νὰ ἐκδηλώσῃ ἕνας λαὸς τὰ ψυχικὰ συναισθήματα, ἔτσι τὸ ἴδιο μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς συμβαίνει καὶ μὲ τὸ δικό μας τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καμμιὰ ἀμφιβολία γι' αὐτό. Καθὼς ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης Κουρτίδης, μὲ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια «καθρεφτίζεται ὅλη ἡ ζωὴ μὲ τὰ λίκνα της καὶ τοὺς τάφους της, μὲ τὰ μειδιάματά της καὶ τὰ δάκρυά της καὶ ὅλη ἡ φύσις μὲ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν φαινομένων της καὶ τὰς θωπευτικὰς ἢ τυραννικὰς σχέσεις της πρὸς τὸν ἄνθρωπον». Κύριο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι, ὅτι αὐτὸ δὲν ξέρουμε ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει καὶ πὺς εἶναι ὁ ὠρισμένος δημιουργὸς του. Εἶναι γέννημα τοῦ ἄγνωστου, τοῦ ἀνώνυμου κλήθους καὶ ἔρχεται αὐτὸ παντοῦ. Ἄν πάρουμε τὰ λόγια τοῦ Γ. Τσοκοπούλου, αὐτό: «κατεβαίνει ἀπὸ τὰ βουνά, ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ ἀκρογιάλια, γυρίζει τὸ βράδυ μὲ τὰ πρόβατα εἰς τὴν στάνην, ταξιδεύει μὲ τὰ πλεούμενα, κατακτᾷ τὸ ὑπαιθρον, ἐμφανίζεται εἰς τὰς πόλεις, εἰσέρχεται εἰς τὴν ταβέρνα κλπ». Κατὰ κύριο λόγο μπορεῖ κανένας νὰ τονίσῃ πὼς τὸ ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι ἀπεικονίζει τὶς πραγματικὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀποτελεῖ αὐτὸ τὸν κυριώτερον καθρέφτη τῶν χρόνων ποὺ γεννήθηκε, ἐνσωματώνει τὴν πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ μεγάλῃ πνοὴ τοῦ ἑλλη-

νικού λαού, τούς πόθους του, τούς πόνους και τὰ παράπονα, τὶς ἐλπίδες του, τὴ λεβεντιά του.

Κατὰ τὸν Παπαρηγόπουλο, μερικά ἀπὸ τὰ δημοτικά μας τραγούδια «ἐπονήθησαν παρὰ κλεφτῶν, τὰ πλείστα ὅμως τούτων ἦσαν ἔργα τυφλῶν ριψωδῶν, οἱ ὅποιοι διερχόμενοι τὰς πόλεις, τὰς κώμας καὶ τὰ χωρία, μάλιστα κατὰ τὰς ἐορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις, ἔτερον τὸν λαὸν, ἄδοντες τὰ προϊόντα τῆς ἀφελοῦς ἐκείνης μουσῆς καὶ ἔζων ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἀμοιβῆς, ἣν τούτου ἕνεκα ἐλάμβανον». Ἄς μὴ θεωροῦμε ὅμως πῶς τὰ τραγούδια αὐτὰ ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ στὰ πρόσωπα πού ἀναφέρει ὁ Παπαρηγόπουλος. Δὲν τὰ τραγουδοῦσαν αὐτὰ γιὰ λογαριασμό τους μόνο. Τὰ τραγουδοῦσαν γιὰ λογαριασμό ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Κάθε Ἕλληνας εὗρισκε στὰ τραγούδια αὐτὰ τὶς δικές του σκέψεις. Μόλις γιὰ πρώτη φορὰ ἄκουε κανένας κανένα τέτοιο τραγούδι, μποροῦσε ἀμέσως νὰ τὸ τραγουδήσῃ, γιατί ἦταν αὐτὸ ἔκφραση καὶ τῆς δικῆς του ψυχικῆς διάθεσης. Ἔτσι λοιπὸν μποροῦμε νὰ ποῦμε, πῶς τὰ δημοτικά μας τραγούδια ὑπῆρξαν στὴν οὐσία ἐπινόηση τῆς ἀπρόσωπης μεγαλοφυΐας καὶ τῆς ἀνώνυμης ψυχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μὲ τὸ αὐτὸ σχεδὸν πνεῦμα, ὅπως καὶ οἱ παραπάνω γιὰ τὰ δημοτικά μας τραγούδια γράφει καὶ ὁ Γεώργιος Χασιώτης τὰ ἑξῆς: «...Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἐκόςτου ἔθνους εἶναι τὸ ταμεῖον τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως καὶ ἀπεικονίζει ἀκριβέστατα τὸν χαρακτῆρα του, ἀναπτύσσεται δὲ καθόσον ἡ φαντασία του εἶναι ζωηρὰ καὶ γόνιμος. Αὕτη δὲν εἶναι ἀποκύημα σχολαστικῶν λογίων, οὐδ' ἐπηρεάζεται ἐκ τῆς σχολαστικῆς γραμματικῆς. οὐδ' ἔχει τεχνικὸν τι καλλώπισμα, ἀλλ' εἶναι αὐτοσχέδιος, αὐθόρμητος καὶ ἀνεπιτήδευτος... Τοιαύτης οὐσῆς ἡ φύσεως τῆς ποιήσεως, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἶχε καὶ ἔχει πάντα τὰ πρὸς αὐτὴν προσόντα ὑπὸ δουλείαν στενάζον καὶ εὐτυχεῖς ἡμέρας ἀναμνησκόμενον ἀρχεῖται ἐν τοῖς διαφόροις τοῦ βίου περιστάσεσιν νὰ ᾄδῃ τὰ παθητικὰ ποιήματα αὐτοῦ, νὰ παρηγορῇ καὶ νὰ παρηγορητῇ, ἢ τὰς ἰδιωτικὰς ἢ οἰκιακὰς χαρὰς ἢ λύπας...»

Κατὰ δὲ τὸν Θ. Συναδινό τὰ δημοτικά Ἑλληνικά τραγούδια, πού γράφθηκαν μὲ τὶς παραπάνω συνθήκες, κατέχουν κάποια προνομιακή θέση ἀνάμεσα στὰ τραγούδια ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ προνομιακή τους αὕτη θέση δὲν ἔγκειται μόνο στὸν πλοῦτο τοῦ τὸ ρυθμικὸ καὶ τὸ χαρακτῆρα τους τὸ χρωματικὸ, ἀλλ' ἀκόμα ἔγκειται στὴν ἀπλότητα καὶ στὸ διατονικὸ σύστημα, στὴ συντομία, στὴν περιεκτικότητά καὶ στὴν περιγραφικότητα.

Μόλις κανένας ἀκούσῃ ἓνα ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι ἀμέσως καταλαβαίνει ὅχι μόνο τὴν ἐθνικότητά του, ἀλλ' ἀκόμα καὶ τὴν ἰδιαίτερη προέλευσή του καὶ τὴν πατρίδα του. Τὸ Κρητικὸ τραγούδι, παρουσιάζει γοργότητα, τὸ Δωδεκανησιακὸ ἀβρότητα καὶ πάθος στὴ μελωδία, τὸ βουνίσιο τραγούδι τῆς Ἀρχαδίας καὶ τῆς Αἰτωλίας λεπτότητα στὴν ἔκφραση, φαντασία καὶ ζωηρότητα στὶς παραστάσεις. Μοιρολογίστικὸ τόνο παρουσιάζει τὸ Μανιάτικὸ δημοτικὸ

τραγούδι καὶ μεγάλη παραστατικότητα καὶ ἔμπνευση τὸ τέτοιο Ἑπειρωτικὸ.

Τὰ δημοτικά μας τραγούδια θαυμάστηκαν ἀπὸ πολλοὺς ποιητὲς καὶ κριτικούς καὶ δικούς μας καὶ ξένους. Ὅλοι διακρίνουν σ' αὐτὰ ὄχι μόνο τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρμονικὴ καὶ ἀρρενωπὴ ποιητικὴ γλῶσσα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων μὲ τοὺς ἀγραφους στοχασμούς, τοὺς ἀγραφους πόθους καὶ τοὺς ἀγραφους πόνους τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Πολλοὶ κατέγιναν ὡς τώρα μὲ τὴ συλλογὴ καὶ τὴ μελέτη τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Εἶναι αὐτοὶ καὶ Ἕλληνες ἐπιστήμονες, ἀλλὰ καὶ ξένοι.

Ἀπ' ὅσα εἴμαστε σὲ θέση νὰ ξέρουμε, ὁ πρῶτος πού μάζεψε τὰ δημοτικά μας τραγούδια σὲ συλλογὴ ἦταν ὁ Γάλλος *Claude Fauriel*, τὰ ἔξεδωσε δὲ αὐτὸς στὸ Παρίσι στὰ 1824 μὲ τὸν τίτλο: «*Chants populaires de la Grece Monternee*». Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ξένοι μέχρι τὸ 1850 δημοσίευσαν συλλογὰς τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, ὅπως στὰ 1842 ὁ Τομμάσεος (*Tommaseo Canti popolari Venet 1842, Greci*), στὰ 1844 ὁ Sanders «*das Volksleben der Neugriechischen Manhin*» καὶ στὰ 1849 ὁ *The Kind (Neugriechische Volkslieder, Leipz.)*

Ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα φέρεται σὰν πρῶτος πού ἀσχολήθηκε μὲ τὴ συλλογὴ καὶ ἔκδοση σὲ βιβλία μὲ τὰ δημοτικά μας τραγούδια (κλέφτικα, ἱστορικά, ἐρωτικά κλπ) ὁ Ἀντώνιος Μανούσος. Στὰ 1840 ὁ Μανούσος ἔξεδωσε τὸ βιβλίο του μὲ τίτλο: «Τραγούδια ἐθνικὰ συναγμένα καὶ διασφαλισμένα ὑπὸ Ἀντωνίου Μανούσου εἰς Κέρκυραν 1850». Ὑστερὰ δὲ ἀπ' αὐτὸν καὶ ὁ Σπυρ. Ζαμπέλιος ἔξεδωσε τὴ συλλογὴ του στὰ 1852 μὲ τίτλο: «Ἀσματα δημοτικά τῆς Ἑλλάδος ἐκδοθέντα ὑπὸ Σπυρ. Ζαμπελίου. Κέρκυρα 1850». Ἐξυπακούεται δέ, ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ συμπεριληφθοῦν ὅλα τὰ δημοτικά μας τραγούδια στὶς παραπάνω ἐκδόσεις. Γι' αὐτὸ ἀπ' τὴν ἐποχὴ αὕτη ἀρχισαν νὰ δημοσιεύωνται ἀρκετὰ δημοτικά μας τραγούδια καὶ σὲ διάφορα φιλολογικὰ περιοδικὰ. Πιὸ συστηματικὰ μὲ τὴ συλλογὴ τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν ἀσχολήθηκε ὁ Γερμανὸς *Arnoldus Passow*. Αὐτὸς στὰ 1860 ἔξεδωσε στὴ Λειψία τὴ συλλογὴ του μὲ τίτλο: «Τραγούδια Ρωμεῖκα» (*Popularia Carmina Graeciae recentioris*). Ὁ *Passow* τὰ τραγούδια του αὐτὰ τὰ κατατάσσει σὲ ὀκτὼ κατηγορίες ἡτοι: 1) Κλέφτικα, 2) ἱστορικά, 3) ποντιακά, 4) τοῦ χάρου, 5) τραγούδια πλαστὰ, 6) βλάχικα, 7) ἐρωτικά καὶ 8) δίστιχα.

Κατόπι στὰ 1866 ὁ ἀπ' τὴ Βίτσα τοῦ Ζαγορινοῦ Γεώργιος Χασιώτης ἔξεδωσε τὸ βιβλίο του «Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρὸν δημοτικῶν ἀσμάτων». Ἀπ' ὅσα ἔχω ὑπ' ὄψιν μου, μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε τὴν ἐργασία αὕτη τοῦ Χασιώτη πολὺ σπουδαία. Καὶ αὐτὸς ταξινόμει τὸ περιεχόμενον τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου του σὲ ναυορίσματα, σὲ ἐορταστικὰ τραγούδια, σὲ γαμήλια, σὲ τραγούδια τοῦ χοροῦ, τῆς ξενιτειᾶς, κλέφτικα, ἐρωτικά, σὲ τραγούδια τοῦ χάρου καὶ σὲ μοιρολόγια.

Μὲ τὸ Ἑπειρωτικὸ δημοτικὸ τραγούδι ἀ-

σχολήθηκε και ο Π. 'Αραβαντινός. Έχουμε και αὐτὸς σχετικὴ συλλογὴ ἀπ' αὐτά, ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ τὴ δημοσιεύσῃ. Τὰ δημοσίευσαν ὅστερα ἀπ' τὸ θάνατό του στὰ 1880 τὰ παιδιὰ του μὲ τίτλο: «Συλλογὴ δημοτικῶν ᾠμάτων τῆς 'Ηπείρου».

Κατὰ τὰ νεώτερα χρόνια καὶ ἰδιαίτερα ἀπ' τὴς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μὲς ἀσχολήθηκαν ἀρκετοὶ μὲ τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι. Ἔχουμε ὑπ' ὄψει μας τὸ βιβλίο τοῦ Ἁγ. Θέρου ποὺ τὸ τύπωσε στὰ 1' 09 μὲ τίτλο: «Δημοτικὰ τραγούδια». Ὁ Ἁγ. Θέρος τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς του τὰ κατατάσσει σὲ πέντε κατηγορίες ἤτοι: α) σὲ τραγούδια τῆς ἀγάπης, β) σὲ τραγούδια τῶν ἀρμάτων, γ) τοῦ θανάτου, δ) διάφορα καὶ ε) σὲ δίστιχα. Καὶ ὁ Νικόλαος Πολίτης δημοσίευσε τὸ βιβλίο μὲ τίτλο: «Τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ», στὸ ὁποῖο ξεχωρίζει τὰ τραγούδια, σὲ ἱστορικά, σὲ κλέφτικα, σὲ ἀκριτικά, σὲ παρυσολογῆς, σὲ τραγούδια τῆς ἀγάπης, σὲ νυφιάτικα, σὲ ναυουρίσματα, κἀλαιδα καὶ βαϊτικά, σὲ τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς, σὲ μοιρολόγια, σὲ μοιρολόγια τοῦ κάτω κόσμου καὶ τοῦ χάρου, σὲ τραγούδια γνωμικά, σὲ ἐργατικά καὶ βλαχικά, σὲ περιγελαστικά κλπ. Ἡμεῖς ἐδῶ ἔχουμε ὑπ' ὄψει μας τὴ δεύτερη ἐκδοσὴ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ τοῦ Ν. Πολίτη «Τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ» ποὺ ἔγινε ἀπ' τὸ Βιβλιοπωλεῖο τῆς Ἑστίας στὰ 1925.

Δὲν εἴμαστε, νομίζουμε, μέσα σὲ τὴν πραγματικότητα, ἂν λέγαμε πῶς ὅλα τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια ἔχουν συμπεριληφθῇ στὰ βιβλία ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω καὶ ποὺ αὐτὴ τὴ στιγμή ἔχουμε ὑπ' ὄψει μας. Ἔχουν δὲ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας καὶ πολλὲς ἄλλες συλλογὲς δημοτικῶν μας τραγουδιῶν ἀπὸ δικούς μας ἐπιστήμονας καὶ ξένους. Λένε πῶς οἱ ὡς τώρα συλλογὲς αὐτὲς ξεπερνοῦν τὴς 50. Μερικὰ ὀνόματα ποὺ ἀναγράφονται ὅτι ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι τοῦ: Em Legrand, M. Αελέκου, K. Τεφαρίκη, B Schmidt, K. Κανελλαχὴ καὶ ἄλλων.

Ἀκόμα ἔχουν δημοσιευθῇ ἀρκετὰ σὲ διάφορα φιλολογικὰ περιοδικὰ (Πανδώρα, Παρνασσός, Χρυσάλλις, δελτίον Φιλολογικοῦ Σπυλίου Κων. πόλεως κλπ.), καθὼς καὶ σὲ διάφορα ἡμερολόγια. Πολὺ δὲ ἐποικοδομητικὴ ἐργασία πάνω στὸ θέμα αὐτὸ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ λαογραφικὴ ἐταιρεία.

Δυστυχῶς ὅμως ὅλες οἱ παλαιότερες ἐκδόσεις τῶν βιβλίων μὲ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια ἔχουν ἀπὸ χρόνια ἐξαντληθῇ καὶ ἔχουν καταντῆσῃ αὐτὰ δυσέρετα. Ἀκόμα καὶ ὅσα ἔχουν ἐκδοθῇ κατὰ τὰ νεώτερα χρόνια, «Δημοτικὰ τραγούδια» τοῦ Ἁγ. Θέρου καὶ «Τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ» τοῦ Ν. Πολίτη δὲν εἶναι εὐκολο νὰ βρεθοῦν σὲ τὴν κυκλοφορίᾳ τῶν βιβλίων μας.

Γιὰ καλὴ ὁμως τύχη ἀπ' τὴ μεγάλη αὐτὴ δυσκολία κατὰ ἓνα μεγάλο ποσοστὸ μᾶς ἔβγαλε ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια ἡ ἀριστερὴ ἐπινόηση νὰ γίνουν ἀνατυπώσεις τῶν σπανίων αὐτῶν βιβλίων. Κοὶ κατὰ πρῶτο λόγο βλέπουμε μὲ πρωτοβουλία τὸν ἐκδότην Νικ. Νίκα (Ἀθήνα) νὰ ἐκδίδεται στὰ 1956 ἡ συλλογὴ τοῦ Claude Fauriel «Τὰ Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια». Ἔτσι ὁ καθένας μας

ἔχει στὴ διάθεσή του σήμερα ἓνα ωραιότατο τόμο ἀπὸ 360 σελίδες σὲ μεγάλο σχῆμα μὲ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια ποὺ συνέλεξε ὁ Fauriel καὶ μὲ μιὰ πολὺ διαφωτιστικὴ εἰσαγωγὴ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ μας Νίκου Βέη. Σὰν συνέχεια δὲ τῆς προσπάθειάς αὐτῆς ἦρθε νὰ συμπληρώσῃ τὴν τόσο μεγάλη αὐτὴ ἔλλειψη καὶ ἡ ἀνατύπωση ἐδῶ καὶ λίγες μέρες τῆς συλλογῆς τῶν Δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ Passow ἀπ' τοὺς ἐκδότες Νικ. Νίκα καὶ Χρ. Σπανό. Ἀντὶ τοῦ τίτλου ποὺ εἶχε ὁ Passow «Ρωμέικα τραγούδια» αὐτοὶ ἔβαλαν νέο «Δημοτικὰ τραγούδια». Ἡ νέα αὐτὴ ἐκδοσὴ ἀποτελεῖ ἓνα ὀγκωδέστατο τόμο ἀπὸ 650 σελίδες σὲ μεγάλο σχῆμα, καλοδεμένον καλοτυπωμένον καὶ σχετικὰ σὲ προσιτὴ τιμὴ. Εἶναι, βέβαια ἀξιοὶ συγχαρητηρίων καὶ εὐχαριστιῶν μας οἱ παραπάνω ἐκδότες γιὰ τὴν πρωτοβουλία τους αὐτῇ.

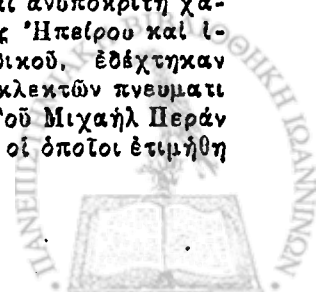
Εἴμαστε ὅμως ὑποχρεωμένοι νὰ ποῦμε πῶς μὲ τὴν ἀναδημοσίευση μόνο τῶν δύο αὐτῶν συλλογῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν δὲν συμπληρώνεται ριζικὰ τὸ κενὸ ποὺ παρουσιάζει τὸ φαινόμενον νὰ εἶναι τόσο σπάνια τὰ χρησιμώτατα αὐτὰ βιβλία. Ἰδιαίτερα ἡμεῖς τονίζουμε ἐδῶ πῶς ἀπὸ Ἡπειρωτικὴ πλειορὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἀνατύπωση ὅπως δῆποτε καὶ τῶν βιβλίων τοῦ Χασιώτη καὶ Ἀραβαντινοῦ ποὺ περιέχουν συλλογὲς Ἡπειρωτικῶν μας τραγουδιῶν. Καὶ εἶναι ἀλήθεια, πῶς στὴ συλλογὴ τοῦ Fauriel καὶ τοῦ Passow περιλαμβάνονται καὶ ἀρκετὰ δημοτικὰ τραγούδια ἀπ' τὴν Ἡπειρο, ἀλλὰ ἀπαραίτητο τὸ θεωροῦμε νὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ νὰ γίνουν εὐκολο πνευματικὸ κτῆμα στοὺς πολλοὺς αὐτούς οἱ συλλογὲς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Ἡπείρου ἀπ' τοὺς παραπάνω Ἡπειρώτες συλλογεῖς.

Μὲ τὴν εὐκαιρία ποὺ κυκλοφόρησαν οἱ δυὸ παραπάνω ἀναδημοσιεύσεις συλλογῶν τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν (τοῦ Fauriel στὰ 1956 καὶ τοῦ Passow μόλις πρὶν καὶ λίγες μέρες) ἐκφράζουμε τὴν εὐχὴ μας νὰ ἐπακολουθῇ ἡ ἀναδημοσίευση καὶ τῶν ἄλλων συλλογῶν καὶ ἰδιαίτερα τῶν τέτοιων μὲ τὰ Ἡπειρωτικὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Ἡ ἀξία τους ἀπ' τὸ διάβασμα καὶ τὴ γνώση τους ἀπ' τὴ νεώτερη ἰδιαίτερα γενεὰ εἶναι σημαντικὴ μιὰ ποὺ κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ Ἁγ. Θέρου: «...Εἰς τὰ λιτὰ καὶ ἀπέριττα αὐτὰ ἄσματα, τὰ ἀνυπότακτα, ὅπως ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, τὰ διατυπωμένα εἰς τὴν ἁρμονικωτάτην καὶ ἀρρενωποτάτην ποιητικὴν μας γλῶσσαν, κλείονται οἱ ἄγραφοι στοχασμοί, οἱ ἄγραφοι πόθοι καὶ οἱ ἄγραφοι πόνοι τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς...»

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΒΡΑΒΕΥΣΕΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

Μὲ ἰδιαίτερη ἱκανοποίησιν καὶ ἀνυπόκριτη χαρὰ οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Ἡπείρου καὶ ἰδιαίτερα οἱ κύκλοι τοῦ Περιόδικου, ἐδέχτηκαν τὴν εἰδησιν τῆς βράβευσης δυὸ ἐκλεκτῶν πνευματικῶν τέκνων τῆς Πατρίδας μας: Τοῦ Μιχαὴλ Περάνθη καὶ τοῦ Λεάντρου Βρανοῦση, οἱ ὅποιοι ἐτιμῆθη

καν με το Α' Κρατικό Βραβείο Μυθιστορηματικής Βιογραφίας, για το 1957: 'Ο πρώτος, για το έργο του «Σουλιώτες» κι ο δεύτερος, για το έργο του «Ρήγας Βελεστινλής».

'Ο Δέαντρος Βρανούσης, είχε (στά 1955) βραβευθεί και από την 'Ακαδημία των 'Αθηνών για το έργο του «'Αθανάσιος Παλιδας» και διεξοδικά είχε τότε μ' αυτό ασχοληθεί ή «'Ηπειρωτική 'Εστία».

'Αλλά κι' ο Μιχαήλ Περάνθης, για το ίδιο πιδώ έργο του, είχε προηγουμένως βραβευθεί και με το Βραβείο Πεζογραφίας (1957) του Δήμου 'Αθηναίων, είχε δε περιληφθεί γι' αυτό και ως υποψήφιος για το 'Αριστείο Γραμμάτων της 'Ακαδημίας των 'Αθηνών του 1958, πού τελικά δέν τώ πήρε γιατί θεωρήθηκε πολύ άκόμα γι' αυτό νέος.

'Η «'Ηπειρ. 'Εστία», συγχαίρει για όλα αυτά έγκάρδια τούς δύο καλούς της φίλους, και διαδηλώνει την υπερφάνεια του πνευματικού της περιβάλλοντος, για τούς δύο έκλεκτούς αυτούς 'Ηπειρώτας συγγραφείς.

'Αλλά και για μιάν άλλη τιμητική διάκριση, ή «'Ηπειρ. 'Εστία» αισθάνεται την υποχρέωση και δοκιμάζει τή χαρά νά κάνη λόγο: Για τόν έκλεκτό φίλο του Περιδικού και γνωστό λογοτέχνη και δημοσιογράφο Γεώργιο Πράτσια.

'Ο Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας απένειμε τό παράσημο του 'Ιππότη της Λεγεώνας της Τιμής, για τή συμβολή του επί σαράντα τώρα χρόνια, για τή διάδοση της Γαλλικής λογοτεχνίας στην 'Ελλάδα. Του καλού αυτού φίλου, σφίγουμε από δώ θερμά τό χέρι.

«ΗΠΕΙΡΩΤ. ΕΣΤΙΑ»

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Αλέξη Ζακυνθινόυ: «Τό κακό που λή» (ποιήματα), 'Αθήνα 1958.

Ποίηση μιās καλλιεργημένης λεπτότητας έχει κυρίως ή συλλογή τούτη. 'Ο κ. Ζακυνθινός, μονήρης και χωρίς καμιά αισθητική κηδεμονία, με τή δεύτερη ποιητική του παρουσία, δείχνει πώς έχει φτάσει σχεδόν νά εκφράζεται με δική του φόρμα. Κι' αυτό ήταν απαραίτητο για τήν εξευγενισμένη έσωτερική μονωδία πού τόν διακατέχει. 'Ενα κλίμα ήμερου ήθους, διαποτισμένο σέ κατακαθισμένη μελαγχολία είναι τά βασικά χαρακτηριστικά στά ποιήματά του. Κι' άκόμα έδω εκφράζεται με πολλή ποιητική οικονομία. Τέμνει και οργανώνει τούς στίχους έν πλήρει γνώσει της αισθήσεως του περιττού. 'Ετσι τά ποιήματα του κ. Ζακυνθινού, παρά τήν ροικίλη απόχρωσι πού παρουσιάζουν υπό όπόψεως θεματογραφίας, έχουν στό βάθος όλα μιá αδιάβλητη ένότητα. 'Ο ποιητής ξεκινάει ν' αντίδραση άδολα και, με μιá πράγματι θελκτική γνησιότητα

στήν έκφρασί του, κατορθώνει σχεδόν πάντα νά οργανώσει τις λαγυρές συγκινήσεις μιās προσωπικής ζωής. Κι' έτσι, με τήν άνόθευτη διαφοροποίηση της άτομικής του έμπειρίας, οί στίχοι του παίρνουν άκόμα κι' ένα άρωμα, μιá πνευματική γεύσι ξεχωριστής ώραιότητας.

Μην κλαίς για μένα.

Θά βρεθί κάπου ένα ραγισμένο τζάμι
για τις άστροσπές,

Σπάνε τά πηλίνα λαγήνια
δίχως κανείς νά τ' άγγίξει.

Σπάνε—

στή σιωπή
μονάχα τους
όπου νάναι
θά ξεσπάσει ή θύελλα.

'Η τραγωδία παίζεται μες στην παλάμη
Δέρνεται ό χορός, τά δάχτυλα· Βαθειά
σκάβουν τό πετσί οί γραμμές....

Και ζωγραφική σκέψη διαφαίνεται νά διαθέτ ή κ. Ζακυνθινός. Οί εικόνες, έλλειπτικές και άκριβαραγαμένες με κάποια γραμμή σινικής εύαισθησίας, είναι άπ' τά σημαντικώτερα στοιχεία της συλλογής του. Και κινείται πάντοτε μέσα στην κλίμακα των «μοντέρνων» αντίληψεων. Μονάχα ή έλλειψι κάποιας μεγαλεπήβολης προοπτικής καθλώνει τούς στίχους του. πράγμα πού φαίνεται πώς έχει και μιάν αποφασιστική επίδραση γενικώτερα στην ποίησί του: διακρίνεται από μιάν ντελικάτη εύγένεια πού θυμίζει πολύ τις άνεμώνες. Κι' ίσως αυτό νά έχη και μιάν αντίθετη όψη, στις αξιώσεις μας.

*

Δ η μ ο σ θ. Ζ α δ έ: «Κάτω εκεί στους Κορσεούς» (νουβέλλα), 'Αθήνα, 1958.

Με τά υπόλοιπα ενός θρύλου, ό κ. Ζαδές ξεκινάει έδω για νά συγκροτήσει έναν πλαστικό μύθο, πού άποτελεί και τό κύριο σώμα της νουβέλλας του. Και παρ' όλο πού τά υπόλοιπα ταύτα δέν είναι εί μη λαογραφικής μορφής ύλικό, ό συγγραφέας κατορθώνει νά τ' αξιοποιή πλαστικά και νά έπιτυγχάνει έτσι μιá γόνιμη μεταστοιχείωσι στον χώρο μιās καθαρά προσωπικής του ικανότητας. 'Ετσι, μέσα στο πλαίσιο ενός εύπλαστου σκελετού, ό όποιος έχει τά προσόντα μιās λαϊκής παραδόσεως, συγκρότησε ό κ. Ζαδές, ένα αισθητικό ισοδύναμο πού δονεί με όλη τή δύναμι ενός υποκειμενικού παρόντος. Τό πράγμα όχι μονάχα δέν είναι συνηθισμένο, αλλά και όπωσδήποτε είναι ριποκίνδυνο. Κι' αυτό ίσια ίσια δίνει μιá ξεχωριστή βαρύτητα στη νουβέλλα τούτη. 'Ετσι, χρησιμοποιώντας για υπόβαθρο μιá παραδομένη όφορμή, ή όποία είναι πλουτισμένη με τήν αισθητική καθαρότητα της παραδόσεως, ό συγγραφέας εϊσφέρει τά δικά του στοιχεία και δημιουργεί ένα παρόν πού έχει τή ρωμαλεότητα άπόνα σφρίγος μεταμοσχευμένης γοητείας. Τό

χρονικό του θρύλου, είναι γηγενές επιμύθιο σ' ένα ελληνικό νησί, και στον ίδιο μύθο δημιουργεί τη νουβέλλα ο κ. Ζαδές. Σταματημένος περισσότερο στην ψυχογραφία μιας ήθογραφίας, ανανεώνει όλο αυτό το ύλικό στα κρίσιμα χρόνια της τελευταίας 35ετίας. Έτσι παρέχεται η δυνατότητα στο συγγραφέα να χρωματίσει κάπως έντονα το λόγο του και να δονήσει το έργο του με τους ισχυρούς παλμούς της κατοχικής περιπετειάς. Πράγματι, στο περισσότερο μέρος της η νουβέλλα κυριαρχείται απόνα πρωτόγονο 'παθος κι' από κάποιαν άποθηρίωσι των ενστικτων, κρατημένη πάντα στην ένταση της μεσογειακής κλίμακας. Ο Σάνταμος (κεντρικός ήρωας) έπωμιζεται τον έπαχθι ρόλο απόνα θηρίου που πέφτει στην αδράνεια από τις περιστασιακές συμφορές, ενώ η γυναίκα του, η Φιλιά, ανασαρκώνει τον ανυπότακτα νικημένο άνθρωπο στη μοίρα του. Η διαλεκτική αυτή αντίθεση, σχεδιασμένη με γνώσι της νησιώτικης ήθογραφίας μας εκτελείται με ανεπάντεχη δραματικότητα—ιδίως στο μέρος που η Φιλιά υπακούοντας σε μια τυφλή παρόρμηση εκδικήσεως της πίστεως του Σάνταμου προς το χαμένο ιδανικό (τη θάλασσα), εκτρέπεται σ' έναν όγκώδη και αναιδέστατα ένοχο έρωτα—, ώσπου κορυφώνεται με την αυτοκαταστροφή της εν είδει καθάρσεως. Θά μπορούσε ίσως κανείς να ονομάσει το έργο τούτο και ανατομική ψυχογραφία ενός πρίμιτιβ. Κι' η ικανότητα του συγγραφέα σ' αυτό το σημείο είναι όντως αναντίρρητη. Οι έκφραστικοί τρόποι του, έξ' άλλου, λεπτοί και κανονικά έπεξεργασμένοι, δίνουν ένα ύφος άρκετά καλοβαλμένο αν κι' αυτό προσδίνει που και που και κάποια έγκεφαλική συνέπεια. Έπίσης ο συγγραφέας ξέρει να χρησιμοποιεί όρθια τη γλωσσική απόδοσι της νησιώτικης τοπογραφίας μας. Στη νουβέλλα «κάτω εκεί στους Κορσεούς ο κ. Δημ. Ζαδές έχει αναμφισβήτητα μια κατάκτησι ή όποια όχι μονάχα τον προάγει σημαντικά, αλλά που υποδηλώνει και το μέτρο της ικανότητος του ως συγγραφέως.

Α. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

*

Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

(Δ. Κόκκινος: «Χειρονομία στη θύελλα 1968») Ο Δ. Κόκκινος προβάλλει σάν δικαιοῦχος τών αγαθών μιας γενεάς που έσπειρε, αλλά δεν έθελσε. Έπιμένει να κρατεί τα λάβαρα—άλλου ύψωμένα κι' άλλου μελοισία—κι' άς έχασε την έλπίδα της άλλης Ίερουσαλήμ. Σκηνογραφίες είναι τα ποιήματά του (καθώς και άπ' τούς τίτλους φαίνεται) από το πέρας μιας σταυροφορίας, που ξεκίνησε σάν άπος και κατέληξε σε τραγωδία νεότητος. Ο σκηνικός χώρος είναι τώρα γυμνός, όμως οι υπαινιγμοί είναι άκόμη έντονοι από τη μόλις άπελθοῦσα δράση, τα πατήματα άπ' τούς πρό όλγους έξωσθέντες ήρωες:

Εἴμασταν ἡ θύελλα
που συντάραξε τὰ σιγήθια τοῦ Θεοῦ,

Βεβαιώνει γιά τὸ παρελθόν, ἀλλά καί μέ μιὰ πικρὴ περιφάνεια γιά τὸ παρόν:

Εἴμαστε ἀκόμα τὸ χρέος τῆς ἱστορίας
στημένοι στὰ δεκατρία μιάς ἐποποιίας.

Κάτω άπ' αὐτά τὰ σκηνικά ἡ συνειδησὴ του παίρνει μιὰ στάση «μεσιανική» που συχνά ἐγγίζει τὰ όρια τοῦ ἀθλοῦ ἀλλ' ἐπικίνδυνου συμβολισμοῦ, ὁ ήρωας γίνεται Σαρψών, Προμηθεύς, Χριστός. Καί τὴν ἀπουσία τοῦ «τώρα» τὴν καλύπτει ἡ κριτικὴ τῶν πράξεων, κι' ἡ ἀποκρυπτογράφηση τοῦ διώματος μιᾶς ἐποχῆς.

Υποταχτήκαμε ἀνίκητοι σὸ μῦθο
τῆς μεγάλης μας δύναμης.

Ἡ ποίησή του εἶσι ἀν χάνει σ' ἔντασι καί μαθητεία κερδίζει στὲς εὐτυχισμένες στιγμές της σὲ προσωπικὴ παιδεία ψυχῆς. Πιο πολὺ ἀπὸ ποίηση μ' ἐκφραστικὴ πείρα εἶναι ἐξομολόγηση χωρὶς καμμίαν ἐπιρροή ἐξωθεν, κουδέντιασμα τῆς ζωῆς μέ τὸν ἑαυτό της. Καί δὲν εἶναι τόσον οἱ ἀλληγορικὲς ἀναφορές που πτερώνουν τὴν πεζὴ δομὴ, τὴν ἀκουσία ἐκφραστικῆς ἐλλειπτικότητος. Θά μπορούσε ίσως νὰ τ' ἀναπληρώσει καταφεύγοντας στούς ποιητικίζοντες τρόπους τῆς ἀνειμένης ἐλεύθερης τεχντροπίας. Τὸ ἀπέφυγε ἐπιχειρώντας κάποτε μιὰ ἀφαίρεση περιεχομένου, περιορίζοντας τούς συγκεκριμένους υπαινιγμούς:

Τὴν ὥρα που τὰ λουλούδια περιμένουν τὸν ἥλιο
Χωρίζονται οἱ λαὸ μ' αἱμάτινες ἐκτάσεις.

ἡ ἀνανεώνοντας τὴν ὀχληρὴ ἀλληγορία μέ γνήσιες κραυγὲς ψυχῆς:

Στὸν ὕπνο μας ἔφυγε ὁ Θεός.

Ξυπνήστε!

ἡ ἰδεολογικὰ ἐπαγγελλλόμενος μιὰ ἄλλη κύρωση τοῦ ἀγῶνος:

Θά ζητήσουμε τὸν εὐρὺν χώρο
γιὰ νὰ μοιρομαχίσουμε σὸ χρόνο.

Ἰδεογράμματα συμβολικά μιᾶς ἐποχῆς λοιπόν; Ναι, κι' άπ' ἐδῶ πηγάζουν οἱ ἀρετές κ' οἱ ἀδυναμίες τοῦ κ. Δ. Κόκκινου. Καί ἰσχύουν συχνά ὡς ἀρετὲς ἐφ' ὅσον τὸ ἰδεόγραμμα ρέει ὀχι άπ' τὴ σκέψη ἀλλ' άπ' τὰ διώματα τοῦ ποιητοῦ ἐφ' ὅσον τὰ σύμβολα πειστικά ἐγγίζουν τὰ συγκεκριμένα, τούς σύγχρονους τύπους τῶν ἡλων.

Στὶς παπαρῶνες
συναντήθηκα μέ τὸ Χριστὸ
κι' ἀλλάξαμε διάδημα

ὅταν ἡ γῆ περιμενε τὸν ἥλιο
νὰ τυλίξει τὸ χρυσὸ στεφάνι
σὸ ματωμένο δρόμο.

Κι' εἶναι γυμνωμένα τὰ ὄνειρα
στὶς ὀπλές ἐνὸς καυχασμοῦ.

Θεέ μου, πῶς πέθανε ὁ Νέρων
κι' ἀπόμεινε σὲ μᾶς ἡ ζωὴ του.

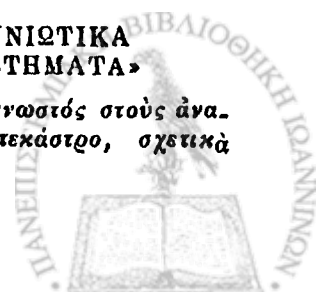
Ο Δ. Κόκκινος σὲ τελευταία ἀνάλυση ἔφει νὰ ἐναυθωπιζε τὰ πράγματα.

ΓΙΑΝΝ. ΔΑΛΛΑΣ

*

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ «ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ
ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ»

Ο παλιός Γιαννιώτης καί γνωστός στούς ἀναγνώστες τῆς «Η. Ε.» Νισσίμ Ντεκάστο, σχετικὰ

μέ το βιβλίο του κ. Δ. Σαλαμάγκα «Γιαννιώτικα Ιστοριογραφικά Μελετήματα» γράφει επικουρικά των όσων σι' αντίστοιχα κεφάλαια του βιβλίου δημοσιεύονται τα παρακάτω:

Είς το Κάστρο, μετά την αποβολήν των Χριστιανών κατοίκων του, εγένετο νόμος νά μή επιτρέπεται ή κατοικία άλλωθρήσκων εις αυτό, καί ούτε νά πωλείται ακίνητόν του εις Χριστιανούς καί Έβραίους. Κάποιος τότε έβηκε τον τρόπο της καταστρατηγείας αυτής της απαγορεύσεως. Οι άλλωθρήσκοι δηλ., άρχισαν νά γίνονται κάτοχοι παρόμοιων ακινήτων διά της όδοις της έγγραφης εις αυτά υποθήκης, διαρκείας 99 έτών. Κατά τον τρόπον αυτόν κατεκλήβησαν καί κατοικούντο όλα τα εκεί άργότερα έβραϊκά σπήτια καί έννοείται, κανένας από τους υποθηκάζοντας Τούρκους δέν επέζησε διά νά αναλάβη τό ακίνητό του.

Η περιούχ, της Δεσποτικής: δηλ. τα Έβραϊκά (γνωστά ως διακούρια), τα Μπουστάνια, ο Μάτοκας (τόρα προσφυγικός συνοικισμός, κι' ο Τεκές Γαζή—Βρενός), όλα αυτά άνήκαν στη δικαιοδοσία του Σιέη—Ραζή, ο όποιος, όταν έπωλείτο ακίνητόν της, ζητούσε την καταβολήν δικαιοματίων, τα όποια τελευταίως είχαν καταστήσει εθελή καί μάλλον τυπικά, ο έως 10 γρόσια, για νά προσθήσθαι σις σχετικά δικαιόγραφα τη δούλα (σφαγίδα) του. Χωρίς αυτή, καμιά μεταβίβασις ακινήτου δέν ήταν έγκυρος.

Κατά όμοιον τρόπο, καί ή περιούχ της Καλούτοιας, υπήγετο στη δικαιοδοσία του Σιέη—Κουμπή (άδελφός του Σιέη—Ραζή), που κι' αυτός δέν έβαζε τη δούλα του, αν δέν ειρέπρατε τό λεγόμενο γ ι ε ρ χ ά κ (δικαίωμα της γής. Έπιτίμεια νομικός) τό όποιος άνήκε στους Χοτζιάδες αυτούς κατά δικαίωμα κληρονομικό καί ανεξέλεγκτο από τό Κράτος.

N. ΝΤΕΚΑΣΤΡΟ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΑΪΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

(Θέσος Μάνου Κατράκη)

R. C. SHERIFF. «ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΑΞΙΔΙΟΥ»

Στό νευρώδες αντιπολεμικό αυτό ύριστοόρηματου Σέριφ που δεσποζει καταθλιπτικά μέσα στο παγκόσμιο νεότερο δραματολόγιο, τό θέατρο του κ. Μάνου Κατράκη κατώρθωσε στην παράστασι που έχουμε κοί στην πόλη μας (θέατρον «ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ») ν' ανταποκριθί σις δυσκολές απαιτήσεις του και νά δικαιώσει την προσπάθεια για την δημιουργία σοβαρής σκηνης. Η αναντίρρηση αυτή επιτυχία στη δικαιοσύνη ένος δράματος που έχει όλοτεία ιδιαίτερη φυσιογνωμία, όπως είναι τό «Τέλος του ταξιδιού», οχι μόνον ανέδειξε τις ικανότητες έιός θιάσου, αλλά καί απέκάλυψε τις άναξιοποίητες δυνατότητες για την προαγωγή γενικώτερα της αίσθητι-

κής στάθμης, κάτω από τις υπάρχουσες προϋποθέσεις των ήμερών μας.

Τά «Τέλος του ταξιδιού», δραματικό έργο καθαρώς αντίκειαι μορφής, είναι απογυμνωμένο από κάθε γλυκασμό κι' έχει τό ύφος από μίον αποστεωμένη σχεδόν μορφή της ζωής στα χαρά κόματα. Πουθενά δέν χρωματίζεται έστω κι' από μίαν ήτια παρεμβολή, ούτε μιά γυναίκα δέν παρεντίθεται ανάμεσα στην όλη εξέλιξη. Αντιμετωπίζεται ή ζωή κάτω από τον ίσκιω της προσμονής του θανάτου, χωρίς προσχήματα. Καί τό ανέδρασμά του απ' τό «Έλληνικό Λαϊκό Θέατρο» πραγματοποιήθηκε με βαθύτατη συνέπεια προς τό πνεύμα του συγγραφέα. Η σκηνική παρουσίαση, διευθετημένη με λιτότητα σις απαιτήσεις του προσφερομένου χώρου, διαρθρώθηκε με γραμμική ένότητας καί με πλήρη γνώση της σκηνογραφικής οικονομίας. Τά σκηναία του Βακαλίου, κρατημένα σις υποδείξεις του καίμένου καί καμωμένα με την έκμετάλλευση των πρισματικών δυνατοτήτων καί σις τρεις διαστάσεις, έκάλυψαν βασικά τις αναγκαίες προϋποθέσεις. Μονάχα, οτά έπουσιώδη σημεία παρητηρήθηκε κάποια πλημμελής άνοιχοχεριά (δέν έγινε μάλλον αίσθητή ή σπανιότητα των ποτών κι' ούτε υποδηλώθηκε άρκετά ή τυλιπιωρία στην εμφάνιση των άνδρών), καί κυρίως, δέν προσέχθηκαν οι στολές, ή πολεμική έξόρτυση κλπ., πράγμα που αντίστρεφόνταν κάτω την πλασματικήν αναπαράστασι—τό έργο αναφέρεται σις 1918, ένω ή σκευή καθώς κι' ο όπλιςμός παρουσιάζθηκαν έδώ έκσυγχρονισμένα—. Επίσης, καί ο φωτισμός δέν υπήρξε βοηθητικός, πρό παντός στην δημιουργία καί στην στερεότητα ένος είδικου κλίματος υποβολής μέσα στο άμπρά. Κι' αυτό υποβίβαζε στο δεύτερο πλάνο την άτμόσφαιρα ψυχολογίας, ο όποία, στο έργο τουτο είναι κυριολεκτικά ή οργανική εκείνη αναγκαιότητα με την όποία δένεται όλόκληρη ή άγωνία των διαλόγων. Όσοσο, τό πρόσωπα του έργου δυνηθηκαν έδώ νά εξαντλήσουν όλο τό δυναμικό τους. Μάλιστα, σις περισσότερες περιπτώσεις, θά είχαμε νά πούμε, πώς, έξουδετερώνοντας κι' αυτή άκόμη την ήθική πίεση που άσκει ή προσοικιότητα της άστομής συνειδήσης, κατόρθωσαν νά ένσαρκώσουν τό δράμα του συγγραφέα σις πλάσματα των ήρωων των. Ο κ. Κατράκης έχοντας τό κεντρικό βόρος ως λοχαγός Σιάνος, κυριάρχησε άπόλυτα πεισματικά μάλλον, στον ρόλο του, πού συνιστά καί τον πυρήνα του δράματος. Το ίδιο άποδοτικώς υπήρξεν κι' ο κ. Κ. Πατάς ως υπολοχαγός Όσμπορν, ο όποιος έγέμιζε με άρρεωπή κληρότητα τις άνομολόγητες άγωνίες που γώριζαν καί που έσμιγαν ταυτόχρονα τη ζωή όλων των ήρώων στη σκηνή. Κι' ο κ. Θ. Έξαρχος ως άνθυπολοχαγός Σάλεϋ, κατάρτε νά έξοικιωθί γρήγορα με τό δυσκολοπαόδοτο πνεύμα του ήρωα αυτού, αν καί δέ απέβα'ε όλοτεία ένα ίχνος σόμφου όπως έπίσης κι' ο κ. Ν. Βασταρδής ως άνθυπολοχαγός Ίμπερτ. Θανμάσιος πάλι, σις απαιτήσεις του άνθυπολοχαγού Τρότερ στάθηκε κι' ο κ. Χρ. Κει-

μάρας χωρίς να υποσῆ οὔτε μιὰ «καθίζηση» ὑφους. Τὸ ἴδιο, στέρεα ἀλλὰ μὲ κομμένη πρωτοβουλία ὑπῆρξε κι' ὁ κ. Γ. Βελέντζας ὡς συνταγματάρχης, ἐνῶ ὁ κ. Δ. Παπαδόπουλος στὸ ρόλο τοῦ μάγειρα Μαιζὸν κινήθηκε δόκιμα, ἀλλὰ ὑπερβολικὰ θεατρικὸς. Μὲ ἀνεση ἐπίσης ἐμφανίσθηκε κι' ὁ κ. Γ. Δῆμος ὡς λοχαγὸς Χύρντου, καί τοι ὁπωσδήποτε λίγο βιαστικὸς.

Μὲ ἓνα λόγο, στὸ «Τέλος τοῦ ταξιδιοῦ», τὸ «Ἑλληνικὸ Λαϊκὸ Θέατρο», παρουσιάσθηκε ὡς θίασος ὁξίωσης μὲ ἀγωγή καθολικῆς ἐνότητας. Κι' ἴσως μάλιστα ὁδίκηθηκε ἀπὸ περιστάσεις σκηνικῆς εὐχέρειας. Διότι, παρ' ὅλο πὺν ἡ σκηνικὴ ἐρμηνεία δόθηκε κατὰ τὸν καλῦτερον δυνατὸν τρόπο, καί παρ' ὅλη τὴν ὁμαλότητα πὺν ἐπεκράτησε στὴν διαδοχὴ τῶν πυκνῶν ἐπεισοδίων, ἐν τούτοις ἡ δυναμικὴ μαγεία πὺν ἀσχεῖ στὸν ἀναγνώστη τὸ κείμενο τοῦ ἔργου αὐτοῦ. δὲν διακρίθηκε ἀπόλυτα στὴν ἐκτέλεση. Ἐλλείψε καί ἀπὸ τοὺς ἡθοποιούς, μιὰ ἀτιμώσιμα αἰχμηρὸτητας πὺν δονεῖ, συγκλονεῖ, πὺν συμπυκνῶνει τοὺς διαλόγους καί δίνει βουβά θέσεις ἀπέναντι στὴ βιοθεωρία τῶν ἀτόμων. Πιθανὸν νὰ φταῖν οἱ περιστάσεις. Πάντως, τὸ «Τέλος τοῦ ταξιδιοῦ» στὸ «Παλλάδιο», πρέπει νὰ σημειωθῇ σὰν μιὰ πολυσήμαντη παράσταση, ἡ ὁποία πέραν τῆς προσφορᾶς τῆς, μᾶς ἔδωσε κι' ἓνα θετικὸ μέτρο προοπτικῆς ἱκανότητος τοῦ «Ἑλληνικοῦ Λαϊκοῦ Θεάτρου».

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ΕΠΙ ΤΗ 46ῃ ΕΠΕΤΕΙῶ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», κατόπιν ἀλληλογραφίας τῆς μετὰ τοῦ κ. Δημ. Τσάκωνα, καθηγητοῦ στὸ Ὅρθ. Καθολικὸν Ἰνστιτοῦτον Παρισίων καί τώρα Δ/τοῦ τοῦ Οἴκου. Σπουδαστηρίου στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βόννης, ὠργάνωσε μιὰν εἰδικὴν ἐπὶ τῇ 46ῇ Ἐπετείῳ τῆς Ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων διάλεξιν, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθηκε τὴν 22α Φεβρουαρίου, στὴν αἴθουσαν τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου τῆς πόλεως. τὴν ὁποίαν παρεχώρησεν εὐγενῶς ἡ ΓΙΠ Μεραρχία.

Ὁ ἐμιλητὴς κ. Τσάκωνας, ἀνέπτυξε μὲ καθρότητα λόγου καί μὲ ὠραία τεκμήρια Πανελληνίου ἐνδιαφέροντος τὸ θέμα: «Ὁ Ἑθνικὸς Χαρακτήρ καί ἡ Ἡπειρος» ἐνώπιον καλλιεργημένου καί μὲ ὑψηλὸν κριτήριον πυκνοῦ ἀκροατηρίου, ἀφῆνοντες ἀριστερὲς ἐντυπώσεις στὴν πόλιν μᾶς μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται τόσο διὰ τῆς ἐπαφῆς του μέσῳ τῆς «Ἡ.Ε.», ὅσο καί γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον πὺν παρουσιάζουν γιὰ τὴς ἐπιστημονικῆς του ἐργασίης τὰ Γιάννινα εἰδικὰ καί γ.νικώτερα ἡ Ἡπειρος. Διότι, ὡς γνωστὸν, ὁ κ. Δημ. Τσάκωνας εἰδικὸς καί μᾶλλον ἰδιόρρυθμος θεωρητικὸς τοῦ Νεοελληνισμοῦ, ἔχει ξεχωριστὰς ἀπόψεις γιὰ θέματα, ὅπως ἡ ἱστορία καί ἡ παρουσία τῆς Ἡπείρου στὰ μεταμεσαιωνικὰ χρόνια.

Τὴν διάλεξιν ἐκτός τῶν ἄλλων, παρηκολούθησε ὁ Μητροπολίτης κ. Σεραφεὶμ καθὼς καί

ἀντιπρόσωποι τῆς ΓΙΠ Μεραρχίας. Ἐπίσης λόγῳ τοῦ ἐνδιαφέροντος καί τοῦ ἐμιλητοῦ καί τοῦ θέματος τῆς διαλέξεως αὐτῆς, ἡ «Ἡπειρος. Ἑστία», κατόπιν συνεννοήσεως τῆς μὲ τὸν Δήμαρχον καί τὴν Μητρόπολιν Πρεσβείης, προσεκάλεσε τὸν κ. Τσάκωνα νὰ ἐμιλήσῃ καί στὴν πόλιν τῆς Πρεσβείης, πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐγένετο μὲ πολλὴν ἐπιτυχία τὸ ἀπόγευμα τῆς 21ης Φεβρουαρίου.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Μ. Βαλσ. Παρίσι: Περιμένουμε νεώτερα γιὰ νὰ σᾶς γράψωμε σχετικὰ. Π. Σπανδ. Θεσο: Ἀπαντᾷ ἰδιαιτέρως ὁ κ. Κόκκινος. Π. Παναγ. Ἀθήνα: Δημοσιεύεται στὸ ἀνὰ χεῖρας τεύχος. Θὰ λάβετε καί ἰδιαιτέραν μᾶς. Τάκ. Ἀδ. Ρουμαν. Πήραμε τὴν ἐπιστολὴν σας κι εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐκτίμησιν πὺν ἔχετε στὴν «Ἡ.Ε.». Γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν συνδρομῶν κάνετε ὅ,τι μπορεῖτε. Πάντως, ἡμεῖς σᾶς στείλαμε ταχυδρομικῶς τὰ τεύχη πὺν γράφατε πῶς σᾶς ἔλλειπαν. Θ. Ραῖδ. Θεσο.: Σὺμφωνοι γιὰ τὴν παρεξήγησιν κι εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ὠραία φίλια σας πρὸς τὴν «Ἡ.Ε.» Δ. Γ. Μελ. Ἀθήνα: Σᾶς στείλαμε μὲ τὸ λεωφορεῖο τ' ἀνάτυπα. Ἡ τελευταία ἐπιστολὴ σας ἦρθε πολὺ ἀργά—τότε πὺν στὸ μεταξὺ θὰ πῆρατε αἰς τ' ἀνάτυπα—καί, ὡς ἐκ τούτου, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προστεθοῦν τὰ παροράματα (ἐποσειῶδη ἐξ ἄλλου). Παρακαλοῦμε νὰ μᾶς ἐνημερώσετε σχετικὰ καί περιμέναμε συνεργασία σας Δ. Μοῦτσ. Congo-Belge: Κάναμε κατὰ τὴν ἐπιθυμία σας. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν συνέπεια πὺν δεῖξατε ὡς πρὸς τὴς ὑποχρεώσεις σας καί λυποῦμαστε γιὰ τὴν ἀπώλεια ἐπαφῆς στὸ ἐξῆς. Δημ. Ζαδ. Ἀθ. Ὁ κ. Κόκκινος θὰ σᾶς γράψῃ ἰδιαιτέρα. Νικ. Κοσμ. Κολχ. Τὰ στείλαμε κι εὐχαριστοῦμε. Τασ. Καρατ. Θεσο. Δὲν παρεξηγήσαμε ποτὲ τέτοιους φίλους τῆς «Ἡ.Ε.» Σὺμφωνοι γιὰ τὴν πρότασιν σας. Δημ. Δόβ. Ε.Ι.Ρ. Εἶναι ζήτημα πὺν ἀφορὰ τὸν κ. Κόκκινον. Περιμένετε ἰδιαιτέραν. Θ. Πασχ. Ἐδεσσα: Δημοσιεύεται στὸ παρὸν τεύχος. Γ.Ε.Σ./Τμ. ΓΙ: Ἐστάλησαν οἱ Τόμοι. Πιστεύομε πῶς στὸ μεταξὺ τοὺς ἔχετε λάβει. Ἀντ. Βουρλ. Ἀθην. Πήραμε τὴν συνεργασία καθὼς καί τὴν καλὴν σας ἐπιστολὴν. Γιὰ ὅλα εὐχαριστοῦμε. Στρ. Χατζῆ Ἀθην. Πιστεύομε νὰ καταστῇ δυνατόν στὸ προεχῆς τεύχος. Γ. Δελ. Θεσο. Εὐχαριστοῦμε καί ξανά περιμένουμε. Δ. Κοπ. Ἀθην. Πήραμε τὴν ἐπιστολὴν γιὰ τὴν ὁποία μᾶς τηλεφωνήσατε σχετικὰ. Τὸ ἐνδιαφέρον σας μᾶς ὑποχρεώνει πάντως. Σωκρ. Καραντ. Περιμένουμε πάντα τὴν συνεργασία σας. Ἡ «Ἡ.Ε.» εἶναι καί δικὸς σας οἶκος. Mich. An. scho. Ἀθήνα: Πήραμε τὰ χρήματα καί σᾶς ἀποστέλλομε τὴν σχετικὴ ἀπόδειξιν.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ

Κω'ν, Κίτσοου: «Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου»

που κατά την παγκόσμια διακήρυξη, ως φιλοσοφικός και κοινωνικός δείκτης της εποχής μας» (κριτική ανακρίνοντας επί τη 10ετία από της ιδρύσεως της ΟΥΕΝΣΚΟ), Σχ. 8ον, σελ. 16 'Ιωάννινα, 1958.

Λάμπρου Κ. Τσιτσιμελή: «Τὰ σκάνδαλα τοῦ 'Ολύμπου» (ἐρμηνευτική ἀποφ. τῆς ἀρχ. ἐλλ. μυθολογίας), Σχ. 8ον, σελ. 250, 'Αγρίνιον, 1958.

Νέλλης Θεόδωρου: «Παστοράλε», (μυθιστόρημα), Σχ. 8ον, σελ. 200, 'Αθήνα 1958.

Π. Τριανταφύλλου: «Ὁ Θεόγνης ἀπὸ τὰ Μέγαρα», (μετάφραση—εἰσαγωγή—Σχόλια), Σχ. 8ον, σελ. 152 'Αθήνα 1959.

Γιούρα Πιζάνη: «Προδοκίαι καὶ πεπρωμένα» (διηγήματα) Σχ. 8ον, σελ. 304, 'Αθήνα 1958.

Μαριέττα Γιαννοπούλου: «Ἰσαβέλλα Θεοτόκη» (μονογραφία), Σχ. 8ον, σελ. 120, 'Αθήνα 1958.

Ὁλγα Βατίδου: «Ἡ μικρὴ ρωμισόνη στὰ τουρκοχώρια τῆς 'Ανατολῆς», ('Ἱστοριογραφικὸ χρονικόν), Σχ. 8ον, σελ. 72, 'Αθήνα, 1959.

Δημ. Διάτσου: «Κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους», (διηγήματα), Σχ. 8ον σελ. 76, 'Αθήνα 1959.

Νίκου Β. Κοσμά: «Μάρκος Μπότοαρης», (Σχολικὸ δράμα), Σχ. 8ον, σελ. 30 Θεσσαλονίκη 1959.

Κώστα Μόντη: «Στιγμές» (ποιήματα), Σχ. 8ον σελ. 44, Λευκωσία, 1958.

Τάκης Χατζηγιάννης: «Φυγή» (διηγήματα), Σχ. 8ον, σελ. 120. Μυτιλήνη, 1958.

Βασίλ. Γ. Σαχίνης: «Καρδιοσταλάγματα» ('Εμμετρα καὶ πεζά), Σχ. 8ον, σελ. 96, 'Αθήνα 1958.

ΑΝΑΤΥΠΑ

Φιλ. Βιτάλης: «Οἱ ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει Πρεβέζης διατελέσαντες Ἀρχιερατικοὶ Ἐπίτροποι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1854 μέχρι σήμερον» Σχ. 8ον σελ. 16, (ἐκ τοῦ Ζ' Τόμου τοῦ περ. «Ἡπειρ. Ἑστία») 'Ιωάννινα 1958.

Νίκολ. Β. Πατσέλης: «Παναγιώτης Δαγκλής (1855—1924)» Σχ. 8ον σελ. 16 ἐκ τοῦ Ζ' Τόμου τοῦ περ. «Ἡπ. Ἑστία» 'Ιωάννινα 1958.

Σπ. Κοκκίνης: «Ἡ Χαλκίδα ὅπως τὴν εἶδε ἓνας περιηγητὴς στὰ 1817» Σχ. 8ον, σελ. 8 (ἐκ τῶν «Κυματῶν νέων» ἀριθ. φ 10) Χαλκίδα, 1958.

Σπ. Κοκκίνης-Τάκης Μαστροδήμης: «Ἡ γεωγραφία τοῦ Μελετίου» Σχ. 8ον, σελ. 10 (ἐκ τοῦ 10ου τεύχους περιοδ. «Εὐοϊκὸς Λόγος») Χαλκίδα, 1958.

Ἡλίας Πετροπούλου: «Παῦλος Μοσχίδης» Σχ. 8ον, σελ. 16 (ἐκ τοῦ περιοδ. «Διαγώνιος 1959»), Θεσσαλονίκη 1959.

Κων. Δ. Μέρτζου: «Θεόφιλος Κορυδαλεύς ὁ Ἀθηναῖος», Σχ. 8ον, σελ. 8 (ἐκ τοῦ περιοδ. «Ἀθηναῖκά») 'Αθήναι, 1958.

Λέωντος Ι. Μελά: «Παῦλος Λέοντος Μελάς», Σχ. 8ον, σελ. 16 (ἐκ τοῦ περιοδ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», Τόμος Ζ' καὶ Η') 'Ιωάννινα, 1959.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Νέα Πορεία», 45—46ον. Θεσσαλονίκη. «Ζυγός» 16ον, 'Αθήναι. «Ποντιακὴ Ἑστία», 106—108ον, Θεσσαλονίκη. «Νέα Ἑστία», τ. 755ον (3 ἀφιερώματα καὶ τεύχος περιεχομένων 64ου τόμου), 'Αθήναι. «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρηση», τ. 289, (μετὰ τῶν τευχῶν τοῦ Μεγάλου Βιογραφικοῦ Λεξικοῦ τέλος τοῦ Α' τόμου καὶ α' τεύχος Β' τόμου), 'Αθήναι. «Διαγώνιος» 1959, Θεσσαλονίκη. «Τὸ περιοδικό μας», τ. 7—8ον, 'Αθήναι, «Ἀμυμώνη» 3—4ον Ναύπλιον. «Φθιῶτις» 17—18ον Λαμία. «Δασικά» 2ον 'Αθήναι. «Ἀριστοτέλης», τ. 11—12ον, Φλώρινα. «Εὐβοϊκὸς Λόγος», τ. 10ον, Χαλκίδα. «Ἐφημερίδα τῶν ποιητῶν» 21ον 'Αθήναι. «Πρωτότυπη Φιλολογικὴ Ἐπιθεώρηση» 16, 17, 18, 19ον, Πειραιεύς. «Κρητικὴ Ἑστία» τ. 77, 78, 79, 80ον, Χανιά. «Σχολεῖο καὶ Ζωή» τ. 11, 12ον 'Αθήναι. «Ἰκαριακά», 6, 7ον 'Αθήναι. «Κρίκος», τ. 95—96, 97, 98ον, Λονδίνον. «Σκουφάς» 12, 13ον Ἄρτα. «Ἀκτίνες» τ. 196, 197, 198ον 'Αθήναι. «Ὁ κόσμος τῆς ἐλληνίδος», τ. 64, 55, 56ον. 'Αθήναι. «Ἑλληνικά θέματα», τ. 35, 36, 37ον, 'Αθήναι. «Ἐκκλησιαστικὸν Βῆμα», 116, 117, 118ον, 'Αθήναι. «La vie Thécosslovaque» 12ον Πράγα. «Gommissionen calth «TODAY» 63, 64ον Λονδίνον. «Tec illustrated LONDON NEWS» No 6217, 6220, 6231, 6233, 6236, 6244ον Λονδίνον. «The SPHERE» No 3044ον Λονδίνον. «Punch» No 6125ον Λονδίνον. «Ὁ ἐλληνισμὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ», τ. 81ον Θεσσαλονίκη. «Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου» τ. 3—4ον (τομ. ΣΤ'), 'Αθήναι. «Πυρσός» τ. 47, 48ον, Κωνσταντινούπολις. «Πυρσός» 7ον (Α' Προτ. Γυμνασίου Ἀρρένων Πειραιῶς), Πειραιεύς. «Ἐκκλησία» τ. 23, 24ον, — 1, 2, 3, 4ον (1959) 'Αθήναι. «Δελτίον ἐνώσεων ἐλλήνων θεολόγων» τ. 4ον 'Αθήναι «Διδασκαλικὸν Βῆμα» 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398ον 'Αθήναι «Οἱ Ζωσιμάδαι» 4ον 'Ιωάννινα. «Σχοπιά», τ. 24ον (1958) καὶ 1, 3, 4, 5ον (1959) 'Αθήναι. «Φυσιολάτρης» 121ον 'Αθήναι. «Νέα τοῦ Ἰσραὴλ» 91ον. 'Αθήναι. «Λευκαδίτικα», 2ον 'Αθήναι. «Ὁ Ἀγρότης» No 2, (Διεκκλησιαστικὴ ὑπηρεσία).

